BOŽENA NĚMCOVÁ

NÁRODOPISNÉ A CESTOPISNÉ OBRÁZKY Z ČECH

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek třetí

BOŽENA NĚMCOVÁ

NÁRODOPISNÉ A CESTOPISNÉ OBRÁZKY Z ČECH

KNIHOVNA KLASIKŮ

Československý spisovatel

Praha 1951

NÁRODOPISNÉ A CESTOPISNÉ OBRÁZKY Z ČECH

OBRAZY Z OKOLÍ DOMAŽLICKÉHO

Z přátelských dopisů Boženy Němcové

I

MOHLA BYCH ZAČÍT O TĚŽKÉM SRDCI, KDYŽ JSEM Prahu opouštěla, ale to je píseň se známou notou, tu zná každý, kdo se s tou drahou matkou loučil. Mně se zdá, jako bych byla třemi kroky celou vlast přeměřila; ze slezských hranic přes Prahu až k bavorskému pomezí, to jsou tři obrazy a také tři gramatiky, u severu chodí se „ulicej", v Praze se „unterhaltujou" a na západě řekne sedlák „já jsu bul" a dostal od toho jméno *bulák*. Jak jsme přijížděli ku Plzni, byla již silnice plna selského lidu v překrásném bohatém kroji. Selky byly k líbání. V Plzni jich stálo jako makovic, ale mezi všemi ani jedna blondýnka. Za Plzní jsme se octli mezi Němci; ačkoliv jsme měli kočího z germánského pokolení, musel přece hospodu podle zeleného věníku hledat, poněvadž tamějším Teutonům nerozuměl. Srdce mi okřálo, když jsem přijela na místo, kde mne domácí paní oslovila: „Až budou chtít maso, tak jim *pro ně* pošlu." Tento čtvrtý pád středního pohlaví je jako svaté přikázání lásky k lidu našemu, který nám milý jazyk mateřský v celé neporušenosti zachoval. V celém okolí mají ti lidé řeč, zlatý poklad, já poslouchám jako u vidění. Kde se jich dotknete, jako by zlaté jiskry pršely. Tuty dny byla u mne stará žena a povídala, že zde často hoří. Já se ptala na příčinu, a ona pravila: „To je tím, zlatá paní, že se nedává božímu ohni pokrm." – „A jak to myslíte?" – „Od každého jídla, co na stůl přijde, má se dát něco ohni, a když něco vykypí, nemá se nikdy hubovat; to patří ohni. Když se pak plaménky sejdou, ptá se jeden druhého: Jak se ty máš, a jak ty; a tu říká ten chudý oheň, že se má zle a že se musí vystěhovat. A oheň se stěhuje a zapálí stavení." –

Takových pověr je více a lid to se vší upřímností vypravuje.

Vy nevěříte, jak hluboce ten rozpor národního života uráží, jemuž se ani ve vlastní rodině vyhnout nemůžeme. V kuchyni stojí selka, povídá o své rodině, o domácnosti, mluví, jak by tiskl, že by učeného pána zahanbila, a slova její: „Mám holku, je jako větřice, musím ji dát do města, aspoň se naučí *studu* – snad aby ho pozbyla," s tím klasickým dativem znějí mi ještě v uších; tu se strhne v pokoji křik a pláč, můj vlastní synáček hořekuje, že má jít do školy – s *německým* slabikářem. Já jsem si ale vzpomněla na dobrou radu a citovala pana Laube: „Man muss sie bilden!" Hoch tomu nerozuměl, ale mlčel, jako by měl uděláno.

Každý zvyk obrátí si tu lid buď v legendu nebo v pohádku. Ve vsi Milovči práská pastýř bičem, kdežto jinde obyčejně troubí. To prý vzalo původ, když sv. Vojtěch, putuje do české zemi, přišel na vrch ke vsi a tam umdlen usnul. Tu vyháněl pastýř stádo a troubením sv. Vojtěcha ze sna probudil. Za trest uložili prý si, že od té doby budou bičem práskat. – Za pěkného času sešla jsem si do Petrovic k známé selce. Byla churava, i ptám se jí, co schází? „Duch, milá paní – duch! Co mi umřel syn, scházím hořem. Kdybyste ho byla viděla, kterak byl pěkný jako růže, vzrostlý jak panna, zrovna jak by ho vymaloval. A žádný lík nepomohl, musel umřít." Tak pokračovala v samých obrazech a na mně bylo učit se a poslouchat. A ti učení sousedé chtějí, abychom ten poklad mateřský pochovali a od lidu se odvrátili?! – Místo dlouhý říká se tu *dlúhý*, také *kút*, *klobúk*, pak *já jsu bial* a *já jsu bul*, od toho povstalo jmeno *bulák*, *bulka*, *bulský kroj*. Zdá se, od nich že vzal původ kroj selský a že to byli ti nejstarší osadníci, protože vůbec sedláci z jiných vesnic, kteří kroj svůj změnili, jmenují bývalý kroj *bulský*.

II

Není tomu dávno, vyšla jsem si s jednou ženou do nejbližší vesnice, jmenem Chrastavice. Šly jsme nejdříve k rychtářce. Vejdeme do velkého dvora; všecko zotvíráno, nikde ani človíčka vidět. „I jen pojďme do sednice, rychtářka je hodná," praví moje společnice. U dveří sedí asi devítileté děvče, domácí dcerka a němá. Ukazuje, že je máma v stodole. Žena šla pro ni, já se zatím ohlídla po sednici. Hned u dveří byl krb, u něho vysoký železný svícen a pak lože nastlané jako strmý vrch, postel s nebesy, u oken stůl s vysokými trnoži a kolem lavice, v koutě nad stolem visutá almárka. Jinde mají v koutě buď zrovna nad lavicí anebo ve zdi zazděnou figurku svatého, obyčejně Pannu Marii; když si zasednou ke stolu, vypadá to, jako by s nimi jedla. Okna byla z plechových mřížek jako v kostele, strop sice dřevěný, ale tak pěkný, jako by byl z ořechového dřeva. Na znamení, že zde rychtář bydlí, visel od stropu uprostřed sednice buben, jímž se tu lid svolává. Vtom vejde rychtářka, buclatá modrooká žena. „Vítám vás, posaďte se!" praví ke mně a utírá zástěrou lavici; „my jsme ten týden poklízeli a tak jsem ještě ani lože nepřevlíkla; nemyslete, že to vždy tak u nás vyhlíží. Škoda, že není sedlák doma." – „I nedělejte si z toho nic, já vím, jak to chodí. Ale bolí vás zuby, jste opuchlá?" – „Ba bolí, a přece držíme hrdličky pro to. Dlouho mě již nebolely, až dnes v noci, ale tak silně, že mi líčko opuchlo. Můj Bože! kdyby byl ten můj sedlák doma, on umí s pány mluvit; když člověk nepřijde ze vsi, neumí hubu otevřít." – „I jen se nestyďte, ta paní mluví raději se sedláky než s pány," skočila jí žena do řeči, „má českou řeč ráda a mnoho českých knih." – „Tak, tak, nu to je hezky; člověk někdy neví, jak přijde vhod. Německy nerozumím, ale můj sedlák rozumí, jemu je snáze. Tuhle jsem si vypůjčila z města kroniku,

byla hezká; od té doby ale bylo polního díla, tu přestává všecko až do přástvy.“ – „Povězte mi, proč pak jste svůj kroj změnili?“ – „Byl tuze nepohodlný a studený; dříve byli lidé silni, ale teď jsou slabí. Někteří mají ještě bulky a pasy, ale je jich už málo.“

Dříve nosily červené punčochy (ty mají posavad), střevíce s koženou mašlí; jako mají na Plzeňsku zelené mašle, tak měly tu převislo širokou kůži, potom černou širokou sukni, jen jednu sice, ale tak tuhou, že se ani ohnout nedala, ta se notně škrobila a sklem pak vyhladila. Zástěru měly černou neb tmavomodrou dole s prýmem, kolem těla černý pás, zlatými penízky vyšívaný, žádnou šněrovačku, jenom zadu a napřed čtyrhranné, černým aksamitem potažené prkýnko, které přes kříž pod paží nahoru svazovaly. Košile byla se širokými rukávy, na hlavě měly ženy plenu, holky dozadu včesané vlasy, zapletené pletánky, a přes čelo bílý pásek černě vyšívaný, vzadu uvázaný jako mašle. V zimě vzaly přes to dlouhý černý kožich, zadu i napřed rozstřižený. – U mužských bylo vidět vysoké boty do půl lejtek, kožené nebo plátěné kalhoty, krátkou vestu, bílý šerkový kabát s černým vyšíváním na rameně, až po kolena dlouhý; na hlavě kulatou červenou čepičku s černou anebo hnědou kožešinou kolem. Jinde ale nosili také široký klobouk s černými pentlemi, jako u Plzně. – Tak mi to selka všecko vypravovala a pak si stěžovala, že má němé děvče. „Jeden sedlák,“ pravila dále, „měl také němého chlapce; on ho dal do Prahy, aby se naučil mluvit. I naučil se opravdu, ale škoda jen, že německy. Ovšem bych byla radší, kdyby děvče mluvilo česky, ale nechť! jen když bude mluvit. Nejvíce se bojím, že dostane děvče *domácí nemoc* (tak tu jmenují Heimweh a říkají: Od domácí nemoci není pomoci), ona je na mne tuze navyklá. Pan justiciál a správčí nutí sedláka, aby ji tam dal, a Bor to udělá.“ Po dvoře říkají sedláku Bor, jinák ale

Honza, selka se jmenuje po dvoře Konopková, jindy pak Kačenka. Tak tu má křticí jméno a přijmění své zvláštní užívání.

Po vesnici je všude tak ticho, jako by tam živá duše nezůstávala. Okna jsou obyčejně do dvora a lid je nazad. Rychtářčina máma, šedesátiletá žena, stála na mlatě a mlátila. Přiběhla hned k nám, a slyšíc, že se divím, jak ještě v tom stáří mlátit může, pravila: „I copak to, jen když mně Pánbůh zdraví dá. Já vstanu ráno o čtyr hodinách, nakrmím koně; ten můj hoch tuze rád spí a zaspal by krmení; potom jdu na pole vláčet, přijdu domů, uvařím pro chasu jídlo a po obědě s nimi mlátím. Když tady leželo vojsko, vařila jsem někdy pro osmnáct mužů, oficírů i sprostých, a mohu říci, že byli spokojeni. Já měla radší knížete než sprostého, on si tak nevybíral. Vždyť mne až z Prahy vzkázali pozdravovat.“ Všude jsem pozorovala, že mají nad srubem holuby. Okolo Chrastavic je nejhezčí koutek těch hor, které jsem posud viděla, ale nikde není tak romantická krása jako u nás doma. Což je ale do všech krajin, není-li v nich dobrý člověk. Nemohu vyslovit, jak mi bylo líto, když k nám selka přišla a nebohá ani nevěděla, jak má promluvit. „Musejí mi odpustit,“ pravila, „já jsu hloupá bulka.“ Můj muž, vždyť ho znáte, začal jí to vymlouvat, a tu jste měli vidět tu spokojenost, tu radost, že mohla mluvit, jak chtěla, a říkat nám *vy*. To ví Bůh, proč tím lidem tak opovrhují, že se ubohý sám za hloupého drží a svého krásného jazyka si neváží!

III

K národním veselostem zdejším náleží *koleda* a *voračky*. Selská dívčí koleda slaví se prostřední vánoční svátek. Tu dostane každá děvečka nebo dcera od hospodyně *hnětanku*, t. j. veliký koláč, dobře máslem a smetanou zadě-

laný, v němž je skořice, hrozinek a mandlí hojnost. Těsto se jak náleží uhněte a – jak se tu říká – na křuplavo upeče. Hnětanku si ale holka nenechá, ta je pro chlapce. Svobodní chlapci a holky shluknou se pak vespolek a jdou do města na pálení. Děvka dá chlapci hnětanku k vodce, a on jí koupí housku a jablka; to se potom tahá a strká, zpívá a hlučí, a z krčem to jde k muzice. Přitom se musí každý opít, ženská tak dobře jako mužský, a proto se také nepije pivo, ale *pálení*. – O masopustních dnech mají *voračky*. První den vezmou si chlapci muzikanty – totiž dudy a housle – a jdou po děvkách. Každá musí dát peníze na voračky, jak jen může, někdy třeba pět zlatých. Která se z nich dá nejvíce vidět, ta potom celý rok také nejvíce tancuje. Chlapci platí muzikanty, častují rosolkou a tančí celé tři dni masopustní ve dne v noci bez přestání. –

Důvěra v mocnou přímluvu svatých je zde v plné vládě. Tuty dni byla u mne stará selka. Když viděla dítě nemocné, pravila: „Ale, zlatá matko, nebyla jste ještě s tou holkou na Svaté hoře?“ – Já, že ne. – „Ó, to tam jděte; já pořád mé dceři Barce říkám, aby šla s tou němou holkou na Svatou horu; věřte, tam se už mnoho zázraků a divů stalo. Anebo dejte číst mši u sv. Rocha a obětujte na oltář tři vejce, on je patron proti tělesným neřádům a každého uslyší, kdo se k němu obrátí.“ Na doktory a líky se tu mnoho nedrží. –

Táž selka pozvala mě na svatbu. Když jsem se ptala, koho si bude syn její bráti, pravila: „On ještě neví; má prý jich několik, ale pro mne, ať dělá, jak rozumí.“ – „Ale má-li být svatba o sv. Martinu, tedy je svrchovaný čas.“ – „I to je pojednou,“ odpoví stará. – Tak to máte tady jako v residenci, sňatky urovnává více rozum než srdce; kdo dá víc, ten bere. Ostatně jsou to dobří lidé, vejdete-li do vesnice, nepotkáte nikde hloupou ostýchavost, každý se vám směle do očí koukne, a ne aby troubil, nýbrž srdečně

vás vítá. Bývá-li ve vsi jako po vyhoření, všude ticho, jen že někde z chalupy zpěv zaznívá anebo pasák si hvízdá, rozléhají se po městě zpěvy bez přestání. Ti kalounkáři při stavech celý boží den ani ústa nezavrou, a je tu písní, až není možná. –

Nevím, bylo-li by opatrovny kde tak potřebí jako zde. Co se tu dětí potuluje, které na svého otce prstem ukázat nemohou! Ty rostou jako dřevo v lese. Co jsou staří lidé, ti jsou zdraví a zachovalí, ale ten dorůstek je již dlouhým seděním u stavů mnohem zakrnělejší. Avšak navzdor všemu tomu, že je zde mnoho chudoby, není přece nic o zlodějství slyšet ani o těch hanebných nadávkách. Ale v sobotu a v neděli, když přijde vyplácení peněz, tu je v krčmách živo a sklenář má výdělku dost. „V té a té krčmě byly zase caparty," říkají ráno. –

Krásná pleť dělí se tu na dvě třídy, jedna má čepec na drátkách, druhá klobouk. S čepcem zachovaly se staré zvyky, pod klobouk vloudila se němčina.

IV

Lid zde místo Češka říká *Čechyně*. Češka prý se mluví jen u Prahy. Národních povídek je zde veliké množství. Nejoblíbenější jsou krátké vtipné a směšné anekdoty, o nichž se myslí, že se vskutku přihodily; starší báchorky, třeba sebebásničtější, nejsou v takové vážnosti. V každé z oněch je vychytralý sedlák nebo selka, hloupý pán nebo vtipné dorážení na hloupé sousedy, Bavory a jiné Němce. Jak se časy mění. V povídkách považuje se lid za nejchytřejší a v skutečnosti drží se za hloupého, ač by se to všem říci nesmělo.

Jeden sedlák měl býti rychtářem. I ptá se ho představený, má-li k tomu také dost rozumu. „Vždyť vy ho tady máte nazbyt, můžete mně ho trochu přenechat," odpově-

děl sedlák. – Když jsou ty pověsti napsané, nezdají se vám už tak směšné, jako když člověk poslouchá, jak je odzpěvují; to je něco zvláštního a vše jinák vypadá, než když se to obyčejným hlasem povídá. Slovíčka *no* a *nu* jsou silně v užívání.

K nejoblíbenějším procházkám náleží cesta do Chrastavic. Tam jsme šli na posvícení. Přijali nás s pravou hostinností a s upřímnou tváří. Sotva jsme dosedli, otočila se hospodyně a přinesla koláč. Ale jaký koláč! Takovým posvícenským koláčem podělí se celá rodina; máte na něm, kdo co rád, tvaroh, povidlí, mák, perník a sypání z rozinek a mandlí. Když se koláč snědl, prostřeli jak sníh bílý ubrousek, dali majolíkové talíře a přinesli pečité. Mezi jídlem hovořili jsme s hospodářem. Je to muž chytrý a zdravého rozumu, ale že se často mezi německými pány potlouká, má jazyk trochu pokaženější než druzí domácí. Vida, že s námi upřímně mluvit může, začal jinou. My se ho ptali, zdali přece něco ví o svých předcích, ale o těch nevěděl, ani co by za nehet vlezlo. Byl rád, když slyšel, že mu historii půjčíme.

V hospodě bylo několik sedláků, protože pravé posvícení teprv v pondělí nastane. Můj hoch měl se hned k dudáku, začal mu zpívat a dudák mu hrál. To ti sedláci koukali a divili se, až nebylo možná. „Ten mládeneček má notu, že by mohl na kruchtě zpívat," pravila jedna selka, jíž jsem za tu zdvořilost poděkovala.

V pondělí byla podívaná! Šli jsme rovnou cestou do hospody. Na jedné straně u okna seděli sedláci a několik měšťanů, u kamen seděly ženy a malé děti, v třetím koutě stály holky, všechny na jedné hromadě, uprostřed chlapci. Na jednom okně seděl orchestr, dudák a huslař. Dudák byl samý věnec, na klobouku měl plno fáborů a kvítí. Hned u dveří byl šenk, kde rychtář hospodskému pro samé švagrovství nalívati pomáhal. Děvčata byly v čer-

vených šátkách a ženy buď v čepcích nebo v plenách. Čepce mají buď bílé jako Plzeňky anebo poločerné, co starodávní památku a pozůstatek buláckého kroje, pěkně do faldů složené s ploským dnem. Chlapci byli všecko v bílých punčochách a střevících, měli čisté koženky, krátké vesty, rukávy jako sníh, na hlavě tchořovku, buďto zelenou aksamitovou nebo červenou. Po přivítání dali nám zahrát národní tance. Přála bych těm baletním tanečníkům a tanečnicem, kteří si tak mnoho na tom zakládají, když se několikrát na patě otočí, aby se přišli na zdejší tance podívat. Ať si dudy jak chtí skřípají, oni mají takt v nohou; tu není slyšet ani o krok více ani o krok méně, jak jeden přestane, přestane i druhý. A což polku! Tu vám tak pěkně tančejí, že je radost se podívat na ty nohy v punčochách a střevících, jak opravdu elegantně vypadají. Nejdříve tančili polku, pak štajriš (naši sousedskou), nato zelenák, obkročák a třínožku, všecky tři jako náš vrták; potom dupavou, houpavou, hrozičku (strašáka), ševcovskou a kolečko. Ševcovská je nový tanec, vymyšlený od našeho statného rychtáře, až posud velkého milovníka tance. Dělají se přitom všecky posunky, jako by švec šil. Když se dratev vytahuje, musí se mít každý na pozoru, aby něco neulovil; neboť všickni stojí na jedné hromadě, a kdo se neuhne, dostane pohlavek. Viďte, to je ta venkovská gymnastika, ta učí obratnosti bez německých turnéřů od starého Jahna až po tu dobu.

Naposled přišlo kolečko, ten *nejstarší* tanec, jak pravil rychtář, který za mladých let nic jiného netančil. Dva chlapci se postavili se žbánkem před dudáka a začali dudáckou notu, dudák se šklebil, huslař dával nohou takt a šest chlapců si přitáhlo své tanečnice. Stojíce porůznu, chlapec vedle děvčete, s rukama nazad spletenýma začali se podle taktu pořád na jednom místě tak hbitě a šikovně točit, že jeden o druhého ani nezavadil a z taktu nepřišel,

až se pustili a zpředu chapli. To jde všecko tak čerstvě a pořádně, že se vám zdá, jako by šest vřetének jedním kolečkem se točilo. Vzpomněla jsem si na pražské bály, co tu výborů, tanečních pořádků, prób a Bůh ví co všecko; a zde v té nabouchané krčmě šlo to bez výborů tak pořádně, jako sotva v kterém sále. A proč? Protože tu platí méně přikázání a více dobré vůle. Toaleta byla na dvoře, kde mužští přístup měli.

Mezi děvčaty byly všehovšudy asi dvě pravidelné tváře. Všem ale líčka zdravím jenjen květly. Oči měla každá jako jed, což tvářím neobyčejné krásy dodávalo. Mužští mají pravidelnější a výraznější rysy, postavy jejich jsou jako hory. Škoda, že si vlasy zkrátka přistřihují. Při rozchodu svěřil mi rychtář, že řekl některým sousedům, až bude po venkovské práci, aby k němu přišli na „*hejtu*“ (*hejta* je návštěva, také *táčky* nebo *hrátky*, když hrají), že jim bude číst o starých Češích, jak do země přišli; také mi slíbil, že dá jednou odpoledne přástvu, abych přišla poslechnout, jak umějí „děvky“ zpívat.

Mluvila jsem také s jednou selkou z Lužice; v řeči přišlo na ourodu. Když mi pravila, že mají už všecko zaseto a urovnáno na polích, řekla jsem hned, jak to zde způsob: „Obroď Pánbůh!“ – „Dejžto Pánbůh, vás taky“, odpověděla ona. „Ale letos bude asi zle, nastává nám drahý rok, to prorokujou myši; běhá jich na poli jako čečetek. Zlatá matko, už jsem si kolikráte vzpomněla, co Přemysl prorokoval. Když přišli pro něho čeští páni a on musel k Libuši jít, řekl: Kdybyste mě byli nechali brázdu dovorat, nebyla by v Čechách nikdy nouze, tak ale nebude se vám často ani chleba dostávat. A věru, již se kolikráte nedostávalo.“ – Ta věděla přece něco z historie, což tu je pravou vzácností.

V

Každé město pamatuje několik ohňů, jimiž popelem lehlo. Takovým neštěstím stane se přestávka v paměti lidské, minulost se oddělí od přítomnosti a pravda i báje splynou v jedno. U mne sedí stařičká žena a vypravuje o velkém ohni. „Před tím ohněm byly v městě krásné a nádherné stavení, velké zámky a překrásný kostel, celý mědí krytý, domy ale všechny plechem pobity. Kolem stály čtyry předměstí, krásné brány, valy dvakrát vodou obehnané, zdvihací mosty, zkrátka, bylo to pevné město. Bezděkov jmenovalo se předměstí, v němž prý se katolíci zdržovali a tam svůj kostel měli, v městě byli husité. Dávaly se bankety, hostiny a všeho bylo dost a dost. Potom prý přišli červení kněží, kteří lid učili a husitům všecky knihy na náměstí spálili. Kdo se nechtěl poddat, musel ze země. Když se ti vyhnanci stěhovali, zakleli prý své nesnášelivé bratry, aby se jim nikdy více dobře nevedlo, svých statků aby neužili a jejich dětem aby nikdy štěstí nevzkvetlo. A ta kletba, věřte mi, lpí od té doby na městě, které se až dosud nespravilo. Po velkém ohni vystavělo se město zcela jináče, do rynku nešlo ani jediné okno, každý zůstával uvnitř a měl dozadu okna. Lidí bylo málo, takže mohl člověk o pravém poledni po rynku v košili běhat. Všecko chodilo po sprostu; bohaté měšťanky a paní radní (bylo dvanáct radních pánů) nosily na svátky zlaté čepce, krepitanové, pájové a groditurové šaty (látky z vlny a hedvábí) a k tomu hedvábné zástěry. Sprosté ženské měly kanafasové šaty a cicové, na způsob zlatých ušité čepce. Oblékla-li některá panna do bálu kamrtuchové šaty, to byla už tuze velká paráda. Mužští nosili střevíce a punčochy, dlouhé fraky, jabot, vrkoč a klobouk na tři facky. Než peněz bylo hojno. Když se některá vdala, dostala kronů dva i tři hrnce sháněnou míru. Matematika nebyla

skvělá; počítalo se všecko na kolečka, křížky, čáry a háčky. Vypůjčil-li si někdo peníze, přinesl dvou- neb třížejdlíkový hrnek, dostal sháněnou míru a tolik zase odvedl. Všecko šlo na slovo. O němčině nebylo památky; ve školách učilo se česky a latinsky. Mnohý desítiletý chlapec uměl tolik co sám pan profesor. Na děvčata se arci tak nedbalo. O Vídni, kamž teď mnozí do služeb chodí, nevěděl tenkráte sprostý člověk ani dost málo; jestli co zaslechl, tuť myslel, že je to v jiném dílu světa. Jenom do Prahy chodili někdy na pout. Když se odtamtud děvčata vrátily, stěžovaly si, že jim tam říkají *horakyně* a že si z nich smíchy tropí. Kalounky dělávali na malých stávkách v ruce. Při každém nebezpečenství bylo první, že šli a peníze zakopali, nejvíce do lochů (sklepů), takže až posud je v zemi veliké bohatství. Z toho pošlo, že viděli lidé každou chvíli hrnce kronů hořet. Ti, co peníze zakopali, museli chodit strašit; takové rejdy děly se téměř v každém domě. Před časy chodili kněží po domech a dávali líbat Pánaboha; lidé ale spávali nazí a tudy prý se často přihodilo, že nemohli vstát, a oni jim ho museli k samé posteli donést. Během padesáti let se vše tak změnilo. Do škol zavedla se němčina, děti dostávaly odměny, jestli dobře německy uměly, učitelové chodili po domích a učili ženské zadarmo. Domácí pouštěli se do světa, cizí se přistěhovali, a tak to staré pomalu zahynulo. Zámky, zdi a brány se zbouraly a jiné domy se stavěly, zvláště po vyhoření před třiadvaceti lety, kde také jedna část vysoké věže u hlavního kostela zhynula. Při ohni shořelo také mnoho důležitých spisů, které byly v železné truhle zavřeny."

Hned jak se do města vjíždí, stojí po pravé straně památný dům, jak se praví, ze všech nejstarší a zvenku pěkně malovaný. Obrazy na něm představují muže na všech stupních lidského stáří od roku až do sta let. Je vidět, že to bylo dobře pozlaceno.

Chraň Bůh! aby snad kritika myslila, že to mám z pergamenových listin, co tu povídám. Na to je času dost, až náš vysoce vážený pan měšťanosta historii města vydá. Jak jsem se podivila, když jsem slyšela, že muž ten a spisovatel český, jsa rodem ze Žatce, teprv z lásky k poddaným jazyku jejich laskavě se naklonil. Tomu by se měli všichni nedočechové před soudní stolici dostati, kteří myslí, že se jim tak povede, jako se tu o jednom svobodníkovi povídá. Měl prý zlaté tele, jemuž se klaněl. Když lidé ráno do kostela chodívali, nebylo na poli ani hnuto, a když šli z kostela, bylo pole zoráno. Co se ve sklepě zlatému teleti klaněl, zorali mu šotkové pole.

VI

Veselý život panuje mezi děvčaty na *přástvách*, kde se jim pohádky od huby jen odsejpají. Když některá z chudších děvčat trochu peří nastřádá, sejde se jich několik u ní, aby jí pomohly peříčko sedrat. Přitom se peče *pučálka*. To je smočený a pak upražený, pepřem posypaný hrách, který se při draní rozdává. Chasníci přijdou k tomu, povídá se, zpívá se a po draní někdy i tancuje aneb hraje na výplaty čili fanty, jakýchžto her zde množství mají. –

Před nedlouhým časem byla jsem v Koutě a v Kdyni, znamenité to fabrice na vlněné věci. Je to překrásný ústav, zaměstnává denně přes tisíc lidí a poskytuje okolním nenepatrných výdělků. Z koutského zámku, okolo něhož se pěkný park táhne, viděla jsem na vysokém vrchu zbořeniny hradu Riesenberku a vzpomněla si přitom na pověstný román „Consuelo“, jehož děj z větší části do těchto krajin položen. Vykopalo prý se tam několik kousků šperku, které majitel schoval.

Přes šumavské hory sešli jsme si až kousek cesty za hranice. Jaký to rozdíl! Tu vás pozdravují české dítky:

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ a kus cesty dále troubí na vás německá tvář a nepozdraví, kdyby sám bavorský král jel okolo. Tu jsou i pole jinak zorány, tu i jiné chalupy, jinak i všecko ostatní. Těm jejich střechám se naši hoši vysmívají, protože mají šindele na nich jen položené a na těch místo šindeláků velké, třeba pětiliberní kameny ležet, aby jim nespadly. Taková střecha podivně vypadá. Nyní vím teprv, odkud to pochází, když se říká: „To je knedlík jako bavorský šindelák.“ – Když jsme jeli nazpátek po těch do oblak sáhajících vrchách, bylo nebe plno hvězd a dole z oken roztroušených chalup kmitaly se rudé světýlka plápolajících loučí. Nedivím se, že si staří na těch vrchách zámky stavěli, nedivím se, že tu lid na *domácí nemoc* trpí. Horalovi je v dolině ouzko, jen na milých horách je mu volno. –

Když jsme přijížděli, šly selky do kostela; tu jsem viděla zas tu roztomilou mošinku z rákosí s nesčíslnými barevnými klůckami, jakou jsem sama do školy nosívala. V ruce držely modlicí knížky, velké a skvostně vázané, s lehkým žlutým plechem, na němž je kříž a jiné květy vytlačeny. Uprostřed a v každém rohu vězí sklenný barevný kámen, což pěkně, ba skvostně vypadá. –

Můj rozmilý venkovský lid, s nímž tak ráda zacházím, uvedl mne v podezření, že jsem také sprostá. Z toho si mnoho nedělám, ba jsem přesvědčena, že není nic lehkého získat si důvěru u selského lidu. Já to již umím. Když mne která potká, hned se ptá: „Jak se máte, paní? proč k nám nejdete?“ Já jí podám ruku a upřímně zatřesu. Jednoho dne spala jsem u Bora, na krbu byl oheň rozdělán, já se zahrabala do toho nesmírného vrchu peřinového a dudy zvenčí se ozývající mne ukolíbaly. Ráno – právě jsem si něco zapisovala – přijde Dorla, mladá ženka, ještě s jednou, která už také *zlatou noc* držela, po prstech až k samému stolku; já zvednu hlavu, ona mi padne okolo krku

a ptá se: „Jak jste spala u sedláka?“ tak upřímně, jako by byla moje sestra. Druhou, která řekla: „Jak se vyspaly?“ zakřikla Dorla: „Nesmíš jí říkat *voni*, ona to nechce, já jí také tak neříkám.“ –

Teď už koluje mezi nimi Malého Historie a „Lhotský sedlák“. – Divno mi bylo, že zde jenom dudáckou notou nejraději zpívají, to je jejich zamilovaná. Přes dudy nic není, a kdyby přišel Strauss s celou bandou, nedostal by ani krejcaru. „*Dudák a houdek, to jsou chlapci, ti hrajú, až srdce v těle skáče.*“

Celý půst nosí zde selky bílé zástěry, jejich smutek je bílý kalounek, bílá zástěra; dále ve vesnicích je zase modrý. Ještě před několika lety panoval sem tam obyčej, že musel míti ženich v den svatební k *oddadbě* hřebíčkový kabát, jen po kolena dlouhý, bez límce, který začasté od praděda zdědil, a k tomu červenou čepičku s kunou. Právě tak jsou vymalováni sedláci na obraze v klášteře, jak cepy a kosami Němce tepou. Jsou to tak nazvaní *Chodové*, o nichž jde pověst, až prý opět povstanou, že bude zle.

Nevěsta zase musela mít bulku, vrkoče červenými kalouny proplítané a odívku. To prý byl pláštík na způsob burnusu, celý černý, u krku šňurou sepjatý, uprostřed zad viselo prkénko s půl lokte šířky a délky, též černým suknem potažené a modrými puntíky vyšité. Až k tomu prkénku visely vrkoče. Takovou odívku není už teď ani vidět, ba celý obyčej vychází z paměti. Jen to se praví, že nosil družba před dudákem červený praporec, když šli do kostela a písně zpívali.

SVATEBNÍ SMLOUVA

KDYŽ JDOU RODIČE DO VÝMLUVY A ODEVZDAJÍ synu statek aneb když mu statek koupí, musí sobě hledat bohatou nevěstu; při čemž se na srdce velký ohled nebere. Musil by to být rázný chlapík a k tomu hodně zamilovaný, aby se na jmění neohlížel a děvče bez pomoci do statku si přivedl. Nemá-li žádnou pohotově, přehlídnou se všechny selské dcery ve vesnici a v okolí, a která by se tak nejlépe pro chlapce hodila, tam se pod rukou stane poptávka. Není-li holčina strana proti tomu, vezme ženichův táta některého kmotra za svědka a jde s ním na smlouvu. Holčiny rodiče mají též své svědky a tak začnou, sedíce za stolem, ve jménu Páně o štěstí svých dětí smlouvat, kdo dá víc. – Táta ženichův řekne: „Já dám Jiříkovi statek, tolik polí, tolik luk, dobytek a nářadí, co dáte vy Káči?“

„My jí dáme šest aneb více tisíc, tolik a tolik obilí a nábytku, k tomu ještě dobytek.“

„Co přidáte?“

„Nerádi bychom čeho přidali.“

„No, ještě krávu?“

Přidají-li rodiče Káčiny krávu aneb co druhá strana žádá, potřepají si vespolek ruce a smlouva je hotova; nepřidají-li, není z toho nic a jde se dál. Zdali se Jiřík Káči a Káča Jiříkovi líbí, po tom se nikdo neptá a také při smlouvě ani jeden ani druhý nebývá. Teprv když je všecko ustanoveno a svatební den určen, začne Jiřík k nevěstě chodit. Nato jsou třikrát oznámeni a den před svatbou víje se věneček a vážou se na klobouky kytice, při čemž mladá chasa zpívá a tancuje do noci.

O půl deváté zrána přišla jsem do vsi; pozvána jsouc s ženichovy strany, musela jsem jít do jeho statku. Hosti byli již pohromadě a ženich přistrojen. Měl žluté koženky, modrou vestu, černý šátek na krku, vysoké boty a modrý dlouhý kabát, na límci strakatě vyšívaný. Na klobouku měl celý strom rozmarýny, na němž od stopky až k vršku půlloktové konečky pentle všech barev navázány byly. Družba byl též tak přistrojen. – Na některých svatbách mají řečníka (plampače), ale toho zde nebylo. Za chvíli přišel dudák a všickni zasedli k stolům. Sotva se to stalo, nahnalo se do sednice hrůza dětí, stavíce se okolo kamen; to jmenují *číhačky*. Nejdříve přinesli na stůl pivní a hovězí polívku, potom hovězí maso s křenem a jelita. Když jsem ty ukrutné vrchovaté mísy spatřila, pomyslila jsem si: Není možná, aby to ti lidé snědli. Nevědělať jsem, že se z toho celé hejno vesnických výrostků nakrmí. Každý si vzal hodný kus pro sebe a ještě kus pro číhačky. Žádné dítě, žádný žebrák neodešel ze statku, aby se byl nenajedl, a byť by ho tam i živá duše neznala. To se mi líbilo a vzpomněla jsem si na skvostné tabule boháčů, od kterých častokráte sotva jaký drobeček nuznému odpadne. Já seděla ještě s dvěma opodál a snídala kávu a *neomítky* – svatební koláče. Po snídaní se děti trochu rozutíkaly, se stolů se sklidilo; ženichova matka sedla na lavici a vedle ní místo zemřelého otce ženichova jeho poručník. Ženich klekl nejdříve před matkou, políbil jí nohy a ruce, padl jí okolo krku a s pláčem děkoval za mateřské vychování, prose spolu o svaté požehnání. To když obdržel, klekl před poručníka a učinil totéž. Potom šel k sestrám a bratrům, děkoval jim za všecko, co mu dobrého v svobodném stavu prokázali. Ti ho slzami polévajíce líbali a křížkem žehnali. Nato začal dudák hrát, vyšel ze dveří a ženich i družba i ostatní

hosti za ním. Když přišli za vrata, přistoupily dvě ženy k dudákově straně a začaly červenými šátky točit a zpívat.

„Jak ty jsi, Jiříčku, z dobrého chování,
však budeš naříkat, až půjdeš od mámy,
od mámy, od mámy, od tvého tatíčka,
budou ti plakávat modré tvé očička.“

S samým zpěvem přišli jsme až na dvůr, kde nevěsta jakožto sirotek u své sestry bydlela. Na dvoře i na náspi bylo čistě vyklizeno a dveře byly zavřeny. Postavili jsme se před ně a družba začal tlouci, s průvodem dud zpívaje:

„Tluču, tluču, otevřete,
vy, pantáto, neslyšíte,
Jiříkovi těžké srdce nedělejte!“

Tu se dvéře otevřely a družička, držíc džbánek piva v ruce, hosti přivítala, a připivši si, podala ho družbovi; ten se napil a opět jí ho vrátil; tak to udělali po třikráte. Potom jsme šli do sednice, kdež byli s nevěstiny strany hosti a houdek (huslař). Ženich zůstal po straně stát a družka začala:

„Jdi jen, družbo, do komory,
ona tam za dveřmi stojí,
bílým šátkem sobě
černé oči utírá;
vezmi ji jen za ručičku,
přiveď ty ji před mamičku,
aby jí to odpustila,
v čem ona ji rozhněvala.“

Několik žen, družba a ženichův poručník, který byl svědkem, šli do srubu, kde nevěsta seděla. Srub byl vy-

bílen a kolem stál nevěstin nábytek v pěkném pořádku. Na levé straně lože s nebesy a do vrchu vystlanými poduškami; na pravé straně strakatými tulipány omalovaná alměř, za ní misník čili suden s čistým nádobím a na něm křížek s několika zrcadlovými obrázky. V koutě stály dřevěné nádoby, kolovrat a přeslice s vřetánkem. Kůžel na přeslici byl nadit lehkým lnem a za červenou haraskou bylo šest nových vřetánek zastrčených, na každé špici bylo červené jablko. V čele srubu stály tři strakatě omalované truhly; v jedné bylo narovnáno plátno, povlaky, ubrusy a těm podobné věci; v druhé sukně, zástěry, šněrovačky a kabátky; v třetí šátky, pleny, rukávce, fábory a čepce. Kdo chce, může si vše přehlídnout a *spočítat*. Zde drží selky na pěkný šat a každá jen trochu bohatá nevěsta má k svatbě nových dvanáct i více sukní a zástěr a třebas osm bohatě vyšitých šněrovaček, což velmi mnoho stojí. Na židli u lože seděla nevěsta a plakala, až jí srdce usedalo. Když jsme přišli, vstala, podala nám každému ruku, pak sedla a znova naříkala: „Má zlatá mamičko, můj zlatý tatíčku, že vy tu nejste a mne nevidíte!“ Přitom jí tekly slze z černých očeк po buclatých tvářích jako bohatý hrách. Nevěsta mívala jindy k oddavkám smuteční šat a též družka musila být tak přistrojena, ale nyní s toho sešlo a ony mají svůj obyčejný šat s tou výmínkou, že nesmí mít družka kabátek, a kdyby mrzlo, až by země svítila. Nevěsta má vlasy do žíhonů sčesané a s čela dozadu na způsob diadému věnec z dělaných kytek, na nichž není ani pozlátka ani fáborů šetřeno; na krku bílý šátek, pak bílou zástěru, černou sukni a černý soukenný kabátek, okolo límce a u rukou kunou lemovaný; červené punčochy a střevíce s černými mašlemi, na špalíčkách kované, ale ne zpředu. Svatební střevíc musí být nevyhnutelně zpředu holý.

Chvílku ji nechal družba ještě poplakat, potom ji vzal pod rukou a vedl do sednice. Ženy začaly:

„Jak z mojí komory vyjdu,
svobodná sem víc nepřijdu,“ atd.

Tak jak dříve ženich, klekla nyní i nevěsta před svou sestrou a poručníkem a prosila o požehnání. Potom ji vzal družba pod jednou, družka pod druhou rukou a šli ze dveří zpívajíce:

„Jak ty, děvčátko z dobrého chování,
však budeš naříkat, až půjdeš od mámy,
od mámy, od mámy, od tvého tatíčka,
budou ti plakávat modré tvé očička.“

Když jsme se brali ze dvora, šel houdek s dudákem napřed, nevěsta za ním a vzadu ženich sám a sám. Jeden muž nesl živou slepici, druhý na tříšce nastrčený neomitek a družička kytku a červený šátek. To jsou dary panu páterovi. Tak jsme se dostali při zpěvu a veselém hovoru do Střemnic, kamž Chrastavice do kolatury patří. Při oddávání stála družička i družba za nevěstou a ženichem, a jakmile pan páter s ceremonií hotov byl, popadl družba ženichův věneček a schoval si ho. Majíť oni způsob takový: když si družka přispíší a věneček popadne, musí jí ho družba vyplatit, vezme-li družba, musí mu ho družka vyplácet, a sice v neděli po svatbě ve městě. To se jmenuje *„věneček propíjet“*. Po oddavkách uvedl pan páter nevěstu v předsíni za ženu, totiž tak jako šestinedělku, což prý zde jest ve zvyku. Když bylo po všem, šli mladí zasnoubenci se svědky k zápisu a my se postavili u kříže před kostelem, dudák a houdek začali hrát, tři ženy se okolo nich postavily, začaly šátky točit, s jedné strany na druhou se houpat a zpívat:

Ten střemnický pan farář pěkně káže,
rozdává obrázky, ruce váže:

já na to kázání také půjdu,
o jeden obrázek žádat budu.

Střemnický pan farář milostivý,
on mi dal obrázek, ten byl živý.
Kam já ho, přesmutná, kam já ho dám,
dám-li ho do knížek, nevejde tam;

dám já ho do lože, lehnu k němu,
on mi dá hubičku a já jemu.

Celá vesnice byla vzhůru a všickni se dívali na *českou svatbu*, neboť jsou tam již Němci a jich veselky nikdy tak hlučné nebývají.

Když přišel ženich s ostatními nazpátek, vrátili jsme se zpívajíce domů. Ve vesnici šli jsme rovnou cestou do hospody. Za chvíli přinesli „*vandrovní koláč*", rozkrájeli ho a mezi hosty i rozdali. Potom začal dudák zamilované kolečko dle nápěvu: „Vosy, vosy, sršáni", a ženich s nevěstou, družba s družkou i všichni ostatní začali se točit jako vřetánka. Ženské, když trochu potančily, šly se domů přestrojit; ostatní ženy zůstaly v těch šatech až do rána, ale nevěsta, ta se skoro každou hodinu do jiných šatů převlékala.

Hosté, kteří netančí, posadí se za stoly, diváci okolo kamen, aby měli tanečníci volné místo. Dudák a houdek, tito miláčkové jak starých tak mladých, sedí na okně. Tu přijde některý sedlák, vezme sklenici s pivem, postaví se před dudáka, začne to neb ono zpívat, v kole začnou tancovat, a kteří netancují, postaví se k zpěváku. V zápalu popadne hoch tu neb onu holku okolo krku a ona musí s ním zpívat a pít. Žárlivosti neznají zde snad ani podle jmena!

Dudáka popsat není možná, k tomu by patřil Hogartův štětec, a kdož ví, zdali by ho i ten vylíčil? On srostl s du-

dami v jedno tělo. Jaký tón z dud zavříská, takový výraz dostane jeho tvář. Takt si dává nohou a hlavou, a kdyby trvala svatba nebo posvícení celý týden, co také bývá, dudákovo oko je vždy bystré, jeho noha vždy čerstvá! Zamilovaného srdce také není a nesmí být, sice by se padesátkráte za noc zbláznil. Není to snadná věc, sedět v kole tak květoucích tváří, hledět na ty kulaté hlavy, jak se s jedné strany na druhou houpají, a dívat se do těch planoucích očeк, jak se jim brzy jasně svítí, brzy temní, je-li píseň buď radostná neb žalostná. Ale dudákovi neučarují! Pozorovala jsem jednu mladou ženu, která se založenýma rukama s takovou nadšeností jednotvárný nápěv dudácký poslouchala, s jakovou snad nikdo tu nejzdařilejší operu poslouchati nemůže. „Paní! vete," pravila ke mně, když dovřískly, „vete, že to je přece jen ta nejkrásnější muzika!" Takovou důmínku vymlouvat byla by marná věc! –

Chce-li kdo vidět pravou radost, ať se přijde podívat na selské posvícení neb na selskou svatbu. Kdyby byl sedlák břemenem stísněn, až by se pod ním k zemi skláněl, v tu chvíli vše odhodí, zapomene na všecky trampoty a žije jen v radosti. Kdyby mu stála smrt za patami, on by se po ní neohlížel a v bujném kolečku třeba do náručí se jí zatočil. Je to statný a pěkný ráz lidí zde, smědých podlouhlých tváří, ohnivých očí a černých vlasů. Obzvláštně hezky to sluší těm, kteří posud dlouhé vlasy nosí.

K večeru jsme šli z hospody k obědu. Ženich kráčí se svými hostmi a s dudákem do svého statku a nevěsta se svou stranou a s houdkem také do svého. K obědu mají opět hovězí maso, pečeně a jelita, jich zamilované jídlo. Po obědě se zpívá, rozpráví, a když se číhačky rozběhnou, zatancuje se jedno kolečko. K deváté hodině se „*zavádí nevěsta*" a ženich se odebere se svými hostmi do jejího bytu. Když jsme tam přišli, byla sednice lidem natlačena; mužští zůstali stát a my ženy zasedly jsme ke stolu, okolo

něhož několik žen, nevěsta a družka již seděly. Dudák se připojil k svému druhu a oba se postavili k nám. Najednou ženy vstaly, upnuly zraky své na hudebníky a začaly zpívat:

„Kde jsou mé zlaté rodiče, kteří mne chovali,
aby mně naposled požehnání dali.

Kde je má matička, která mě chovala,
aby mně naposled požehnání dala.

Kde je můj tatíček, který mne vychoval,
aby mně naposled požehnáníčko dal.

Požehnání dali, mne vyprovodili
mé zlaté rodiče, kteří mne chovali.

Až půjdeš ze dveří, vezmi za vorbičku,
opatrůj vás Pánbůh, můj zlatý tatíčku!

Když půjdeš ze dveří, tak dej pozdravení:
Uchovej vás Pánbůh, všecky mé přátely!“

Poté zpívaly dvě smutné, které srdce ubohé, osiřelé nevěsty hluboce dojaly; plakala až hrůza. „Dorlo,“ povídala jsem vedle mne stojící ženě, „přestaňte zpívat, vždyť nevěstě srdce div nepukne.“ „I to nic nedělá, paní, to musí být,“ byla naivní odpověď. Najednou vpadly do veselejšího nápěvu, obrátily se, kde ženich stál, a začaly tuto:

„Strakaté peřiny na bidle visí,
starej se, Jiříčku, o koně lisí.

Já se již postaral o celý vůz,
pojď, sedni, Kačenko! pojedem už.

Já nechci, nepůjdu, koně se plaší,
já bych si vytloukla své modré oči.

Já nechci, nepůjdu, ani nesednu,
já ještě u mámy trochu zůstanu.

Já nechci, nepůjdu, až zejtra ráno,
opatrůj vás Pánbůh, má zlatá mámo!"

Po zpěvu vzaly nevěstu pod paží a vedly ji ze dveří. Tu přiskočil družba, chytl nevěstu za nohu a vyzul jí střevíc. Chtěj neb nechtěj musela mu ho dát. Na náspi stálo šest zapřažených vozů; na koních seděli pacholci a na každém vozu u naloženého nářadí jedna selka. Když to jde přes pole, sedne nevěsta také na vůz, ale to bylo jen na druhý konec vesnice, šla pěšky. Než odjeli, zazpívala družka:

„*Z domu se loučila se všemi děvčaty*
i také na záspi s pacholaty.

Děkuju vám, vy chrastavští chlapci,
kteří jste brávali Kačenku k tanci.

Brávávali jste, již nebudete,
kterak vy na ni zapomenete.

Zapomenete-li, já budu plakat,
kdopak bude za ní cestičku šlapat?"

Potom práskli pacholci do bujných koní, vyjeli ze vrat a svatebníci za vozem zpívali:

„*Nepojedem dále, jen přes vršek,*
vezeme Konopom plný vůz podušek.

Dej si dobrý pozor, kudy tě vezou,
ať domů trefíš, až tě vyženou,

až tě budou mlátit, až tě budou bít,
abys věděla, kudy ty máš jít.

Otvírejte se, Konopoic vrata,
vezem vám nevěstu, od stříbra, zlata;

otvírejte se, Konopoic dvírce,
vezem vám nevěstu, má nové střevíce.

Sundavejte se, všechny závory,
vezem vám nevěstu, samé fábory.

Poneste židličku, poneste nevěstě,
vezem vám nábytek, stojí on za dvě stě.

Poneste židličku, poneste k vozu,
ať si nám nevěsta nezvrátí nohu.

Slízej ty, nevěsto, slízej ty s vozu,
jdi ty se podívat do svého domu;

do svého domu, do své sednice,
jdi ty se podívat ke své mamičce.

Postavte alměř, ať se nezvrátí,
ať se nám nevěsta domů nevrátí.

Pojďte, mamičko, pojďte ji vítat,
bude vás Kačenka pěkně poslouchat.

Bude vás poslouchat, v pátek i v sobotu,
bude vám dělávat všecku robotu.

Pojďte ji vítat, všichni přátelé,
Kačenka je vaše, jináč nebude."

Mezitím jsme přišli až do ženichova dvoru, kde nás na prahu matka jeho očekávala. S pláčem jí padla nevěsta okolo krku a prosila: „Má zlatá mamičko, přijměte mne jako svou a neubližujte mně." Matka jí udělá kříž, a když ji i druzí přátelé uvítali, vedli ji do sednice. Tu se všechny ženy opět posadily za stůl. Venku skládali do vyčištěného srubu nábytek a chlapci dostali pít.

Nyní je *prodej nevěsty*. Družba přijde a praví: „Ženy, co chcete za nevěstu, já bych ji rád koupil."

„Ó holečku, ta je drahá, kdož ví, máš-li tolik peněz?"

„A hle, chtěly byste ji draho prodat a není celá."

„A což by chybělo, je celá a k tomu nová."

„Tak ji ukažte!"

Ženy nechtí nevěstu ukázat, protože jí střevíc chybí, bez něhož musela jít přes celou vesnici. Tu vytáhne družba nevěstin střevíc a začne ženy pokoušet, že mají nevěstu o jednom střevíci, že ji nekoupí.

„Mlč, hubo pomlouvačná!" zakřikne družka, „my budeme mít nevěstu o jednom střevíci, kdož to kdy slýchal, tu vidíš, že má dva." Přitom postaví na stůl dva střevíce, které sama sobě svlekla.

„Kterak by to mohly být nevěstiny střevíce, vždyť jsou zpředu kované?"

Ženy musí mlčet a konečně mu dají, co za střevíc žádá.

Teď, když byla nevěsta celá, začal ji družba kupovat. Nejdříve chtěly na něm ženy „*kaši bez ohně vařenou*". Družba se svědkem (který řečníkovo místo zastával) běželi ven a přinesli talíř čistého medu. Ženy ho schovaly a posílaly

je pro všelikeré věci, jež ubozí po vsi sháněti museli; k posledu také pro *strom devatera ovoce*. Za chvíli přinesl družba malý stromek, plný světel, a postavil ho doprostřed stolu. Na špalíčku byl zastrčen smrkový vršek, na jehož větvích byly svíčičky přilepeny a ovoce navázáno: jablka, hrušky, třešně, trnky, ořechy, šípek a rozinky; s jeřabinami na nitích navlečenými byl strom jako korálem okrášlen. Ženy počítaly ovoce, ale která se omýlila a na ně sáhla, ta dostala jalovcovým proutkem přes ruku. Když se podívaly, mrštil řečník proutkem do stromu a světla i ovoce rozlítly se po klínech. Nato musel přinést družba „*paní matčin koláč*". Přinesl ho na zádech z nevěstiny alměře, v ubrusu svázaný. Je to bochník s loket délky a šířky, na způsob mazance upečený. Ten se rozkrájel na kusy, každý kus se pomazal „kaší bez ohně vařenou" a pak se rozdaly mezi hosti. Po tom dělení se dává „nevěstě *pomoc* aneb *na povíjan*". Přinesou talíř, postaví ho před nevěstu, ženich sedne k ní a nyní skládají na talíř peníze a každý přeje mladým manželům štěstí a podá jim ruku.

Nevěsta vysype peníze do klína, droužka vstane a takto děkuje: „Vy, páni muzikanti, trochu posečkejte, já vás již dost dlouho poslouchám. Vy, pane řečníče! omluvte mne malou chvíli, ať učiním moje poděkování. Povídala paní matka s panem tatíkem, nevěsta i se svým milým ženichem, bude-li v tom Pánbůh štěstí přáti, chce se vám vším dobrým odsloužiti. Těšte jeden druhého, malí, velcí, domácí i přespolní; – jestli já vás potěšit nemohu, ať vás potěší ta vaše nejmilejší, který ji nemá, ať si ji hledá, – kdekoliv ji najde. – Já bych si přála, abych dnes – v křišťálové sednici seděla za mramorovým stolečkem, – zázvorovou posteličkou s hřebíčkovými klínky. – Na tom stolečku císařskou žemličku, skleničku vínečka, – stříbrnou lžičku. Až já se vdávati budu, – vystrojím vám devět mís, na čtyrech málo, na páté nic, okna zacpám, – dveře zandám, sama s mým

milým – za kamny se schovám, to vám udělám, – nic vám nedám. Jestli jsem se vám v něčem podřekla – za zlé nemějte, v školách já nebyla, – těm věcem se neučila. Až já v školách budu, – něco více vědět budu anebo docela nic.

Oj, koník vraný, – na ostro kovaný, – vzhůru hlavu nese; když na něho moc naloží, – také někdy klesne; tak schopná dívčina nejsem, – abych se zalíbila všem. Páni muzikanti, hrajte, – až jen všecko řinčí, ať se mně žíly – pod koleny nekrčí; kde je pan družba, ať jdem tancovat – do kola!"

Vyhoupne se na stůl a zpívá:

„Ještě si zadupám na tom bílém stole,
kde je můj družba, ať pro mne jde."

Družba jí podá ruku, ona mu sletí do náručí a tancuje s ním kolečko. Potom přijde družba k ženám a řekne: „Již jsem vám všecko udělal, co jste chtěly, nevěsta je má."

„My ti ji dáme, ona je však těžká, stůl by se pod ní zlomil, vystav jí stříbrný most o čtyrech sloupech."

Družba vysázel po stole čtyry řady peněz, nevěsta vstala a šla po nich k němu, zatancovala s ním jakož i s ženichem kolečko a ženy ji opět mezi sebe vzaly, vedouce ji k *„čepení"* do srubu. Při tom nesmí být žádný mužský. Nevěsta si sedla na podnožku, ženy pily rosolku, jedna jí sundavala věnec a družka zpívala:

„Kačenko, Kačenko, dívče milý,
nedej sobě bourat tvé čepení,
jestli si čepení bourat dáš,
ty na mne vzpomeneš, uhlídáš.

Sundej ty, Jiříčku, sundej věnec,
a vždyť ty nejsi žádný mládenec,

Káča pannou byla, pentle nosila,
ona je pro tebe sundat musela.“

Zatím dá žena nevěstě černý čepec (ještě zachovaný od buláckého kroje) na hlavu a převlekne ji do jiných šatů. Takto ustrojenou vzaly ženy mezi sebe, přikryly ji plenou, zavolaly dudáka a družbu a šly s nimi do sednice zpívajíce:

„My máme mladou ženušku,
my máme mladou ženu,
kdo ji chce viděti,
musí nám platiti,
nebo mu klobuk vezmú.“

Ženich jim dá na rosolku a ony mu vloží do náručí mladou ženku, on ji obejme a tancuje kolečko. Nato se všickni seberou a jdou opět do hospody, kde může dle své libosti pobýt. Já přála manželům „sladkou zlatou noc“, šla k rychtářce, lehla pod nebesa a spala, až mne hluk drůbeže vzbudil. Sotva jsem byla po snídaní, již se přihnal dudák s mladou ženou a jejím mužem, družba se družkou a několika muži pro Bora, by s nimi chodil. Já se ptala, kam půjdou, a dostala za odpověď: že budou zvát na přátelský oběd k neděli, který dávají mladí manželé, a pak že budou chodit po vesnici s dudami. K večeru aneb již odpoledne shrne se všecko do hospody, kde se do rána tancuje. Některá svatba trvá celý týden, v neděli nato se propíjí věneček a zase trvá tanec až třeba do středy. Ubohý dudák! –

V písních při svatbách panuje vůbec velká rozmanitost, zde připojím jen ještě jednu, která, když má nevěsta jít z domu k ženichovi a je sirotek, zpívá se takto:

Já jsem se všemi se rozloučila,
rodiče nikde jsem neviděla.

Kde pak je má zlatá mamička,
která mě má vyprovodit?

Ach! máma na hřbitově spí,
jak mě má vyprovodit.

Má zlatá upřímná mamičko!
copak tak tvrdě spíte?
co se vás navolám, že neslyšíte!

Co se vás navolám, naohlížím,
já vás, má mamičko, před nevidím.

Jakpak ji uhlídáš, když jí nemáš,
na hřbitově spí, ty jí nezvoláš.

Ještě se podívám po našem dvorečku,
jestli tam uhlídám zlatou mou mamičku.

Tvá máma tvrdě spí, na hřbitově je,
ona víc nevstane, tráva ji kryje.

ŘEČ TAKOVÝCH PÁNŮ, JAKO SE NEDÁVNO JEDEN v „*Prager Zeitung*“ vyskytl, jde lehce od huby, ale není v ní velkého požehnání. Máme pospíšit, abychom se jen německy naučili a česky zapomněli, z toho že vzejde pravá blaženost. Ano, jen kdybychom se tím neodloučili od převeliké části národu našeho, která od nás poučení a osvícení očekává. Zeptejte se jen sedláka, který má Němce za ouředníka, podívejte se do vesnic, kde se všecko po německu vyjednává i ohlašuje, a podivíte se zmatkům a procesům, jaké z německých svatebních a jiných smlouv povstaly. Ovšem, kdyby alespoň bylo všude lidí, kteří by to stranám obratně a svědomitě přeložili, ale těch není. Kdo jim to čte, třeba tomu sám nerozumí a nejdůležitější věc vynechá. Ale kdož by to za svou povinnost uznával snížiti se k lidu, všimnouti si sprostáka a z bludu ho upřímně vyvésti. Raději si ti pánové oči zastřou a uši zacpou a řeknou vám, že dáváte neslušné věci do časopisů, napíšete-li, že lid až hrůza v pověrách vězí a že se mu té nejskrovnější stravy duševní nedostává. Častěji mi připadne na mysl, jak nám *Krouský* vypravoval o rvačce, která se v jedné vesnici strhla a celou hospodu pobouřila, poněvadž děvečka do podezření upadla, že krade sousedce kraví hnůj, aby jím čarovala. To není pranic vzácného, že se soupeřové až podnes pro čáry k soudu rychtářskému dohánějí. Nevinnější jsou ovšem jiné pověry, když u pří selka při velkém větru oknem trochu mouky ven vyhodí, aby mohla Meluzina dítěti kaši uvařit a tak bolestně nekvílela. Jindy prý postavily třeba plnou mísu mouky ven a byly rády, když ji Meluzina vyprázdnila. Při starých byla ještě štědrota, oni

dávali i té ubohé povětrnici, a my umíme jenom svlíkat a odírat.

Nedávno jsem viděla opravdu onu kulatou kapličku pod vrchem, o níž mi společnice pravila: „Vidíte, tamhle u té kapličky je studánka, tam stála před léty lípa a pod tou lípou seděl sv. Vojtěch a spal. Tu přijde pastéř a z bezbožnosti mu zatroubí do ucha: sv. Vojtěch se probudil a pastéř ohluchl. Od té chvíle, kdo by chtěl zatroubit, každý ohluchne, a proto musí za trest bičem praskat. Studánce říkají po tu dobu Vojtěška.“– Společnice vedla mě do vsi, kde nás dcera její přívětivě uvítala. Seděla u kolovratu a předla. Povšimla jsem si hned pěkné přeslice. Byla červeně a modře malovaná, zdola až k vrchu kužele cínem jako stříbro lesklým vykládaná, kužel byl nadít pěkným lnem a otočen červenou haraskou, na jejímž konci byla přivázána *špice* a do lnu tou špicí pentle upevněna. Je to dlouhá špice a nahoře žlutý plechový štítek, asi jako dětská dlaň anebo v podobě jasanového listu, jen trochu menší, uprostřed je kvítek z granátů a všecko dohromady tuze hezky vypadá. – „To máte od sedláka?“ ptám se mladé ženy. – „Ne, to mám od milého, kterého jsem měla dříve ráda,“ dala mi za odpověď a vypravovala s upřímnou důvěrností o hořkém tajemství srdce svého. Ona je též obětí selské *špekulace*. Jak se ty nejkrajnější meze někdy sbíhají! U nejnižšího a u nejvyššího bývá srdce často pravým pastorkem. Jaká to zlá věc, že je sedláku dítě jako nedítě, když se tu jedná o živobytí nebo o statek. – „Co říká váš milý, když vás teď potká?“ ptala jsem se jí, když dokončila. – „Ušklíbne se a zapálí až po uši,“ odpověděla a oči se jí zalily.

K obědu jsme měli hladkou ančku, lité dolky s perníkem a medem, k tomu dobrou vojtěšku, která prý je také pro oči zdravá. Po obědě jsem musela vypravovat o naší Praze. Tu přijde pacholek do dvéří, smekne čepičku: „Vítám vás, teta!“ přivítá mne, dá zase na hlavu, sedne vedle nás a po-

slouchá s otevřenou hubou. Potom mne vedli po hospodářství a do nového srubu, který vystavěli na dvoře od kamene pro boží oheň. Vidím tam lože i ptám se, kdo tam spí. – „I to děvečka, nechce nám na sejpce spát; ono je to skrze to *volání*.“ – „Jaképak volání?“ – „Inu, když má holka chlapce, tedy k ní večír přijde a volá na ni u okénka, aby mu otevřela. Proto tomu říkáme *volání*.“ – K večeru dal sedlák zapřahnout a dovezl mne domů. Na cestě mi vypravoval, že má z knih, které mu půjčujem, velikou radost. Izidor Lhotský se mu náramně líbil, teď čte Spravedlivou kroniku českou, ale o Palečku nechce ani slyšet, ten prý se jim nelíbí.

Cestující popisují nám cizí krajiny jako zahrady, všude po polích zelenají se stromy a jsou k užitku i k utěšené ozdobě. Jenom u nás bývá někdy jednotvárnost až k umdlení, nic než planina a holé role, nikde stromku, nikde křoviny. Kdyť to na některých stranách za Prahou nic jinak nevypadá. Tím více mne tu překvapilo několik polí, kde jsem mnoho štěpných stromů po mezi nasázených spatřila. Divila jsem se, že přece jeden hospodář je milovník štěpařství, ale nebylo tomu tak. Stromy ty stály tu ještě po dědovi, který v tom zalíbení nacházel, po jeho smrti přišel jiný hospodář a ten stromy okolo pole a statku až na několik posekal a zahynouti nechal. Smutnější ovšem je jiná příčina, která se tu vůbec udává, proč tak málo ovocných stromů viděti, an tu místa dost ladem leží, jehož by se k štěpnici dobře použíti dalo. Praví se, že bývá každý strůmek od nezbedné luzy zkažen, a stojí-li v poli, že se často i velký kus pole sešlape. Jednomu rychtáři podřezali přes půl kopy stromků, které si byl nasázel. I řekla jsem, že by se to snad nestalo, kdyby v tom všickni najednou jednosvorně začali. –

To je opět ta bídná stránka našeho školního vychování.

Tabulkami: „*Škoda, na stromech činěná, trestá se tak neb tak!*“ nepřivede se lid k ničemu, ba jeho svévole se tím jen podráždí. Kdyby ale byla za školou malá štěpnice, kde by se dítě učilo, jak proutek z jádra pučí, jak roste, až se z něho strůmek vyvede, kdyby viděl chlapec, jakého opatrování a šetření tu potřebí, aby rostlina nezahynula a dobré ovoce vydávala, jsem jista, že by raději novou kudlu z klatovského jarmarku do vody hodil, než aby mladý strůmek poranil. Ta rozpustilost neděje se jen od sprostého selského kluka, to se stává i v Praze na nábřeží, jak jsme nedávno četli. Naše vychování je nepřirozené od jednoho konce až k druhému.

Jak pěkné zahrady jsou v okolních vesnicích, a co v nich vidíte? Jilmu, jeřáb a střemchu, jenom někde také hrušku nebo jabloň. Sotvaže se ze sta jeden zdaří, který by si tohoto odvětví hospodářského zaměstnání hleděl. Ale odkud by se chuti a schopnosti nabralo, když se na to z mládí nehledí. Nebohý štěpař z vlastního nadání zůstane o samotě a závist, ta pekelná příšera, přejde hory doly a vtiskne své jedovaté šlépěje po vesnici jako po městě. Když myslí nebohý, že mu jeho lopota ponese užitek, zničí zradná hanebná ruka, která by zasloužila, aby ji u samého ramena uťal, tolik životů a tolik práce. Často se dívám na ty holé vrchy a myslím si: „Hle, jak krásné sady by tu mohly být jak k vyražení, tak k pohovení lidu a k okrase celé krajiny.“ Ty sady a štěpnice dodávají koutskému panství velké krásy.

Polnosti si tu ale sedlák hledí dosti bedlivě, ač prý zůstává při starých zvykách a žádných novot nezačíná. Koní je tu málo, ale zato je radost se podívat na skot. Skoro každý sedlák chová také dvacet i třicet ovcí podle velkosti statku, což prý dobře vynáší, zvláště když vlna platí. Musí to být od dávných časů a snad také kvůli oděvu, neboť potřebují do roka kolik liber vlny na své šatstvo a pro če-

ládku. Pacholek dostane 5 zl. na penězích a dvojí oblek, děvka 2 zl. a také dvojí oblek. Ty šarkové sukně a kabáty jsou z polovic vlny a tudy jí mnoho vyjde. Čeládka se nemá zle, když je sedlák zámožný. Když jdou ze služby, dostane každý roháč, čtverhranný to koláč, vší omastkou pomazaný. Odtud snad mají píseň:

„Dejte mi peníze, dejte mi roháč,
mně se tu nelíbí, já půjdu od vás."

I co se stravy dotýče, jsou tu jednodušeji živi nežli v kraji a také zde umí málokterá tolik vařit jako tam, a při žádné příležitosti, jak jste při svatbě viděli, nemají tolikerých krmí jako jinde. Na tom však pranic nezáleží, ba lépe jest, když se s jednoduchou stravou spokojí. – Ale duševní stránka venkovského lidu je velmi zanedbána. A jak by to mohlo jinak být? Vesničané, kteří jsou blíže města a do školy sem chodí, ti přece o něčem slyší, ale vzdálenější jsou věru nebozí. Oni mají školy i učitele, může-li se to tak nazvat, ale těžko učit, když řečený učitel sám nic neumí, kromě trochu číst a do sta počítat. Který pořádný člověk by se však také za 50 zl. v peprný stav učitelský uvázal?! A ty musí ještě dost bídně vytlouct. Přes zimu chodí děti do školy, ale jak první husí kvítko vyleze, nastane jiná práce a škola se zavře; pan učitel má beztoho také svou práci, buďto polní anebo řemeslnickou, a učení se musí tedy odložit. Ovšem že tam duchovní otec pilně dohlíží, ale za hodinu nemůže se všecko do těch tvrdých mozků vlít, a byť by jim samé potěšitelné pravdy a užitečné vědomosti vecpával, když učitel v tom nepokračuje a věci ty častým opakováním v paměti jejich neokopává, musí se to do druhého dne vykouřit a vytratit. Takový ubohý sedlák neví ani, že by se mimo čtení ještě něčemu jinému měl naučit. O psaní nebývá ani zmínky. Ptejte se

ho, co vám odpoví: „Vidíte, zlatá paní, ten náš kantor je hodný, můj chlapec umí dobře číst a léta svá spočítá na minutu, to je dost na selského chlapce, vete?“ Vy mu ovšem za pravdu nedáte a řeknete, že je potřebí, aby rolník, který je na své mozoly živ a z jehož rolí vyrůstá koření proti strašlivému hladu, také jiné věci uměl, nežli cedulku z kanceláře bídně dost přečísti, ale on zůstane při svém: „Milá paní, to je pro učené lidi; a kdo by nás tomu naučil, náš pan kantor neumí sám tolik a pro nás sprosté lidi ta učenost není!“ Přece však nám zkušenost dokazuje, že by je to těšilo, kdyby se jich někdo ujal. „Bože!“ říkají, „kdyby nám v těch dlouhých zimních večerách někdo tak něco povídal nebo *čtal*, jak bychme rádi poslouchali.“ Tu však buď není, kdo by četl, anebo se knih nedostává, anebo je ti páni nechají v schránce zavřené.

Tuty dny zaklepe někdo na dvéře, já zavolám „dále“. Vejde sedlák, přeje „dobrého zdraví“ a udělá hlubokou poklonu. Ptám se ho, co žádá.

„Jdu s prosbou k vám. Byl jsem u m–rychtáře a ten mi povídal, že jste mu zapůjčili knížky k čtení. Já jsem taky milovník písma, prosil bych vás tedy, kdybyste pro mne něco měli k čtení, já bych vám od toho zaplatil, co byste chtěli.“

„My nepůjčujem knihy za peníze, ale když rád čtete, půjčím vám knihu z dobré vůle.“ Jdu tedy a hledám něco příhodného, on se zatím ohlížel po pokoji.

„Prosím vás, paní,“ ptá se a ukazuje na obrazy pověšené kolem po zdi. „Kdo jsou ti pánové?“

„To je Karel Čtvrtý, otec vlasti,“ povídám, počnouc od prvního. „To je sv. Prokop, opat sázavský!“

„Počkejte, paní, já se na něj podívám, hm, hm, tak to je Veleslavín,“ přitom kroutil hlavou a bystře se na obraz díval. –

„To je Žižka," vykládám dále.

„To ten Kubík, co popral u Kouta ty Němce, podívejme se." I ptám se ho, ví-li co z české historie? Ale on mi tolik povídal, ba i léta udával, že jsem se až podivila. Četl prý jednou celou zimu českou kroniku. Měl radost, když seznal i některé z ostatních králů, o kterých z historie věděl. „A tito pánové skládají knížky?" opakoval po mně a ostře přehlížel řadu českých spisovatelů.

„Tuten je švihák," řekl, ukázav na Tyla. „Ten je taky asi dobrý čtveračina. Copak skládá?" ptal se a ukázal na našeho Čelakovského.

I jdu, vezmu „*Ohlas písní českých*" a přečtu mu „*Českého sedláka*".

„Vždyť jsem si to myslil, že to bude něco takového, to mu z očí kouká," tak řekl a pustil se do srdečného smíchu.

A tak na každém něco posoudil, ale nejvíc se mu líbilo, že má také jeden z těch pánů rozdělené vlasy, jako sedlák.

Dlouho jsem se s ním ještě bavila a pořád jsem měla co odpovídat. Když odcházel, nařizovala jsem mu, aby nečetl knihu jen sám pro sebe.

„To není starost, nač bych to pro sebe čtal, kdybych neměl také jiným povědět, co je hezké, ani by mě to netěšilo."

Podala jsem s úctou sedláku, jejž hloupým nazývají, ruku a přikázala mu, aby přišel brzy zase.

Již dříve jednou stala se zmínka, že jsem chtěla, aby se u mne každou neděli odpoledne několik městských dívek scházelo, že bych jim jednu neb dvě hodiny čítala. Slíbily, že jedna druhé řekne a že přijdou; první neděli jich přišlo tedy pět – a to byl začátek i konec – více nepřišly. Dále jsem ponavrhla několika dívkám, kdyby se chtěly učit psát, aby chodily v neděli a ve čtvrtek ke mně, že je budu učit. Ta se ozvala: „Kdyby to bylo německy, to by mě

‚Voter' nechal." Tu zase: „Kdyby to bylo francouzsky; česky již umím!" – Není divu. – Přihlásilo se jich osm, ale když mělo přijít k čemu, zůstala jen polovička. Proč i ta druhá polovička nepřišla? – „Že prý to není potřebí ženské, aby uměla psát jako kancelářský." – Bylo by si přáti, aby uměl každý kancelářský pravopisně česky psát, uspořil by nebohým sedlákům mnohé mrzutosti.

Tolikráte jsem to již slyšela, že není ženské potřebí, aby uměla psát, jen když umí trochu číst, že toho je dost! Musím při té příležitosti své soukromé mínění povědít. Když se vezme kolem, jest ovšem mnohem větší počet žen, které nepotřebují celý rok péro vzít do ruky, ale velký počet jich je zase, které buď celý obchod vedou aneb mužovi po ruce být musí. Těm toho je potřebí, aby uměly jak se patří psát.

Vím, že to je posud požadování nemožné, aby umělo děvče kromě psaní, čtení a počítání i něco jiného, neboť nemáme po tu dobu žádných ústavů k tomu. Děvče chodí od šesti do dvanácti let do školy; třetinu toho času říká jako papoušek z německé knihy, dělá Aufgabe ze Sprachlehre (třebas tomu ani za mák nerozumělo, to nic) a ostatní odříkává zrovna tak, jak to nebožka bába odříkávala. Je-li dítě vtipné, tak se přece někdy stane, že se mu ve dvanáctém roce v mozku rozsvítí a ono některou věc pochopovati začíná, ale tu vyjde ze školy a matka je zapřáhne do jiné práce, kde si již více děvče na učení nevzpomene, leč na katechismus, když se má vdávat. Pamatuje-li si která, že se má psát po h, ch, k, r ypsilon a umí-li hodně zčerstva knihu přeříkat, je rozhlášena za šikovné děvče. Ale kolik je takových? Vždyť je to ženské psaní tak zostuzeno, že vůbec od pánů škrabaninou nazváno jest, ač by se mohli ti páni posměváčkové někdy hezky za nos vzít. Známeť takové, kteří myslí, když několik škol proběhli, že všecku učenost spolkli, a zatím by je zadrhlo jedním

prstem děvče, které v druhé třídě v šesté lavici sedávalo! Nemyslím snad, aby ženské do filosofických přednášek chodily, Bůh chraň! ale dle mého uznání měla by každá kromě psaní, čtení a počítání i trochu zeměpisu, přírodopisu, obzvláště ale historie své vlasti znát. A nejvíce toho mají potřebí matky! Kdyby byly věděly matky české, co to je hrdým býti na svůj národ, kdyby byly znaly ocenit krásný jazyk svůj a neučily děti hned z mládí klanět se cizím modlám a vlastní svatyni zneuctívat: nebylo by to přišlo snad tak daleko, aby se dávaly v Čechách *české* plesy a pravý vlastenec aby byl obdivován jako cizozemské zvíře.

Každý se rád upamatuje na dobu, když sedával k nohoum své matky neb staré chůvy a u vytržení poslouchal pohádky o sklenném vrchu a zlatém zámku, o čarovné kráse diamantového pokoje a o spících princeznách. Nebylo by lépe, kdyby se ukázala dětem také kromě těch pohádkových světů skvělá skutečná minulost slavných předků? – To se nikdy nezapomene. Moje babička byla jen sprostá žena, ale ona znala z většího dílu českou kroniku a nejraději nám z ní povídala; začasté dokládala: Vidíte, děti, jak slavná byla Česká země a jak byli Češi všude váženi, a nyní se jim smějou. Já se toho nedočkám, ale vy se toho snad dočkáte, že to bude jinak. Vzpomeňte si, děti, často, když vám babička povídala, co musela pro českou řeč vytrpět, a nedejte se nikdy zavést. Já se neučila německé řeči, pohrdla jsem dobrým živobytím a radší jsem šla do chaloupky v Čechách, než bych zůstávala v cizině. Svůj k svému, doma je nejlíp.“ Bůh jí dej lehké odpočinutí! Upomínka na ty blažené chvíle mého dětství, na všechny ty zlatoplodným zrnům podobné slova, jsou drahé kameny v rámci mého života!

Vímť já ze zkušenosti, jaký dojem příběhy z české historie, jako jsou o Břetislavu, Soběslavu a j., na dětskou mysl činí; každé slovo padne do srdečka jako jiskra a rozní se je tak, že jim plamen z oček sálá. A takové jiskry boží, vházené do mladých srdcí, nedají se více ututlat, ty nezalije ani celý Dunaj. Z dvaceti dětí jedno, aby se neptalo rodičů nikdy na nic jiného než: „Mámo, kdy mi dáš krajíc chleba, a táto, kdy mi koupíš na nový kabát?“ Dítěti je všecko nové a každý brouček, každý kvítek, každá hvězda na nebi je mu mystickou pohádkou, jejíž rozřešení nejprvé od rodičů žádá. Ale jakžpak, nemůže-li mu ji ani matka ani otec vysvětlit? Ve škole? Tam je teprv pravý labyrint, z něhož někdy školák i s panem učitelem cestu najít nemůže. A tak zajdou mnohé vlohy, že jim žádný na pravou cestu pomoci nemůže. Myslím tedy, že by se neměla matka jen pro sebe učit, ale pro své děti! –

Byl by čas, aby přestaly ženy myslit, že jsou na světě jen pro parádu! Každá musí dle své možnosti vyplnit částečky v nesmírném řetězu člověčenstva! A nyní je k tomu doba! Má-li být chrám naší národnosti na obdiv světu a chceme-li, aby naše děti v něm „*Te deum*“ zpívaly, nesmíme zahálčivě ruce do klína vložit a na muže zevlovat, jak pracně po kaménku na něj snáší. V našich rukou leží poklady a neměly by je matky chovat, by jimi cizí roucho zdobily, ale raději je vložit do zdí vlastního chrámu, by se co jasné slunce zaskvěl. Neníť k tomu nic jiného potřebí než lásky! Mnohá by řekla: „Co jen chce, vždyť mluvíme česky a dáváme děti česky učit.“ To je láska tak ledabylo, jako když se řekne: „Já mám toho člověka ráda, ani nevím sama proč a zač.“ S tou není vlasti pomožíno! Tu musíme milovat z přesvědčení, musíme ji znát skrz na skrz, musíme vědět, k jakému cíli a konci ji milujeme, a tu vroucí vědomou lásku musíme dětem do srdce vštípit. Takovou nevyvrátí hrom a bouře a směle se mohou na ní skály za-

kládat. Když by takto české ženy svůj úkol vykonaly a naše plémě by k vítězství „halleluja“ volalo, pak by se mohly beze vší chlouby mužům po boku postavit a směle říci: „My k té slávě také přispěly!“

Bych lásku k vlasti v srdci zdejších dívek vzbudila, chtěla jsem jim předčítat předně historii, neboť jen tou se může pravé lásky docílit; že se mi nepodařilo, nemohu za to. Kdo o prospěšnou věc nedbá, není jí hoden.

Z čtyr děvčat mám ale potěšení. Jsou to městské dívky, a ač nemyslí, že budou někdy hraběnkami, přece se učí psát a říkají: „Kdyby to k ničemu jinému nepotřebovaly, že si budou moci aspoň písničku pořádně napsat a že se naučí dobře číst a něco že zvědí o světě.“ Udělaly si mezi svými známými chasníky, že si budou vespolek vykat. Ondyno přišla jedna ke mně a se smíchem mi vypravovala, že byla u jedné známé do přástvy pozvána, a když tam přišla a všickni chasníci ji „vy“ pozdravili, divily prý se ostatní děvčata, jedna druhou ťukla, s úšklebkem si šeptajíce: „Poslouchejte jen, oni si vykají, jako by byli přátelské; věru už neví, co má dělat z přepychu.“ To je po prvé, že se slovíčku „vy“ taková čest stala, aby se za *nobel* drželo.

Onehdy přišel jeden sedlák za ouřadní záležitostí, a když svou věc skončil, pustil se do řeči. „Pročpak říkáte *oni* a neříkáte *vy*?“ ptal se ho můj muž předně a nejprvé. Sedlák se na něj upřímně podíval a odpověděl: „My ve vsi si říkáme *ty*, prostším ve městě říkáme *vy*, ale pánům se nemůže jináč říci než *oni*. Jakpak by se asi takový učený pán na mne podíval, kdybych mu řekl *vy*?“

Toť je jisto, že jsme ho z bludu vyvedli a i mnoho jiného mu pověděli. A měli jste vidět, jakou radost jevil, když slyšel, že není již česká řeč opovržena a že neříká hodný Čech *oni* ani císaři pánu. Ruce nazad přeložené stál před

námi v tom šarkovém kabátě s holým krkem a dlouhými vlasy a oči v té vráskovité tváři jen svítily.

„Inu," začal najednou, „vždyť jsem já to říkal, přes tu staročeskou řeč na světě není a sám jsem rád, že nepomine. Ale povězte mi přece (já vám tedy nebudu onikat, když to nemá být), vy jste jistě ze selského rodu?"

„Proč?"

„Že tak rádi povídáte. Vidíte, to je divná věc, byl jsem také mezi pány někdy, ale jakživ se mnou žádný tak nemluvil jako vy, proto jsem myslil, že jste z našinců. Kterak bychom ale také žádat mohli, aby s námi tak mluvili jako vy, takoví lidé jako my nepatří mezi učené pány."

Nebohý sedlák nepřišel z podivení, když slyšel o lásce k člověčenstvu, a jen se díval a hlavou kýval a bylo vidět, jak ho to těší, že si může volně oddechnout; a přece to bylo na místě, kde nesmí sedlák jinak stát než s shrbeným týlem a s poníženou tváří. Není tomu dávno, viděla jsem starého sedláka, s hlavou jak padlý sníh, před vyškrobeným panákem dobrou čtvrt hodiny stát. Nezdál se mu starec té cti hoden býti, aby mu řekl: „Dej na hlavu!" Konečně se mu uráčilo milostivým ruky pokynutím jej propustit. A byl to panáček sotva metle odrostlý, který ještě dlouho za vyučenou nedostane! –

Mezi řečí povídal nám tatík, že si koupil takovou hezkou písničku a že se s ní celou neděli těšil. I ptám se, jakou a kde?

„V neděli, když jsme šli zde z kostela, vidím, že chlapec za sloupem s někým handrkuje. I jdu tam a ptám se, co má. Nějaký člověk mu dával tři písničky, aby mu dal za ně na paklík tabáku. „Dej mu," povídám, „kdyby to bylo pro zaplať Pánbůh!" Ale teď bych nedal tu jednu písničku ani za pět grošů. Je k svatému Janu a má osmnácte veršů. Já hrozně rád zpívám, a je mi již šedesáte let. Když jsou ty

křížové dny, nechám mužské se modlit, jdu při ženských a zpívám."

„To nebudete asi sám u vás, že rád zpíváte, ne-li?"

„Tuto je pravda, v českých vesnicích je všude zpěvu dost, ale když přijde člověk kousek do Němec, tam to již přestane. Zato ale když přijdou do hospody, nadělají křiku jako prašivci. Deset Čechů tolik nenakřičí jako tři Němci."

I ptali jsme se ho dále, zdali rád čte, a když přisvědčil, vyndám knihu, podám mu ji a ptám se, umí-li tu literu číst – latinku. – On si vytáhl brejle, dal si je na nos, rozevřel knihu a začal dost dobře číst. „Ó, to jsme se učili ve škole tak číst za mých let, jináče ne. Ale tohle musí být pěkná kniha?" – Byl to „Jarohněv z Hrádku".

Já se nabídla, že mu ji půjčím, a on měl radosti za sto zlatých. Vzpomněla jsem, že se již mnoho o tom namluvilo, kdyby byly knihy švabachem tištěny, že by je lid raději čítal, ale zde jsem posud ani od jednoho neslyšela, aby mu latinka v čtení vadila. Jsou to jen pohodlní páni, co tak stěžují, prostý rozum je práci přivyklý.

„To je divná věc, jakživi jste mne neviděli, a půjčíte mi hned knihu a tak se mnou mluvíte," řekl sedlák při odchodu. „Až to povím doma, nebudou tomu ani věřit. Kdybyste tak jednou k nám přijít chtěli, to bychom měli radost, já bych pro vás rád přijel."

My mu to přislíbili rukou dáním a tatík bulák šel s radostí domů.

Dnes je Smrtelná neděle! – Kam se poděly časy, když jsem s děvčaty smrt vynášela, když jsem se těšila na svátky! – Ty Boží hody, co ty chovaly v sobě radostí pro nás děti! Ale nejvíc velkonoce. Na vánoční svátky přišlo Jezulátko, byly štědrovky, lilo se olovo, spouštěly se na vodu svíčičky a byla koleda štěpánská. Na svatodušní se stavěly

jen máje. Ale na velikonoce bylo ještě více radovánek pro nás a začaly se hned na Smrtelnou neděli s vynášením smrti. Za mlýnem u stodoly jsme ji strojily; to bylo fáborů, to bylo šátků a dělaných kytek na ní, dost a dost; okolo krku měla místo korálů šňuru výdumek (vydmutých vajec). Když byla ustrojena, vzaly ji nejstarší dvě pod paží a vedly k řece, křičíce: „Smrt nesem ze vsi, nové léto do vsi." U řeky začaly jsme ji odstrojovat a s křikem a hlukem hodily jsme potom holý slaměný došek do Úpy zpívajíce:

„Smrt plave po vodě, nové leto k nám jede,
leto, leto, leto, kdes tak dlouho bylo?
U studánky u vody, ruce nohy mylo.
Fiala, růže kvésti nemůže,
až nám Pánbůh zpomůže.
Svatý Petr z Říma pošle flaši vína,
abychom se napili, Pánaboha chválili."

S levé strany zaznával křik žernovských chlapců, kteří házeli smrtonoše, a s pravé strany bylo slyšet vejskot zličské chasy, která šla se starého hradu dolů k poříčí. Ještě jsme si pohrály na louce „slunéčko a měsíček" nebo na „čukababu", potom si každá, co na smrt půjčila, vzala a šly jsme domů.

Na Květnou neděli bylo svěcení kočiček; když jsme přišli z kostela, zavolala nás babička k sobě, ulomila z proutku každému po třech kočičkách a ty jsme museli chtěj nechtěj sníst, aby nás po celý rok v krku nebolelo. Odpoledne jsme se sebrali, šli na proutky a pletli dynovačky. Na Zelený čtvrtek nebyla obyčejná snídaně. Když jsme byli ustrojeni, poručila matka, abych vzala jidášky, sama pak nesla talíř s medem. Nejdříve dostal otec jidáška s medem, potom děti od nejmenšího, až to na mne došlo, pak děvečky a naposled si vzala matka sama.

Na Velký pátek přišla babička před slunce východem k našim ložím a budila nás: „Vstávejte, děti, vstávejte, hned slunce vyjde.“ Honem každý něco na sebe přehodil a vyběhli jsme ven, kde již otec a matka byli. Tu jsme klekli, ruce sepjali, a oči upřené k modrým nebesům majíce, nábožně jsme Otčenáše odříkávali, až se ukázalo slunce, to jasné oko Boží, osloněné paprsky jako lesknoucí se dlouhou brvou. Když jsme slunce spatřili, udělali jsme kříž a šli domů. To je prý proti zimnici. Staří lidé, jak mi babička povídávala, zašli i do širého pole aneb na vrchy a tam se modlili! – Je to velmi dojemné podívání! Co jsou varhany, co je kadidlo proti zpěvu ptačímu, proti čistému vzduchu jitra jarního. Nevěděla jsem tenkráte, co to ve mně zpívá, jaká radost ňadra má šíří, ale tak volno mi bylo, že bych samou rozkoší s třepetavým skřivánkem vzhůru se byla vznesla a s ním slunci vstříc letěla! – Památka ta je mi jedna z nejmilejších a plakávala jsem i s babičkou, bylo-li pošmourné jitro a modlení se nám zkazilo. –

V sobotu bylo pečení mazanců, v neděli velká paráda, obarvení a kreslení vajec. V pondělí nesměl žádný mužský do domu; ale bratrům, těm šibalům, se přece vždy poštěstilo, že nějakým způsobem své kamarády k nám pustili, a my byly potom navzdor bránění bity a ještě jsme k tomu koledu dát musely. To ubohé ženské plémě přijde vždy zkrátka – Celý den přicházely děti dynovat s lítem, všelijaké kolední písně zpívajíce. Ó vy blažení bezstarostní dnové mladosti, kýž vás možno nazpět přivolati! –

Zde v okolí neříkají „smrt vynášet“, nýbrž „zimu“. Také se nenosí do vody, ačkoliv snad dle začátků písně i zde ten způsob býval. Děti si ustrojí došek do bílých plachet jako dítě, nosí je po vsi a zpívají přitom:

Smrt plave po vodě,
nové leto k nám jede.

Ó ty svatá Markyto,
zachovej naše žito
i to všecko obilí,
co nám Pánbůh nadělí.“

Někde se přidává ještě sloha:

„*Svatý Jiří jede k nám,*
po věnečku veze nám,
nám, nám, n– pannám.“

Zde se drží masopůst jako karneval benátský, kam se člověk obrátí, tam vidí maškary. Po celý masopůst každou neděli a na bálové dny chodí maškar dost, přijdou i do pokojů, trochu se procházejí a zase mlčky ovšem odejdou, což mi často velmi podivné přicházelo. Na masopůstní dni, čili, jak se také říká, *ostatky*, chodí zde maškary i za bíledni po ulicích, ale v neděli a pondělí, co jsem aspoň pozorovala, jen samé výrostky. V outerý odpoledne strhl se na rynku křik a hluk, já běžím chutě k oknu, a tu vidím jeti na koních maškary, napřed několik pěších, mezi nimi veliká smrt, která na nás zuby cenila. Maškar na koních bylo as dvacet a některé velmi vtipné. Bylo to veselé podívání, když ten strakatý dav na koních jel, provázen po všech ulicích množstvím lidu. Před lety prý jezdívali na třiceti a více koních a ještě vybranější maškary mívali. Ve Kdyni, jak jsem slyšela, vynášejí zase masopůst na márách ven.

Na masopustní pondělek bylo hezky, šla jsem tedy do blízké vesnice podívat se, jak ten boží masopůst odbývají. Zdaleka již zaznívaly dudy, zpěv a výskání. Přijdu k sedláku, on spal, selka chystala šaty na večer k muzice, od které ale teprv před polednem byla přišla. Malá dcerka seděla na lavici s nohou zavázanou; ptám se, co se jí stalo. „I platila těm malým chlapcům oračky,“ odpověděla

matka, „potom s nimi šla do hospody, přimíchali se mezi velké, někdo je porazil a šlápl jí na nohu.“ „Copak dáváte na ni?“ povídám, vidouc na noze černou nějakou mastí namazaný kloc!

„Černou mast, aby jí noha nenastřílela a aby se to potom neválelo.“ „To jí dejte jen studenou vodu, ono to zase zajde, když noze uškozeno není.“ Selka mne poslechla a hned začala děvčeti studené obklady dávat, což si ta libovala. Hospodyně přinesla šišky a listy (jinak kuchařkám pod jménem „boží milosti“ známé) a já musela jíst. Za malou chvíli se otevrou dvéře a do nich vejde mladá žena se svým mužem, sestra to selčina, nesouc v jedné ruce zaobalený naškrobený čepec. „Na masopůst, Dorla?“ – „Jdem, jdem,“ odpoví vesele selka. „Jste nemocen, Petře?“ ptám se muže, který vyhlížel velmi daremně. „Ba, už čtrnácte dní mě to jaksi divně trápí; byl jsem předtím v jedné vesnici u muziky, uhorčen šel jsem domů a v noci mi bylo tak mdlo, že jsem musel vně; ale tam jsem upadl, asi hodinu bez sebe v zimě ležel a to mne dorazilo. Od té doby mi nechutná, brzy mi líce hoří a pysky okorají horkostí, brzy zase zima se mnou třese. Kdybych se mohl zapotit, bylo by lépe; včera jsem vstal, šel do hospody a chtěl si zatancovat, ale ono to nešlo. Snad to půjde dnes.“

„Vy ale kousek rozumu nemáte, lidé,“ povídám na to, „kdybyste zůstal raději v loži a s lékařem se poradil, než vás to přemůže.“ „Já mu také povídala,“ ozvala se žena. „Nevěřte jí, paní,“ zase na to Petr, „když jsem ráno povídal, kterak sem přijdu, že mi je zle, začala se kabonit a nemluvila. Co s ní mám dělat, když chci mít dobrou vůli?“ „I copak je, však ty se z toho, Petře, vytancuješ a bude dobře,“ vskočila do řeči selka, „muzika je poloviční zdraví. Já na ty doktory pranic nevěřím, každý jen hádá a neví žádný nic. Tanec to je nejlepší lík.“ – Někdy bych jí byla přisvědčila, ale nyní jsem mlčela. – „Honzo,

nestydíš se o masopůstě spát?“ budila Dorla sedláka, „vstávej a pojď tancovat, ještě není popelec.“ „Jdi, jdi, blázne,“ bručel sedlák, ale když si promnul oči a viděl mne, vstal a začal se omlouvat. Myslila jsem, že mně dá jinak rozumný sedlák zapravdu, aby nechodil švagr k muzice, ale on přisvědčil druhým a poslal Petra do hospody. Tak náruživě tancovat a s takou vášní tanec milovat jsem hned tak neviděla jako zde. Mladí, staří, vdaný, nevdaný, všecko to tancuje a každý obětuje zamilovanému „kolečku“ spánek, zdraví, ba často i život.

Za několik dní potom sešla jsem se s Petrovou švagrovou a hned se ptám, zdali není Petrovi hůř. „To, to, už mu je zase dobře. Zprvu to nešlo do kolečka, ale potom se chutě do toho pustil, zpotil se a bylo po nemoci.“ Hleďme, že ty zázračné dudy i nemoc vyhánějí, jsem ani nevěděla.

Slunce hřálo jako v letě a vábilo ven z pokoje. Kolikráte jsem zvána byla od známého jednoho sedláka, abych přišla „hejtu“, i umínila jsem si krásného dne použít a k němu zajít. Byl právě pátek a selky se hnaly do města na kázání; tu šlo několik mladých selek v tmavomodrých sukních, bílých zástěrách s bílými kalouny, tu zase stará bulka v dlouhém řebíčkovém kožichu s holým krkem, peřinkou na prsou, mošinkou na ruce. Jak jsem již dříve psala, nosí zde selky celý půst tento smuteční šat. Ze silnice sešla jsem na polní stezku a podle potoku vedla mne k vesnici jménem Bořice, která leží pěkně na vršku, jako by ji tam zavál, malé půl hodinky od města. Přede mnou šel žebrák a nedaleko sedlák síl. „Obroď vám Pánbůh,“ přál žebrák, když jsme přišli blíže. „Dejž to Pánbůh i vám,“ odpověděl sedlák. „Mně neobrodí,“ usmál se trpce žebrák. „Když máme my, máte taky,“ řekl na to rolník a šel pozvolna brázdou nahorů. „Pravda je tuto,“ přisvědčil

žebrák, obrátě se ke mně. „Inu, Pánbůh na nás nezapomene a sešle vždycky dobrodinečky, kteří pomohou.“ „Dostanete mnoho ve vesnicích?“ ptám se žebráka. „Na penězích nic, ale na potravních věcích dost. Každá selka dá buď trochu brambor, buď kus chleba, vajíčko, a je-li právě poledne, i trochu polívky; když člověk vesnici přejde, je toho přece trocha. Na masopůst dostaneme po šišce a na každé svátky po rozpečku. Letos je ovšem drahý rok a člověk to za zlé mít nemůže, nedá-li kdo, proto nás ale přece žádná selka zprázdna neodbyde.“ S takovou řečí přišli jsme spolu až k samé vesnici, on mi ukázal statek mého známého, sám jda po svém.

Po celém dvoře byla rozházena mrva a na ní stará sláma, aby se to ušlapalo, uleželo a mrvy přibylo, jíž tu mnoho zapotřebí mají. Stavení je již staré, ale marštal a chlívy zděné. Tu vyběhne proti mně Anča, domácí dcera, hezké děvče, co růže pichlavá, jak mi jeden selský chlapec svou milou popisoval. „Já viděla paní vně (venku) a hned poznala, že to jsú vy.“ Přišla selka a obě mne vedly do sednice. „Kde máte sedláka?“ ptám se. „Nahlíží včelám, ale záhy tu bude, jen sedněte hin,“ ukazovala do rohu za stůl, „na tu neřest v sednici nehleďte, paní. Ten náš sedlák umí trochu kolářství, a tu přijdú súsedí a prosí, aby spravil to nářadí, pluhy, růry a co je; ve vesnici koláře není, a on to rád udělá.“ Nato se zatočila jako na obrtlíku, vyšla ven, ale hned tu zase byla a položila na stůl bochník chleba a šálek medu. „Poslužte si, paní,“ nutila mne k jídlu, když byla chleba skrojila a náčinek stranou položila, „med je starý jako jikry. Právě nyní ani ta pomazánka k medu není, ani ta smetana k pití. Čím máme jen uctit.“ „Jen si nedělejte, matko, zbytečné starosti, já k vám nepřišla na posvícení,“ povídám, aby se upokojila. –

Když chce sedlák zde hosta nejvíce uctít, předloží mu pomazánku (máslo) a med, který se nakape na pomazaný

chleb. Není-li med, dá se cukr. Tato zamilovaná lahůdka se i ve městě na banketech (jak zde křtiny nazývají) užívá. –

V malé chvíli přišel sedlák, přivítal mne upřímnou tváří, rukou dáním. „Nahlížel jsem včelám a ty jedny byly tak zlé, že bych se byl málem nad nimi prohřešil," to řka, vzal včelu, která mu ještě na rukavici zůstala, a opatrně donesl vně. „Vete, paní, u nás to chatrně vyhlíží," pravil ke mně, „chtěli jsme ten rok stavět, ale bez stravy řemeslníci na vesnici pracovat nejdou a letos je tuze draho, musí to ještě počkat, jen když máme pro ten boží oheň chlívy zděné. Váš muž by zde hlavou stropu dosáhl." „Jemináčku, což je tak vysoký?" divila se selka. „Je vyšší a bytelnější chlap než já," odpověděl sedlák.

Nato jsme si ledacos vypravovali a já musela na jich žádost o Praze povídat, a jak to v kraji je. „A kde domovem?" ptá se mne sedlák. Povídám, kde byli moji rodiče a kde nyní jsou. „Tak daleko?" opakovala Anča, „a paní se nestýská po mámě?" „Hlúpá, zvyk je druhá přirozenost. Kdybys měla chlapce ráda, šla bys s ním i do kraje a nedbala na nic," tak přetrhl moji odpověď tatík. – „Ba to nešla, raději do výmluvy," řeklo děvče odhodlaně a zakroutilo hlavou. „Však byste přece šla, Ančo," povídám nato, „jen kdyby pro vás hezký chlapec přišel. V kraji je lépe než zde a jistě by se vám líbilo." „Paní, já bych takového ani nechtěla, ať by si byl jako obrázek, který by mne odtud odvedl. Kterak bych živa byla, s našima za týhoden ani jednú promluvit? Jednú jsem byla v Klatovech na pútě, ale mně se tam tolik stýskalo, že jsem se ani modlit nemohla." Takovou zpívá zde každý. Ten sladký domov. Já se jim nedivím, vždyť jsem měla také již chvíle, kde bych byla mnoho za to dala, malou chvílinku v milých R– pobýt, s mými si pohovořit a všecka pro mne drahá místa proběhnout, a nejsem na svůj domov svazkem přírody vázaná horákyně! – Smála bych se, aby tak někdo přišel

a o kosmopolitismu jim kázal. Co by řekli? „Tomu spadly myšlénky, v hlavě se mu popudilo, nechte ho, on neví, co mluví.“ –

Z přístolku vytáhl sedlák knížky, které jsem mu byla půjčila, na ledacos se vyptával a povídal, jak se to čtení sedlákům líbilo, zvlášť „Cesta do Arabie“ a „Život Jana Augusty“. Litoval, že o nás dříve nevěděl, mnohý dlouhý večer že by jim byl ušel. Nyní nastávají polní práce a kromě neděle nezbývá času k čtení. Když jsem odcházela, vyprovázela mne celá rodina až na zásep, kde stálo několik děvčátek boso, ruce pod zástěrkama složené, by se podívaly na paní v klobúku. Sedlák mne ale vedl přes vlastní zahradu, bližší cestou dolů. Statek jeho je první na cestě z města a stojí na vršku zeleném jak brčál, což mi hned při odchodu do očí padlo. „Sám jste si zahradu tak zřídil?“ ptám se hospodáře. „Sám; ten vršek byl suchý jak trn, táhl jsem tedy třikrát vodu přes něj, abych ho zvlažil. Polovici jsem posázel stromky a druhou polovici také ještě posázím. Lonský rok jsem měl hezky ovoce již, a když to sousedé viděli, prosili hned, abych jim to štěpování ukázal, že to budou také dělat. Proto také rád čítám, člověk se lecco naučí a neví, k čemu toho potřeba; a kdyby k ničemu jinému, mám tu chasu, jsou ty přástvy a tu jim všelicos povídám, co jsem čtal, a oni jsou tomu rádi.“

Ještě mne kus cesty vyprovázel a při rozejití podala jsem přičinlivému, rozumnému hospodáři ruku, přála dobrého zdraví a přislíbila co nejdříve přijít „hejtú“.

Když jsem došla k městu, hrálo na předměstí houf chlapců mičem a pokřikovali na Němce mimojdoucího: „Němče volatý, čtyrrohatý,“ ale ten tomu nerozuměl a šel svým flegmatickým, filosofickým krokem přes město. Takový pohraniční Němec líší se tak od českého sedláka, že ho pozná, kdyby se i do českého kabátu ustrojil, a třebas slova nepromluvil, pozná ho po houpavém, váhavém

chodu a té hrdé nevšimačné tváři, na které jako by napsáno bylo „Já pán“. Ostatně jsou dobří lidé a nevšimnou si ničeho, jen když jim nechá bavorské na pokoji. Zvlášť pak se jich netkne, co dělá „das behmsche Völkla“.*

Asi hodinu cesty od města na severozápadní straně je pěkný zelený vrch, tak zvaný Hrádek (Spitzberg), a pod ním vesnice Oujezd. Je to rozmilá vesnice; stavení hezky spořádané, u každého buď zpředu buď zezadu ovocný sad a skoro u pátého statku vždy košatá lípa. Uprostřed kaplička. Statky nejsou v pořadí staveny, protože je vesnice na hrbolatém místě postavena; tu jich je několik nízko v dole, několik výše a zase několik až na vršku. Ale ta různost se mně právě líbila. Bylo to v neděli odpoledne, když jsem si do té vesnice zašla. Před prahy hrály děti, pod lípami a v sadech seděli muži, ženy, chlapci i děvčata a hovořili; v jednom sadě si hovil tatík v trávě a máma mu víškala. Také moji známí seděli vně pod lípou; vstali a chtěli mne vést do sednice, ale já zůstala raději u nich a sedla k matce sedlákově, devadesátileté čilé stařeně. Jak mi všickni dosvědčovali, dělá si posud všecko sama, pere, vaří, chodí na trávu a sama záplatuje. Sluch má prý tak dobrý, že slyší za humny vozem jet. –

Vysoké stáří není zde nic neobyčejného. V zimě rok, co umřel v jedné vesnici sto a tříletý starec, který dělal v poli, slyšel a viděl a na podzim při česání ovoce na hrušku vylezl a ovoce česal jako mladý chlapec. –

Když jsme již hodnou chvíli všelicos povídali, ptá se mě

* Nedávno byli v jednom místě na hranici dva ouředníci a povídali si u stolu o české literatuře. Kovář a rychtář, honorace toho místa a oba, g'studirt', seděli u kamen a poslouchali. Najednou se ptá jeden: „*So huan de Kampels ua scho Bücher?*“ – Aby ho Pánbůh miloval!! –

stará: „A jestlipak slyšela paní o našem Kosinovi?“ – „Něco jsem slyšela, ale nevím, zdali to pravé. Vy to budete ovšem nejlépe vědět, když byl Kosina odtud?“ „Ba to že byl, tamhle z toho statku,“ ukazovala na jeden statek vdole. „Chcete-li, budu vám tu nešťastnou příhodu povídat?“ „Povídejte, budu ráda poslouchat.“ – „Nechte mne povídat, bábo, vy začnete zas od konce,“ namítal syn. „Jen mne nech, Honzo, ona mi bude paní rozumět.“ Druzí také na sedláka křičeli, aby bábě radost nekazil, a on ji musel nechat. Když si odkašlala, začala, jak jí syn radil, od začátku.

„Za starých časů byli prý ti naši sedláci tuze váženi, měli velké svobody a čeští králové je měli v lásce, protože byli bedliví, věrní a do boje jako oheň. Někde až tuze daleko je město a to se jmenuje Mediolán; tam prý táhl jednou německý císař a chtěl je rozbořit, protože ho nechtěli tamější lidé poslouchat. Český král mu šel na pomoc a s ním šli také naši Chodováci. Před tím městem je řeka, tam se položili, ale nemohli nijak města dobýt. Mezi Chody byl jeden jménem Psutka (podnes jsou v jedné vesnici zde Psutkové); ten stál u té řeky na stráži, díval se na město a přemýšlel, jak by je bylo možná dostat. Tu vidí u městské zdi psa, i myslí si: „Ten pes je z města, kterak se dostal ven?“ I nepustil již více psa s očí a po chvílce viděl, kudy leze zpátky. Hned to oznámil našemu králi, pustili se přes řeku, a když viděli, že je možná tou dírou se do města dostat, pokusili se o to a tak šťastně město přemohli. Tenkráte dostali naši za to, že byli tak statni a Psutka že to vypátral, listy zlatými slovy psané, dostali velká práva a svobody; patřili sice k městu, ale byli svobodni. Od té doby jim přezdívali Psohlavci a to jméno nám podnes zůstalo. Jaký čas od té doby až k nešťastné příhodě s Kosinou uplynul, to vám říci nemohu, ani kterak se to stalo, že obec naše v poddanství přišla. Na trhanovský zámek, půl ho-

diny odtud, přišel pán z ciziny, jménem Lamingar. Ten chtěl, aby mu sedláci robotovali. Tenkráte byl naším rychtářem Kosina; jak to nařízení přišlo, postavil se proti tomu a stál za všecky, nechtě přivolit, aby svá práva a svobody zadali. Ale Lamingar ho vyhlásil za buřiče a odsoudil k smrti. –

Když byl v Klatovech k popravě veden, začaly zvony samy od sebe zvonit; a tu si měli hned ti zatvrzelí pánové pomyslit, když se takový zázrak stal, že tomu Pánbůh nechce, ale oni na to nedbali; jen lidé ho litovali. Kosina šel k smrti hrdinsky a celou cestu si zpíval. (Píseň ta se prý posud v okolí pamatuje.) Když stál již na popravním místě, obrátil se k pánům, mezi nimiž také Lamingar byl, a zvolal: „Lamingare! do dne do roka tě zvu k soudu Božímu!“ Nato neřekl již nic a byl odpraven. Jeho paní byla mezi našincemi, kteří pro rychtáře tuze želeli, a že ukrutně plakala a naříkala, obklopilo ji panstvo, a když mdlobou sednout musela, házeli jí do klína krony (tolary). Ale ona je vyhodila zase na zem a odpověděla: „že jejich peníze nechce, ty že jí muže nenahradí.“ –

Od toho dne nebyl Lamingar nikdý sám, ale když se schyloval rok ku konci a on posud zdráv byl, začal si dělat z Kosinova vyzvání smích. Byl rok; a den nato, poslední do určité lhůty, dal připravit Lamingar hostinu a sezval přátely své, by jej s nimi prohejřil. Když bylo po hostině a již se víno pilo, podepře se Lamingar o lenoch vycpané sesle a povídá s smíchem: „Ha, ha, Kosino, rok a den je a já jsem posud zde!“ To dořekl, zčernal, svalil se na zem a víc nevzdechl.“ –

Stařena se zamlčela a po nás šel mráz. Všickni mlčeli jako pěny a muži, podepřené hlavy v dlaních, hleděli zádumčivě k zemi. „Ten tam nahoře soudí spravedlivě!“ řekl tiše hospodář a zvedl temné oko k modré obloze.

Sesle, s které Lamingar spadl, dlouho v zámku schována

byla; ale v pokoji, co umřel, nechtěl žádný přebývat. Měl tři sestry a ty daly na usmíření po jeho smrti tři kamenné kříže a tři kapličky na třech vrchách postavit. Okolo jednoho jsem šla; vdole je čtyrhranný podstavec, na něm kulatý sloupek a nahoře nízký křížek. Na postavci je vytesané jméno Ježíš a počet r. 1680. Za nějaký čas prodaly ty sestry panství hraběti Stadionovi a táhly jinam.

„Kterak jsem vám to, paní, povídala," ozvala se zase stařena, „tak mi to vypravovala jedna selka, která byla 105 let stará. Ta to slýchala od jiných pamětníků; ostatně ví o tom každé dítě zde. Také mi říkala ta stará, až bude zase jednou vojna, že nevyhrajou naši, dokud nepřijdou k tomu Psohlavci (nebo také buláci, co mají bílé šarky a na ramenou bílé šňůrky). Ale ona asi již žádná vojna u nás nebude," dokončila stará řeč. „Ba ani nechceme, aby jaká byla; svatý pokoj!" ozvali se druzí.

Mnohý nezakusil té rozkoše sedět za parného dne pod košatým stromem na drnu a dívat se zelenými větvemi k modré obloze. Blaho a volno bývá člověku v tom okamžení a myšlénky jeho brzy se smělým volným ptáčetem vzhůru se vznášejí, brzy tiše jedna druhou honí, jako obláčky, které na blankytném nebi jako bílé labutě plují.

Nedávno hovila jsem si tak líbě pod květnou lípou; kam oko pohlédlo, všude se zelenalo. Steré různoznící hlasy ptactva se ozývaly se všech stran a země, ta krásná panna, zdálo se, že v zamyšlení poslouchá. Tu se přitoulá větřík, věrný záletník její, a zlehounka políbí svíží líčko; probudí se ze sna a ňádra její se zachvějí. Zašuměla lípa, zavlnilo vysoké žito jako stříbrozelená hladina jezerní a mezi ním se pohyboval strakatý dav lidu, jako by na jeho vlnách ploval. –

Byl to vesnický pohřeb svobodného děvčete; ovšem smutný, ale velmi pěkný pohled naň. Napřed šli dva trubači, za nimi neslo šest droužek rakev. – Zde je způsob,

že bývá děvče od děvčat k hrobu neseno. – Vedle droužek šli jejich chlapci, každý kytku v ruce; za rakví šlo ještě šest svobodných párů a potom teprv rodiče a známí.

Děvčata měly vínky, co jsem ponejprv viděla, protože ta krásná ozdoba panen šátkům ustoupit musela, do kterých si nyní pěkné vlasy kryjí a tak se od žen nelíší. Tmavé vlasy měly kzadu zčesané a do čtyr vrkočů spletené; u zavázadla černou mašli a na konci každého vrkoče též. Potom trochu nad čelem bílý vínek na dlaň široký, zpředu krásně vyšitý aneb krajkami vysazený. Pod vrkočemi se zaváže a konce též mřížkami protkané visí kupředu. Na vrchu hlavy měla každá po rozmarynovém věnečku. Velmi ladně vyhlížely! – Bulky prý mívaly jen dva vrkoče a vínky s černým, červeným a modrým šmelcem vyšité.

Rakev byla celá červenými šátky ověšena a navrchu ležel věnec z dělaných kytek. Někdy prý dávají v šátku svázaný bochník chleba umrlému za hlavu, a ten se po pohřbu v hospodě rozkrájí a k pivu sní, ale při tom pohřbu toho nebylo. –

Když se blížili k vršku, kde jsem seděla, postavily děvčata rakev dolů, ustoupily k zadu a těch druhých šest droužek ji vzalo. Šla jsem s nimi. V nedaleké vesnici je kostel, u něho hřbitov, tam jsme zastavili. Kněz a zpěváci na nás čekali; rakev se postavila a obyčejné obřady se započaly. Když udělal kněz nad zesnulou nevěstou poslední kříž, pustili ji čtyři chlapci do ouzké komůrky. Děvčata sejmuly věnečky s hlavy, chlapci vzali kytky a posypali nimi její bíle a červeně omalované lůžko. Ruce zalomené majíc, nad hrobem sehnutá klečela máti a naříkala hlasitě: „Má ubohá Manko! Má dobrá děvečko, již mne nebudeš víc těšit. Položili tě do studeného hrobu a tvrdou hlínu nahážejí na tvé dobré srdéčko, které mne tak tuze milovalo. Ó tatíčku nebeský! kterak jsi mohl takové hoře na mne dopustit.“ – Smuten stál otec, ale nemluvil slova; ruce na

prsou přeložené, díval se kalným okem do hrobu. Jen chvílemi vyvinul se hluboký vzdech ze stísněných prsou a usta se křečovitě stáhla, ale tu přikryl honem tvář širokým kloboukem, by nebylo vidět násilný jeho pláč. Přátelé těšili jak obyčejně naříkající matku, aby neplakala, že má o jeden stupeň blíž do nebe. Ale to jsou marná slova. Kdo by chtěl potěšit krvácející srdce matčino!

Smutno mi bylo, když jsem šla za sklíčenými rodiči do malého kostelíku, a mnohá trpká upomínka mi srdce sevřela. Jakž by to mohlo ale jinák u hrobu být; každý má někoho, kterého buď již oplakává, anebo se bojí ztratit. – Kněz se pomodlil, lidé se pomalu rozcházeli, a zvlášť pospíchala svobodná chasa do hospody, kde památku mrtvé propili a protancovali na útraty rodičů zemřelé: tak to je způsob. Ještě jednou se zastavili rodiče u hrobu jediného miláčka, udělali tři kříže a odešli za druhými.

Já a starý bulák, který vstal od nízkého hrobu a naposled rukávem uplakané oči utřel, byli jsme poslední odcházející ze hřbitova.

„Půjdete do hospody, táto, anebo půjdem kousek cesty pospolu?“ ptám se ho.

„A což bych v hospodě řídil, žížeň nemám a chuť k tanci dávno přešla. Nebudete-li se za mne stydět, půjdem spolu.“

„Vy jste tomu dal; kdybych se za vás styděla, nebyla bych se nabídla.“ Šli jsme tedy polu.

„Dnes se mně vaše děvčata zvlášť dobře líbily, ty vínky jim rozkošně sluší,“ povídám na cestě.

„To je má řeč, ale ony mi to nevěří; nevím věru, co se s těmi šátkami ztřeštily. Panně šátek nepřísluší, ten je pro ženu. Kdybyste viděla, jak pěkně vyhlížely děvčata za mých mladých let, pro podívanou aby byly. Do pasu se pěkně stáhla, hlavu samý vrkoč, fábory a na čele čistý ví-

nek. Potom neměly krky tak zadělané; ten byl holý, kolem okruží a napřed drcek* s granátem, přes prsa nápěnku,** věřte mi, každou mohl vymalovat, jak hezky vyhlížely. Ale teď, ani se na ně dívat nemohu, jako i na chlapce s krátkými vlasy a dlouhými kabáty. Ta chasa si nerozumí, a kdyby jim člověk co řekl, odpovědí, „že jim dají vlasy mnoho pletení a bulka že je studená. Chlapcům se šarka špiní a v zimě nehřeje.“ Na mou věru, ten svět se zvrátil; jaké to bývávaly zimy, a přece by nebylo vzalo děvče plenu nebo šátek na hlavu pro celý svět. Já sám jsem již přes osmdesát let stár, ale ani plášť ani šátek jsem posud na těle neměl. Nebožka Hanče, Pánbůh jí dej lehký spánek, chodila pořád s holým krkem v bulce, a jen když byla tuhá zima, vzala dlouhý kožich. Já chodíval na volání a třebas hodinu jsem stával u okénka v lehké kazajce; na střeše praštěly zimou hřeby, a mně bylo teplo, jako po muzice. Já nevím, má-li ta chasa nyní rybí krev, anebo se za starý kroj stydí.

„To jste trefil; ohně oni mají dost, ale ta šlakovitá paráda. Vy zde o té čertici málo víte a nesmíte si na mládež přespříliš stěžovat, ale přijďte do kraje, tam uvidíte selky samé zlato a hedbáví, samou krajku a drahý šátek. Jich krásný kroj se jim zošklivil.“

„I bodejž je pan páter, pomalu budou nosit také kokrhele, ne?“ vskočil mi starý se smíchem do řeči.

„Možná dost. Věřte mně, když jsem byla před dvěma lety ve své otčině a viděla krajanky své, že jsem zlostí a lítostí div neplakala. Co jsem se natěšila, až je uhlídám v tom pěkném kroji, tu máš, ono se to hrnulo do kostela napolo po selsku, napolo po městsku ustrojené. K čemu vyhlížely! – Se šatem složí sedlák i své prosté mravy,

* Spínadlo, kterým se sepne u mužských a ženských zpředu košile, některé ženy říkají také jen spínátko.

** Pentle, šněrovaná přes prsa.

všecky staré obyčeje, písně a hry se mu zdají hloupé a *konečně zkazí tím opičením i svou krásnou řeč*. Mysle, že mluví po selsku příliš sprostě, učí se to po městsku, a že bývá z většího dílu ve městech řeč pokažená, to je stará historie. Za celý den bych vám, milý tatíku, nevypověděla všecku zkázu, která z parády pochází."

„Oh, milá paní, však já mám z toho dobrý rozum a vím, že to za čerta nestojí, a zvlášť u sedláka. Řeknu jen ku příkladu u nás; dříve si naše selky na všecko samy napředly, i na pleny, a hrubší věci i samy utkaly. Teď plátno prodají a koupí bavlněné hadry řídké jako mhlu. Ovšem to nebylo zdarma, ale člověk k tomu poznenáhla přišel, ani nevěděl jak, a byla to věc nepřežitelná. Když míval chlapec pěknou šarku a kamizolu, děvče dvě nedělní sukně, dvě zástěry a pas, měli to na kolik let a šetřili toho jako zlata. Nyní má sedlák dva soukenné kabáty, šarky a kazajky. O ženách hřích mluvit! Nemá-li dvanácte sukní, kdož ví kolik drahých šněrovaček, zástěr, plen a kabátků, není spokojena, a k tomu ještě přes chvíli cos nového. Já vám povídám, dvakrát tolik stojí ten nynější šat, a nevydrží polovic, co náš starý. Co ty selky hlav si nalámou, jak by nejlépe tu parádu vytloukly, a co hubě soust utrhnou, to mají náhrady. Sám čert je svádí, a půjde-li to tak dál a dál, sežere paráda chléb. Není divu, že nás Pánbůh tresce!" –

Slova ta připomenula mi pověst z mého domova (blíže Krkonošských hor), kterou jsem jedenkráte v staré jedné knize zaznamenanou čtla. Za času knížete Spytihněva kopalo prý se tam zlato, stříbro, železo a měď, ale bohatstvím zmarnělý lid začal penězi plýtvat a hřešit. Nosili prý u dlouhých kabátů zlaté knoflíky a ženy jejich se zlatem leskly; hodování a veselí nebylo konce a dukáty plnými hrstmi rozhazovali. Tu je Pánbůh potrestal! Prameny, z nichž se jim bohatství hojně prýštilo, se ztratily a více neukázaly, takže se brzy pro nouzi do hor utéci museli. Dlouho nato

koupil si svobodu hornickou Bartoň Svatoň ze Svatoňovic a dal kopat. Ale každého ze šacht mrtvého vytáhli. Lid nemyslel jinak, než že se v tom ukazuje prst Boží, a žádný do šacht nešel. Teprv po padesáti letech začali a dokopali se uhlí, což se tam (v Svatoňovicích) po tu dobu kope.

„Ale vy povídáte," přejmula jsem opět řeč, „že čert jen ženy svádí, já myslím, že nejsou muži o nic lepší, ba některý je marnější ženy."

„Já je nezastávám, kdyby sami na marnost netrpěli, ženám by to nedovolili. Mohla by se žena aneb dcera opovážit a navěsit bláznových flandrů na sebe, aneb začít dokonce cizí kroj, já bych s ní nešel do kostela za všecky peníze. Kdyby se jen několik mužů tak opřelo, že by jim přestala chuť na parádu!"

„To je těžká věc; třebas byl i muž pánem v domě, ženy mívají někdy tvrdé hlavičky."

„Nu tedy bych to s ní strhal."

„Ale, ale, kdopak bude tak mluvit. Dobře, že nás tu žádný neslyší; kdybyste se ve velkém městě proti parádě prohlásil, dají vás na rožeň jako svatého Vavřince."

„E co, o městech ani o panstvu nemluvím, když mají peněz dost, ať blázní, jim to projde. Ale sedlák má zůstat při starém, tomu je takové opičení po jiných a přílišná marnost k záhubě a nezíská tím než posměch jak doma, tak jinde. U nás je to způsob, co beztoho víte, že chodíme všickni stejně ustrojeni. Začne-li někdo novotu a druzí se mu vysmějí, rád to odloží, sic by neobstál, ale někdy se zblázní třebas celá ves a to je potom hůř vypudit."

„Na ten způsob by to mohli ale zase odložit; kdyby jeden dva začali, šli by druzí za nimi. A to jsem vašim děvčatům již řekla stranu nošení vínku, ale žádná nechce začít."

„Když ony si něco zamanou, to je těžko vyvracet, ale kdyby se s těmi chlapci co začít dalo, byl by tomu hned

konec; jen prohodit slovíčko, s takovou že nebudou tančit, ani o ni stát, která nevezme vínek, hned by ho vzaly. Ovšem bývají ženské někdy svévolné, ale na vás to, paní, nepadá," omlouval se honem starý.

„Jen nechte, vždyť já mám někdy také svou hlavičku."

„No, no, to bude k obstání. Já myslím, že udělá děvče hochu něco k vůli, vždyť se říká: Pro milého nic těžkého, pro milou tou mírou. Věřte, že by si daly říci, dobré a rozumné slovo mnoho dokáže."

„Jistá pravda."

„Moje Hanče, Pánbůh jí dej věčnou radost, měla také někdy vrtochy, ale když jsem jí dal dobré slovo, byla by hned do ohně skočila. Přes padesát let jsme byli spolu a pořád svorně a pokojně, jako sto květů, ač jsme dost zkusili. Vojna byla, vojáci každou chvíli na krku, drahota, starost o živnost a všelijaké jiné trampoty nás potkaly. Ze začátku byli jsme při rodičích, a že táta bohatší nevěstu chtěl a já ho neposlechl, byly peprné hodiny; ale brzy jsem nastoupil hospodářství, a bylo lépe."

„Toť je dost, že jste si směl Hanu vzít, když rodiče nechtěli, u vás se to zřídka stává."

„Ono to někdy jinak být nemůže; kdyby si nevzal ten, co přejme hospodářství, bohatou, nemohl by vyplatit druhé, a statek rozdělit je věc těžká. V některých vesnicích to několik sedláků udělalo, a nemá z toho nikdo nic; už musíme zůstat při starém pořádku, chceme-li hospodářství udržet. Ovšem že si nemůže člověk vždy dle vůle ženu vzít, ale ono se přece z dvaceti jedno špatné manželství vydaří. Přijde mnoho na zvyk. Já si ovšem nedal tenkráte říci a snáze bych si byl smrt udělal, než jinou vzal. Ale Hanče byla děvče jako květ, paty jí mluvily a celý den zpívala jako zvon. Dokud byla živa, těšil mne svět, ale co umřela, stojím jako smutná bříza. Bože, co jsme se nazpívali, natancovali; teď ty staré písně a tance přestávají.

Děvčata si kupují nové písně, a ty nemají ani hlavy ani paty, ani kousek noty. Škoda věčně věkův, že to staré pomíjí."

„Milý táto, já si kolikráte myslila, kdybych měla hodně mnoho peněz, že bych poslala tanečního mistra a malíře po Čechách, aby sebrali všecky kroje a tance. Ale o písně nemusíte mít starost, ty jsou zachované. Přijďte k nám a já vám jich ukážu tři knížky a třebas vám je zazpívám. Milý brachu, ty jsou daleko široko známé, zpívají se před králi a císaři, a každému se líbí."

„Tu to máme, doma řeknou, že jsou staré, v městě, že jsou hloupé, a v cizině se líbí. Ať mně ještě někdo špetne, hned mu to vyložím. Ale povězte mně, kdopak je všecky sepsal?"

„Jeden pán v Praze je sesbíral a dal vytisknout."

„Posilň ho Pánbůh, já se za něho pomodlím – a co nejdříve se přijdu k vám podívat."

S tou řečí jsme přišli na rozcestí, starý tatík šel na jednu, já na druhou stranu. Celou cestou jsem ale myslela, kdyby se to stalo a napravilo, co jsme si povídali a přáli. –

Malý kousek za městem na jihozápadní straně je vrch, s něhož je rozkošná vyhlídka na celé okolí. Za starodávna jmenoval se vrch ten vůbec Veselá hora, co je ale na něm kostelíček ke cti sv. Vavřinci vystavěn, říká se i vrchu na svatém Vavřinci; jen v několika dále od města ležících vesnicích užívá se starodávní jméno. Praví se, že byl kostelíček ten založen ke cti sv. Vavřinci od knížete Boleslava na poděkování za vítězství, které obdržel dne 10. srpna 955 v šumavských lesích nad Maďary, utíkajícími s Lešského pole, kde poraženi byli od císaře Otta I. Dříve prý obětovali na Veselé hoře pohanští Čechové svým bohům. Vedle Veselé hory táhne se lesem pokrytý vrch Ermut. Tam jsem zamířila k osamělé myslivně, bych si u starého mys-

livce a jeho přívětivé starušky odpočinula a před deštěm se ukryla, který byl nablízku.

Než jsem s vršku dolů sešla, zastavila jsem na chvíli krok, neboť bylo položení krajiny přede mnou oku velmi příjemné. Z pozadí sahá temný les až skoro k samé myslivně, nevelkému dřevěnému, ale čistě spořádanému to stavení: zpředu je ale vrch dílem zorán, dílem travou porostlý, jakož i druhý vrch, který se hned za ním zdvihá; teprv za ním se vlní modrozelené vrchole hor a hrdě svá temena k obloze vypínají. Tu a onde je vidět sedláka, pracujícího s dobytkem v poli; sem tam sedí v svižím obilí selky, plejíce trávu, a hlavy jejich s červenými šátky obvázané vyhlížejí zdálí jako makovičky. Krávy a ovce se pasou po vrchu a u lesa o strom opřen stojí pasák, zpívá a řeže píšťaly. Z předu myslivny je malá zahrádka, pleteným plotem z proutí ohražena; k zadní straně ovocný sad, jehož každý štípek květem jak mléko bílým obalen jest. Pod okny na lavici sedí starý myslivec, kouří a pokřikuje přes chvíli na pěkné dva honící psy, kteří na zeleném drnu spolu laškují; rádi by krotkou drůbež, kterou myslivcová krmí, rozplašili, kdyby se nebáli pána. Jako lehká mlha sklání se pomalu deštíček k zemi, by umdlévající občerstvil.

Myslivec se zdvihne, jak mne spatří, jde mi naproti a vede do sednice, kde i staruška přívětivě mne uvítá. Starý otevřel okno, by čerstvý chlad do sednice vál, a květiny z oken postavil ven, k nimž se přidružila jeho malá vnučka, by májovým deštěm zkropená rostla. Myslivcová přinesla zatím chléb, čerstvotou vonící máslo, sklenici mléka; sedli jsme k stolu, rozprávěli a bylo nám mílo. Když bylo po dešti, vyprovodil mne myslivec kus cesty a ukázal, kudy mám jít do vesnice, kamž jsem vlastně šla. Opět jsem musela lézt na vrch, pod nímž teprv vesnice leží. Ptáci zase zpívali, obloha byla jasná, země vydychovala tisícerou vůní a já ji vssála plnou duší v sebe.

U vsi páslo několik dětí housata; těch se ptám, v kterém statku zůstává sedlák N. „To je můj dědek," zvolá modrooký klučina a nabídne se, že mne k němu povede. Šel napřed, já za ním a za mnou hejno dětí, které by byly rády věděly, koho to Hanton vede. Starý sedlák stál na záspí, díval se na nebe a zpíval. „I vítám vás, paní, toť se mi líbí, že k nám jdete," zvolal, sotva jsem do vrat vešla. „Pozdrav Bůh, jak vidím a slyším, jste vesel, táto?" „Po takovém deštíčku si můžem vždy o dvě písně víc zazpívat, to je lepší, než aby zlato padalo. Nu ale pojďme dál. Markyto, kde tě ďas má!" volal na dceru, když mne byl do sednice dovedl. „Již jdu," ozval se hlas z komory, kde si bralo děvče nedělní zástěru, neboť mne byl již můj průvodčí opověděl, a nyní stál u krbu a neodvratně se na mne díval.

V okamžení vešla Markétka, děvče pěkné jak karafiát a zdravé jak višně. „Vidíte, paní, s tú divčí hospodařím, a chlapce a jednu divčí mám odbyté. Škoda, že selku tráva kryje, ta by vás byla ráda viděla. No, umřít musí každý, ona to přestála, a já půjdu dost brzy za ní. Hbitě, Markéto, nestůj, chléb přines, pomazánku, med a smetanu, paní si vezme dle líbosti"; tak poroučel táta a setřel slzu, která mu do oka vstoupila. – Všecko namítání a odporování proti hostinnosti je marné, a kdyby člověk nechtěl jíst, zarmoutil by hospodáře, který by si to za nečest pokládal, aby si host u něho ani chleba neukrojil.

„Táto! to je ta paní, co nám ty hezké knížky půjčila?" ptalo se děvče, když bylo všecko sneslo. „Pročpak nepošlete tátu pro jinou, když se vám líbila?" povídám. „Milá paní, někdy mně ty staré nohy nechtí slúžit, a než člověk na Veselú horu vyleze, sklesnou; nyní beztoho čtání přestává." „Až to bude moct jen být, přiběhnu sama k vám," řekla Markétka a já ji pobídla, aby jen přišla.

Již mnohokráte jsem slyšela o svatojanských ohních (na sv. Jana Křtitele) povídat, ale něco bližšího o tom mi nikdo

povědít nemohl. Ptám se tedy starého sedláka, zdali by on o tom co věděl. „Ba právě že vím, za mých mladých let jsme to dělávali, ale to jsme říkali ‚Jana pálit'. Mladá chasa, trochu odrostlá, sebrala se a nanosila buď na přílohy (ouhor) aneb na pastvišťata dříví, narovnala je do hranice a zapálila; když hořela hranice plamenem, vzali jsme se za ruce a výskajíce okolo ohně jsme skákali, a naposled, když se byla hranice snížila, chlapci i přes oheň skákali. Já byl již hospodářem, ještě jsme pálili Jana, potom se to ale nevím z jaké příčiny ouředně zapovědělo a od té doby to u nás pomalu pomíjelo. Nyní to dělají jen pohraniční Němci." „A jaké písně jste při tom zpívali?" „Co komu napadlo, někdy jsme výskali bez ladu a skladu."

To mi tatík povídal, a když jsme si ještě chvíli porozprávěli a já se k odchodu měla, vzal starý klobouk a šarku a pravil, že půjde na kus se mnou. – „Nač máte před chlévem ten drn?" ptám se venku Markétky. „I to dala naše stará děvka, aby kouzelnice kravám neučarovaly. Navečer před prvním májem se ten drn položí a svěcenou vodou pokropí; kdyby kouzelnice přišla, nesmí drn překročit, dokud všecku travičku nespočítá; než je s tím hotova, kohout zakokrhá a ona více žádné moci nemá. Ale táta říká, že to hřích čárám věřit." Já přisvědčila tatíkově řeči a povídala jí příklady, jaké následky někdy z pověr pocházejí.

Před vraty mi padly do očí nastavěné po vesnici máje, které jsem byla prv přehlídla. Před statky v zemi zaraženy stály štíhlé vysoké smrčiny, jen košatý vrcholek byl celý nechán; ostatně byly všechny větve olámány. Vždy kus a kus je kora oloupána a kus nechána, ale zšíří pentle v kolo vyřezána. Na zeleném vršku byly navěšené různobarevné fábory z harasu; nejkrásněji okrášlen byl máj u statku Markétky. „Je to zde způsob, stavět máje?" ptám se. „To je u nás tak ve zvyku. V noci na prvního máje postaví se,

kde jsou svobodná děvčata ve statku, máj. Má-li děvče milého, postaví ho ten; nemá-li žádného, postaví ho domácí chasa. Které děvče by nemělo máj, té by se druhé vysmály. Nechce-li se dát chlapec zahanbit, vystrojí máj co nejpěkněji všelikými tretky. Někdy neví děvče ani, kdo jí máj postavil." „Vy to také nevíte, Markétko?" šeptám děvčeti. Usmála se, sklopila oči, a když je ke mně pozdvihla, čtla jsem v nich zřetelnou odpověď na moji otázku. – Jen aby tatíkova špekulace květ lásky tvé nezničila! přála jsem v duchu hezkému děvčeti, když jsem se s ní loučila.

DOPISY Z LÁZNÍ FRANTIŠKOVÝCH*

I

Drahá Marie!

Očekáváš-li dopisy plné elegantnosti, zajímavosti a krásy, mýlíš se velice. Život lázeňský nepodává mnoho rozmanitosti pro toho, kdo nemůže peníze hrstmi rozhazovat. První dva dni bylo mi velmi teskno, an jsem zdejším Němcům hrubě nerozuměla a nikoho neznala. Z mého pokojíku mám rozkošnou výhlídku na hory, a ta mi připomíná milý domov můj, kde se celý den na šumavské hory dívat a denně při západu slunce krásе a velebnosti přírody obdivovat mohu. Když jsem dostala od lázeňského lékaře nařízení, z kterého zřídla mám píti, šla jsem o šesté ráno stinnou stezkou v dolních sadech až k velké kolonádě, lonského roku teprv otevřené. Je to krásné stavení 96⁰ dlouhé a kryje Slané a Luční zřídla; já si přála jen kolem pěkné sady. Nyní jsem vešla do levé síně ke Slanému zřídlu, a přistoupivši k zábradlí, dala jsem koflík do žlutě plechového košíku. Číšnice jej pustila dolů a naplnila šumným proudem. Okolo mne se paní na své plné koflíky zle mračily a já svůj s nevelkou chutí k ústům kladla. Ale nebylo tak zle. Slané zřídlo je skoro lahodnější než Františkovo, nečpí tak silně nosem, an v něm méně uhličnaté kyseliny. Ze síně vedou čtvery dveře; troje ven a čtvrté do chodby vnitřní. Chodba je pískem posypána, světlá, po obou stranách sloupové a mezi nimi sedadla. Uprostřed kolonády je velká, krásná síň, kde každý den od šesté do sedmé ráno bečovští hudebníci hrají; na druhém konci je též jedna, kde se Luční zřídlo prýští.

* Dopisy tyto byly hned v letě psány.

Zde vidíš národy ze všech konců Evropy; Rus, Francouz, Angličan, Polák, Uher, Ital, i všickni, co se k Německu počítají. Tak jsem se alespoň z lázeňského registříku dověděla. Jsou prý tu i Čechové, ale jakkoli jsem pozorně naslouchala, abych z těch různořečí nějaké české slovíčko zaslechla, neslyšela jsem po česku ani špetnout. Ani jsem si, moje milá, hned nerozmyslila, že jsou ti Čechové sami nóbl lidé. Jeden pražský módista ovšem venkovské slečně mermomocí dokazoval, že je nyní největší móda mluvit po česku, ale takovým nóbl lidem se přece nezdá, aby mluvili tou samou řečí, jako mluví jejich kuchařka, kočí, ba každý sedlák. To je přece věc na pomyšlenou. A největší vrtochy dělá při tom slovíčko vy. Kdyby měl říci poddaný jinak nežli: „Ponížene jich prosím, Milostpane, ráčejí odpustit" a t. d., myslil by mnohý panáček, že polovice autority je ta tam. Při té příležitosti musím Ti povědít pravdivou anekdotu. V jednom městě založila se čtenářská společnost; jeden však z vyšších pánů, který by měl pokračovat s duchem času, všecko dobré podporovat a o ně se snažit, zkrátka míti moudrosti v každém prstu za deset jiných, ten mezi ně nešel. I žádal jej konečně jeden z jeho známých, aby mu udal příčinu, proč tam nechce jíti, a on na to odpověděl: „Inu vidějí, nic by mi nebylo tak proti mysli, jako že si tam říkají *vy*; a kdyby to bylo jen tam, ale potom by mně řekl některý i před lidmi *vy*, a člověk ztratí hned na vážnosti!" – Kdyby věděl ten moudrý pán, že mu ten marný titul opravdu jen jaké také vážnosti dodává, nezakládal by si na něm tolik. Ty řekneš asi, milá, že je dost zle pro místo, kde takový pán všecku moc v rukou chová? Z toho si ale nic nedělej; pro několik bodláků se nám osení nepokazí; vždyť víš, co s nimi moudří hospodáři dělají. Avšak již dosti. – Obraťme se k předešlému popisu. Asi v půl sedmé plní se procházky víc a více, ekvipáže přijíždějí, u zábradlí šumí hedbávné

šaty, přicházejí dámy v moderních oblekách s květoucími lícemi. Premovaní sloužící běhají od jedné k druhé a na stříbrných talířích presentují ve skvostném krystalovém koflíku perlící se vodu; zkrátka, bije to panská hodina. Nyní mají páni doktoři a šviháci mnoho co vyjednávat. Tu se právě potkají dva lvové, jako by je z nejposlednějšího čísla módního journalu vystřihl. „Bon jour, příteli! kam chvátáš?"

„Hledám slečny K–ové."

„Stojí s doktorem, sečkej zde, Eugene, já hořím pro Mariettu, famósní to děvče, na mou čest!" povídá první lev.

„Marietta je nemluvná, k tomu blondinka, nelíbí se mi," odpovídá druhý. „Emelína s tím horoucím okem, ha, to je vtělený anděl! Pohleď pak, Roberte, něco nového, snad matka s dcerou; pěkný vzrůst, elegantní toileta, musím zvědět, kdo to." Ještě si prohlídli zamilovaní lvové nové příchozí skrze lorgnety, poptali se, kdo jsou, a spěchali dvořit andělským slečnám. Tu se umlouvá odpolední výlet, tam se zvou na kávu, zde na karty, onde na malou procházku. A tak pomáhá jeden druhému dlouhou chvíli ukracovat.

Od sedmé do osmé hraje hudba zase u Františkova zřídla, a tu se pomalu hosté zdola ztrácejí a jdou nahoru. Františkovo zřídlo je v dolních sadech pod rondelou zrovna naproti hlavní ulici. Než přijdeš k rondelu, jdeš okolo domku, kde jsou plynové lázně, a pak okolo druhého domku, kde se nachází comptoir k zasílání láhvic s Františkovým a Slaným zřídlem. Pan správce lazební vynašel nyní nový a správnější způsob zadělávání zátek, kde se plynu přidá, by voda při chuti a síle zůstala. Ale navzdor tomu je to přece rozdíl, píti vodu u samého zřídla, a pít ji doma. Od rondelu vpravo je udělána v polokruhu kolonáda až nahoru k rožnímu domu, kde je jídelní spole-

čenská síň čili tak zvaný „Kursaal“. V té chodbě jsou skvostné krámy zboží střížného, zlatnického a sklenného, krejčovské budky, obchodnictví ve šperkách a j., jakož i malé krámky s rozličnými pěknými věcmi ze zkamenělin karlovarských, s drahými krajkami, dřevěnými věcmi uměle perlovninou, zlatem a stříbrem vykládanými. Také je tam vidět vyřezávané obrazy i celé skupení, jako večeře Páně, honba a j., tak uměle a krásně, že se tomu člověk podiví. Chtěla-li jsem být trochu o samotě, vyšla jsem z té chodby dvířkami na měkké stezky, které vedou po slatiništi, na němž se jde jako na pružných žiněnkách. Časně zrána vypadá to na některých místech, jako by drobně sněhu napadlo, a to je natron, které ze země pučí. Místy ani tráva neroste, místy ale zase dost bujně, to však jen tam, kde země vykopána byla. Na podzim se slatina (Moor) kope a dá na hromady, by se na jaře potřebovat mohla. Takové dvě slatinné hromady ležely za novými lázněmi, a u těch jsem se zastavila. Se všech stran pučí natron a síra. Ta slatina drobně rozsekaná se vysuší a teprv k lázním potřebuje; po užití se pak vozí do prázdných jam a později se zaseje buď obilím, buď se sází do ní zelenina. Viděla jsem velkou zkamenělou rostlinu, kterou byli při kopání našli a jaké se nezřídka vyskytují. Hned za lázněmi je studené zřídlo, jenž v sobě nejvíc železa chová, a hned u něho zřídlo Luisino, ze všech největší, které se však jen k lázním potřebuje. Nové lázně jsou pěkné, velké stavení, lazební pokojíky velmi čisté a vší pohodlností zaopatřené. Tamodtud můžeš jít do horního parku, v kterém jsou rozkošné procházky. V témž parku stojí také kostel, nevelký, jednoduchý, ale pěkný; staven v slohu byzantinském. Ulice pěkně spořádané jsou čtyry, nejhlavnější však císařská, v níž jsou nejdražší byty. Jimi se táhnou čisté chodníky, vedle nich jsou kaštanové stromy nasázeny. Za pěkného jitra vidíš ve všech zahradách, v sa-

dech, u domů, pod kaštany, zkrátka obrať se kam obrať, všude vidíš krytý stolek, na něm konvice se zlatým kafíčkem, talíř s rohlíky a okolo něho hosti, kteří s nevýslovnou touhou na tu útěchu hladových žaludků hledí. –

Musím Ti na závěrek listu ještě psáti, co se mi milého ten samý den zrána přihodilo. Sedím u okna a čtu; tu slyším jednotvárný, nehezký zpěv, kterému jsem pranic nerozuměla. Kouknu dolů, a vidím domácí selskou děvečku, ovšem Němkyni, která myjíc cosi zpívala, čili jen tak pobručovala. Nedaleko od ní čistil kočí vůz; nevrlý nad zpěvem takovým, povídá: „Mlč, Lene, nit singen, neumíš.“ Lene mu bezpochyby rozuměla a odpověděla bez pohoršení: „No, sing du also, sing von der Naninko.“ „To vy poroučíte du a du a pořád du,“ praví Josef, „ale sami neumíte nic“. Přece ale začal, až se to po dvoře rozléhalo: „Jen se mi, Naninko, dobře chovej,“ a t. d., a Lene nechala mytí a poslouchala. Dávno mi nebyla píseň tak milá, jako když jsem slyšela kočího tuto prostou notu zpívat. Šla jsem na pavlan a ptám se ho, s kým zde je. „My jsme z čáslavského kraje, můj pán se jmenuje Ž– a je vrchní v N. D.; avšak moje milostpaní právě jde,“ odpověděl kočí. Já se ohlédnu, a u mne stojí hezká, velmi přívětivá panička. V okamžení byla známost hotova, a já seděla v jejich pokoji, kde mne byl pan vrchní, hodný to Čech, s radostí uvítal. V malé chvíli přišli z vedlejška paní se synem, Čechové to z Kutné Hory. „Doba k době, rovní k sobě,“ je české přísloví, a proto se i my jakožto krajané záhy seznámili. Druhý den u zřídla byla námi česká řeč jak se sluší a patří representována. Zatím s Bohem!

Tvá

Božena Němcová

II

Právě jsme se vrátili z Kammerbühlu; Kammerbühl aneb Kammerhof je dvůr asi půl hodiny od lázní a patří hraběti Šternberkovi. Ukazují tam vyhořelou sopku, z jejíhož vyvrhu je stavěná černá věž v Chebu. Vedle té vyhořelé sopky je vrch, v němž jsou průchody udělány; že byl ale parný den a my uhřáti, nesměli jsme dle nařízení lékařova dovnitř vejít, kde prý je ledová chladnost. Po polích a na cestách kolem sopky se nacházejících leží všude množství vypáleného kamene. Něco bližšího Ti o tom psát nemohu a vůbec Ti nemohu o žádném místě důkladnou zprávu podat, ana zde velmi na krátký čas jsem, bych u pravého pramene čerpat mohla. Musím se jen na cicerony spolehnout. Nedaleko sopky je dvůr se zahradou a malý domek, kde se vaří pro hosty káva, když jich totiž mnoho nepřijde; sice není kam sednout. K neštěstí jich tam bylo dnes mnoho, a stolic se nedostávalo. Ve dvou besídkách bez loubí, do kterých dešť, vítr a slunce se všech stran volný přístup mají, seděly dámy na židlích všelikého druhu; bylo vidět, že mnohá z nich již na ponebí odpočívala, nenadějíc se, že by k své starosti pro tak vzácnou společnost se hodila. My přáli dámám té rozkoše a brali se do Schlady, vesničky to hned u lázní, kam se též na kávu chodí. Na cestě jsme se divili špatně vzdělávaným polím, a zvlášť pan vrchní nepřestával spínat ruce, když jsme viděli jedno pole za druhým, kde mohl žito mezi metlicí počítat. Při každém vzdychl, řka: „Kdyby měli naši ubozí horáci takové dobré půdy, ti by si je jinak hleděli; to Pánbůh ví, jak ti zdejší sedláci to zasívají a orají!“ –

Nechci sice dělat žádnému křivdu, ale co jsem ze všeho pozorovala, jsou okolní lidé hrozně neteční a lhostejní pro to, co se jich živnosti týče. Vůkol lázní, vyjmouc Cheb a Siechenhaus (hospoda blíže Chebu v pěkném položení),

není místa, kam by si mohli lázeňští hosté s rozkoší vyjít a landpartii užít. Já si představovala schladskou hospodu trochu lepší; co tam? Malý domek, při něm u samé silnice malý sad, v něm několik stromů, dvě besídky, zelený trávník, na němž se husy pasou, půl dobrého a půl spadnutého plotu. Což by to stálo udělat sad širší, více stromů, vonné květiny nasázet, několik besídek, trochu to vkusně připravit, a peníze by se hrnuly jako po splavu. Ale nač to dělat; hosté přijdou přece, a peníze se trží dost.

Vejdouce do sádku, měli jsme na vybranou, sednout buď do jedné neb druhé besídky; v jedné vál průvan, do druhé pralo slunce, kam sednout? Přemýšlení však přestává, když stojíš před dvěma proudy a jedním jít musíš, nechceš-li obrátit. Uvázali jsme si tedy šátečky kolem krků a sedli do stinné besídky. Sklepnice přišla, a my poroučeli mléko, verkehrten a graden Kaffee (verkehrt je víc smetany než kávy, a grad je obého stejný díl). Třikrát se nás děvče zeptalo, jak to poroučíme, a potom šlo s vyřízenou. Za půl hodiny se děvče vrátilo, a paničky byly s kávou spokojeny. Rádi bychom byli ještě zůstali, ale nebylo možná vydržet pro dojemný zpěv dvou harfenic, které píseň „Das IV. Regiment" tak vysokými tóny zpívaly, až nám uši zaléhaly.

Druhá blízká procházka je do „Oberlohma"; jde se po silnici až k vesnici. Před prvním statkem na pravé straně vede několik stupňů ze silnice nahoru po trávě až ke čtyrem besídkám z latí stlučeným a napolo plachtami zakrytým, ve kterých stojí po dvou stolích. Není-li v parku hudba aneb v Siechenhause, neprší-li, a ty by jsi chtěla jít do Oberlohmy na šálek kávy, musíš přispíšit, sice by jsi musela nadarmo z jedné besídky do druhé chodit a všude by jsi našla na obou stolích ubrousky a u nich sluhu, který by tě poučil, že jsou místa „besetzt". Kdo by rád dobrou kávu a čokoládu paní Barbory okusil, musí čekat, až se

místa uprázdní, ale to málokdo udělá, každý se raději vrátí nazpátek a zajde do pěkné Brandenburské brány, hospody to hned u parku, kde je vkusná zahrádka se salonem, v němž se též obědvá. Další výlety jsou do Wildsteinu na Chlumu, známý smělou Bibianou, která se stala bohyní kočujících herců, do Schönbergu (v Sasku již), do Waldsassenu (v Bavořích), kde se, jak jsem slyšela, velmi krásný velký chrám nachází, zvlášť znamenitý pro svou práci štukatérskou, a do Seebergu. Také do rozkošných Lázní Marianských se zajíždí, a kdo se nemusí přísně dle pořádku léčitelského držet, jede se podívat i do Karlovarů, by tamější vyhlášenou nádheru prohlídl.

V Seebergu jsem byla s panem Ž... a jeho paní; je to vesnice, malou hodinu od lázní vzdálená, a leží na dvou skaliskách. Na pravém ční starý zámek, na druhém stojí kostel, a že je nižší a přistupnější, nejvíce chalup na něm vystavěno je.

Vjeli jsme přes mosty, které se pnou přes hluboké příkopy, nimiž je hrad obehnán, a konečně do samého hradu. Je vidět, že musel bývat někdy hrad velký i pevný; základní zdě jsou ve skále a s prvním poschodím posud dobře zachovány. Druhé poschodí je však ze dřeva a dle zdejšího venkovského způsobu stavení, totiž tak zřízeno, aby vykukovaly z omítky křížem a délkou nahé trámy. Při selských statcích jsou ale trámy ty omalovány nejvíc červeně a na bílé omítce, která mezi nimi prostoru vyplňuje, jsou malovány kytky, ptáčky a jiné drobnůstky. Nejstrakatější jsem viděla v Sandavě, kde se veliké množství piksel dělá, kteryžto oblíbený výrobek se daleko široko rozváží. Seebergský zámek se svými odpolu pevnými zděmi jako z ocele slitými, s tím dřevěným vršKem a šindelnou střechou vyhlíží jako rytíř od polovice v brnění, od polovice přikryt roztrhanou kazajkou, maje na hlavě noční čepičku.

V zámku je hospoda, a když jsme slezli, vedl nás hospodský hned nahoru do velké sednice s výklenkem, z jehož oken je pěkná vyhlídka na Lázně Františkovy. Byla tam ještě jedna společnost, tři paní a jeden pán, byl to, jak jsme se dověděli, Angličan. Paní hovořily tiše, ale pán se slečnou řečnili jako v parlamentě. Hospodský nám sdělil, že se nachází pod zámkem dílna na dráty; šli jsme se tam tedy podívat, a před námi druhá společnost. V dole mezi oběma skalinama teče potok a přes něj se pne vysoko lávka, k níž je vchod se skály trochu příkrý. Paní myslely, že je společník dolů svede, ale ten si cestu i lávku prohlídl, povídal, že ho bolí nohy, chtí-li jít, aby šly, že na ně počká, a zatím se natáhl do vozu. Jdouce za nimi, v duchu té dvornosti jsme se usmáli. –

Vstoupili jsme do nízké, učazené dílny, kde nám ukazovali, jak s palce tlusté železo až na nejtenší struny k fortepianu táhnou. Ostatně jsme žádné znamenitosti nenalezli, blíže Seeberga ale prý jsou v lese zeměznalské přírodní úkazy, jak jsme z příruční knížky, ve které je okolí povrchně popsáno, seznali, ale večer se schyloval, my museli domů, jen když jsme jeli, viděli jsme nad stromy vykukovat skály žulové. Nejpěknější výlet, to jest, kdo chce být ve společnosti, je na Siechhaus, kde se drží častěji besedy, a potom do samého města.

Než o Chebu začnu, musím něco podotknout. Před několika dny sedím u paní Ž-ové v pokoji, tu někdo zaklepe, a do dveří vstoupí vysoký muž s buclatou, černookou paní. On pozdravil po česku, ona po německu. Pan Ž... se hned obrátí ke mně a oba mi představuje. „Pan profesor N... z Chebu, horlivý Čech, to jeho paní," potom začne s mé strany.

Když bylo po obyčejných úklonkách a představování, sedli jsme a začali povídat. Milé mi bylo slyšeti, že pan profesor mimo přednášky ve škole i mimořádní hodiny

v české gramatice dává. Jeden čas měl žáků pětasedmdesát, v tu dobu jich má pětadvacet; těžko že se ti Němci české řeči učí, ale jsou prý také výmínky. Avšak se nesmíme divit, že Němci na tvrdost jazyka českého naříkají, jsouť pouzí Čechové, kteří se mu nemohou naučit.

Když se pan N... loučil, zvali mne, bych je co nejdříve v Chebu navštívila. Druhý den u zřídla sešla jsem se se známými Pražany, a ti mne vylákali do Chebu, kde u příbuzných na návštěvě byli. Pan N... mne s upřímnou tváří přivítal, a jeho paní jen litovala, že neumí též česky; zato hovoří a zpívá malá dceruška po česku, jako by jakživa mezi Němci nebyla. Odpoledne jsme se šli podívat na zbořeniny starého zámku. Vešli jsme přes mostek do brány, u níž na levé straně tak zvaná černá věž stojí, celá vystavena z černého vypáleného kamene sopky kammerbühlské, a jak se praví, stavěna od Římanů. Je čtverhranná a kameny ve zdi leží do kostky. Nyní jsou udělány vnitř schody až nahoru, kde je terasa a s ní krásná vyhlídka v dálku a do roztomilého údolí nad Ohárkou, jejíž svíží poříčí hned pod hradem začíná. My ale vešli nejdříve do zbořenin hradu, kde bývala někdy banketní síň, mezi jejímiž zděmi se slavila před dvěma sty léty ona krvavá večeře; hrůzyplná to hostinnost gérovská!

Zdě jsou dost dobře zachovalé a právě se na císařské outraty spravovaly, aby se sutí zamezilo. Tak to máš, milá, tu se starožitnosti ve vážnosti mají, jinde celé společnosti pro jich zachování ustanoveny jsou, a na některých místech je šmahem ničí. –

Na vysokých silných valech jsou procházky, a cesty, kde kráčela někdy těžká noha strážníkova, jsou posázeny květinami. Několik kroků od vchodu do síně banketní na pravé straně je kaple, která se mi ze všech těch starožitností nejvíc líbí a také vskutku důležitá jest. Práh je z pískovce a nad ním je vytesán kříz maltézský. Nyní vejdeš, a po

obou stranách tě vede šest vysokých stupňů, podél jich železné zábradlí je do síně, jejíž otevřené klenutí čtyři sloupové drží, rovněž z pískovce a beze všeliké okrasy. Po pravé straně mezi těma dvěma sloupy vedou opět dva stupně nahoru, a jsi v podlouhlé síňce s pobočními komůrkami, avšak zdi jsou holé, jen na východ je okénko kulaté, sklem ve formě hvězdy vykládané, které světlo do síňky pouští. Na té samé straně v koutě vedou nyní trochu do šneku uzounké, ale vysoké schody nahoru, a tu je opět síň, ale menší než spodní; okolo kulatého otvoru, kterým je vidět do dolejší síně, je železné zábradlí. Tu drží jako dole čtyry sloupy klenutí, ale ty jsou z mramoru, velmi štíhlé, a na hlavách jsou kolem dokola všeliké okrasy a potvory divné a ošklivé, jako dělávali pohané domácí své bůžky; na každém pak sloupu jsou jiné. Dlážděna je síň kulatými cihlami z mramoru a z ní vedou opět dva stupně do síňky nad dolejší, která má však jen jednu pobočnì komůrku, a to na levé straně. Prostora je ta sama co dole, ale na místě pravé komůrky je v této síňce výklenek, a v tom stojí uprostřed krásný, bílý mramorový sloup. Jak je hlava sloupu ozdobena, nemohu Ti vypsat, an okénkem zbarveného skla, které též tvar hvězdy má, málo světla padá. Prostředek je okrášlen prohlubenými žlábkami, které se hadovitě od noh nahoru vinou. Dlažba je též mramorová. Schody na levé straně vedou na ponebí, kde není nic jiného vidět než novou dřevěnou střechu. Já se ptala, kdy ta kaple o dvojím poschodí stavena je, anebo byla-li to ostatně kaple, ale pan N... mi povídal, že se neví, kdy byla stavěna, a vůbec nic důkladného že o ní zaznamenáno není. Lidé povídají, že prý tu byl pohanský chrám a ještě k tomu slunci zasvěcen, věřit to však nemusíš. Ráda bych ti ji byla vykreslila, kdybych uměla; než snad se dovíme brzy něco bližšího, a možná, že nám to vysvětlí co nejdříve p. Heber ve svých „Burgen Böhmens“. V zám-

ku jsme nic znamenitého víc nenašli, vrátili jsme se tedy ulicemi, které vedou s vrchu na vrch, ale všecky, jakož i velké náměstí, pěkně dlážděny jsou, do domu, kde byl Wallenstein zavražděn. Dům ten je posud tak zachován, jak tenkráte byl, nic na něm není přestavováno, jen přední pokoje jsou poněkud opraveny a dle módy malovány, jako když udělá ze starého kabátu nový frak. Kdybych byla tu krev na zdi viděla, která prý tam ještě před nedávným časem, totiž před tím moderním zamalováním byla, snad bych se při jejím pohledu do trudných myšlének pohroužila a nějakou elegii do listu ti napsala, ale viděla jsem pokoj jako jiný, a tudy zůstaly myšlénky ve své míře. S litostí pohlédla jsem na podobiznu nešťastného knížete, onoho, jak náš Kollár praví, „malého Čecha, ale velkého vojáka", litovala jsem ho, že musel jako takový pro pouhou marnost tak nectnou smrtí sejít.

Měšťan, který tyto pokoje obývá, je zlatník a dle mého pozorování buď velký milovník starožitnosti, aneb spekulant. Po celém pokoji jsou rozloženy staré a památné věci a zvlášť mnoho penízů; mezi těmi viděla jsem také památní peníz na úmrtí Husovo, ale byl jako i všecky druhé pozlacen.

Hlavní chrám je stavěn v slohu gotickém, abych Ti ale každý oltář popisovala, toho ode mne nežádej, dost Ti buď na tom, když pravím, že je pěkný. Na radnici, kde je schován meč Wallensteinův, jsem nepřišla, jen zvenku jsem viděla, že je velká, stará a že má na střeše hodiny. Ulicí jsem ale šla, která slove podnes Blutgasse od té doby, co v ní bylo tolik židovských rodin zavražděno. Jistý kněz držel kázání a v tom z pouhé křesťanské lásky tak na ně zuřil, že se všecek lid vzbouřil, z kostela do židovské ulice běžel a židy do jednoho zavraždil; tak se mi to povídalo. S večerem teprv, provázena p. N... a jeho paní, ubírala jsem se ze starého Chebu topolovým stromořadím do nové

kolonie, Lázní Františkových. Aby jsi se čtením mého listu neunavila, přestanu, jakmile se mi ale něco zajímavého přitrefí, budu Ti psát. Sbohem.

Vždy Tvá

Božena Němcová

III

Milá Marie!

Bylo tu hodně veselo, a každé třetí slovo v tomto dopisu bude ohňostroj a slavnost. Na obloze lázenského života vyšla zářící se hvězda, čili abych Ti to prozaicky pověděla, přijela paní velkovévodkyně výmarská, sestra ruského císaře. Ten samý den večír byl ke cti jejího příjezdu od chebských pánů ohňostroj před velkou kolonádou uspořádán. Kdo dal dvacetník, mohl sednout do kolonády a pohodlně se dívat. Ráno se přišlo mnoho lidu podívat, jak kněžna pije a chodí. Než přišla, přiběhl premovaný sloužící v bílých punčochách, otevře do síně vedoucí dveře před kněžnou, která provázena svými dvěma dvorními dámami a dvěma pány vejde. Kněžna již svůj prostřední věk překročila, postava její je vysoká, a hebký kašemírový šál zakrývá krásný vzrůst. Chod musí mít nevyhnutelně majestátní. Když jí byl sloužící stříbrný tác, na němž stála stříbrná konvice a koflík z japanského porcelánu, podal, a ona vodu s mlíkem smíchala, se napila a dále jít chtěla, musela se zastavit, neboť tu již čekalo panstvo. Chtěli svou poklonu složit a se představit. Když si byla po všech hlubokých úklonkách oddechla, kráčela kolonádou nahoru jako jasná kometa. V prostřední síni uvítali ji bečovští hudebníci dojemnou ruskou národní hymnou, začež se jim velmi vlídně poděkovala. Člověk má někdy dětinské zdání,

totiž, že když se Pánbůh naším otcem nazývá, my jakožto jeho stejnorodé děti stejnou platnost bychom míti měli, ale ono je to přece jen trochu jinačí, asi dle anglického práva po otčimsku. –

Když se hosté navykli paní velkokněžnu vidívat, nechali ji s pokojem se napít; scény s představováním se ale denně skoro opakovaly. Na tváři velkokněžny nebylo však vidět, že by ji to věčné ukloňování mrzelo. Snáze by vyzpytoval život bylin tajnosnubných, dříve by vysvětlil hieroglyfy egyptské, než četl v srdci lidí, kterým etiketa a politika neprohlédnou rouškou tvář obestřela, by na ní žádný nepoznal odlesk vnitřních myšlének.

Za několik dní po příjezdu paní velkovévodkyně seděli jsme odpoledne pod kaštany v dolním sadě, podál hlavní ulice nedaleko rondelu, a svačili. Byla nás velká společnost, Čechové i Němci pohromadě, a to z té příčiny. V samém domě s námi zůstává i jedna paní z vévodství Anhaltu, s kterou jsem se blíže seznámila; paní i její modrooká dcera se velmi přátelsky ke mně chovají, a já s oběma ráda se bavím. Jedenkráte mne začne dcera prosit, abych jí něco z české historie povídala, že již něco ví, a to že je tak pěkné, že by ráda více věděla.

„Kdo vám co povídal, Karolinko?“ ptám se jí.

„Ve škole se nám přednáší všeobecný dějepis, a tu jsem i o Češích slyšela.“

„Přednášejí se ve vašich menších školách také vyšší předměty?“

„Ovšem; já nechodila nikam do školy než v našem městečku, a co potřebuji, to vím. Přednášel se nám mimo jiné i přírodopis, všeobecný země- a dějepis, jisto, že se přitom vždy největší pozornost na naši vlast obracela, a zvlášť vévodství naše dokonale znát jsme se naučiti museli. Kromě školních hodin dával nám pan učitel hodiny ve francině, ne zrovna pro ústní rozmluvu, jako pro

snažší srozumění kněh, ve kterých se nyní mnoho francouzských slov užívá. Ostatní hodiny byly určeny k ženským pracím. Po vystoupení ze školy doučovaly jsme se ještě u kazatele některým věcím v náboženství, bychom všemu porozuměly, než k stolu Páně ponejprv přistoupíme." (Ve čtrnáctém roku totiž.)

Šťastní, přešťastní lidé, pomyslila jsem sobě, vy již všecko máte, po čem my tak horoucně toužíme, čeho se doprosit nemůžeme. My bychom se věru měli celý den modlit: „Pane Bože, sešli dětem našim dar ducha svatého, neboť ho víc než jiní potřebují, nemají-li zůstat hloupými." Mnozí se učí jenom svému jazyku, ale naše ubožátka abychom již v kolébce dvojímu jazyku učili, nechceme-li, aby se dlouho s českou a německou abecedou mořily. Začasté mne prosí matka i dcera, bych jim česky čtla, a divím-li se, jak je může české čtení bavit, když mu nerozumějí, prosívá libná panička: „Ach, tun Sie's ja, es klingt gar zu wunderhübsch." Podivno! cizinkám a ještě k tomu Němkyním zní naše řeč překrásně a Češkám (s vyjímkami) se nelíbí. Ten samý den, na který se svačina držela, navštívili paní Š... její dva synovci; poněvadž jsme z většího dílu s paní Š... ve společnosti chodili, usjednotili se, že bude s námi svačit a své dva hosti že pozve mezi nás. Mluvilo se německy, protože cizí česky neuměli.

„Věru, tak příjemně jsem ještě nikdy necestoval," povídá starší z hochů ke mně.

„Kudy jste cestovali?" ptám se.

„My jeli z Děvína na Lipsko, přes Teplice na Prahu, kamž jsme vlastně zamířeno měli, potom po železné dráze do Pardubic a zase zpátky; z Prahy na Karlovary a sem, bychom tetinku navštívili. Odtud hodláme domů. Letos máme krátké prázdniny."

„A jakž to přichází?" ptám se opět, držíc je za studenty. „To jest tak; já jsem v comptoiru velkokupeckého domu

v D. a nemám na dlouho dovolení. Můj bratr je při hospodářství na otcovu statku a mohl by se déle zdržet, sám cestovat ale nechce. Každý rok máme od otce vyštípené peníze, s kterými dle libosti nakládat můžeme; my je však vždy na cestování vynaložíme, z přesvědčení, že ono mladým lidem nejprospěšnější cesta k vzdělání je a lépe poučí než nejlepší kniha. My jsme již hezký kus Evropy prohlídli a mnoho užitečného se naučili. Na Prahu jsem se těšil již dlouhý čas; jeden z mých spolupracovníků je Čech a ten mi tolik krásného o Praze vypravoval, že jsem si umínil první peníze na cestu do Prahy vynaložit."

„A jak pozoruji, jste jich nelitoval?"

„Věru ne; krásnějšího nad vyhlídku s Petřína jsem posud ničeho neviděl."

„Kamkoli se v Čechách podívá, všude je krásně," přejal řeč mladší, „a lid je tak přívětivý a veselý, že jsem při každém kroku litoval, nemožno že mi s nimi promluvit. Já slyšel, že se v Praze mnoho a velmi čistě německy mluví. O posledním jsem se přesvědčil, ale o prvním nikoli, neboť jsme jdouce po ulicích nejvíce český hovor slyšeli, jak nás průvodčí poučil, neboť my mu nerozuměli."

„Vždyť jste chodili, pánové, po ulicích království Českého, a to by Čechům k nehrubé cti sloužilo, kdybyste byli slovíčka českého nezaslechli," povídám na to – neboť to špatné odkrývat cizímu vlastní vady.

Konečně nemohli dost vynachválit mladíci eleganci hostinců a kafíren a nesmírnou láci; ta prý v celém Německu není. „Čemu jsme se ale smáli," povídá starší, „to byl titul Euer Gnaden, kterým nás se všech stran krmili. Vůbec jsem pozoroval, že se v Čechách velmi mnoho na tituly drží. Z tebe, Línko, se také již slečna stala, a tebe, tetinko, udělali v Čechách milostpaní; musím tvoje domácí připravit, až domů přijedeš, aby ti ruce líbali," škádlil své příbuzné.

„Je pravda," povídám na to, „že se u nás titulů až

k směšnosti užívá, jichž nepřiměřeným upotřebováním se vzdělanec více uražen než poctěn cítit musí, a jen nevzdělance mohou těšit. S jiným opičením se i tomu Čechové od sousedů naučili. Čechovi by přece ale nenapadlo napsat „Galanthomme“, ač to je knížka velmi prospěšná pro moderní salonisty.“

„V našich zemích se užívá pro městský stav a nižší úředníky pouze titul pane, paní, panno, a jen šlechticům a vyšším úředníkům se přiměřené titule dávají. Kdybych kterékoli měšťanské dceři, bohaté, nebohaté, slečno řekl, myslila by, že ji chci urazit aneb se jí posmívám. O líbání rukou není u nás sluchu; méně známým se udělá poklona, známějším se podá ruka.“

„Kdybyste, pane,“ řekl pan Z..., poslouchaje naši rozprávku, „u nás do honet společnosti přišel a řekl ouřednické aneb i městské dceři panno, řekla by, že nemáte kouska způsobu.“

Mezi tou řečí řinčely okolo nás kočáry jeden za druhým; byla ten den hudba v Siechhause. K večeru přijel také pan velkovývoda výmarský na návštěvu k své paní, která třetího dne své narozeniny slavila. By svoji úctu najevo dali, ustanovili chebští pánové na předvečer téhož dne ohňostroj. Druhý den, vybravše si pohodlné místo, odebrali jsme se záhy do horního parku, později bychom ani vlastní židle neměli kam postavit. Vprostřed parku, zrovna naproti hlavní ulici je široká, prázdná cesta, po stranách jsou řadami kaštany, pod nimiž stojí stoly a židle, na ten den jich bylo mnoho z bytů přinešených. Na některých sedí vyšňořené dámy a zabývají se tělesnou prací, u některých stojí sloužící a hlídají, aby žádný na ně nesedl. Starší z naší společnosti zůstali sedět na stráži, mladší jsme šli na procházku. Po ulicích chodí množství selských a městských lidí, kteří se přišli podívat na ohňostroj.

Nejvíc jich sedělo okolo Františkova zřídla; po třech

rourách vytéká voda ze zřídla ven do malého vodojemu a z toho pryč. Tři stupně vedou s cesty dolů; tam stojí pořád lidí dost, plníce vodu do lahvic a roznášejíce ji. Zvlášť ale nedělního času tam najdeš množství selských, kteří k zřídlu tomu jako na pouť putují. Číšník v kulatém klobouku a kazajce nabírá do hrnečků, sklenic a lahvic vodu a podává od jednoho k druhému; člověk by myslil, že tam pouhé šampaňské teče, s jakou chutí každý pije.

Postavy zdejšího selského lidu, jak mužských tak ženských, jsou silné, hřmotné, rys tváří dlouhý a hrubý. Šat mají nejvíce černý, a selka z chebského okršlku velmi smutně proti našim strakatým selkám vyhlíží a liší se as jako červená makovice od smutné strací nožky. Vtom, co se na ně díváme, zakmitne se kol nás čtvero ladných isabelek, pěkná to spřež velkokněžny výmarské. Ona sama sedí s knížetem v moderním kočáře, za ní jede komonstvo. Vrátivše se do parku, nalezli jsme všude plno, a v prostřední cestě dělaly se přípravy k pouštění balonu. Park, naplněn krásnou pletí, podobal se nyní jediné květnici, a s potěšením jsem si kvítka z mnoha zemí sem přišlá prohlížela.

„Znáte ony dvě dámy?“ ptá se mne soused, když okolo nás hedbáví zašumělo a *pačulí* zavanulo. „Ta v těch bledomodrých šatech, s tím horoucím okem a líbým usměvem kolem rtů, ta plná centifolie je hraběnka Ch...; v těch bílých kmentových je vysoká postava její matky, elegantní to kněžny E.... Vedle jdoucí bledý muž je rakouský básník baron Klesheim, který zde akademie dával, v nichž osobně své básně v rakouském nářečí psané přednášel.“

„Kdo je krásná žena v žlutých šatech s bílým perem na klobouku?“ ptá se opět zvědavý soused. „Je to paní z M..., krásná sice, ale jako socha z mramoru; havraní její oko je studené a nezdá se, že by Venuše doň byla svého živoucího ohně vdechla. Přichází mi jako nádherná jiřinka,

pouze svou krásou se honosící, beze vší vůně, jako žena bez lásky a bez duše.“ Takto jsme kritisovali, až se isabelky u parku zastavily, hudebníci národní ruskou hymnu hráti počali a chebští pánové ke zábradlí běželi, by velkokněžně a jejímu manželu poklonu složili. Za malou chvíli, když balon ve způsobu vévodské koruny plynem naplněn byl, pustili jej do výšky, a on se vždy výše a výše vznášel, až nám s očí zmizel. Nato pustili druhý větší, Orlem chebským nazvaný, a i ten v nesmírnou dálku se vznesl a jen co malý ptáček v oblakách se kmital. Potom kněžna odešla.

Jak se začalo stmívat, začal se ohňostroj; jak prskavky různobarevné jiskry prší, z nichž se hvězdy tvoří, to ti nemusím popisovat, vidíš to na pražských ostrovech každou neděli, a lepší to zde nebylo. Naposled se objevila písmena M a nad ní vévodská koruna z různobarevných plaménků jako z drobounkých pletenců rozmanitých květin složená. To bylo pěkné; tu se najednou všecko do ulice obrátí, kde pod pavlanem velkokněžny hudba hraje a bengálské ohně se rozsvěcují. Vyjasnilo se, že mohl, jak se říká, špendlík nalézt, a bylo vidět každého sedláka, jak oči vyvaluje a při všem tom na dýmku nezapomíná. – Když jsme se byli dost nadívali a nasmáli, vrátili jsme se domů. Ráno byl vchod u Slaného zřídla zelenými pletenci ovrouben a hudba přivítala kněžnu vně.

Druhá téhož druhu slavnost byla ke cti příjezdu J. C. V. arcivévody Štěpána. Praporce žlutý a černý, bílý a červený, žlutý a zelený vlály se střech každého domu, když měl přijeti; byl to pohled jako na přístavní město. Odpoledne byla opět velká společnost v parku a večer bál v Kursaale. Po desáté hodině, když jel arcivévoda z Kursaalu do bytu k velkokněžně výmarské, vzplanuly po obou stranách císarské ulice bengálské ohně a polily siným světlem tváře množství díváků. Ve chvíli se objevil tah s pochodněmi, jdoucí silnicí od rondelu nahoru; pod pavlanem velko-

kněžny se v kolo postavil a kapela začala hrát, nejdříve rakouskou národní hymnu, potom ruskou, načež se volalo milovanému arcivévodovi *vivat*.

Slavnosti jsem Ti tedy popsala; abych ti o bálech a besedách psala, nemohu, neboť je nenavštěvuji. I divadlo zde máme pod direkcí p. Siegeho; prošlo by, jen kdyby se nedávaly někdy kusy silám a místu nepřiměřené. Také několik koncertů zde bylo, o nichž Ti však nebudu slov šířit, beztoho se o nich v německém časopise dočteš. Má sem přijít p. Gaučova a mladý Laub z Prahy, ale lituji, že jich nebudu již slyšet. Též zápůjční knihovna a čítárna zde je; já se ptala jednou také na český časopis, ale pokrčili ramenoma, pousmáli se a pravili, že ho tam není. Byl to nápad ode mne, ptát se na český časopis v lázních. Já myslila, že tam bude časopisů na vybranou, a mezi těmi že by mohl i český být, ale tomu není tak; když není jiných dost, jak by se měl český tam dostat. A kdo by ho četl? – Těch několik Čechů, co tam přijde, to by bylo smělé požadování, aby ti ho žádali; mají dost německých, a německy má a musí každý Čech umět.

Již je znát, a zvlášť ráno u zřídla, že hostů ubývá; mnoho, velmi mnoho jich odejde, žehnajíce divotvorná zřídla, která jim zdraví navrátila. I já jim co nejdříve sbohem dám, a protož ode mne žádný dopis již neočekávej, až na shledanou.

Tvá

Božena Němcová

TÍM NÁS POTĚŠIL PAN *JIŘÍ FLORIAN*, SYN ZDEJŠÍHO měšťana. Je to na venku řídká pochoutka. Když jsem zvací ceduli dostala, domnívala jsem se, že pan koncertista jakožto Čech na své české krajany s českými listy pamatovat bude; ale naděje mne zklamala. No, všecko najednou žádat se nemůže, proto jsme přece s opravdivým potěšením o čtyr hodinách do hostince šli, kde se koncert dával a kde již v osvětleném sále hostů plno bylo. Program byl následující:

První oddělení:

1. Ouvertura: „Il Pirata" od Belliniho, 2. „Grande Fantaisie" od Thalberga Op. 42., přednášena od p. koncertisty. 3. „Karneval benátský" od Ernsta, přednášen od Jindř. Deahny. 4. „Flieg' Vogel, fliege!" od Villmersa, přednášeno od p. koncertisty.

Druhé oddělení:

1. Ouvertura: „Linda z Chamaunix", od Donnizettiho. 2. „La Campanella" od Tauberta, přednášeno od koncertisty. 3. Arie z „Lindy", zpívána od slečny Blätterbauerové. 4. „Duo Concertanto", od Kallivody, přednášeno od p. A. Sartora a Jindř. Deahny.

Pan Sartor, hudební domácí učitel p. Deahny, řídil orkestr a hned při první ouvertuře bylo slyšet, jakou práci si dal, by obecenstvo uspokojil. Ouvertura dohřměla a pan Florian zasedl k fortepianu. Již v Praze při svých studiích pilně se cvičil na tom nástroji, a teprv přijda domů s před-

sevzetím zcela svému umění se oddat, s neunavenou vytrvalostí a pilností se dokonalil. Že mistr je, slyšeli jsme hned při první fantaisie, kterou s neobyčejnou lehkostí a čistotou přednášel. Neumí-li hudebník do nástroje duši vdechnout, není-li prodchnut živoucí láskou k umění, je všední šumař, a chladná zůstane mysl posluchačů. To se nám však nestalo. Pan koncertista dojal srdce naše jemnou hrou, mysl obdivem naplnil při těžkých pasážích, nad kterými docela zvítězil a krasocitu lahodil čistým ušlechtilým přednášením, dokázal, že umí do toho bezdušného nástroje duši vdechnout. Když koncertista dohrál, vystoupil *Jindř. Deahna*, ten pěknotvárný mladičký umělec; položil své housle, které z celé duše miluje, na rameno, počal hrát a zdálo se nám brzy, jako by nás na vlnách houpající víly ladným zpěvem k sobě lákaly, a duše se roztoužila sladkou blahostí. Brzy jsme zase viděli hejna rozpustilých diblíků, kteří se v hravé rozkoši kochají, a srdce se nám veselostí rozesmálo.

Bude-li pan *Deahna* tak pokračovat, bude se moct brzy slavným umělcům našeho věku po boku postavit. Výborné bylo dueto, které pan *Sartor*, též dokonalý hudebník, s mladým *Deahnou* přednášel a jež celý orkestr provázel. S radostí bych dodala, že i slečna *Blätterbauerova* výborně zpívala, ale to mi není možná; její hlas je pěkný a v dobré škole bude moct v dospělejších letech i plným a krásným se stát, ale posud je tuze mladá a hlas její není vyvinut ani vzdělán tak dalece, aby se v tak těžké arii slyšet dala. Kdyby se byla pro ni nějaká jednoduchá něžná píseň zvolila, jistě by pochvaly byla došla. Potlesku nebylo konce, a když „La Campanella" dozněla, ozýval se sál samým „*výborně a brávo*", a pan koncertista byl tak laskav a kus nám opakoval.

Kposledu dostal se škodlivý šotek mezi muzikanty a tropil šašky. Flétistovi odňal dechu, že nevystačil na po-

slední notu, a houslistům ukradl několik notiček a hodil je pod pult, zrovna jako by nechtěl, abychom se krásy příliš nabažili. Avšak proto přece panu koncertistovi, jakož i pánům *Sartorovi* a *Deahnovi*, kteří oba zpřátelska k panu *Florianu* přispívali, díkem povinováni jsme za příjemné hodiny, které nám způsobili, a přejeme panu *Florianu*, kamkoli se na cestu vydá, aby všude s takovou pochvalou přijat byl, jako zde. Jen ať nezapomene, že i jako umělec Čechem býti může a má.

Bož. Němcová

[I]

„POVĚZ MI, S KÝM ZACHÁZÍŠ, A JÁ TI POVÍM, kdo jsi," praví se o člověku; ta průpověď by mohla platit i o celém obyvatelstvu. „Povězte mi, s čím se bavíte, a já vám povím, jací jste." – V kterém městě jsou vyšší zábavy oblíbeny, může se s jistotou o něm soudit, že chová vzdělané obecenstvo, které se nestará jen o tělo, ale i o duši. Těší mne tedy, že mohu takovou potěšitelnou zprávu i o zdejším městě podat. Na sv. Štěpána byla od čtenářské společnosti hudebno-deklamatorní akademie dávána; od leta to již druhá. První byla na sv. Václava držána, a že našla zábava taková obliby, uspořádala se druhá. Nejdříve se zpíval Jelenův čtverozpěv „Ó vítej nám", nato čtla paní N. Tylovu deklamovánku „Slze vlastenek", p. P. zpíval „Touha" od Jelena a p. Šnábel „Na vlast" od Boieldieu'ho; potom následovaly variace na thému z Normy od Hüntena, přednášeny na fortepiano od sleč. Blätterbauerové, píseň „Doorávám, dokonávám" od Škroupa, zpívaná od p. P. a „Hněv" od p. Šnábla. Kposledu četl p. P. „Staří mudrcové, noví blázni", a zpívalo se „Vše jen ku chvále". Nejvíce obliby došly písně „Doorávám, dokonávám" a „Hněv", kterouž poslední p. Šnábel velmi zdařile přednášel. Obě se musely opakovat; oblíbenému skladateli obou čtení se dostalo hojného potlesku. Všickni se přičinili, seč byli, by obecenstvu příjemný večer způsobili, což se jim také až *na někoho* podařilo, jemuž se lépe pimprlová komedie líbí než vyšší zábava. Avšak ani hana ani chvála od toho pána vyřčena není tak důležitou, aby v něčem rozhodla. – Přes rok, co tu čtenářská společnost založena (jak již v Novinách o ní povědíno), a vždy se

větší a zlepšuje, jen to by bylo k přání, aby se její knihovna nejen členům, ale i pro všeobecnost přístupnou stala, neboť by se mohlo společnosti soběctví předhodit. Avšak doufáme, až se všeobecné účastenství vzbudí a knihovna tak vzroste, by všem žádostem vyhověla, že se i to naše přání vyplní. Ti největší boháči nenechávají kapitál mrtvě ležeti, by jim úroky nenesl, a my ubozí, ježto bychom každý zlatý na deset percent půjčovati měli, chtěli bychom jej do truhel uložiti! – Co jsou knihy než kapitál, uložený mezi lid, z něhož jich osvěta úroky platí? – Není dost na tom, když si knihu koupíš, přečteš, pěkně svázat dáš a do schránky uložíš, to je luxus, a ten se musí odložit na dobu, kde žádného prosícího ve vlasti nebude; sice by se nám vedlo jako boháčovi, který s přeplněného stolu chudému Lazaru několik drobtů hodil. „Poučujte, milujte a pomáhejte si vespolek," učil velký reformátor pokolení lidského! –

Že lid zde rád čte, o tom jsem přesvědčena; a že se čím dále tím více kněh kupuje, o tom svědčí oučtovní kniha zdejšího knihaře, který spolu kněhkupcem je. Nejvíce obliby mezi obecným lidem nachází Pražský Posel; odebírá se ho 25 exemplářů, a nikdo by si nestěžoval, kdyby i dvakrát za měsíc vycházel.

Též velká potřeba zdejšího města byla by opatrovna. Ovšem se namítá nedůstatek peněz k potřebnému kapitálu, ale což by se nedalo docílit pevnou vůlí, vytrvalostí a srovnalostí? Vždyť i menší města již ten blahoplodný ústav zřídila a čím? Hraním divadel, dáváním akademií, sbírkami a příspěvky šlechetných lidumilů. A nedalo by se to i v královském zdejším městě, které okolo 7000 obyvatelů počítá, docílit? Tuším, že ano. – Zámožnější měšťané, kteří mají více malých dítek, drží k nim třebas dvě služky, by na ulici k úrazu nepřišly a nepřekážely. Chudší je musí nosit a vodit s sebou, nechtějí-li, aby k úrazu přišly, a tudy jsou z práce vytrhováni. Docela chudí je

odevzdají buď starším dětem, buď je zamknou, jsou-li pak příliš starostliví a nemají-li je komu odevzdat, ani s sebou vzít je nemohou, musí se zbavit výdělku. Kdyby opatrovna byla, ušetřil by začasté bohatší měšťan děvečku, jiný by mohl buď k řemeslu, buď k hospodářství směle hledět, nebyv vytrhován starostí o děti; docela chudý by mohl směle po svém výdělku jít, maje dítky dobře opatřené. To jsou některé materiální výhody, které rodičům z opatrovny vyplývají, avšak mnohem důležitější je účinek na mravní vzdělání dítek.

Jakých řečí slyší dítě mezi čeládkou, od služek, jimž po celé dny na péči zůstává! Je-li z padesáti jedna tak rozumná, aby utajila před dětmi slov, které mu nanejvýš škodnými bývají; ba není-li na sta příkladů, že děti od nezdárných čeledínů docela zkaženy byly? Chudší rodiče jsou zase prací zaměstnáni, aby dítě hned od nejoutlejších let k dobrému pěstovali a na ně takový zřetel měli, by nic čistou jeho duši neposkvrnilo. Někteří, a těch je velká část, suroví a nevzděláni jsou, a v čem sami vzrostli, k tomu zase děti své vychovají, nemohouce ani rozvážit, jak trestuhodni jsou. A což teprv ta nejchudší třída rodičů? Nejsou-liž mezi nimi vrahové svých dětí? Či to není horší než vražda, když učí dítě hned v útlé mládi tuláctví, lži a všelikým úskokům, když vtlačí v mladistvou čistou duši, která je bělší nad liliový list, špinavým dotknutím černé znamení opovrženosti a hanby? Komu by se srdce nesevřelo, když pohlédne na dítě, jemuž z očí zkaženost hledí a z úst nestydatá slova plynou, poupě to, v jehož srdci ošklivý hmyz sedí a lupínek po lupínku užírá? Takové ubohé děti aspoň poněkud škodlivému vplyvu ujdou, když mají příležitost denně užitečným věcem se učit, Boha znát se naučí a dobré od zlého rozeznávat. A jaká by to musela být půda, aby se v ní ani zrnka neujalo a nevzešlo? V opatrovnách není učení tak suché jako v jiných školách, že se dětem zne-

chutí, do opatrovny děti rády chodí a s radostí se učí, ba vím, že i na jídlo zapomínaly a večír domů nechtívaly. Které dítě by jen dvě léta do opatrovny chodilo, jistě v první a druhé třídě po dvou rocích nebude sedět, jak se to obyčejně děje.

Než muselo by se dříve veškeré obyvatelstvo o zřízení ústavu toho poučiti, neboť kolika je povědom? – Já bych myslila, kdyby se toho duchovní správce ujal, že by se jistě ústav ten brzy v skutečnost uvedl. Kdo má největší vplyv na lid, než duchovní? – Slovům svého duchovního by každý bez pochybnosti uvěřil a s radostí dle nich se řídil. A vždyť je vychování mládeže ta nejsvětější povinnost jak rodičů, tak duchovního pastýře, nebylo by to tedy nepatřičné požadování.

Co se týče okolních vesnic, nečte se nikde pilněji než v Medákově. Toho zásluhu má J. K., tamější selský synek, který by mohl mnohým za vzor sloužit. Má velmi zdravý bystrý rozum, dobře, někdy i důkladně zná posoudit jak lidi, tak společenské a vlastenecké poměry a literní práce, jež on si pilně čísti dává, neboť je ubohý na obě oči zraků zbaven. On nechodil jen doma do školy, a v pozdějších letech, když trávil nějaký čas u příbuzných v Plzni, chodíval do nedělních přednášek pana profesora Smetany. České i německé gramatice učil se pouze z předčítání, a to proto, aby mohl listy, které známým psát dává, písaři, který by pravopisně psát neuměl, dobře diktovat.

I v hudbě se velmi dobře zná a chlapce v ní vyučuje. Hraje několik nástrojů, nejraději však hraje varhany a troubí na lesní roh; také již všelicos skládal. Lid vesnický si jej velice váží a miluje, a proto také, když je ke čtení měl, rádi uposlechli; nejvíce se shromáždují u jeho otce, kde někdy až přes půlnoc čtou. On sám za peníze, které za vyučování hudbě a za hraní při muzikách dostane, kupuje knihy a noty. Obec chtěla od nového roku Noviny a

Včelu držet, nevím, stalo-li se to. Pražského Posla a Poutníka mají. Povídal mi také jednou K., že slídí po starožitnostech jak písemních, tak hmotních, na něž lid zdejší málo dbá. U Kouta našel sedlák šíp z mosazu, na němž byly slova vyryté, kteréžto však nikdo přečísti neuměl; K. se to nedověděl, až byl šíp ve dva svícny změněn. Často vyorávají sedláci kusy zbraně (žižkovské, jak říkají), ale když se nedá k ničemu upotřebit, zahodí se. Jakž pak by si to mohli pomyslit, že se staré věci hledají, když jim to žádný nepoví?

Mnoho bych mohla ještě o K. napsat, kdybych se nebála jeho skromnou mysl urazit. Dokládám ještě jednou, že by mohl mnohým za vzor sloužit, kterým Bůh větších prostředků k účinkování popřál a k snadnějšímu vzdělání dvé zdravých očí, kterými nechtějí však viděti, co se okolo nich děje.

BYLO TO PO SVATÉM JANU KŘTITELI, KDYŽ SE MI zachtělo jít na Čerchov. Vyšla jsem tedy časně ráno za chladu. Nejdříve jsem šla na myslivnu, kde je rozkošná vyhlídka do Čech i do Bavor. S vysokého Čerchova by byla ovšem rozsáhlejší, krásnější vyhlídka, ale vršek jeho je stromovím pokryt, a tudy s něho není nic vidět. Od myslivny pustila jsem se lesním chladem na malý Čerchov na jahody. Na cestě přidružila se ke mně žena, která též s košem na jahody šla, avšak na výdělek, ne jako já pouze pro vyražení. „To budete musit dlouho hledat, než jich tolik nasbíráte," povídám jí. „Nebude to dlouho trvat, však uvidíte, jak hbitě se to trhá," odpověděla žena a kráčela přede mnou přes kořeny a kameny. Najednou, když se prodrala vysokými ostružinami, zůstala stát a volala nazpátek: „Tu je mejtiště, jen se podívejte!"

Já cítila zdaleka líbou vůni jahod, která se mísila se silnou vůní pryskyřice, a když jsem přikročila blíže k ženě, spatřila jsem nevelkou paseku, ale jahodami tak pokrytou, jako by červený šátek prostřel; sotva že zelené listy a tu a onde bílý květ vidět bylo. Nyní sundala žena koš se sebe, klekla na zem a oběma rukama začala hbitě trhat, jako by hrál. Než já několik hrstiček natrhala, měla ona plnou zástěru.

„Paní neumí tak sbírat," smála se mi, „avšak my to děláme na výdělek a musíme se učit fortelům, abychom dlouho čas při tom nemařili."

„Jestlipak máte přitom nějaký výdělek?"

„Inu, mnoho to není, ale doma zůstat a příst ještě méně vynáší, a na polní práci není ještě čas. Když rostou jahody,

houby, ostružiny, maliny, borůvky, chodíme na ně, mladí i staří, a nosíme do města na prodej. Jsou-li jahody pěkné jak trávnice, dostaneme za žejdlík po půltřetníku, za menší po šesti penězích a polovic. Za maliny dostaneme méně, a borůvky platí zrovna jen babku. Jak nastanou žně, to jde všecko, co k práci schopno, na pole, a mnoho podruhů jde do Bavor na žně, kde se hodně platí, protože jsou v Bavořích možnější sedláci a nerádi se prací namáhají."

Mezi tou řečí jí bylo hodně jahod do koše přibylo; po chvílce, nabravši si jich trochu do klína, sedla na pařez, vytáhla z kapsy kousek tuze černého chleba a začala snídat. „Však to jsou ty první jahody, co letos jím," řekla.

„Jakže, vy den co den na jahody chodíte, a posud jste žádných neokusila?"

„Vždyť bylo včera sv. Jana, a mně umřelo vloni na podzim dítě."

Já věděla, co její slova znamenají, ale přece jsem se ptala, co tím myslí, an bych ráda byla z jejích úst pověru tu slyšela.

„Na sv. Jana Křtitele chodí Panna Maria po nebi a rozdává dětem jahody. Kterého dítěte matka však před sv. Janem jahody jedla, tomu řekne: ‚Ty nedostaneš nic, tobě je mlsná matka snědla', a ubožátko se musí na druhé dívat a nedostane nic. Když si na to vzpomenu, jakpak bych je mohla pozřít." – Ó svatá, čistá lásko materská, kde jsou tvoje meze! (Pověra ta panuje skoro po celých Čechách.)

Když byla žena s trháním hotova, vrátily jsme se spolu do města. Když jsme vyšly z lesa, šly jsme po mezích a žena neustále něco vypravovala. Tak na př. jdouce okolo pole, ukázala na širší brázdu, než ostatní byly, a povídá: „Potěš Pánbůh hospodáře, tudy šel pražnec."

„Pražnec? Jak tomu mám rozuměti, kdo je to?"

„Ve svatojanské noci jde žnec po poli, a kde se jeho kosa klasů dotkne, ty jsou jeho. Kudy však jde, tudy

zůstane široká brázda a nikdy zrnko nevzejde. Takovému čarodějnému ženci říkáme pražnec. Když hospodář obilí sklízí, utečou ty klasy, kterých se pražnec svojí kosou dotkl, do jeho stodoly. Z většího dílu se to stane takovému hospodáři, který nevykropil pole svěcenou vodou."

Nyní jsem věděla, co je to pražnec. „Na jedné mezi viděly jsme sedět selku, která rovnala do plachetky všeliké koření, nímž mez daleko zaváněla.

„I toť babička ze S–. Kam jsi zašla až sem na koření?" ptala se jí moje průvodkyně.

„Dej Pánbůh dobrý den! I vždyť jsem sběhala všecky naše meze, a nikde jsem mužskou douška nenašla, až zde. Ženská je tu jako poduška, a já jí také potřebuji pro sousedovic dítě na lázně, má slabé nohy. Mužskou musím mít pro Jirku, včera přijel z lesa celý ztrápený a stěžoval si na žaludek. Nejspíše má křeče v žaludku, a to je bílá douška nade všecko. Zatím si musel hladový lehnout, dnes nic nesměl jíst, a až mu to koření uvařím, bude zdráv."

„Jakpak je Frantíkovi s nohou?" ptala se žena, co se mnou šla.

„Již nemá na ní ani poskvrny. Ale dvakrát za dne jsem mu ji ráno čistila, potom jsem na ni mast dala, a hoch je jako výlupek."

„A co rychtářovic Honza, má ještě zimnici?"

„To ti byly caparty. Rychtář mu ji dal od slouhy zařikat, ale nic platno. I přišel ke mně a povídá: „Bábo, já vám dnes Honzu pošlu, a něco mu pro tu zimnici dejte." Já věděla, že dostal studenou zimnici z leknutí. Honzík se odpoledne přiklíná, sedne na lavici a spí. Já naše již navedla, a jakmile usnul, přinesu plnou vrdlici studené vody a chlejst, všecku jsem mu vlila na hlavu. Naši začali křičet *hoří!* a běželi vně. Ale jaktěživa jsem neviděla člověka tak dovádět, jako ten dělal; zrovna jako pominulý. Zimnice je ale ta tam, a chlapík může zase skály lámat."

Taková rozprávka trvala ještě chvíli, konečně se jí ptám: „Jste zkoušená babička?“

„Zkušená jsem, ale zkoušená nejsem. Má zlatá paní, naše obec je chudá, aby dala babičku na své útraty do Prahy učit, a některá městská, ta by se u nás neuživila. Moje nebožka matka byla také babičkou, a od té jsem se naučila, co umím. Pánbůh mi dává štěstí; po všecky ty léta se mi ještě nic nestalo. Z herbáře naučila jsem se znát byliny, z nichž potom mastě a léky připravuji. Věřte, že jsem mnoha lidem pomohla.“

„Já vám zkušenosti neupírám, avšak byste se neměla přece vždy na ni spolehnout a vždy při patrnější nemoci s rozumným lékařem se poradit.“

„To já beztoho, když vidím, že moje síla s to není, sama nutím, aby pro doktora poslali, ale lidé nemají velkou důvěru k doktorům a bojí se útrat.“

„A což vám za léčení nic neplatí?“

„Bába od žádného ničeho nežádá,“ ozvala se na to druhá žena.

„A jakž bych měla žádat, když sami mnoho nemají, a já přece své živobytí mám. Pánbůh mi dal vtip, že mohu být lidem platnou, a musel by mne trestat, kdybych jeho milost jen k svému prospěchu a k zisku užívala. A což to není nic, když mne mají všickni rádi, jako bych patřila k vlastní rodině? Jdu-li po vsi, chytají mne děti za šarku a táhnou do stavení, přijdu-li do hospody, volá mne každý na poctu, a je-li muzika, přestane chasa tančit a bába musí do kola. Přinese-li který sedlák co dobrého z města, dostanu já první okusit, a peče-li selka co lepšího, přinese bábě kousek. Já musím být při svatbě, při křtinách a pohřbu, ke mně přijdou s radostí i žalostí. Nu vidíte, nestojí to za mnoho?“

„Ba věru za mnoho, a blaze, kdo si svým dobročinným jednáním lásku svých spoluobčanů získá.“

„Ale já se s vámi zapomněla a chvátám domů. Ještě musím však vňučce kytici udělat, ona má květinky ráda. Několik kukalek, pampalíšky, holubinky – tuhle jsou ptáčky – trochu pábí – dvě peří – babky ty nezvadnou – řásu, a kytka je hotova, jako z panské zahrady. Máte-li, paní, málo vlasů, uvařte si řásu a myjte si ní hlavu, za krátký čas budete mít vlasy jako Maří Majdalena. Nu, teď vás Bůh sprovoď, až půjdete naší vsí, zastavte se hejtu."

Mluvná babička odešla a my se braly dále; na cestě mi žena o ní mnoho chvalitebného povídala. Jak jsem se přesvědčila, nebyly některé rady té babičky špatné, a co při tom nejmoudřejšího, nebyly s tolika pověrami smíšené, jakých obyčejně takoví doktoři užívají. Na cestě našla jsem slzičku, kvítko mně zvlášť milé, an mi vždy blažené chvíle na mysl uvádí. Jako dítě, když jsem s mojí babičkou na procházku chodívala, kdykoliv jsem slzičku našla, tázávala se mne: „Nezapomněla jsi ještě, co jsem ti o tom kvítku povídala?"

„Ó nezapomněla, já to umím dobře povídat," a na babiččino pobídnutí začala jsem vždy: „Když židé Pána Krista na kříž přibili, stála jeho matička pod křížem a hořce plakala, takže jí potůčkem slze na zem padaly a tam se s krví smíchaly, která tekla z ran jejího miláčka. Pán Ježíš umřel, a po celém světě stala se veliká tma. Země se otvírala, skály se bořily, ptáčkové v povětří umírali, a na lidi přišel veliký strach. Když ale zase sluníčko vysvítilo, stál pod křížem chumáč takových kvítků, vyrostlých z krve a slzí. Ty červené lupínky jsou krev Pána Ježíše, a ty bílé perličky jsou slze Panny Marie."

„Proto ji musíš vždy políbit," dokládala babička, a já s uctivostí poručení její vykonala. A proč ne? – vždyť líbáme obrazy ze dřeva a kamene, práci to rukou lidských, proč bychom neměli s nábožností kvítko políbit, jenž uděláno rukou Páně?

Skoro mlčky došly jsme k sadům na cestě ležící vesnice, u nichž skoro u každého záhon konopě naset byl, aby nemuseli sedláci provazy kupovat, jak mi žena povídala.

„Jak Pánbůh ten svět krásně zřídil," začala po malé přestávce. „Jak podivno, že mají květiny takový život jako my lidé. Na př. konopě, kdož by si pomyslil, že se musí poskoné i hlavatice dohromady sít, aby oboje rostlo a užitek přinášelo, a že se poskoné po vyprášení, aneb, jak obyčejně říkáme, po pojímání již trhat může, kde hlavatice teprv o Jiljí se trhá. Můj milý Bože! všecko chce k svému, jak člověk, tak to nerozumné zvíře i to kvítí. Nemá-li, co by rádo, umře, uvadne. Můj otec, dej mu Pánbůh věčnou slávu, říkával nám, že je to u všech květin jako u konopí, že musí být mužská a ženská, by rostla a nezašla. Jak krásné to je, když si pomyslím, že se to kvítí miluje jako lidé a že si rozumí; věru, jak na to vzpomenu, bojím se které utrhnout, abych mu tu krátkou radost nezkazila. Na jaře, když stromy kvetly, vichr se strhl a větve k sobě skláněl, říkával nebožtík otec: ‚Děti, bude hodně ovoce, stromy se líbají'."

Tou řečí došly jsme k fabrice u města a žena, rozloučivši se ode mne, vešla tam. A ten lid musí ve tmě zajít, pro ten nemáš světla, duše svatý!? pomyslila jsem sobě.

[II]

V UBOHÉM, HLADEM MOŘENÉM IRSKU KÁZAL JISTÝ biskup, že hlad je trest boží. Lépe než ten biskup řekla kdysi jedna stařena: „Tenkráte, když sešle Pánbůh zlá léta na chudobný lid, zkouší boháče, zdali zná Písmo svaté a zvlášť místa, kde stojí: „Miluj bližního svého jako sebe samého," – a dále – „Blahoslavení milosrdní, neboť oni milosrdenství dojdou." – Já též myslím, kdyby se lichváři, kteří obce okrádají, na pokání dali, kdyby každý boháč při nepotřebném vydávání peněz na vyražení marné – ku př. prohrát sta v kartách – na svoje trpící bratry vzpomněl, že by Bůh spokojen byl a nemusili bychom se bát následníka hladu, onoho bledého žence, který jde v patách za ním a jehož ruka potom nejen po klasích v nížině, ale i po těch na výšce sáhne. Hlad je zkouška a mor teprv trest! –

Některým velkým pánům nemůže se člověk divit, že více pro chudinu neučiní, neboť znají nouzi a bídu jen dle slova. Kdyby se ale takový pán, od kolébky v rozkoších a nádheře vychovaný, ve vlhké, ztuchlinou páchnoucí sedničce octnul, kam paprsky sluneční celý rok nezasvitnou, kdyby viděl ty chatrné pozůstatky nábytku, to bídné lože, na němž trochu slámy, místo peřin kousek drchanky a roztrhané hůně, kdyby viděl rodiče s dětmi napolo oděné, hladem a zimou zmořené, s jakou hltavostí nemastnou polívku z otrub jedí – jakou by žádný panský pes nejedl – a přece Boha prosí, by jim na druhý den jen malý výděleček seslal, co by se jen zase takové polívky najíst mohli: kdyby to viděl a slyšel, nemusilo by mu srdce lítostí ustrnout? Lítostí nad tou bídou a radostí, že tolik prostředků má té bídě pomoci?

Letošní drahý rok podalo množství vysoce postavených osob důkazy svého lidumilého smýšlení, a že nejen slovy, ale i skutkem bližnímu svému přispěti chtějí. Mezi městy, kde se mnoho pro chudé učinilo, je zaslušno jmenovati Domažlice. Počítá se tam 7000 obyvatelů, a ke 4000 potřebných. Usnesl se tedy zdejší sl. magistrát, aby se sbírka mezi měšťanstvem pro chudé učinila, kteroužto sbírku pan radní *Pirner* na se přijal a žádnou prací a obtíží se odstrašiti nedal, takže se mu poštěstilo v brzkém čase dílem v peněžitých, dílem v obilních a jiných potravních příspěvcích 1300 zl. v. č. sebrati. Z těchto příspěvků podělují se od 14. května každý týhoden v sobotu 270 až 280 chudých. Po prvé dostali brambory, po druhé ale a od té doby vždy již dobrý samožitný chléb, bochník ve váze $3^1/_4$ libry. Na každé podělení upeče se ho 320 bochníků, rozdávání bude trvat až do žní. První sobotu před dělením šli všickni chudí do kostela, kde pan děkan schvalní pro ně řeč držel, která srdce všech pohnula, nato drželo se hodinu modlení, a to až posud před každým dělením se drží. Řízení toho všeho ustanovilo se ve zvláštní měšťanské radě, jejíž předsedou p. radní Pirner byl a opět obstarávání všeho, jakož je zakupování obilí, pečení chleba a rozdělování mezi chudé, na se přijal. Jakožto základ pro budoucí zimu zasázely se na jedno pole brambory a řepa, což pro chudé určeno jest.

Jak se podobá, vyslyší Bůh prosbu chudého lidu, a požehná lidumilou tu almužnu. Jména dobrodinců, kteří nejvíce k té sbírce přispěli, jsou: Vel. pan děkan Jan *Fastr*, pan měšťanosta Ant. *Fail*, p. Med. dr. *Klement*, pp. Michal *Florian*, Jan *Prušák*, Jakub *Šnábel*, Václav *Královec*, paní Barbora *Fürtschová*, konvent *augustinů*. Důstojníci cís. král. pluku hraběte Ficquelmont-dragonů, pp. rytmistr hrabě *Boos-Waldeck*, nadporučík *Kuss*, nadporučík *Wagner*, poručík hrabě *Šternberg*. Všem dobrodincům skládá

se zde veřejné poděkování. Též zaslouží veřejné pochvaly a díky p. radní Pirner za jeho neunavenou péči, s jakou vše obstarává a řídí.

ZE ŠUMAVY. MÁM PSÁT, JAK ZDE V ŠUMAVĚ SLAVnost zřízení ústavy zemské se světí? – V městech se jásá, drží se slavnost kostelní, vojáci dělají parádu, hraje se, zpívá se, kokardy se šijou a nosí, města se osvětlují. Ten nejchudší nájemník musí mít při iluminaci nejméně čtyry svíčky za oknem – musí – tak to nařizuje pan policajt, sice že se mu okna vytlučou. – „Ano, čtyry svíčky mám koupit," povídá jeden bledý dělník druhému, „a mého celého jmění není více než devět krejcarů; kdybych koupil jen krejcarové svíčky, jsou čtyry krejcary, pět zbyde, a od těch mám být dnes živ se ženou a třemi dětmi, a zítra zase snad dílo nedostanu. Pročpak nedají páni chudým lidem na svíčky peníze, když chtějí slavit ilominaci? – Co my z toho máme, že je svoboda, ta nám nedá chleba ani práci."

„Já si myslím, že bude přece i pro nás dobře," namítnul druhý, „akcis prý bude menší, a to bude hned laciněji, potom také o to se bude jednat, aby dostali chudí lidé zaopatření a práci. A vidíš, již to za něco stojí, že se nemusí člověk bát hubu otevřít, že se můžeš nyní ozvat, když se ti křivda stane."

„Pánbůh psí hlas neslyší, to si dobře pamatuj. Co se práce týká, to jen čekej, až páni se o nás postarají, uvidíš, kam dojdeš. Akcis třeba i o něco málo byl snížen, mnoho to nebude, ani to neucítíme. To bysme lépe ucítili, kdyby se dohlíželo na lichváře, na takové, kteří z mozolů chudých lidí bohatnou. Není-li to hřích, teď je strych žita za 9 zl. 30 kr. a chleb je tak velký, jako když platilo 18–19 zl., a to je u všeho, vezmi co vezmi do ust, všecko

musíš krvavě zaplatit, i ten shnilý brambor. A kdyby byla jen práce, aby se vydělalo, ale to není; a tak nezbyde člověku nic jiného, než jít prosit. Kdopak se stará o chudého? nikdo; ten ať si hladem umře."

Trpkost, jaká v takových slovech leží, nedá se vypsat. Tak ti dva dělníci mluvili, ale přece koupil ten jeden svíčky a dal je za okna, vždyť by je pan policajt roztloukl. – A večer chodili lidé okolo oken a smáli se těm malounkým svíčičkám, ale nikdo nepomyslil, kdo je dal, a že za nimi ve vlhké sednici sedí pět hladových lidí. –

Také sedláci chodili po náměstí, když byla v krajském městě iluminace, a četli na rozích proklamaci konstituce, ale žádný nemohl tomu porozumět, co to vlastně má znamenat. Tu jde okolo rohu jeden z nižších krajských úředníků, červenou a bílou kokardu maje připnutou na prsou. Sedláci myslili si, ten to musí vědět, co je to, a jeden z nich přistoupil k němu, řka: „Jemnostpane, poníženě prosím, povědí nám, co je to ta konstituce?"

„Konstituce – konstituce – hm – Konstituce je – ale nač vám to budu vykládat, dost na tom, že je pan hrabě Stadion podepsán, je to něco dobrého" – a pohledna zvysoka na sedláky, odešel.

„Hoši, och, to musí být chytrý pán!" ušklíbli se sedláci, pošoupli čepice a klobúky na stranu a šli se zeptat do blízké hospody, co to je za nové nařízení na rozích. Tam jim vyložil jeden mudrlant, že to znamená úplnou svobodu, teď že je všecko frei, akcis se neplatí, robota se nemusí dělat a nikdo že není povinen poslouchat.

Sedlákům se to sice líbilo, ale přece brzy zdravý jejich rozum zvítězil a nahlídli, že to nemůže být. „Hoši! pojeďme chutě domů, náš pan správce je moudrý muž, on to ví jistě a nejlépe nám to vyloží," nabídnul jeden sedlák a hned se sebrali a jeli domů. Měli dobře; pan správce, horlivý vlastenec a muž rozšafný, který je otcem svým poddaným,

byl již nechal svolat všecky sedláky, a z města vracející se přišli právě vhod, by slyšeli, co je konstituce. Poslouchali, poslouchali, dobře tomu rozuměli, ale nevěřili.

„Poslouchejte," povídal jeden starý soused druhým, když se vraceli z kanceláře, „poslouchejte, teď mi napadá, to bude teprv asi to, co nám nebožtík císař přisliboval po francouzské vojně."

„A povídejte, co přislíbil, už jsme to zase zapomněli", ptali se mladší.

„Nu, na vlas nevím to již teky, ale zrovna to bylo k tomu podobné a náš nebožtík pan prokurátor, hodný to muž, Pánbůh mu dej lehký spánek, ten to teky jmenoval konstituce a povídal: „Sedláci, když nám dá císař pán takové zřízení, to budete šťastni a můžete se za něho modlit." My dělali, co jsme mohli, syny poslali jsme do patalie, peníze dali jsme císaři, obilí i dobytek. Potom ještě přišel nepřítel; Rus teky táhl tudy a ten týral nás dost a mnohý hospodář dal poslední volče aneb koně na fýrspon a více neviděli je. Mnohý ožebračil docela, a tu nebylo divu, že lidé reptali. Doneslo se to pánům k sluchu, že není lid spokojen; ihned přišli komisaři a ti sepisovali všecko, oč lidé přišli, s čím přispěli, a povídalo se, že bude nahražíno každému, co ztratil. Myslili si sedláci, že přece aspoň něco dostanú, ale kolikráte se psalo, a nedostal žádný ani haléř; a to zřízení zůstalo teky púhý slib. Kdo se zmínil, bul vyplacen, ale ne penězi, rozumíte?"

„Nu a potom mají páni zlost, když jsme přestali slovům jejich věřit. Och, panské sliby jsou samé chyby."

„Ale táto, vy jste mi udělal vrtochy, já budu nyní celý den si myslit, proč jsme tu ústavu zemskú hned tenkrát nedostali. Co by tu bylo peněz v kapse, které jsme musili dát pánům, a jako by je z okna vyhodil, jaké mohli jsme mít hospodářství zřízené. Také bych měl o stovku stříbra víc, co jsem musil dát, abych odevzdán nebyl. To nedá

nyní žádný, každý bude rád vojáčkem na čtyry léta, aspoň se trochu vycepuje. A jaké by školy byly? To já bych jistě psal jako kterýkoli písař a čtal bych jako pan falář. Och, škoda přeškoda, že nejsem mladší!" vzdychl si jeden mladý sedlák.

„Jen se netroštuj, že již máme, co nám pan správce čtal, já tomu posud nevěřím a věřit nebudu, dokud všecko ujištěno nebude a pan správce neřekne: ‚Teď je konec roboty.' – Povídá se, že bude vojna, a tu mají páni strach a slibujú nám, abychom byli pokojní: tu to máte."

„No, uvidíme, až bude ten sněm, co nám Pánbůh dá," rozhodl konečně starý tatík a shromáždění rozešlo se.

V několika vesnicích také slyšeli sedláci, že je svoboda v zemi, že se nemusí dělat robota, a hned umínili si nejeti na robotu, a kdo by jel, že mu volče druzí zabijí. Páni úředníci, kteří se tomu všemu jen posmívali, dostali strach, slyšíce, že sedláci si umínili vzdorovat; sezvali tedy všecky rychtáře a starší obce na úřad, a tam se jim četlo prohlášení konstituce a naposled je pan úředník laskavě napomenul, aby poslouchali, aby se pokojně chovali a své povinnosti bez reptání vykonávali. Sedláci neřekli tak ani tak, odešli z kanceláře, nevědouce, co to bylo za nařízení, které jim byl úředník četl (ale i vyložil). Mysleli si, an je byli úředníci k pokoji napomínali, vlídně se k nim chovali a k robotě je nenutili, že se bojí a že to stranu té svobody přece jistotná pravda je. To je těšilo a ještě více na koně posadilo; ano ten jeden vzpomněl si hned na proroctví slepého mládence, ve kterém také stojí: „Až bude v Ch... (jméno jedné vesnice v Šumavě) zrzavý a trochu chromý rychtář, bude s pány zle, a ten rychtář bude první, který se panu direktorovi na vzdor postaví, on první dá mu facku." Sedláci, kteří věří proroctví jako svatému evangelium, věřili jistě, že nyní ten čas přišel, o kterém ještě i jeden starý prorok jim řekl, že přijde jednou také na pány, že budou

utéct chtít a již jednou nohou ve voze budou, ale za šos že je lidé vytáhnou a k soudu povedou. Sedláci mají takové proroctví dobře v hlavách zaznamenané a často si je předříkávají; je to malá útěcha v těžkostech. Ten houfek různých sedláků, co se z kanceláře domů ubíral, také pevně v to proroctví věřil, a ačkoliv žádnému nenapadlo vzbouřit se, přece robotovat nechtěli.

To uslyšev jeden přítel českého lidu, zašel v neděli do vesnice Mr., – kde právě mnoho sedláků z okolních vesnic do kostela se bylo sešlo. Dal je svolat k rychtáři, aby jim přečetl a vyložil, co je konstituce, a rozhořčené mysle upokojil. Bylo jich tam hodně pohromadě a všichni pozorně poslouchali, co se jim vykládalo; čemu nerozuměli, na to třebas i dvakrát zeptali se. Sedlákovi musí se všecko jasně, srozumitelně i jednoduše vysvětlit, beze všech obalů, potom se mu to líbí. Provolání k českým sedlákům od p. Dr. Braunera líbilo se všem. Když se jim všecko přečtlo a vyložilo, byli chvíli tiše a na těch různých tvářích a v těch jiskřících očích všelijaké city se střídaly.

„Nu, kdyby to tak bylo, jak jste nám to, pane, čtali, bylo by to dobře, ale ono to asi nebude," ozval se jeden starý.

„Inu, jen si rozuměj, Šimone, copak jsi neslyšel, že císař pán již svobodu dal a že to ti páni nyní ještě zřídí a o to se postarají, aby se nám nic neukrátilo? Vždyť to zde v Novinách stojí."

„Nu, nu, jáť mnohonáctekráte slyšel, že v těch Novinách mnoho klepů, ale málo pravdy je. Slyšel jsi, jak tu jeden pán povídá, že se musilo dříve lecco chválit, co za chválu nestálo. Tedy když dříve páni lžili, mohli by nynčko teky lžít."

„Dej si říct, to máš navlas tak jako u nás: kdybychom přišli na kancelář a mluvili tam, jak nám u srdce je, dali by nás pan delektor zavřít do harestu; kdybychom se neklaněli, ruce nelíbali, milostpane neříkali, neobdrželi bychom

ke všemu platu nic. Dost týrání máme a nadávky dostaneme, když se kořímе, jakž teprv kdybychom se jim postavili? – Ta chvála nic nekoštuje, člověk si přitom může myslit, co chce. Nu vidíš, ti páni, co ty Noviny píšú, teky to dělali jako my, když něco chtěli obdržet a dobrú vůli hudržet chtěli, musili chválit teky leckoho, kdo to nezaslúžil. Nynčko ale může se říct, co na srdci leží, teď se nemusí lži psát."

„Dobře jste pověděl," řekl přítel, „ale musíte se také dle toho chovat, nesmíte být potutelní a pokrytci ani před pány. Nesluší se to pro člověka svobodného, a do zlé pověsti přivedlo by vás, kdyby i nyní ještě jste se kořili a podlízali."

„Inu, kdyby to mohlo být, nebyli bychom od toho, ale však asi i vy musili jste týlo shybnút, kde jste přeskočit nemohli, a víte, kterak to chodí a proč to děláme. Sprosté selské přísloví: Kdo je živ bez fortele, je živ jako tele. – Proti vrchnosti nevíme co říct; možná že jsú hodní páni, ale my je neznáme. Jednú za dvě za tři léta přijdou pan hrabě na panství, my neznáme je, oni neznají nás a nevědí, co nám třeba. Kdyby se některý osmělil, šel k němu a řekl, kde co schází, co se děje, kterak to všecko chodí, šťouchl by do vosího hnízda; pan hrabě by se zeptal dříve pana vrchního, ten má větší víru než sedlák, a když se vrchní vyplete z bryndy, potom si vyleje zlost na sedlákovi. Naší vrchností jsú tu vždy jen úředníci, od těch závisíme; a pane, vy to dobře víte, jak se s námi podle práva zachází, jaké máme zastání, tedy nesmí se divit nikdo, že se na oko kořímе, ale v srdci naše pány nenávidíme."

„Dobře jsi pověděl, Hadame; a je to skutečná pravda, pane, že pány nemáme v lásce, oni myslí, že je sedlák hlúpý, k ničemu jinému na světě dobrý než za pluhem chodit. Žádný nehuzná, že sedlák pracuje pro celú zem; však on i málokterý měšťan nás návidí, také myslí, že všecku

moudrost snědl, a když má z termínského sukna kabát, že je víc než my a že může po nás hlavú házet," ozval se zase jiný z davu.

„Je bohužel pravda, že je dost měšťanů, kteří se za mnohem vyšší počítají, než je sedlák, ale takoví jsou jen ti nevzdělanci. Každý vzdělaný hodný člověk uzná, co jsme sedláku povinni, každý miluje ho jako svého spoluobčana a bratra. Vidíte, toho důkaz dali vám nyní ti šlechetní pánové v Praze, jak jste již slyšeli. Oni se o vás tak spravedlivě a upřímně starají jako sami o sebe, a nijakž vás neopustí. Vy však nesmíte je také opouštět v dobrém ani v zlém."

„Duši za ně dáme všichni!" volali jedním hlasem chlapíci jako ze skály.

„Nuže, když byste duši obětovali, tedy přinesete i tu menší oběť, totiž že nebudete nevčasnou surovostí pokoj země rušit a že trpělivě očekávat budete, jak se vše ukončí. Hleďte, v Praze panuje nyní všeobecné přátelství, Čech, Němec, žid, všickni jsou bratří, všickni pracují k jednomu cíli a jeden druhému, seč je, napomáhá. Tedy vy Čechové zde též se nedejte zahanbit."

„Pane, zde naše ruka na to, že se budeme pokojně chovat a trpělivě očekávat konce; je to sláva pro Čechy, že hu nás ani kapka krve netekla jako jinde, my tu slávu nebudeme kalit. – Ale tohle je zázrak, pane, kterak v té Praze nyní přátelstvo všeobecné panuje, to nebylo odjakživa slýcháno, aby se Němec s Čechem na jedné lajci (lavici) srovnal. Čech k Čechovi, to je jiná, ale s Němcem, to je mi divná věc, nu ale snad to jsú ti hodní Němci, co v Praze pořád mezi Čechy žijú, budú již humět česky rozprávět, to nebudú takoví Němci, jako jsú ti naši páni húředníci, to jsú zatvrzelí, ti se nic nechtí hučit česky; tak trochu, co s námi promluví na robotě a v kanceláři, a to za nic nestojí, ale psát to pranic nehumí. Och, kdybychom my měli české pány zde, bylo by to lepší, Čech Čechovi přece

jenom více přeje; my bychom raději s nimi jednali po česku než po německu, ale kterak si pomocti, člověk tomu nerozumí a přece musí všecko přijímat po německu, kontrakty, přípisy, nařízení atd. Máme se dle toho spravovat, a nerozumíme tomu. Nyní si ale můžeme poručit, aby se nám všecko české dávalo, viďte, pane?"

„Již dávno a několikráte řekl jsem vám, abyste tak učinili, ale to se bojíte promluvit a tím sami své pány kazíte; poněvadž myslí, že je vám to jednostejné, máte-li to v té neb oné řeči napsané, neučí se žádný česky.

Kdybyste však jen jednou se ozvali a na zákon se odvolali, v němž zřejmě veleno, aby každý úředník v Čechách obě v zemi panující řeči uměl, aby nebylo ani Čechu ani Němci při jednání ublíženo, kdybyste se na to odvolali, jistě by se báli vám německé přípisy posílat, a když by to nepomohlo, stojí každému svobodno dále se o to ucházet. Nyní však musíte to všickni jednohlasně žádat, aby se s vámi všecko po česku vyjednávalo."

„I, pane, to my budeme hnedle při tom a neupustíme, poněvadž víme, že jsú na naší straně lidé, kteří nás neopustí a nás se zastanú. Ale dříve to byla těžká věc, my s tú robotú příliš utýráni jsme, a nikdo netrúfá se ozvat, aby se na něm nemstili. Od nejnižšího drába až k panu vrchnímu před každým musíme se kořit; před jedním smekat, před druhým klekat. A žalovat není nic platno; to máte jednu ruku od dola až nahoru, kterak řekne ten jeden, řekne druhý, třetí, až nahoru k císaři. Raději tedy mlčet. Kdyby všickni húředníci takoví Češi byli jako vy, pane, kdyby s námi tak hupřímně smýšleli a jednali, my bychom srdce s nimi rozdělili, ani by poručit nemuseli, a stalo by se; ale oni se nezmění, ti zůstanú, jak jsú."

„Ale, pane, kterak se to dovíme všecko nejlépe, co se v Praze děje a kdy ten sněm bude? K vám je přec hodný kus cesty a teky nemáte vždy čas k nám docházet."

„Když si vy tři obce dohromady Pražské Noviny držet budete nyní od čtvrtleta, můžete se všecko dovědět a spravedlivě. Rychtář umí dobře číst, a čemu byste docela nerozuměli, to se zeptejte buď zde Jana, aneb si to zaznamenejte, až k vám zase přijdu. Však vy tomu dobře rozumět budete."

„Nu, to můžeme hudělat, a ty, Jene, půjdeš do města a necháš je přinést ty listy," nařizoval hned rychtář, „pošleme je z jedné obce do druhé, vždyť nejsme daleko od sebe. Víte, pane, co mi napadlo, kdyby ten pán, co toho Pražského Posla vydává, ten pan Tyl, kdyby vydával aspoň dva svazečky za měsíc, anebo kdyby si to rozdělil na listy jako Noviny, abychom častěji je dostávali. Och, ten humí pěkně pro nás psát, to rozumí člověk všecko, tak se čtá až milo, co on píše, a zrovna navlas ví, kterak to rádi máme. Ten by nám to nejlépe pověděl, jak se to všecko děje; v těch Novinách přece všecko pro nás není a mnohému nerozumíme. Nu snad až dále že si ten pan Tyl také na nás vzpomene; kdybyste se, pane, jednú s ním sešli, pozdravujte ho od nás všech."

„To mu jistě vyřídím, zdraví jste vzkazovali a –"

Ještě naposled četl průvodčí přítelův „Odjezd pražské deputace do Vídně", a tu mnohému buláku kapaly slze s očí. Nato jeden starý černovlasý sedlák vstal, podal příteli ruku, řka: „Nyní vás Pánbůh pozdrav za váš výklad, ale ještě jednu prosbu máme."

„Všecko, co v mé moci bude, vám udělám."

„My jsme sprostí sedláci, neznáme psát, abychom to sami napsali, proto vás prosíme, abyste těm pánům Pražanům napsali, aby je Pánbůh pozdravil, i ty jejich děti za tu lásku, kterú nám prokázali, napište jim, že se do smrti za ně budeme modlit i za jejich děti. Teky jim řekněte, ať se nic nebojí, že my se pokojně chovat budeme, ale kdyby poručili, že jsme hotovi do ohně pro ně skočit. Tak jim

vyřiďte ve jménu nás všech sedláků z okolí domažlického."

Přijměte tedy, šlechetní zastavatelé práv národa českého, pozdravení a poděkování sprosté sice, ale tím upřímnější pozdravení statných vnuků a pravnuků někdy tak slavných Chodů, kteří vždy svou vlast a své právo hájili proti návalům cizoty a jejichž heslo bylo: „Všickni za jednoho a jeden za všecky."

Ještě umluvila se v tom selském shromáždění selská slavnost, která se bude po ukončení sněmu slavit v zdejším okolí. Kde asi je starý praporec chodovský, jejž měli, když se jim ještě svoboda nevzala, aby při té slavnosti vlál na vrchu Svatovavřinském? Posud pro něj pláčou, jako i o svá stará práva.

Neumark 22. května.

TAKÉ OD KLATOVSKÉHO KRAJSKÉHO OUŘADU bylo volení do Frankfurtu nařízeno. Když pan direktor zdejšího koutského panství cirkulář ten dostal, ihned dal to vědět po panství a obeslal na kancelář všecky rychtáře českých i německých vesnic, by své mínění pronesli, chtějí-li voliti čili nic. Čeští sedláci, jsouce napřed již o tomto volení důkladně zpraveni, když jim to pan direktor přeložil – byl pouze v německé řeči ten cirkulář – a zřejmě řekl, že nikdo k volení nucen býti nemá, ale že se také nikomu zabraňovat nemá, vyjádřili se jednohlasně, že v Němcích pranic co pohledávat nemají, také že tam nikoho nepošlou. „Praha je naše matka a podlé ní řídit se budeme vždycky," řekli všickni. Bylo by věru podivno, aby Chodováci, tito ryzí Čechové, jichž předci na hranicích co strážcové proti návalu Němců postaveni, kteří tolikráte krev svou pro práva a slávu země české cedili a jména slavného si vydobyli, aby tito Chodové, kteří o všecka práva a svobody od předků zděděné jen darebáctvím Němce Lamingara přišli a od něho do největší poroby uvedeni byli, aby tito nyní pro Frankfurt hlasovat měli.

I také německé vesnice neměly mínění hlasovat, a jen vyjádřily se, že chtí staré přátelství s Německem, jak to posud bývalo, ostatek ale pranic, a že při svém císaři rakouském a zemi české zůstat chtí. Tak smýšlely všechny německé vesnice, mezi nimi i rodiště p. Ranka. Ale tu si je vzal do práce pan kantor od Červeného Dřeva (Rotenbaum), náhončí jistých pánů ve Vídni, a dlouhým přemlouváním poštěstilo se mu přivést je na svou stranu;

hlasovali tedy, a tři vesnice: Tannenau (Hájek), Fürtl (Brůdek) a Kaltenbrunn (Studánky) zvolily si za volitele p. S.–, faráře od sv. Anny, svého to duchovního, velmi horlivého Čecha. Ten se poděkoval, pravě: do Frankfurtu že nepůjde. Zrazoval jim to tuze, upřímně všem vykládaje, jak škodné by to pro ně bylo, a sedláci zase váhali. Než ale kdož ví, jak se to stalo, pan farář přece co volitel do Frankfurtu zapsán byl a také dostal 20. dopis od vrchnostenského ouřadu, aby se jakožto volitel k volení do Horšova Týna (Bischofteinitz) na druhý den dostavil. Tu se ale p. S.– rozzlobil a písemně jim odpověděl; nevím, jak se bude rázná odpověď ta Němcům líbit.

Tedy ty tři vesnice se odřekly volení, a jak slyším, půjdou sice ostatní Němci k volení, ale nechtí pro Frankfurt již hlasovat, nýbrž jen své mínění povědít, jak smýšlejí. Také zdejší pohraniční celé německé městečko Neumark nevolilo a chce se řídit dle Prahy. Pan direktor v Koutě nebyl dokonce pro volení, ačkoliv nikoho nezrazoval, ale horšovotýnští páni ouředníci nutili jiné a sami též hlasovali, a to pro svého pána, knížete Trautmansdorfa.* Jsou tam na panství Češi i Němci, ale pan vrchní je pouhý Němec, a tuším, že nepravda není, řeknu-li, že stěží jeden z ostatních ouředníků a ani jeden z písařů česky psát by uměl. Jak se v tomto ohledu zákon císařský plní, bylo by mnoho a mnoho co povídat.

Nová Kdyň, městečko, kde velká fabrika na vlněné látky je, také nevolila.

Také musím oznámit, že se posud od klatovského krajského ouřadu cirkulář stranu placení Národních Novin z obecní kasy nevydal, a přece, je-li kde potřeba, aby sedláci čtli, to je nejvíc zde, kde jsou ve všech vědomostech

* České poddané z panství nehlasovali a jednohlasně opřeli se, že do Němec nepošlou nikoho, ba i několik německých vesnic přidalo se k nim.

tak tuze zanedbáni. Sněm je přede dveřmi, a málokterý ví, co vlastně v sobě obnáší a jak se co nyní bude ve vlasti dít. Proto také lidé vesničtí každému tulákovi a tlučhubovi věří, co jim natlachá a z čeho někdy to největší pohoršení pochází. Ve dvou vesnicích z okolí domažlického drží se Národní Noviny a v několika Pražský Posel, ale to je všecko málo; v každé vesnici musí být, aby se lidé každý den dověděli, co se děje, a do pohoršlivé nedůvěry neupadli. Jasně a pravdivě musí se národ o všem poučit a upřímně a spravedlivě musí se všude jednat, aby lid ztracenou důvěru opět nabyl.

Každodenní list ve slohu Pražského Posla byl by ovšem pro lid nejlepší, ale pokud se to stát nemůže, musí si trochu sedláci hlavy lámat a přemýšlet, aby i Národním Novinám docela srozuměli; však je to jen o začátek, jak sami povídají ti, co je drží, čím dále čtou, tím více že se jim prý rozum ostří a že rozumějí hnedle všemu. Bylo by přáti, aby přece jednou venkovské ouřady uznaly, že se musí lid poučovat, a aby uvěřily v novou konstitucí, která jim nechce do hlavy.

Z NEUMARKU

I

PŘED KRÁTKÝM ČASEM POVÍDALI SI ČEŠTÍ SEDLÁCI, že přijde Rus, a jedna selka zapověděla již muži prodávat obilí, aby měla z čeho pect, až přijde nepřítel, neboť znají staré hospodyně ruské vojáky z francouzské války. Povídají o nich, že si dali sloužit, že jedli a pili dost a dost, ale když se jim dalo, co chtěli, že neublížili kuřeti, a kdyby se bylo na vojáka něco nectného proneslo, že byl hrozně trestán. Když se napili, tu se rozléhaly ruské písně po celé vsi; jedna stará selka ve vsi Chrastavicích umí posud dvě ruské písně, které ji byl ruský důstojník naučil. Lidé mysleli, že přijde zase jako přítel. – Pověst o Rusovi brzy však pominula a povídalo se opět jen o té nové svobodě a co se v Praze děje. Najednou strhl se povyk, že táhne k bavorským hranicím Francouz; povyk ten udělala zpráva, kterou rychlík z Řezna na klenčský ouřad přinesl, že totiž několik tisíc francouzských dělníků do Badenska vtrhlo, tam loupí, pálí a vraždí. Zpráva ta poslala se skrze rychlíka zase dále, a hned bylo celé okolí ve zmatku. Jak to obyčejně bývá, že se udělá z komára velbloud, tak to bylo i zde; z 20.000 udělalo se 100.000 paličů, zlodějů, vrahů, a v jejich čele postavili lidé knížete Metternicha (čili Větrníka, jak ho selský lid nejvíce jmenuje; také Bedrník ho pokřtili, zvlášť ženské) a přiřkli mu, že táhne s tou luzou na Vídeň pomstít se na císaři a na těch, co ho vyhnali. – Někdy je v takových povídačkách dobrý nápad. –

V Neumarku čekali tu rotu v pěti dnech, v Domažlicích ale paničky již omdlévaly, neboť se povídalo, že jsou již v Mnichově nad Lesem (Waldmünchen) a do rána že přitrhnou. Mnozí peníze a dražší věci zakopali; muži chystali

zbraň, ale více srdnatosti nebývalo by jim škodilo. Když muži hlavu ztratí, tuť není divu, když ženy omdlévají. –

Ve vesnicích panoval také veliký zmatek a nebylo divu, když přijde zpráva z Bavor, aby se na českých hranicích zbrojí zaopatřili, že nepřítel na ně táhne; tuť nemysleli jinak, než že Bavor svou zem jim dokořán otevře, aby mohli bezpečně k nám projít, a že knížeti Metternichovi i vozy zadarmo dá, aby zde dříve byl. Mnoho sedláků zakopalo část obilí do země, aby měli, jak se vyjádřili, co zasít a co jíst, kdyby nepřítel osení zkazil, a kde co je, snědl. Že ale mezi nimi větší srdnatost panovala než mezi městskými, to je skutečná pravda. Několik sedláků stojí v poli a takto si povídá: „Kdyby to bylo nepřátelské vojsko, nebylo by tek zle, to mi věřte," povídá jeden, „deli bychom mu jíst, kde co je, a zase by táhl dál, voják má přece čest v těle, ale taková najatá rota nezná Boha, nezná slitování, ta zabije člověka jako psa."

„Bohdá, že se to nestane, abychom se deli tak zabit bez bránění; vždyť nás je teky hodně, když bychom se jim všickni postavili."

„To je jako rosa proti takovému množství, které je ozbrojeno střelnou zbraní; a to máš nejhorší. Kdyby platilo, který kterýho zmůže, vzel bych takových kluků deset na sebe, ale než já ho mohu hudeřit, skolí mne kulkú; to mi nejvíc mrzí."

„Já si myslím tek; ten kulír (rychlík) jen letí, tudy bude ta zpráva záhy v Praze a ve Vídni, a císař pán že nás tu nenechá pobit a pošle nám sem trochu našich vojáků a několik kanonů. Ty kanony postavíme hin po těch vrchách, my se postavíme hin v údolí, a potom ať přijdú; bohdá že by jim přešla chuť pomstit se na našem císaři pánu."

„Jirko, ty mluvíš bez rozmyslu, kdepak by vzel císař pán ty vojáky, nevíš, že jsú všickni pryč v Němcích, v Netalii a kdož ví kde všude."

„A nač jich v Němcích? – Já myslil, že to vojsko se vrátí a že peníze, co koštuje, v zemi zůstanú. Tohle se mi nelíbí. A v Italii není tekv třeba, aby byli; neměl by císař nechat ty naše děti pobit, když už tam platní nejsú."

„Já nevím, proč se císař pán o ty Taliani tek dere; když chtějí být svoji, řekl bych: Nu, buďte si svoji, však já mám zemí dost a dětí dost. Všecky ty našince tam pobijú a potom, až přijde na nás nepřítel, bude nás málo," prohodil malý hoch.

„O to hej, dost nás je, ale pravda je tuto, že je škoda těch chlapců, co tam dole jsú, že musí tek darebně zahynút. A což je pánům o tisíc duší, jen když je hužitek, a Italie nese, milí braši, hodný hužitek, proto je císař pán nerad pustí."

„Ale poslúchejte, tuhlety patalie tam dole v Italii má prý také na svědomí ten taškář, co nás hokrádal, ten Větrník, kdyby jeho nebylo, bylo by se všecko srovnalo. Ten nebude moct pokojně humřít a po smrti bude černý chodit."

„Kdyby jen byl již radší se světa, aby lidi nezlobil, ale to nám ho čert ještě sem přivede s takovú rotú; jestli se na nás přivalí, nevím, co si počneme."

„E co; ženy, děti pošleme s dobytkem dál do kraje a my zůstaneme zde a budeme mlátit, dokud bude kúsek cepu. Já si pobiju můj cep hodně hřebami, a to bude železná Žižkova palice; jen ať přijdú, však my jim posvítíme, že se na císaře pána ta šelma jistě nedostane."

Dokud myslili sedláci, že Francouz přitáhne, chystali zbraň, totiž vidle, cepy a kosy, ale když povyk přestal, nechali všeho a nevím ani, jestli těch několik sedláků piky, co v práci měli, dodělat nechali. Někteří by se cvičili ve zbrani, ale oni se přece bojí, že by třeba trestáni byli od úřadu, a tudy raději toho nechávají, zvláště když potřeba nekázala, by statek svůj proti bezbožné luze bránili.

Žebráků je zde dost, a zvláště co tak silně, jak předešlá léta, kdyňská fabrika pracovat nemůže, mnoho dělníků přinuceno je chodit prosit. Přece však o krádeži málokdy se slyší, a jestli se jaká spáchá (aby stála za řeč), jsou to skoro vždy odvážní zlodějové z Bavor, kteří si začasté do Čech pro lecco zaskočí. – O paličích není zde slechu. Oni se ti chudí přece po těch vesnicích jakž takž uživí, a zvláště v létě. Jedenkráte, jsouc právě u sedláka, počítala jsem žebráky, kteří tam byli za jedno půldne přišli; bylo jich třicet a ani jediný neodešel bez almužny, ani jednoho neodbyla hospodyně s holým „naděl vás Pánbůh, není vám co dát," jak začasté ve městech ti nejzámožnější lidé žebráky odbývají; ani jim nepředhodil hospodář „jděte dělat", věda dobře, že by mnohý chudák dělal, kdyby měl práci. A takové procesí nuzných nepřijde jen k jednomu sedláku, ani snad jednou za týden; den jak den jdou zástupy a každý si nese v mošně neb v pytli všeliké potravy domů. Mezi tím množstvím žebráků je málo vesnických, neboť vyjmouc několik chudších vesnic, které svým chudým nemohou tolik dát, co by celý rok na šat a jiné potřeby měli, živí si každá vesnice svoje chudé sama. Některá vesnice má čtyry i šest chudých; ti ostávají v obecní chalupě, dostanou chléb, mouku, máslo, vejce atd. od selek do zásoby, a když se to spotřebuje, vezme některý z nich mošnu a jde po statcích, a tu dají selky, co která právě může, jedna to, druhá ono. Dříví dostanou od obce a na šat též sedláci jim dají; kromě kabátů a klobouků dostanou každý rok nový oblek. Chudé vesnické děti se také přes léto dobře uživí, ba i na zimu rodičům potravu nastřádají, totiž pasením hus; když je dítě malé, vezme si půl stáda (to je 5, na celé stádo počítají ve vsi 10), je-li větší, celé stádo aneb půl druhého. Od stáda hus dostane přes léto husopaska platu: 2 věrtele ječmene, 2 bochníky chleba, 1 žejdlík másla, 1 ž. soli, a kromě toho od každého

pečení chleba rozpíček. (To je velký černý vdolek neb, jak někde říkají, poplamenice: placka udělaná z těsta chlebového, sazena do pece před chlebem; snad od toho jméno dostala, že se sází po vyhoření plamene). Hus drží se ve zdejších českých vesnicích mnoho a tudy mají chudé vesnické děti dobrý výdělek přes léto, takže když jsou větší děti aneb více menších, na zimu hezká zásoba obilí se jim sejde. –

Vůbec jsou ve vesnicích dobře placeni jak obecní sluha, tak i sluhové jednotlivců; také lépe s čeledínem se nakládá než ve městě, zvláště je-li hodný. Ve vesnicích uchoval se posud ten krásný způsob našich předků, kteří považovali čeledína ne za otroka, nýbrž za svého svobodného pomocníka, za ouda rodiny své! Čeledín vesnický pracuje zároveň s hospodářem, on s ním zároveň za jeden stůl k jídlu zasedne; pacholek a sedlák stejný nosí šat, jeden s druhým pospolu se raduje a veselí, pospolu zármutek snáší. Ani vědomosti, nimiž mysl svou obohacuje, nenechává sám pro sebe; nikdy nečte knihu, ať je poučná, ať je zábavná, sám pro sebe, nikoli, on sečká, až je domácí práce zařízena, a potom, když usedne rodina okolo něho, teprv začne číst. Tu nesedí jen selka a vlastní děti, i děvečka, pacholek, volař, teletník, pastýř, ba i ten malý husopas sedí u kamen a poslouchá. Pacholek řekne hospodáři „vy, sedláku, aneb hospodáři," a trefí-li se, že zároveň s nimi rostl, přijme sedlák od něho i upřímné „ty"; jaké titule musí dávat městský čeledín svým pánům? – A jak zachází se s nimi? –

Ty dni sešla jsem se s jedním sedlákem, který se byl právě z Prahy vrátil a lecco mi povídal, co tam byl viděl i slyšel; mezi jiným povídal: „Byl jsem tam v jedné hospodě na sklenici piva a poslouchal jsem několik pánů, kteří seděli bedle mne. Povídali si o té nové svobodě a tak leccos, až přišli na domácí pány a na činži; tu povídá ten jeden: „Je to kříž s tím chudým lidem, již jsem slevil

dvěma mým nájemníkům polovic činže a ještě nemůžou mi ji zaplatit. Vám sedlákům je nejlépe," povídá a obrátí se ke mně, „vy budete nyní roboty zproštění a nebude vás nic tížit, když svůj poplatek zapravíte. Raději bych měl statek venku než v městě dům, již proto, abych se nemusil s těmi nájemníky zlobit."

„To není, pane, tak lefký být sedlákem," povídám mu, „a když byste měli statek a neměli hodnú hrst peněz k tomu, musili byste si nechat teky mozole líbit, a co se týče nájemníků, s těmi se nazlobíme my víc než měšťáci."

‚A vždyť vy málo nájemníků v chalupách máte?' povídá jeden pán z nich.

„V některé vesnici jsú při mnoha statcích podruzí, a když jsú zlí, je to břemeno pro sedláka."

‚Mnoho-li platí podruh sedláku z chalupy?'

„I ty milý Bože, co by nám podruh platil, vždyť je to chudina, a my od něho platu nežádáme. Podruh má celú chalupu zdarma, potom dostane ještě k ní kúsek pole, aneb kúsek lúky, by si mohl krávu držít, aneb místo lúky přiveze mu sedlák dvě fory sena. To dostane od nás, a když je šelma, ještě si přikrade. Za to musí sedlákovi při každé větší a potřebný práci pomoct, tu však, když hu sedláka pracuje, dostane stravu celý den."

‚Ale to vám ta práce přijde draho; když byste chalupu pronajali a obilí aneb seno z toho gruntu, co dáte podruhovi k užívání, prodali, ani byste nemuseli všecky ty peníze na zjednané dělníky vynaložit,' řekl jeden zase.

„To my víme, pane; ale to je již od starodávna, nač bychom to jinačili? – Podruh je chudák, my mu to živobytí přejem, proto nezchudnem; a v létě, když je práce nakvap, je to přece jistý dělník, který musí jít a jde také, když sedlák potřebuje." – Měla jste vidět, paní, jak se ti páni tomu divili, že práci tak draze platíme. Já jsem si ale myslil, že by nikde neškodilo, kdyby ti bohatí domácí pá-

nové trochu té drahé činže odpustili těm nuzným, chudobným podruhům, kteří musí za dost bídný sklípek 40 až 50 zl. platit."

Také se tento sedlák pozastavoval nad tím, že se lidé na židy tak zlobí a jim nátisky činí. I povídal mi dále: ‚Šel jsem hulicí a jedna bába prodávala takové plátky a hustavičně nutila je do mne; kúpil jsem si čtyry, ale, spasiteli můj, to jsem toho litoval. Pomyslete si, paní, v tom jednom stálo, abychom netrpěli hu nás v Čechách židy a je vyhnali; v tom jednom bylo jakési rúhání proti Pánu Bohu, takový jakýsi kacířský Otčenáš, a já ani věru nevím vám co řect, co to bylo, jen jsem do toho kúkl a hodil jsem to stranú. Jeden pán to viděl, i zastaví se a ptá se mne: ‚Co se hněváte, sedláku, co se vám stalo?' – I zdvihnu papír a podám mu ho, aby četl. Však to asi ten pán znal, protože to roztrhal, zahodil a povídal ke mně: ‚Je vidět, sedláku, že máte zdravý rozum a čistě lidské srdce, že tímto povrhujete, a já chválím vás za to. Ti, co to píšou, jsou hanebníci, buřiči, kteří to buď z osobní zášti proti některému jednotlivci učiní, buď najati jsou od takového, kterému svoboda a blaho národu trn v oku je a který by rád hanebnou skvrnu na naši jasnou královskou Prahu vlepil. Kteří to píšou, nejsou přátelé, nýbrž ti nejúhlavnější nepřátelé vlasti své! Těm nevěřte, sedláci, a kdykoli se vám do rukou nějaký takový list dostane, který by vás k buřičství a k nekřesťanskému činu ponoukal, hoďte jej do ohně s tím největším opovržením.'

„Pane, to my jistě huděláme; ale já nevím, že se nebojí ti lidé Pánaboha a zákona; pročpak se jim to nezapoví?" ptal jsem se toho pána.

‚Co nejdříve se to stane; takový ničemník najde přece ale kolikráte zase cestu, jak by své záměry vykonal, zvláště když je množství ruk k jeho službě hotovo, které by rády obecný pokoj a pořádek pokazily!'

„Takovým lidem aby je Pánbůh u samého ramena hurazil, kteří se k takové službě propůjčují. Pobúřit je snadno, to trefí nynčko leckdo, ale hupokojit se nepodaří každému.“

‚Jistá pravda,‘ řekl zase ten pán; ‚a dokonce u vás na venkově je třeba, abyste všickni jedna mysl byli, o pořádek se starali, k budoucímu sněmu své záležitosti si hotovili a o rozumného a upřímně o vás smejšlejícího volence se postarali. Já se doslechl, že by mnozí sedláci raději robotu dělali než platili, že jim to přijde snáze, když dobytek již mají, tu práci odbyt než peníze dát.‘

„To nevěřte, pane; kdo to řekl, ten neznal sedláka; ten nejchudší, který nic nemá, raději dělat bude, až by jezykem plúžil, a dá s radostí peníze za robotu, jen když ji nebude musit dělat. Ovšem nesmějí nás páni přetáhnút a nemilosrdně, nesvědomitě s námi nakládat,“ řekl jsem já.

‚To se beztoto stane a stát se musí. Zdali jsou u vás také židé a máte-li jich rádi?‘ ptal se mne dále ten pán.

„I hu nás jich je teky dost a máme je rádi; oni žijú mezi námi a živí se od nás, ale nikdo jim nehublíží, ani nechce nikdy hublížit. Říká se, že šidí, ale je to k smíchu, kdyby chtěli pobit ty, kteří šidí, to by padlo jistě víc křesťanů než židů. Pročpak nepobijú ty lichváře, co okrádali chudý lid a posud okrádají? Pročpak pustili toho ministra Bedrníka, co nás všecky šidil a tolik zlého natropil, že to všickni židé dohromady nehudělali? To máte vždy tak, pane, vezme-li poddaný, malý člověk něco, aneb cos hudělá, tu je křiku a zvuku, a hned je harest a hůl pohotově. Když pán něco vyvede aneb některý boháč, tu se o tom jen šeptá a nikdo se nesmí dovědět. – A když to vezme člověk kolem a kolem, proč se dají lidé šidit? Ať nenavěší sedlák a selka tolik zbytečných panských flandrů na sebe, ať nosí starodávní svůj kroj a spokojí se jen s potřebným počtem obleků, a žid nebude jim nosit hustavičně zboží všelijaké

do domů, kterému oni nerozumějí a jímž se lefko ošidit dají. Kořalku také nemusejí lidé pít, a přestane ji žid prodávat, a ostatně kdyby se vinopalny nestavěly, židé by je nenajímali. – Hu nás jsú mnozí židé hospodáři jako my; někteří mají kúsek pole najatého, někteří vlastní, a tak se mezi námi živí; který handluje, naběhá se teky o ten groš jako chrt, a musí být střídmě živ, chce-li něco zachovat. Já čítám již padesáte let, ale ještě neviděl jsem židovského žebráka, ale našich přijde k židům dost a oni dají každému; ovšem že mezi nimi teky šelmy jsú, ale to všude kúkol mezi pšenicí. Myslím, když jsme byli s nimi již tek dlúho, ve zlém a dobrém, abychom i déle s nimi byli. Pánbůh má velké oko, dívá se stejně laskavě na nás i na ně, dokud v milosti jeho setrváme, když však zle děláme, potrestá stejnú přísností nás jako je. Tak my, pane, hu nás na venku myslíme."

‚Kýž by všickni po celé naší zemi stejně s vámi smýšleli,' povídal ten pán a podal mi ruku, když jsme se rozcházeli." –

Vskutku najde se více rovnosti, svornosti a bratrské lásky na venkově mezi selským sprostým lidem nežli ve městech mezi vzdělanci, kterým vždy jen v ústech vězí, ale málokde ji všickni skutkem dokazují!

Odpor proti Německému spolku je zde všeobecný; nejen Češi že nechtí ke spojení tomu přistoupit, nýbrž i okolní Němci jsou proti tomu, jak fabrikanti, tak řemeslníci a sedláci. Oni chtí věrně stát při Češích, jen jestli se jim pojistí při sněmu jejich národnost. Již se také strachovali a k německé straně se chýlili, an se jim namluvilo, že budou školy všude pouze české a že i v jejich vesnických školách čeština se bude učit. Když se jim však vysvětlilo, že je jejich národnost pojištěna, jenže nyní česká řeč stejné právo s německou míti bude, spokojili se hned a uznali s radostí spravedlnost takového zákonu. Oni by, jak se

vyjádřili, rádi byli, kdyby se děti jejich česky naučily, an jim české řeči často potřeba nablízku Čechů, s kterými zacházet musejí. Snad by se ta nenávist mezi Čechem a Němcem ztrácela pomalu, když by jeden druhému skrze stejnou řeč přístupnějším se stal. Posud učil se vždy jen Čech kvůli Němci německy, by s ním se smluvit mohl; vždyť se může také jednou učit Němec kvůli nám trochu té češtiny. Ostatně nevím, jak budou dál a dále zdejší Němci smýšlet, nepodaří-li se několika přátelům spolku Německého na svou stranu je připravit; – pokoušejí se o to dost. Uvidíme, jaké ovoce to jejich snažení ponese!

V Bavořích (Eschelkamm, městečko hned na hranicích) mají poručíno, aby byli přichystáni, že se Češi na ně strojí; a mezi zdejšími Němci roznáší se pověst, že se měli ti tak nazvaní „Tschechen" vyjádřit, že Němce z Čech vyženou. Jeden z české deputace řekl prý to před samým ministrem pánem z Pillersdorfu, a tedy že by se nemohl osmělit to říci, kdyby to pravda nebylo. Rozumíte, odkudže takové zprávy přicházejí a kdo je roznáší? V Sibyllině proroctví stojí, jak si lid povídá, též toto: že přijdou do České země nepřátelé, aniž bude kdo vědět, odkud jsou byli přišli, nebude o nich vidu, a než děvečka podojí krávu, budou tu! – Není-liž to pravda? – ani nevíme, s které strany nepřítel na nás číhá, myslíme, že je přítel, a rukou obrácení ukáže se ve své pravé podobě a hle! je to nejhorší nepřítel. Jsou to ti tlučhubové darební, ti buřiči obecního pokoje a pořádku. Bůh je zatrať!

ZA NEŠŤASTNÝCH DNŮ ČERVNOVÝCH BYLO OZNÁmeno na kancelářích kraje Klatovského, že kdo Fastra zatkne, 400 zl. stř. za odměnu dostane. Jak známo, byl p. F. zatknut v městečku Stodě (Staab) od hlídky národní stráže, již vedl důstojník, tamější lékárník pan Gamberský, který p. F., když šel v noci skrze městečko, zadržel vojenským: „Halt! wer da!?" – a na odpověď, že dobrý přítel, a na udání jména hned pln radosti se vyjádřil: „Ah gut, auf Sie warten wir schon lange –!" Aby však neopovážili se strážníci snad též o podíl z těch 400 se hlásit, ohražoval pan Gamberský své právo k nim ihned, a to následujícími slovy: „Ich war der Erste, der gerufen hat: Wer da? – mir gehören die 400 fl."

Ke cti obyvatelstva města i okolí domažlického budiž podotknuto, že ač každý o přislíbené odměně věděl, a též byt p. F... každému znám byl, přece nikomu nenapadlo křivě na něho sáhnout, tím méně ho udat.

Když se dověděli přátelé jeho, že má vojsko poručení k jeho zatknutí, tu radili mu, aby raději odešel aneb se na bezpečné místo skryl, ale p. F. nechtěl, namítaje: „A proč bych utíkal, co se mi může stát, vždyť nejsem vinen" – a také neodešel, až na úsilnou prosbu přátel, kteří se báli, aby se jeho zatknutím nestrhla bitva mezi měšťany, kteří ho nechtěli vydat, a mezi vojskem.

Jeden měšťan vyprovázel p. F. za město; to pozoruje důstojník vojenský, šel v patách za nimi až na předměstí, tam se mu ale směšnou náhodou oba muži s očí ztratili; když nenašli vojáci p. F. ve městě, byl nadřečený měšťan zatknut a vyšetřován, při jakéžto příležitosti pan rytmistr

tamějšího oddělení dragonů ho přemlouval, že mu dá 400 zl. stř., jestli vyzradí, kde F. je. Nezámožný, ale poctivý ten muž řekl na to: „Kdybych tu chvíli milion dostal, nemohu říct, kde je.“ – Čest jemu, Gamberskému hanba!

Poněvadž ale myslím, že takovouto odměnu jen vláda ustanovit mohla, je otázka, z jakých důchodů se těch 400 zl. buď již zaplatilo aneb zaplatit by mělo?

Věříte, domažličtí měšťané, také na ty smyšlené báchorky o vojvodství, republice a ví Pán Bůh – o čem ještě? – Ne, já vím, že nejste tak vrtkavého smýšlení, a byť i mezi vámi několik roztomilých sedmašedesátníků bylo, přece větší počet vás je přesvědčen, že nezáleží zločin p. Fastra v ničem jiném, leč v neohroženém zastávání práv konstitučních, v lásce ku králi a nenávisti všech zpátečníků, v hájení několika venkovanů proti nesvědomitému utlačování karabáčníků a v nošení staročeského kroje.

BYL JEDNOU V ŘECKÉ ZEMI V REPUBLICE ATHENSKÉ hrdina slavný v čele národu, zdá se mi, že mu říkali Themistokles. Byl jednou mezi přáteli svými vesel a pravil v žertu: „Milí bratři! víte-li, kdo vládne nyní nad celým světem?“ Tenkráte byli Athenští velmi mocní a slavní a k tomu také velmi sobě zakládali na této slávě a chlubili se jí, a proto řekli: „„„Athenští vládnou světem.““ „Dobře,“ řekl Themistokles, „a kdo vládne nad athenským lidem?“ Řekli přátelé: „„„Tenkráte ty jsi to, Themistoklese, jenž vládneš nad nimi.““ Odpověděl Themistokles: „Já vám ale pravím, že jest to můj malý synáček, jenž vládne světem.“ Podivili se přátelé, řkouce: „„„Jak máme rozuměti tomuto žertu?““ Odpověděl Themistokles: „To jest snadno pochopit. Pravili jste, že já vládnu nad athenským lidem, nade mnou ale vládne moje milá ženka a nad tou náš malý klouček. Vidíte tedy, že on vládne světem.“

Milé sestry hospodyně, jest tomu již velmi dávno, co to byl Themistokles řekl v žertu, ale vskutku taková vláda trvá až podnes. Viďte, že taková kamarila jest v každé téměř domácnosti, a řekněme to zkrátka před celým světem, co celý svět beztoho ví, že my hospodyně, že my ženy a matky máme velkou, ač neviditelnou moc ve světě. Ale také jisté, že až podnes ženy tuto svou moc ani nesjednotily, ani o sobě k dobrému nebyly užívaly. Klevety, pletichy, potutelné poštívání a ty zpropadené protekce zástěrkové bývaly účinky naší vlády.

Hospodyně! nastaly jiné časy. Nastala svoboda. Jsme my, při vší naší tajné mocnosti, svobodné? Sestry,

upřímně nahlídněte v srdce své a rcete, jsme-li svobodné! Nejsme svobodné, neboť jsme otrokyně marnosti, vrtkavosti, parády, a nemějte mi za zlé – zpozdilosti. Nešalme se, vyznejme naši nezvedenost, naši sprostnost při všem lesku a vylíčenosti! Pokud jsme hezké, bývame v očích našich milovníků vtipné a bystré, zvedené, ano i učené. Obdivují nás, klaní se nám, koří se nám a chvály není konce. Ovšem nezapíráme, že my přirozeným nadáním a tou naší známou švitořivostí na podobu chytřejší vypadáme, nežli v tom samém stáří bývají mládenci. A co také ti naši mládenci, i ti studovaní, věděli? Ne mnoho, sice by se nebyli dali svésti pýchou a nebyli by padli. Věru, ti naši studenti vídeňští zdají se mi býti nový druh padlých angelů, jež pýcha přivedla k pádu, pýcha, jíž se chtěli vyrovnati dokonalým, jsouce teprva v zrůstu. Ale my ženské, my jsme dalece ostaly pozadu za věkem, za práporem svobody a osvěty. Vyznejme to, nestyďme se, neboť na nás vina nebyla, nýbrž na těch, jenž o vychování lidu vůbec nedbali, ženského pohlaví zvedení ale veskrz zanechali náhodě. Hospodyně! poznejme svou zpozdilost, již marnost ukrývá! Poznáním přijdeme na cestu, a když my starší váhavějším krokem ovšem půjdeme, mládež naši k rychlejšímu pochodu přidržujme!

Zachvěla radostí duše má, když jsem byla četla, co chystají paničky v Praze. Bůh jim žehnej! Ale k pravidelnému vychovávání potřeba jest ještě více nežli dobré vůle a pěkných plánů. Především jest zapotřebí přičinění obcí a k tomu náleží pokojný čas, v němž možná jest něco uhospodařiti. Avšak ovšem neustupme od úmyslu šlechetného! Zůstavme sobě též obšírněji o tom promluviti.

Zatím ale pozornost vaši, milé sestry! vedu k snadnější povinnosti a neméně důležité. Napřed povím vám něco nepatrného, ale přece žádoucího do ucha. Prosím vás, usnesme se mezi sebou, že odříkáme se těch hloupých

našich titulů, jako „milostpaní“, „jemnostpaní“ a „vaší milosti“ a podobných. Kdybyste slyšely, jak se děvečky mezi sebou smějí tomuto „milostění“, zajisté každá moudrá odhodila by tuto nadmíru hloupou marnost. Neslyšíte hlas mocný po Evropě, jenž volá ustavičně: rovnost? Vím ovšem, jaké hříčky s jedné tropí s touto rovností a kam ji vedou s druhé strany. Ale ta rovnost, již já žádám, jest snadná. Když vy městské paničky hledíte k bohatším aneb urozeným a ony vypínají se, již myslíte sobě v srdci: Co si foukáš, vždyť přestaly přednosti šlechty a bohatství, jsme rovny! Ale když hledíte k selským ženským aneb k chudším a sloužícím, ihned vy býváte horší nežli všecky aristokratky. „Milostpaní“ nechce býti „paní mámou“ aneb „hospodyní“ a slečinka dokonce vzpouzí se býti „pannou“. A jak otrocky zacházívají s děvečkami! Na sta příkladů mohla bych uvésti, kdež pes v domě jest více vážen než služka. Ba to jest věc obyčejná, že psíček miláček lépe jí a spí než čeládka. Věru není to neslýchané, že paní za čtvrt leta třeba 9 děveček má, poněvadž, když jedna zfackovaná několikráte sama vystoupí aneb uteče a druhá fackování se protivíc bývá vyhnána, třetí nařknutá a snad i zavřená bývá a tak dále. Avšak neměly paničky čekati až na rovnost letošní, vždyť pak věděly co křesťanky, že i služky jsou blížní a rovné důstojnosti člověčí, že nejsou otrokyně, ale jen pomocnice v domě, na jejichž počestném chování přemnoho záleží, přemnoho, pravím, pro rodiny a obce. Tento stav, na oko sprostý, jest jako krytý ten kořen, jenž pro celou bylinu z špinavé země shledává šťávu živnou. A na tento stav tak zcela zapomínali, jeho trpkosti a jeho mzdu neváţili. Že jsou děvečky nemravné a špatné, kdo toho z většího dílu má vinu nežli paní samy a nedbalost obecního dozorství. Děvče někdy dosti hodné od rozšafných rodičů přicházívá do města, ale zde vedle nevšímavosti paní domácí toliko stíhá v domě

a kromě domu pokušení, že jim ze sta jedna odolá. A tyto služky za několik let navracují se domů a s nimi přicházívá zlý příklad mezi sprosté děvčata venkovské. Však co bych obšírněji jednala o té zkáze, vždyť jen ten o ní neví, kdo schválně o ní zvěděti nechce aneb dokonce spokojen jest, že jest tomu tak. Mne však mráz obchází, když pomyslím na ty neřesti, i zlořečím té vládě, jenž raději dala zdivočiti lidu nemravností nežli jej dříve ve školách vlasteneckých vychovati a svědomí jeho ušlechtiti a pak teprv po chlebě do světa poslati. Poněvadž se těmto katanům ducha zdálo, že snadněji mohou panovati nezvedeným, tedy i hleděli k tomu, aby lid utonul v neřestech, nežli probudil se na osvětě.

Nevím ovšem, jak napomoci této bídě mravní, ale jedno se mi zdá býti prospěšné, totiž aby paničky zavedly mezi sebou spolek, jehož by byl úkol pečovati o mravnost čeledínů i vůbec o polepšení stavu tohoto. Přispěly by snad i jisté slavnosti k tomu cíli zřízené. Složily by se rodiny zámožnější a na jistý den jarní položily by slavnost. Sezvala by se veškerá čeleď a ostatní lid. Sestavil by se dříve čestní soud, jenž by měl zde rozhodnouti, který a která z čeládky v celé obci nejčestněji se zachovali. Čeládka za nejlepší uznaná dostala by pro vyznamenání peníz čestní podle rozličných stupňů. Laskavé nakládání s dětmi, spravedlivé chování, mravnost, obětivost v čas nesnáze domácí, přívětivost a slušnost musely by zvláště býti váženy. Toto znamení zachovalosti uznané měl by čeledín nositi zjevně pro povzbuzování jiných. Po soudu takovém šlo by se do kostela a pak někam pod zelenou k hostině a tanečku až do mírného užití. Při hostině posluhovaly by dcerky sousedské, aby rovnost vždy znovu aspoň ročně byla osvědčena. Aby při tomto soudu neděly se pikle a nespravedlnosti, musily by paničky o pravdu se dobře postarati. Však to bychom my si výborně zavedly. Také by

paní, jenž s čeládkou zle nakládá, musela souzena býti a zvláště tím trestána, že by nesměl žádný čeledín u ní sloužit.

Spolek hospodyň musel by i o to dbáti, aby služky nepotulovaly se po městě bez práce a zaměstnání užitečného, neb víme, kam ubohé nezkušené děvčata v takových dobách nouze a rozpaků padají, lákané nesvědomským svůdstvím.

Hospodyně, podejme sobě ruce k tomu, abychom chránily nevinnost a svedly obci počestné údy a zadost činily věku, jenž má za heslo: Svoboda, rovnost a bratrství!

KRÁLOVSKÉ HRANIČNÍ MĚSTO BROD V LESE V BAVOŘÍCH

ŽE ČESKÝ JAZYK DALEKO ZA DNEŠNÍ MEZE JEHO sahal, toho by nám byla důkazem (kdyby i jiných historických důkazů nebylo) hojnost místních jmen buď ještě dosavád českých nebo z českého překroucených, kteréž podél celé Šumavy v Rakousích a Bavořích nalezáme. Nejourodnější krajina celé Šumavy jest široká mezera mezi Osou a Čerchovem, v níž nepatrné vršky rozhrání vodstva Černého a Severního moře naznačují. Na západní straně této mezery zarývá se do vlnovité krajiny zponenáhla oudolí Kampy, kteréž k půvabnějším oudolím Šumavy náleží. V tomto oudolí je dosavád mnoho míst s českými jmeny, v Čechách ještě užívanými; lid náš ještě nevymazal slovanský ráz v obličejích tamějších obyvatelů; obraty v řeči a některá slova upomínají, že zde před časy český jazyk panoval. Kdy asi německému ustoupl, těžko ustanoviti, možná, že dost pozdě, aspoň až v 16. století, neboť víme, že pohraniční české vesnice a městečka teprva pozdě se zněmčily, a z toho jest lze se domysliti, že i v Bavořích sousedních se česky mluvilo. Však patrných důkazů našel by, komu na tom záleží, v starých listinách pohraničních měst.

Že se zvlášť okolo Brodu české památky uchovaly, je proto, poněvadž je Brod jedno z nejstarších míst v Šumavě. Druhá Šumava byla příliš divoká, nepřístupná, dříve se obývala jenom veliká oudolí nebo nejdolejší svahy hor, teprv později vtlačila lidnatost obyvatele na výšiny. Nejstarší obyvatelé těchto krajin byli Slované, teprv později osazovali s bavorské strany Němci Šumavu; však jenom v nejdivočejších místech, do toho času opuštěných,

mohli se usazovati, ourodnější část byla již dřív od Slovanů vzdělána. Hranice nebyly dříve ještě zevrub ustanoveny, byl v Šumavě neustálý boj, kterýž až do 18. století trval, kdežto se česká a bavorská městečka o pohraniční lesy rvaly.

Proto na hranicích, zvláště v bráně mezi Osou a Čerchovem, tolik hradů: máme z české strany Baiereck u Nejrska, Klenovou, Rismberk, Herstein; s bavorské pak hrady na vysokém oblouku Lichteneck, Heidstein, Eschelkamm, Walching (Nové Kostely), Brod, a na obou stranách od dávna hraniční stráž, v Čechách Chody, v Bavořích brodskou Freifahne.

Na obou stranách panovaly na hranicích mocné rody, v Čechách Rismberští, v Bavořích hrabata von Bogen, podle nichž se malebné pohoří nad Novými Kostely podnes „der Hohe Bogen" jmenuje.

Roku 1242 Bogenští vymřeli. 1461 byl Přibík z Klenové pánem na Vysokém Oblouku. Později připadla krajina vojvodům bavorským. Staré památky shořely v předešlém století, když baron Frank město Koubu (Cham) spálil, kamž Brodští pro větší bezpečnost své staré listiny schovali.

V Brodě v Lese (Furth im Walde) na bavorských hranicích mívají v neděli po Božím těle slavnost zabití zlé saně. Ve všech horách vypravují se báchorky o zlých saních. Trutnovská saň visí podnes v Brně na radnici. V Alpách podobných pověstí mnoho.

Na den slavnosti shromaždí se v jednu hodinu odpoledne veliký zástup lidí na náměstí a rytíř s brněním a přílbicí přijede na koni, provázen houfem panošů. Králova dcera z některé země, která se tak mnohými penězi, stříbrnými sponkami a jiným šperkem, co jen v celém Brodě sehnati mohla, vyšperkovala, sedí s průvodní dámou

(Nachtreterin) na lešení, které skálu představovati má. Přibližuje se drak, ohavná nestvůra ze dřeva plátnem potažená, v níž dva muži schováni jsou a která mezi lidi se pouští a obzvláště Češky pokouší. Hluk, nekonečný smích, kotrmelce.

Mezitím přicválá rytíř až ku královně a následující dialog počne.

RYTÍŘ:

Grüss Gott, grüss Gott, ihr königliche Tochter mein,
Was macht ihr hier, auf diesem harten Stein,
Mich dunkt's, ihr seid ganz trauervoll,
Die Sach', die Sach' steht nicht gar wohl.

KRÁLOVNA:

Ach, edler, treuer Rittersmann,
Mein Not und Treu zeig' ich euch an,
Ich wart' dahier auf Drachengräul,
Er wird mich schlucken in aller Eil.

RYTÍŘ:

Schad't nicht, schad't nicht, seid wohlgemut,
Die Sach', die Sach' wird bewährt und gut,
Rufet zu mir und betet zu Gott,
Er wird uns helfen aus aller Not.

KRÁLOVNA:

Ach, edler, treuer Rittersheld,
Flieht weit hinweg, flieht weit ins Feld,
Sonst müsst ihr euer ritterliches Leben
Mit mir bis in den Tod aufgeben.

RYTÍŘ:

Ich, als starker Rittersmann,
Das grausam' Tier macht mich nicht bang,
Mit meinem Degen und Rittershand
Will ich ihn räumen aus dem Land.

KRÁLOVNA:

Seht, seht, ihr Ritter und Herr,
Das grausam' Tier tritt schon her.

Drak se blíží, chce princeznu polknouti. Rytíř přiskočí, bodne ho do tlamy a roztrhne tím měchýř s krví, v tlamě ukrytý. Pak skočí s koně, sekne ho několikrát do hlavy a konečně vystřelí z pistole, drak se svalí. Vrátiv se, rytíř k princezně vítězoslavně praví:

Freud, Freud, ihr königliche Tochter mein,
Jetzt könnt ihr frisch und fröhlich sein,
Dem Drachen hab' ich geben sein Rest,
Weil er die Stadt hat lang gepresst.

Princezna mu děkuje:

Ach, edler, treuer Rittersheld,
Weil er den Drachen hat angefällt,
Zu seinem Degen und Ritterglanz
Verehr' ich ihm ein schön Ehrenkranz.

Princezna sestoupí s lešení, přiváže mu věnec na ruku a praví:

Der Herr Vater und Frau Mutter werden kommen sogleich
Und werden uns geben das halbe Königreich.

Panoši obstoupí párek, který se ubírá do hospody. Pije se a jí se, až se víc nemůže.

V blízkém městě českém, kdež se obyčejně na poslední masopustní dni čili ostatky velké průvody maškarní provozují, rádi byli by chasníci věděli, z čeho ta zlá saň dělána a jak se pohybuje, by takovýto průvod zříditi si mohli. Nemohli se však ničehož u Bavoráků dopátrati o tom, neboť si tito na slavnosti té mnoho zakládají jako na zvláštní přednosti, a také snad na tom umění utvořiti tak krásnou zlou saň. Obyčejně přichází na ten „Drachenfest" množství lidu z Čech, dílem na podívanou, více však kvůli dobrému bavorskému. I umínili si ti čeští jonáci také si tam zajít a po dobrém nebo po zlém saň jak náleží si prohlídnout. Když slavnost počala, hleděli protlačit se skrze dav lidu a přijít co nejblíže k draku; ale lidé, a hlavně stráž, tlačili je zase nazpět a zle reptali na dotíravé Čechy; ti si ale z toho pranic nedělali. Náhle jeden z nich, nevelké a štíhlé postavy, prosmykl se skrze lid jako ouhoř až k samotnému draku. Lidé jím strkali, stráž se naň sápala, a málem byla by povstala rvačka mezi Čechy tam přišlými a Němci: tu naštěstí podařilo se ostatním mladíkům dokázati Němcům, že ten hoch je blázen. Pitomý pohled mladíka, jeho pitvorné, divné posuňky dotvrzovaly jejich vyřknutí; Němci se umírnili, nechali blázna být, a slavnost se konala dále. Ten ale prohlídl si bystrým okem všecko jak náleží, a v chvíli přenáramné tlačenice, kde se musel průvod zastavit, strčil hlavu i dovnitř. Viděl tam dva ramenaté Bavoráky, kteří tu celou mašinu plátěnou nesli; neměl však kdy lépe si to prohlídnouti, neboť mu jeden z nich dal notný štulec. Ale on si z toho mnoho nedělal, jen když cíle svého došel; v hospodě s druhými se Němcům vysmál. – V masopustě provozovali hoši celou tu slavnost co maškarádu, a zlá saň vypadla tak mistrovsky, že Bavoři jaktěživi takovou ani neviděli. Byla jako živá a houfy

chasy běhaly za ní s jásáním. Když se to ale Němci dověděli, velice se na to mrzeli, že si Češi z posvátné jim slavnosti ustrojili masopustní žert, a hrozili, že jim vypráskají, jestli se tam který při slavnosti ukáže. Ale zůstalo, jak vím, při pouhé hrozbě. –

DĚTSKÉ HRY

(Obrázek z dětského života na venkově)

NA VENKOVĚ, JAK ZNÁMO, NEMOHOU SE LIDÉ s dětmi tak obírat, jak to u zámožnějších měšťanů a pánů způsob. Tu není chův, guvernantek a informátorů, kteří by je oblékali, pozor na ně dávali, s nimi hráli a v mravech a způsobech je cvičili. V zimě ještě zbude rodičům tolik času, aby se na ně ohlíželi, jak ale nastane práce v polích, tu se odevzdají starším dětem mladší na starost, přitom musejí buď stavení, buď dobytek hlídat; proto však jim přece zůstane dost chvíle k zábavám, které si mohou zřídit, jak samy chtějí. Hry jejich neřídí nikdo, jednomu napadne to, druhému ono, a tak hrajou rok od roku ony dávné, obvyklé hry, jež hrávali již praotcové jejich a jež se vždy mladší děti od starších naučí – leč jestli se v důvtipné hlavě nová hra zrodí. Těch drahých, skvostných a důmyslných hraček, jež vidíváme u dětí panských, dílem pro ukrácení chvíle, dílem pro zbystření se rozumu, těch na vesnici nevidět. Tu a tam u zámožnějšího sedláka na peci v koutku má dcerka sedět panenku, kterou jí matka z jarmarku přinesla, aby se učila na ní šít, na malinkém červeném stolku stojí hlíněné nádobičko, v němž se strojí hostiny při pannině svatbě, a na malém ložičku jsou modré poduštičky vystlány. Tu a tam za okny vidět papírového Mikuláše, černého kominíka a bílého beránka, a když se v letě neb v jeseni poutníci z pouti byli vrátili, tu bývá také vidět chlapce po vsi běhat s červenými trubkami a píšťalkami; některý zase má pověšený na knoflíku bubínek a tluče do něho dřevcemi, co na cestě našel, protože babička, která mu ho přinesla, nevěděla, že musí k němu také paličky koupit. Ale tatík mu je udělá. Jiný zase táhne za sebou

grošového koně, který se mu kácí se strany na stranu, a opět jiný chlubí se kudlou, která má střenku červeně malovanou. Děvčata zase dívají se po boku, jak jim nové mošinky budou slušet, až s nimi půjdou do školy, a malé děti pochutnávají si na perníkových beráncích a košíčkách. Takové dni bývají ale jen jednou, nanejvýše dvakrát do roka, kde se jim podobného dárku dostane.

Na podzim nastane jim škola; po škole rády matky děvčata volají k své ruce, neb ku kolébce, a peří drát – jestli děvče na přeslici dosáhne, musí se učit cucky přepřádat. Která prý přadlena dovede upříst rovnou niť z cucků, ta že pak dovede příst i hedvábí, říkají. – Chlapci bývají také přidržováni k menším pracím, loučky drát, košatinky plést, provazy pomoct soukat otci – někdy na děti pozor dávat, jenže chlapci nemívají velké stálosti při práci, jakmile příhodnou chvílku zočí, jako pára zmizejí ze dveří a hned s drakem za humna, a v zimě klouzat se neb sáňkovat. – V neděli ale mají volno; tu si pak děvče vystrojí panenku, jde s ní na táčky, aneb si pozve družky k sobě, a na peci slaví se hlučná svatba i křtiny, také se přitom tancuje. Pak se hraje „*na zlatý prsten*" – „*na prodávání másla*" – jsou-li chlapci přítomni, prodává se po másle – *oves*, hraje se „*na chudého vandrovníka*" – „*na to, co létá*" aneb si „*posílají truhlice*", samé to hry, ku kterým není třeba mnoho místnosti. Když je hry omrzí, vyženou se chlapci na náves, děvčata pomalu courají za nimi, třebas i na klouzačky. Některá se dovede klouzat jak chlapec, některou musí vést, a mnohá si dá ruce pod zástěrku a jen se dívá; když jim ale chlapci nabídnou, že je povozí na sáňkách, to se žádná nezdráhá, ačkoliv napřed vědí, že budou nejednou do sněhu svrženy. Když pak jsou hodně přemrzlé, veženou se do sednic, posedají do kolečka nedaleko staré babičky neb přadleny a žadoní *o pohádky*.

„No, počkejte, tedy vám budu povídat, poslouchejte,"

řekne babička a začne: „Povídám, povídám povídačku, že pes spolkl otěračku! Povídám, povídám druhou, že teče voda struhou! – Povídám“ – Při počátku byly oči všech na ni opřeny, a jak začala, se jim zakaboní, a rozmrzeně přetrhují další povídání. „Oh, tu my dávno známe,“ křičí, „cožpak je do ní, nějakou jinou!“ – Není zbytí, babička musí povídat. Povídá „*o kočičím sněmu*“ – „*o pernikové chaloupce*“ – „*o odřené koze*“ – a děti, ač to již kolikráte slyšely, přece upjatě poslouchají, jako by jim byly nové. – Také napadne někdy otci neb některému strejčkovi, že jim dává „*hádat*“ – a to ony již napřed vědí, že všecko uhádnou. „*Jaký to soudek bez obručí a dvojí víno v něm?*“ řekne tatík. – „Vejce, vejce!“ křičí jeden přes druhého. – „No, dobře; počkejte dále; *Sedí pán na střeše*“ – „To je dým!“ – křičí všickni, nedočkajíce ani další výpovědi. – „Vyť všecko víte; tedy jinou: „*Co na střeše neshnije?*“ – Děti mlčí, až Jirka vykřikne: „*Díra!*“ „No, uhodls,“ řekne tatík, „nyní ale hádejte to: „*Jaká blecha vyleze na strop?*“ – Děti hádají veliká, malá, ale matka přišeptává cosi malému děvčeti, co u ní sedí, do ucha, a to volá: „*Černá*, černá!“ – Děti se vymlouvají, že to mohla Manča snadno uhádnout, když jí to maminka řekla. – „Ještě vám dám jednu hádku, a pak dost, dejte pozor: „*Za sto roků kolik udělá vrabec kroků*“? hádejte!“ – „Oh je, kdo by to spočítal;“ diví se děti, „za sto roků kolik kroků!“ – ani nechtějí přemýšlet, vědouce napřed, že to neuhádnou. – „No, tedy jděte zítra na dvůr a spočítejte, mnoho-li kroků udělá vrabec za chvílku – ale kroků“ – napovídá tatík. – „Já vím, já vím!“ vyskočí jeden chlapec, a když se vítězoslavně po všech podíval a na stůl si trochu zabubnoval, zvolá: „*Žádný* – vrabec nedělá kroky, on skáče!“ – „No, když umíš tak dobře louskat, zasloužíš výlupek,“ řekne oráč, „ne ale co se dává holí – takovýto!“ – a sáhna do kapsy, podá chlapci hrst lískových ořechů, výlupků. On je v jeseni nasbíral v lese

a má je schovány na půdě v seně, a v zimě dělá s nimi vzácnosti – jak děvčata říkají, když jim nechce dát na zálusk.

Takto uběhnou neděle i všední dny, a dětem se přece hry nezevšední, ani nemají dlouhé chvíle. – A jakých pak krásných svátků bývá přes zimu, na něž se kolik neděl napřed těší! – *Mikuláš naděluje* dary i metly – pak je *Štědrý večer a koleda* – nato *chodí tří králové*, pak pekou mámy šišky, chasa strojí *masopust*, *a když se pochová* po ostatcích, chodí se *s Dorotou*. Půst uběhne, *smrt se vynese* ze vsi, léto se přinese do vsi, s červenými vejci, žlutými mazanci, je *dynovačka*, a než se kdo naděje, jaro tu.

„Kdy je lepší, jako z jara,
zelení se v poli tráva;
v poli, v poli, v políčku,
tomu mému srdéčku“ –

zpívá si chasa vesele. Pastva nastane, škola přestane a jiné radovánky děti očekávají. Tu je orání, setí, a chlapec, malý územek jen, musí otci pohánět; za to ho posadí otec, když jedou domů, na koně, a když se umí dobře držet, smí s koňmi večer i na brod. – Když se chystají brambory k sázení, ukáže se také dětem, jak mají očka vykrajovat, a při sázení dělají důlky. – Jak nastane senoseč a dítě hrábě unese, musí pomáhat, obracet i hrabat. Pak se zase brambory okopávají; děvčata musí chodit plét len i mák, a tak se pomalu přiberou žně, kde mnohdy jen dětem na starost se dá stavení se vším všudy. Po žních klidí se otava a konečně zelí se sklízí a nakládá, a kposledu se brambory dobývají, při čemž děti podběrají, ohně dělají a dobývačům brambory pekou. – Mezi tím časem musí se do lesa pro dříví a pro stlaní na zimu. V sadě musí se housenky sbírat, hlídat, ovoce česat, sušit a vařit povidla, při čemž děti pomáhají, třebas je nevolal. – Děvčata musejí pomoci

len i plét, trhat i prostírat a na bělidlech musejí plátno polévat, k tomu se chlapci nevolají. – Jak se začnou housátka rodit, musejí děvčata na kopřivky, musejí s nimi na pastvu i na vodu, a na jejich starosti ponechány jsou stáda hus od jara až do zimy, i v neděli musejí s nimi na pastvu, jakož i chlapci zase rožní dobytek pásat musejí. – Mají práce dost, ale přitom i mnoho radosti, jak v domě, tak v lese, v zahradě i na poli. – A jaká to radost na pastvě, tam se to nejlépe hraje. Stáda jejich, pernatá i rožní, svorně se okolo nich pasou, a ony provádějí uprostřed svoje hry, někdy všecky v jedno, někdy každé pohlaví zvlášť, buď že hra již dle toho, buď že se chasa nepohodne. Tu jsou hry společné na *slepou bábu*, *na hastrmana*, *na bílé husy*, *na pasačku*, *na vlčka*, *na barvy* a na jiné rozličné. Aneb si chlapci vzpomenou hrát na vojáky; – hned si nařežou z křovin u potoka, neb je-li nablízku les, hole místo pušek, děvčata upletou jim z jitrocele neb sítí čepice vysoké, špičaté, jedna sundá s hrdla červený šátek na prápor, jiné zase odvážou kalouny od pasu, by generál a důstojníci odznaky měli – a tak se dá vojsko na pochod při zpěvu a pískání na vrbové píšťalky, nebo bubnu nemají. Děvčata se chvíli na ně dívají, ale zneliby se jim ta hra, hrajou si raději na *žmukačku*, aneb se vezmou za ruce a pustí se do tance; ty, co netancují, jim zpívají. Ke každému tanci je spolu i píseň. A jakých ony tanců neznají! Divokou káču – hrozivou – kalamajku – hulána – ruchadlo – furianta – a mnoho jiných ještě. Bujné vojsko ale v svévoli přižene se na tancující útokem a rozplaší jich kolo, až se děvčata rozhněvají a hned svoje kalouny a šátek nazpět žádají. – „Pojďte, děvčata, nechme ty rozpustilce," obrátí se jedna, a druhé jdou za ní stranou, kde se pasou husy; tam si sednou a hrajou si s kaménky na *chytanku* nebo *lapačku*. – „Když vy s námi nemáte, my s vámi také nemáme!" – volají za nimi chlapci a jeden navrhne, aby se hrálo „*na*

špačka“ – aneb, jak někde říkají, „*dotýčka*“. Když je špaček omrzí, *pouštějí ptáky* do povětří, t. j. tenké, ploché kaménky si vyberou a do výše vymršťují; který nejvýše vyletí, to byl skřivánek, který se nemotorně rozpřáhne, že mu kámen někam do křovin zaletí, smějou se mu: „Pustils straku na vrbu“; jestli se děvčata k tomu přimíchají a spolu házejí, těm se dokonce vysmějou, poněvadž málokterá tak vyhodit dovede jako oni; spíše se jim daří, když se hází kamenem do jistého cíle, *do terče*, že ho trefí, což také oblíbená hra chlapců.

Vyražení však, o něž se děvčata s chlapci nedělí, jsou přerozličná jejich tělocvičná pohybování; když se jeden na hlavu postaví, druhý kotrmelce převrací, třetí kola v povětří točí a na děvčata volají: „Že to nedokážete!“ tu jim jednohlasně přisvědčí, že ne, odstoupnou stranou a obdivují jejich kunšty. Líbí se jim to, a někdy samy pobízejí: „Chlapci, chyťte se, který koho!“ – To si nedají chlapci dvakráte říkat; plijou hned do dlaní a očmi vybízí jeden druhého: „Který koho?“ – A tu si vstoupnou jeden proti druhému jako kohouti a chytí se okolo pasu; je-li jeden slabší neb nemotornější, leží hned na zemi, a taký zápas nestojí za podívání, ale když chytne rovný rovného, to je podívaná! Křížkujou se, přehybujou se na oba boky jako vrbové proutky, tváře jim hoří, oči svítí, div že se do sebe nezakousnou, tak jsou rozsataněni. Děvčata dodávají chuti: „Pažte se, chlapci, pažte se, který koho!“ – Chlapci, kteří neberou podílu, křičí na jednoho: „Podraz ho, Jiříku!“, na druhého: „O zem, o zem s ním, Tondo!“ – Když ale konečně jeden podlehne, tu se mu nevysmějou, jako třebas tomu, který sotvaže se ho dotkne, již leží, ale oběma se dostane zaslouženého uznání. – Někdy *hází se mičem*, jindy si zase usmyslí běhat *o závod*. – Na kus cesty od stanoviště zapíchne se tyč neb hůl co znamení cíle, k němuž se jedním pohnutím určeného stanoviště chlapci

rozběhnou; který je nejdřív u cíle, ten dostane cenu vítězství. Obyčejně dají k tomu děvčata buď jablko neb homolku, vdolek, co právě při ruce a co by chlapcům milé bylo. – A kterak jim chutná svačina, jest-li blízko pastviště stará paseka neb les, kde bývají jahodiště neb borůvky i také ostružiny; darmo mají a mnohem chutnější, čehož sobě ve městech děti draze kupují. Někdy se také vyskytne v poli třešně plánka; a tu se pak s vrabci dělí. Děvčata ovšem vysoko lézt se bojí, a když se pak s útrpností na dolení otrhané již a vyšší třešněmi obsypané větve dívají, tu jim škrabou chlapci mrkvičku: „Hečte, čište, nemůžete nahorů, ale my se nyní najíme dost!“

„My neumíme tak lézt, jako vy, hoďte nám nějakou!“ prosí děvčata. – „Co nám dáte?“ – smlouvají chlapci. – „My nic nemáme, ale budeme za vás pást, abyste se mohli jít koupat.“ – „Hm, to my se vás neprosíme; proto ale vám přec hodíme třešně“ – řeknou velikomyslně a hupky jeden za druhým obejme strom, hbitě nahorů se vyšplíhá a s větve na větev skáčou jako veverky. – „No, házejte!“ volají děvčata, když dlouho nic nepadá. – „No, jenom dočkejte, až se najíme my,“ zní odpověď shůry. – Po chvíli, když děvčata opět tváře toužebně vzhůru zdvihají a zástěrky nastavují, zašumí to mezi větvemi a hrstě třešní padnou jim přímo na nos, až se jim v očích začerní. Chlapci se nahoře smějou a děvčata dole bručí a sbírají třešně po trávě. Po druhé bývají ostražitější. – Ani když pršky je na pastvě překvapí, není jim zle o zábavu; krov se vždy nějaký najde, a schouleni při sobě dávají si hádky nebo si povídají pohádky, *posílají si truhlice*, hrajou na „*suda, licha*“, a když nic už nevědí, dívají se, jak hezky ten dešť padá, smějou se husám, jak se po očku vzhůru dívají a jak dlouho vydrží na jedné noze stát. Některý to hned také zkouší, ale nepodaří se mu to. – Po dešti mohou se pak dělat na struhách mlejnky aneb hatě stavět.

Přijde večer; děvčata seženou každá svoje husky do hromádek, chlapci svolají stádo a jde se pomalu domů. – „Dej mi jahody (dej mi také pár oříšků)!“ – prosí ty, co byly doma, jestli vidí, že ten neb onen cos takového si přináší. „Vždyť je to pro vás,“ řeknou někteří a dají, co přinesli, ale u mnohých se již z mládí pozná, že nebudou od nich psi s koláčkami běhat – nedají nic. – Když pak stáda odevzdají starším a večeři, hrneček mléka a krajíc chleba nebo cos jiného snědí, vyběhnou si ještě na náves. Stranou tam je hromada písku a hliniště, tam si hrály celého půldne druhé děti, co doma byly; u hliniště je lavička a na ní stojí těch nejrozmanitějších věcí: hrnéčky, mísky, panenky, děťátka, chaloupky, buchty a Bůh ví čeho, všecko z hlíny uděláno a na slunci osušeno. Veliká hromada písku je rozryta jako od mravenců, celý den se v ní batolily malé děti a větší dělaly průkopy, jeskyně, hrady a mosty, veliké vrchy a podle nich cestičky, a zelené větvičky nastrkaly všude místo lesů. Chlubí se ostatním, jak si to pěkně vystavěly, a tu přiskočí jeden z chlapců a jedním máchnutím všecko jim to sesuje, aby měly prý druhý den co stavět. Někteří se za ním pustí a tak se ještě chvíli honí a laškují, až se odzvoní klekání a matky volají, aby šly na svoje hnízdečka spat, že musejí záhy vstát. Jen o Štědrý večer, první máj, když lítají čarodějnice, o sv. Janu Křtiteli, kdy se ohně pálí, a o posvícení, to bývá i ta malá chasa dlouho do noci vzhůru, jindy ale záhy do lože, záhy s lože – říká se.

Krásné jsou bílé vánoce, červené velkonoce, zelené letnice (také je zovou svátky zelené, poněvadž se o nich stavení vně i vnitř břízovím a jedlovím zdobí) – ale zlaté je posvícení jen. Na to se těší ze všech letních svátků děti nejvíc; dobře bývá i při *obžinkách*, ale lépe než o posvícení není nikdy. Nové šaty, plné ošítky koláčů a tři dni při muzice po návsi tancovat! – O posvícení ani na pastvě

nezůstanou; děvčátka vyženou husy na louku, poručí je Pánu Bohu a pospíchají domů, kde je veselosti plné kouty. – Při takovýchto zábavách a pracích uplyne vesnické mládeži dětinský věk. – Obyčejně děti jedné rostvy i v pozdnějších letech, zvláště žijou-li pospol, v upřímném družstvu zůstávají, muži i ženy. Když pak jednoho z nich smrt odvolá, tu si druzí připomínají ony doby, kdy vespolně pásávali a rostli, připomínají nebožtíka dobré i zlé vlastnosti, co a jak se jim kde s nimi přihodilo, počítají se, kolik jich ještě zůstalo, a vzpomínají i na ty, co mezi nimi bývali a nejsou, co buď na vojnu, buď do škol přišli, buď jinými okolnostmi nuceni z kruhu domácího se vymkli. „To jsou páni, ti by se za nás nyní styděli, snad již ani nevzpomenou, ani po nás nevzdechnou!“ – myslí si o nich. – Pán nepán, každý má v srdci svém skrytý kouteček, z něhož zaznívá hlas tak líbezný a sladký, že se mu nižádná hudba nevyrovná; v tichých chvílích slyšán bývá ten jemný, nejčistší tón, při jehož dotknutí se duše zachvěje; tisícero lahodných, sladkých melodií se v něm ozývá a anděl nevinnosti a lásky z něho kyne! – Ó *mladosti*, ty nejkrásnější poesie celého života, kdož by na tebe nevzpomínal! – Pán, nepán, každý má svoje tiché chvíle – kde se po tobě ohlíží, kde zatouží po tvém štěstí, tvých radostech, tvé nevinnosti! – Kdo slastí tvých nezakusil, nemá sladkých těch upomínek, a kdo ti brání kochati se v nevinných zábavách tvých, ten navždy sluj ukrutníkem!

NÁRODOPISNÉ DROBNOSTI

[RŮZNOŘEČÍ Z OKOLÍ DOMAŽLICKÉHO]

I

DOPIS, KTERÝ JSEM POSLEDNĚ OD VAŠNOSTI obdržela, velice mne potěšil, za jedno, že jste, Vašnosti, spokojen byl s mým malým příspěvkem, a za druhé, že ráčil jste mi slíbit, povědít mi původ Buláků. Velmi povděčna byla bych této zprávě; nedávno, když v Praze jsem byla a několik večerů s panem Hodžou u pana Dr. Staňka strávila, těšilo ho velmi, když jsem mu o těch horácích vypravovala. Soudil, že pocházejí z Tater; zdali i Vašnosti s míněním tím srovnávat se budete, ráda uslyším. Zde podávám tedy přislíbené pojmenování všelijakých věcí, jak je Chodováci užívají. Mnohá slova užívají se i v jiných krajích v Čechách, ale proto přece zde je podávám, abyste ouplnou známost o jejich mluvě měl.

Člověk nejisté, nestejné povahy je *vratký*, příjemné děvče je *libné*, která všude zůstane, je *pobuda*, která nemá všech pět pohromadě, je *pošetilá*, *bláznová*. Kdo opravdu blázen je, řeknou: *myšlénky mu spadly*, *v hlavě se mu popudilo*. Kdo má povahu kam vítr, tam plášť, dostane jméno *pudivítr*. Češka, učitelka a horačka neřekne se, nýbrž *Čechyně*, *učitelkyně*, *horákyně*, naše, vaše prodlouží se v *náše*, *váše*; pláče naopak zkrátí se v *plače*, umyl se řeknou *umejl*, něco spolknout řekne se *pozřít*, zimou se třást *cintovat se*; tváře jsou *líce*, *lícata*, rulíky z vlasů upletené jsou *pletánky* čili *vrkoče*. Když se vlasy rozpravují a neopatrně se zatáhne, vzkříkne *dívče: Och, ty mi kráčeš*. (V Hradecku řeknou *rvát*, *rout*, *ruje*. Ona mne *rula* za vlasy, což jsem nikde ještě neslyšela, jakož i *kráčet*.) Když je po těle tak zvaná husí kůže, řeknou, že má *vospense*, také když huse písky vyrážejí, dostává *vospense*. Dvojčata jsou *spolčátka*, a když

má být *veselka*, snoubenci se s kazatelny *oznamují*. Děvče když *zvětří*, nemá *studu* a lehko se *podnese*. Chlapec se na vojnu *odevzdá* a neštovice se dítěti *vštěpují*. Nit se do korálů i do *jahly nadívá*, světlo se *rozžehne* hned po *šírání* – soumrak. Sedlák sedl *na kůň*, *chutě* – spěšně – *cválal* k městu, aby *záhy* (nikdy brzy) se vrátil. *Pote* chutě do lesa *parezy kálat* – *ř* se neřekne, a místo porážet *kálat*. (V Polné říkají *kátět*.) Den se *vyštípí*; chytnout je *chapnout*, nádoba dřevěná se *rozvalí*, rozsuší, smetana se *nastřápá*, nastřádá a může se *vyškrejpat*, vystříkat. Místo tam skoro vždy se říká *hyn*. Sedněte *hyndle*; tam na vršku stojí *řeřáb* – jeřáb – a tam v té *pšenci* rostou *modráčky* – charpa – chrpa; venku je *vně*. Klika u dveří je *vorbička* – almara – *halměř* – police – *sudeň* – poličku na nádoby – *misník*; postel je *lože* (s ponebím); *v senci* – v sednici je *krb* – ohniště – ale v kuchyni jmenuje se též ohniště. Komora je *srub* – sklípek (Gewölbe) je *sklep* a podzemní sklep je *loch*. (Také v Polné se tak říká sklepu.) Půda je *ponebí*, Falltüre je *padák* – hřebík je *hřeb* – louče jsou *spány*, provázek cuckový je *vajerek* – dřevěná mísa – *okřín* – krajáč aneb buclák na mléko je *vrchlice*, síto *řešato* – trouby – *růry*. Kouř je *dým*, *dýmuje se* – místo kouří. – Drůbež je *lichva*, – trakař je *tratar* – kolečko na vožení je – *kolmaha* – hnůj je *mrva* – vykopaná zem je – *prst* – kružadlo na zelí je – *ceitl* – zelí se *ceitluje*, ne krouží. – Skrojek s chleba je *náčinek* – preclíky (Pretzeln) *čepeníčka* – to jest v této formě ∞ (Ale, prosím, neračte se smát mému rýsování.) – Kdolky – *rozpičky*, Zwieback – *suchary*, – Sulz – *huspenina* – svatební koláče – *neomítky* – vánočky – *calty* – potom jsou také *hnětanky* oblíbené jídlo a bramborová kaše, tak zvaný *kocmoud*, německy [zvaný]* Totsch. Libra řeknou *Pfund* – $^1/_4$ libry *věrdunk* (ta samá dvě slova užívají též v Polné, přidávaje k tomu puter místo máslo), – jáhly – *pšeno*. Máslo se *vrtí*. Třešně jmenují *křešně* a amarele jsou *vlaské křešně*. Zkažené švestky,

tak nazvané bachoře, jsou u nich *řimpuchy*. Kaltoun od husy je *mladá hus* – a samotné tělo je *bošek*. Velikonoční svátky jsou na *červené vejce*, svatodušní pak – *letnice*; týden je *týhoden*. Mlha je *mhla*. Potok – *stoka* – ale voda, která schválně na mlýn se vede, je *starka*. Malé šišky, které se v lese k pálení sbírají, jsou *krákorky*, a chvůj, co se oseká, je *peručí*. Malý kus pole zůstane *pole*, ale velký je *dědina*. Žena, která se ve městě s bitím hus živí, je *husobitka*, potom je též *husopas*. Který pase ovce, je *skoták*, obecní slouha ale je *pastýř*, v panských dvořích jsou *voláři*, *honáci*, *pastýři*, *teletník* a j. v. – Hlásný je *povězný*, krejčí *krejčíř*, klempíř *plechař* – bednář *bečvář*, řemenář – *uzdář*, – krupař – *múkař*. Selské střevíce jmenují *škorně*, pantofle *trepky*, šaty zcela ušité, které se obyčejně malým dětem dávají, dokud nemohou jiný šat nosit, jmenují *karamanda*. – Scharlach – *spála*, – suché lámání v oudech *trolení*. (Moje babička říkala píchání *pškání*.) – Když se něco podbírá – *nastřílí to* – a potom se to *válí*. Pakosmici jmenují *studený jed v kostech*. *Boule* je, co se samo udělá, ale když si natluče bouli, je to *hlíza*. Umrlčí truhla – *rakev*, – hřbitov nazývají – *hřibitov*, – jako také při slově *hřbet* vsadí po *ř* e, *hřebet*, a při slově *chřtán* též *e* a místo *ř r*: *chertán*. Slovo řezat též jen s tvrdým *r* vyslovují *rezat*. Jeden starý Chodovák nazýval silný vítr (orkán) *burák*, avšak nejmenují to všeobecně.

Se slovíčkami jsem hotova, přemnoho ovšem jmenují i jinde tak a nazvíce jsou to slova Vašnosti známá; já však napsala je pouze proto, abyste měl, Vašnosti, dokonalou známost jejich řeči. Buláci jmenují se i sami, i nezlobí se, když jiní tak je jmenují; avšak raději slyší se jmenovat Chodováci, na kteréž jméno mnoho si zakládají. Obyčejně ale řekne se *Bulák*, *Bulka*, m. p. *Buláci*, *Bulky*. Kroj i obyčeje jejich popsala jsem v Obrázkách ve Včele a Květech, jen tři věci, které nevěděla jsem, musím přidat. Na bílých kabátech šarkových nosili Chodováci ještě před 150 lety

zlaté šňůrky kolem dokola jako lemování, okolo ramenou a u krku. Teprv když je Lamingar o jejich práva a svobody připravil a oni svého hejtmana i praporec ztratili, odpárali zlaté šňůry a dali si černé co smutek. (Co je konstituce, chtěli si dát zase zlaté lemování.) Letní spodky nosili bílé plátěné, po stranách červeně lemované. Boty neměli, nýbrž *čižmy*, napřed oddola k vrchu rozstříhnuté, červenými a bílými šňůrami šněrované a nahoře kolem dokola červeně lemované; také ženské nosily střevíce červeně okrášlené, což posud ještě vidět, ale mužské takové čižmy nejsou již k spatření. Také nosili obyčejně *čakan*, krátkou to hůl odpola žlutými hřebami hustě pobitou, na špici pak sekérku; – docela takový je čakan, jako nosí Slováci, kteréžto zbrani také oni tuším *čekaň* říkají. – Nyní má ji jen kmotr, když jde ke křtu, a to ne každý; také ženich mívá *čakan*, když jde k oddavkám. Co se ostatně kroje týče, již všecko popsala jsem v Obrázkách.

Ještě několik průpovědí a pořekadel chci Vašnosti přidat: To je děvče jako květ, paty jí mluví. – To je děvče jako mník – lusk – jako dobrá hodina. – Ta je na zhasnutí jak pochodeň – (která je slabá, nemocná). – Já před vámi vody nezkalila – stéblo jsem vám v cestu nepoložila. – Abys černá chodila – (přejou, kdo komu ukřivdí). – Je oškubaná jako lípa. – Tam je dav lidu, nikdo neví, kdo je s kým. – To jde lidu, jak by vlákno táhl. – Na jeho slovo může skály zakládat. – Ten kouká co devět hromů. – Je toho potřeba jako soli. – Ofoukl ho šťastný vítr. – Jak by se po tom zem slehla. – Jako by s nebe spadl. – Jak by ho na zlatého koně posadil. – Ať se octne, kde vlci vyjí. – Stojí jak na trní. – Pod nohou ho pálí. – Tolik oken a nebojíš se Pánaboha – (kdo neslušně mluví aneb zle dělá). – Bůh má velké oko. – Potkalo ho moudro s rozumem. – Jsou živí, jako sto květů. – Ten zpívá jak zvon. – Ani skřítka tu není vidět. – Spí jako snop. – Není o něm po-

hádky. -- To je jen jak rosa – (tak řeknou, když je o někom mnoho řečí; slunce zasvitne a rosa se ztratí). – Muzika je poloviční zdraví. – Děvče jako višně – jak růže pichlavá atd. – *Některé přísloví:* Jedna zdvořilost druhou stíhá. – Pozdě přicházející, kosti jídající. – Kdo sám čest nemá, jinému jí nedá. – Komu čest, tomu čest, pastýři hůl. – Snadno dělat komedii, když jsou tatrmany. – Kdo co rád má, o tom se mu i zdá. – Čím člověk zachází, tím schází. – Jaký kroj, tak se stroj. – Škodou člověk zmoudří. – Doba k době, rovní k sobě. – Pro milého nic těžkého, pro milou tou mírou. – Nedělej dobrého, neočekávej zlého. – Kdo chce mezi vlky býti, musí s nimi výti. – Všecky lidé všecko vědí. – Kde člověk mnoho, tam lidé málo – (kdo mnoho o sobě myslí, o tom lidé málo myslí). – Chudoba cti netratí. – Na zloději čapka hoří. – Zlé zelí nezhyne. – Lépe pán v radě než koza v zahradě. – Mlsný jen když oblízne, hladový když se nají. – Doma jez, co máš, u lidí, co ti dají. – Časté hosté nebývají vzácní. – Která bohatá, ta koza rohatá. – atd.

Pohádky, které jsem od Buláků slyšela, jsou: Chytrá horákyně. – O chytré královně. – O kose, kohoutu a kocouru. – Anděl strážce. – Tři přádelny (od Erbena ve Včele). – Čertův švagr. – Kdo je hloupější. – Strýček Příhoda. – Hloupý Honza. – Odplata za půjčku. – atd. Více je ironických mezi jejich pohádkami, a také jen takové nacházejí všeobecné obliby. Hádanek několik pěkných dala jsem do lonských Květů. Písně pouze jen dudácké mají, ale velmi pěkné. – Povaha těch lidí je přímá, upřímná, spíše hrubá než podlízavá; veselé mysle, neohrožení, střídmý, v domě hostinný však velmi k cizinci, zdravého rozumu, vtipný a nanejvýš poctivý jsou naskrze praobyvatelé těch hor. Nectnost jejich je přílišná nedůvěra, hrozná neustupnost ve všem, co si jedenkráte před se vezmou, a potom msta k nepřátelům, která se u nich dědí od otce na syna až

k vyplnění; to však jen za velké urážky. Dle těla jsou praobyvatelé nesmíšeni s jinými velmi krásní mužové, velcí, štíhlého vzrostu, silných svalovitých údů, smědých, obdlouhlých tváří, dlouhých, pěkně foremných nosů, tmavých, velmi jiskrných, ale mírně důvěrně hledících očí, tmavých, nejvíce černých vlasů, zkrátka výrazných pěkných tváří. Ženštiny nejsou tak pěkné, a také není k pozorování jakýs zvláštní ráz, je to příliš pomíchané; leč v nejvyšších horách, kde nejvíce se ještě původní ráz žen zachoval, jsou malé, slabé, štíhlého vzrůstu, ale zastanou silné práce. Tváří nejsou výrazných, ale jsou příjemné a mají nazvíce krásné oči. Jsou dobré hospodyně; a posud starší hospodyně samy plátno tkají a na vřetánko velmi tenounce přadou. Za starodávna musely o celé hospodářství ženy dbát, an muži celé dny jen po lesích chodili, zbraní a vojenských cvičení si hledíce. Jsou věrné manželky a dobré matky; mnoho dětí nemívají, ale silné děti a zdravé; jsou více pověrečné než muži, ale nejsou přepjaté pobožnůstkářky. Muži jsou nejvíce (to jest v těch nejvyšších horách pod Čerchovem) svobodomyslní a ještě je v nich mnoho husitské krve, co se týče náboženství.

Ještě dvě slovíčka zapomněla jsem: Přadénko malé nití je *skadlen*, velké je *podvazek*, pásmo nití je *kopa* (snad že 60 nití obsahuje). Kolik takových *kop* se na loket plátna vejde, tolikakopovy je nazývají, k. p. osmnáctikopové. Jinde v Čechách se všecko počítá na přadena a štuky, 4 přadena je štuka.

Nyní pověděla jsem vše, co o lidu tom vím; budou-li zprávy moje dostatečné, nevím, avšak těšilo by mne velice, kdyby, Vašnosti, jen několika řádky jste mne poctil a mně oznámil, odkud ten lid do Čech přiveden byl. Jestli byste, Vašnosti, ještě nějakou otázku stranu nich žádal zodpověděnou míti, mileráda Vám ji oznámím.

Která slova jsou s písmenou *P* znamenána, jsou z okolí polenského (u Německého Brodu, Polna), která s písmenou *N*, z okolí náchodského. Blíže Liberce nejsem tak známá; jedině to nápadné, že koncovku *-iti* vyslovují pouze jak měkké *ť:* hádať, smáť, pěť, šesť a t. d. – V okolí domažlickém a vůbec v Klatovsku *ou* vysloví se jen *u:* jsú, klobúk; je-li samohláska *u, a* na začátku slova, kladou před ni *h*, k. p. *húřad, hučitel, handěl, Hadam* a t. d.

Já jsem Češka, řeknou u Domažlic: Já jsu Čechyně; učitelkyně; horákyně.

Domažlický výraz:	*Náchodský:*
Děvka	= *ďouka, ďouče;*
lávka (Steg) řeknou: *lauka, krev kreu*, ale jen v okolí náchodském a výše do hor;	
spínadlo	= jehlice (Haarnadel);
přeska	= přaska = sponka;
pantle	= fábory = (Bänder);
kalouny	= kanice;
fjertoch	= zástěra;
škorně	= dřevěnky;
plena	= loktuška (Kopftuch);
vrkoče (pletánky)	= rulíky (to jest z vlasů);
spolčata	= dvojčata;
skadlen (to jest význam pro malé předénko; je-li větší, řeknou *podvazek*);	= přádeno, přádenko;
kopa je	= pásmo.

Slovo štuka v *D.* neznají. V *N.* počítá se příze na štuky = čtyry přadena obnáší štuka a dle toho poznává se i plátno, to jest mnoho-li štuk se dá. V Domažlicích řekne:

To je tolika a tolikakopové. Osmnáct = 20 kop na loket, aneb méně.

Domaž.: *Náchod:*

náčinek (chleba) = skrojek = slípek;
čepeničkа ∞ = preclíky,
rozpičky = hnětanky = kdolky,
suchary = cviboky (Zwieback),
huspenina = sulz = rosol;
calty = vánočky, pletenice; v Polné *ceplíky*,
neomitky = koláče, které se při svatbách rozdávají a snad od toho se tak jmenují, že jsou na holé peci pečené a neometené;
máslo = v *N.* šmolc, to jest převařené; v *P.* též *máslo*;
putr = naopak: v *N.* je *máslo*, to jest čerstvé; v *P.* též *putr*;
pfunt = v *N.* libra, v *P.* též *pfunt*;
vjerdunk = v *N.* $^1/_4$ libry, v *P.* též *vjerdunk*.
V *D.* i v *P.* neřeknou ale 2 vjerdunky, nýbrž $^1/_2$ pfuntu a zase 3 vjerdunky;
kocmoud = bramborová kaše, Němci řeknou Totsch;
mladá hus = v *N.* kaldoun, v *P.* drobečky;
ta hus = ta husa;
bošek (je pouze tělo husí bez kaldounu);
vospence, když se vyráží peří, aneb jak se řekne při člověku, když je zima, že má husí kůži;
kotejše = v *N.* pápěrky, když se spodní část péra zdére;
lichva = drůbež;
husopaska = pasačka;
husobitka, která obyčejně v městě husí bije a prodává;
křešně aneb sladké višně = *N.* třešně;
vlaské křešně nazývají *amarele*;

tuřin je velká bílá řepa; a v *N.* jmenují obojí malou a velkou *řípu*;
řeřáb = jeřáb;
řimpuchy = zkažené švestky = bachoře, které opadají;
slívy = blumy; v Polné dalmazinky říkají kulatým velkým polo modro, polo rudočerveným slívám;
modráčky = charpa;
heřmánek = rmen;
střemcha = bez;
bez, co se jako koření upotřebuje; ale v *Nách.* oboje stejně jmenují;
pšeno = jáhlí (Hirse);
pšence = pšenice;
sneska = směska (co se dobytek krmí);
chroust = brzlík (Maikäfer), babky také;
peručí chvůj = chvoj (co se v lese od stromu oseká);
krákorky = šišky (malé);
prsť = zem = (ta dobrá, co se v zahradách potřebuje);
dědina = pole;
pole pak ale jmenují malé rozdělené kusy pole; ale co je v celosti, je dědina;
parez = pařez.
Tři slova, při kterých Domaž. neužívají *ř*: parez, tratar, rezat;
pastejř = *N.* slouha;
skoták = též, pro skoty aneb ovčák;
volař pro voly;
voráč = jmenuje se první pacholek, který někdy hosp. zastává;
výmluv = vejměnek;
pobuda = kdo rád všude ostane; *pudivítr*, zbrklý člověk;
povězný = *N.* hlásný;
můkař = krupař;
huzdář = řemenář;

plechař = klempíř;
bečvář = bednář;
krejčíř = krejčí;
dav = houf: *dav lidu* (množství lidu);
veselka = svatba;
na červené vejce = velkonoce;
vánoce i hody = hody vánoční, velkonoční, svato[dušní];
týhoden = tejden;
odpolodne = odpoledne;
dopolodne = dopoledne;
hejtu = přástvy, dračky; v Polné: táčky = přástvy;
šírání = soumrak, smrkuje se = *šírá se*; ale přísloví mají: od svitu do mraku.
Říkání = to jest vůbec čtení, jenomže se zhusta užívá, k. p.: kterak v té knize pěkné *říkání* a p.;
čtání = v *N.* čtení.
V Domaž. rč.: já jsu *čtal*, budu *čtát*, *čtám*, *čtá*, *čti*;
v Náchod. rč.: já jsem *četl*, budu *číst*, *četu*, *čete*, *čet*;
rakev = v *N.* truhla umrlčí;
hřibitov = hřbitov, ale více krchov;
hřebet = hřbet aneb záda; vezmu tě na *záda* = vezmu tě na hřebet.
Vršky, vrchy = kopečky, kopce;
mhla, *mze* = mlha, mlze;
škála = skála;
silnce = silnice;
stoka = potok;
starka je rameno potoka neb řeky, které si mlynář na mlejn žene;
nechčestí = neštěstí;
spála = šarlat (Scharlach);
*hlíza** = boule (* to jest, když si udělá sám člověk uhozením);
*bůle** = též boule (* která se sama sebou udělala);

trolení = suché lámání (v oudech); také říkala v Náchodsku místo píchání *pškání*; pškát.
lože = postel;
*líce** = tváře (* skloňují: líce, lícata);
*slunce** = slunce (* takto skloňují: slunce, sluncete, -ti);
*dom** = dum, (* volají: pote *dym*, *dem*);
sence = sednice, ve dvořích taková velká sednice, kde se schází čeleď, jmenuje se *ratejna*;
stunce = studnice;
lajce = též lajce (místo lavice);
*srub** = komora (* při sednici);
sklep = opět komora (Gewölbe);
*loch** je = sklep (* to je podzemní; též v Polné řeknou loch);
padák = dvéře (Fallthüre);
ponebí = půda (Obere Boden);
vorbička = klika (Klinke bei der Thür);
krb = ohniště (v Domažlicku ještě málo vědí o plotnách, zvlášť sedlák);
sudeň = police;
misník = poličko (co jsou talíře);
halměř = almara;
vokno = vokno (okno);
hřeb = řebík;
*dejm** = kouř (kouří se) (* dejmuje se);
vrchlice = buclák, v Polné *krajáč* (nádoba na mléko);
dižka = dižka neb dojačka; v Polné *hrotek*, dřevěná nádoba, do které se dojí mléko.
vokřín = mísa dřevěná;
košinky = vošatka (to jsou na chleba ošatky);
kůš = koš;
růry = trouby;
řešeto = sejto (Sieb);
cejtl = kružadlo na zelí (se krouží zelí a v Domaž. se *cejtluje*);

motojdlo = motojdlo (místo motovidlo),
vajerek = provázek cuckový, aneb po polensku puclíkový;
spány = louče; v Polné též spány;
tratar = trakař;
kolmaha = kolečko (k vožení hlíny, rumu atd.);
*psina** = zimnice (* také někteří řeknou zimnice, ale málo);
psotník = božec (Fraisen).
V D. prsa, ramena, kolena užívají ve dvojném instrum.: *prsoma, ramenoma, kolenoma.*
Lid má v nářečí domažlickém v akusat.: *lida*, a dativ: *lidom*; též *věc* v dat.: *věcom.*
Neurč. čís. *všem* má též v lok. *všom*; náměst. p. *čem*.. též v *čom.*

Přídavné jméno, končící se na *-ovo* a *-ino*, užívají první pro mužské a druhé pro ženské pohlaví, ale špatně, k. p.:
bratrovo pole matčino dítě,
bratrovo chlapec –čino dcera,
bratrovo dcera –čino klobouk,
matčino dcera, též v množném počtu zůstane př. jméno nezměněno a tak i u mužského pohlaví s koncovkou -ovo.
–čino dcery,
–čino dceři,
–čino dceru,
–čino dcero,
–čino dceři,
–čino dcerou.

Předložku *z* užívají dvakráte, k. p.: *ze z pole, ze z Domažlic.*
Náměst. *je, ně* pro čtvrtý pád střed. poh. dobře užívají, k. p.: pite je (pivo), dojděte pro ně (maso). Osob. náměs. naše vyslo[vují] dlouze – *náše, váše.* Otazovací náměst. *co* spojují obyčejně s přívěskou *pak copak?*; v Náchod. to ale

zkracují a tážou se: *cák?* Cák jsi prál (pravil). V Domažlicích ale nazvíce řeknou: *kterak: Kterak* to povídals? v N.: Cák's to prál?

D.: *N.:*

lefký = lechký;
vlfký = vlchký;
zamračená = škarohledá;
vratký = vrtohlavý;
libná = přívětivá (holka);
*pošetilá, bláznová** = splašená, bláznivá. * V hlavě se jí popudilo, myšlenky jí spadly, tak řeknou v D., když se kdo zblázní.
karasatý, kučeravý = kudrnatý (vlasy);
lehlé = rovné;
selný = silný;
pelný = pilný;
penvý = penvý (pevný);
velikrnatý = velikánský;

Stupňování užívají takto: k. p.:
hluboký, hlubokejší, nejhlubokejší;
bystrý, bystrejší, nejbystrejší;
divoký, divokejší a t. d.;
horejší = nejhorejší;
uzkejší, hezkejší;
dobrý, dobrejší, nejdobrejší;
měkký, měkčejší;

D.: *N.:*

pravila = prála;
plačeš, krátce vysl. – zde ale dlouze – pláčeš;
umejl = umyl;

síkl = sekl (kosil) trávu, *nasíkl* si trávy;
smíl, smíla se = smál, smála;
pršit bude = pršet;
humřil = umřel;
kálat parezy = štípat;
cintoval se zimou = třásl se zimou;
šupí mu mráz po těle = obchází ho mráz;
šumí (ty šaty, v lese) = šustí (šaty, listí v lese);
nastřádat = naschromáždět;
vyškrejpat = *vystříkat*;
vyštípit = určit, k. p.: jistý den;
vštěpovat = sázet (neštovice);
válí se bůle = provalila se;
rozžehnout svíce = rozsvítit;
rozvalilo se nádobí dř[evěné] = rozsušilo;
odevzdat na vojnu = vzali ho na voj.;
oznámit s kazatelny = ohlásit,
nadít korale, niť do jehlí = navlíknout,
dobejvat brambory = kopat,
vrtět máslo = tlouct; v Polné též *vrtět*. Taktéž v P. místo kácet, řeknou: kátět, hádět = házet.
Střílí to (do boláku) nastřílí = škubá;
krakat = za vlasy tahat = rout; on mne ruje (rve);
venčit = chodit se říká, když děvče často od muziky ven vybíhá.
Na volání chodí chlapec k děvce v sobotu večer ke komoře k okénku.
Vně tolik co venku;
bul říkají ti staří Chodováci na horách. – Já jsu *bul*, aneb bjel;
strachno místo strašno. *Vete* místo viďte? (gelt?);
pote místo pojďte; *bedle* místo vedle;
chapne = chytne. „Záhy sedněte na kůň a cválejte k městu," řekl by Domažličan. Také užívají vůbec slovo *hyn*;

k. p.: sedněte *hyn* za stůl = *hyn* na vršku. I slova *bohda* všude se užívá: bohda zítra se shledáme.
Chutě = rychle;
záhy = brzy.

V Náchodsku široké *y* s čárkou nikdy co *y*, nýbrž vždy *ej* se vysloví, a tak po celých Čechách, nejen tam: *zejtra*, *umejt*, *mejdlo* atd.
Sedm také se všude vyslovuje *sedum*;
také se nikde, jak dalece mi známo, nevysloví čistě: okno, oheň, osm, osel; vždy se *v* předkládá. V Náchodsku (a po celých těch Krkonošských horách se stejným nářečím mluví) také neřeknou bratrovi, jen *bratroi*.
Klebeta místo kleveta mnoho se říká v Boleslavsku;
obá dvá též nazvíce;
tvarůžky sem tam, nejvíce homolky, sejrky;
sněh, *větr* leckde je slyšet;
tého, *jedného* okolo Polné;
muší = musí v Domažlicku i v okolí pražském a Boleslavsku. Akusativ se však skoro ve všech krajích dobře užívá: Viděli jsme sedláky, tovaryše atd. Tak i přídavná jména v prvním pádu: *hluší* sedláci; ovšem ne v městech, nebo to vůbec řeč pokaženější. – Dobře řekne Domažličan: Děti se modlí, šaty šumí, chlapci se honí; ale také řekne: *Oni* to *ví*, místo: vědí, a také: oni *jí*, místo jedí.

V okolí chlumeckém (v Jičinském kraji) sedlák nevyslovuje měkké *ě*, k. p.: *mesto* místo město, *vertel*, *pet*, a *pobehne tešinkou* k mestu (pěšinkou).

Vůbec také panuje v Čechách zvyk, když chce sedlák poctít někoho, oslovuje ho jako třetí osobu množ. počtu: Kdybyste, pane, byli doma. *Nejsú hurozený pán dym?*
Místo *v eu*, *au* mnoho se v Čechách užívá, ale naskrz v Krkonoších; k. p.: *kreu*; *poliuka* (krev, polívka); lauka, ďouka = děvka, lávka.

V Domažlicích jmenují Marii *Manka*, v Náchodsku *Manča*, *Máňa*. Kateřina *Káťé*, *Káťí*, v N. krátce *Kačka*. Anna = Hanna, Hančé, v N. nejraději *Anka*, *Anče*. Oblíbená jména jsou

V Domaž.:

Hanna = Anna,
Markyta = Markéta
Barča = Barbora,
Káťí = Kateřina,
Manka = Marie,

V Náchodsku:

Anka, Anče, Ančka,
Bára = Baruška, Barča,
Terka = Tereza,
Manča, Mařena, Mařka,
Kačka = Kačena,
Bětka = Bětuška, Alžběta.
Madla = Madlena, aneb Máňa,
Francka = Francla,
Tonka = Tonička.

Z mužských:

Hadam = (Adam, nejoblíbenější),
Hantona = Anton,
Honza = Jan, též oblíbené
Tomeš = Tomáš,
Matěj =
Jirka = Jiří,
Kuba = Jakub,
Janek = Honza, Honzík,
Francek,
Bartoš = Barta,
Kuba = Kubík,
Venca = Vašek = Váša,
Tonda =
Joza = Jozka a Jiřík.

Vůbec má každé místo svá jména, která mu jsou vlastní; tak je někde mnoho Lidek (Ludmila), někde Lenky, jinde Johanky, Rozárky panujou. Z mužských: Pavel, Petřík, Vavřínek. Ale ostatních jmen neobyčejných zřídka mezi selským lidem se nalezne; jen tak ve městech mezi nóbl třídou. Ještě musím přidat, že v Krkonoších *srdce*, *mlč* a ještě některá slova, která mi teď nenapadnou, široce vy-

slovují; k. p.: *serce*, *melč*, *čete* (místo: čte), hrnec = *hernec*, *sernec*, kerk (krk).

Ještě něco. Dobře jmenují v Domažlicích *pochodeň*; v Náchodsku a jinde jen fakule.

Dmž. *mnohonásob*, jinde všude řeknou: *v kolikero*;

Dmž. *kolikeronásob* – *v tolikero*;

Dvojnásob – dvojitě leželo plátno,

trojnásob – ve troje, ve tři,

čtyrynásob – ve čtvero,

pateronásob a t. d. – v patero a t. d.

D. desky, N. *prkénko* ohoblované,

D. hřímá N. hřmí.

III

Různořečí domažlické

I. Přídavná jména odvozena od statných ženského pohl., k. p. matčino skloňuje se ve všech pádech stejně a zůstává pro každé pohlaví stejné:

matčino – dítě – dcera – chlapec

ino – dítěte

ino – těti

ino – tě

ino – tě

ino – těti

ino – tětem.

Pro mužské je *ovo*: sedlákovo – zahrada – klobúk – pole: též ve všech stejně. *Střední se ale dobře skloňuje.*

II. Rodinná jména mají koncovku ic, k. p. Jakubcoic dcera – syn – rodina. Hanušoic – Němcoic – leda že by měla na konci *y* [neb spoluhlas. ktera].*

III. *Dítě*, *věc*, *dráb* – *chlap* a j. má v 3m p. mnž. p. om: *dětom*, *věcom*, (*věc* má v mž. *věce*), *drábom*, *chlapcom*, *penězom*, *předvčírom*, *v ňom*, *lidom*. *Lid* má v 4m pádu mž. pč.

lida. Viděl jsem *dav lida*. *Vejce* skloňují i v II. p. dobře – a *slunce* má v II. p. *sluncete* a v III. *slunceti*. Ostatní dobře.

Líce má v m. p. *lícata*

lícete	–	lícat
líceti	–	catům
líce	–	cata
líce	–	cata
líci	–	catech
cetem	–	caty.

Mám od sluncete *lícata opáleni*.

Duál rukoma, *nohoma* – *prsoma*, *kolenoma*, *křídloma*.

Stupňování: bystrý – bystrejší – nejbystrejší
divoký – divokejší
dobrý – dobrejší
vysoký – vysokejší
hnízký – hnízkejší – atd.

Při stupňování bystrý, dobrý – chorý a všech, kde *r* nepřechází v *ř*, také při slově *horejší* zůstává *r* nezměněné. Mimo těch ve slovech *parez*, *tratar* (trakař).

Zkracování a prodlužování slov, k. p. silnice – *silnce*, *pšence*, *stunce* (studnice), *sence* (sednice), *motojdlo*, *pajmama*, *pajteta*, *lajce*, hřbet *hříbet*, *hřbiiov*, *kobilihy* (koblihy), *persty*, *serce* a j. *Čechyně*, *horákyně*, *učitelkyně* místo Češka, horačka, učitelka.

[Předložka.]* K předložce *ze* – přidávají z – zez. Zez Domažlic; ja jdu zez pole; zez čeho si to vzíl?

Ou mění se v ú, k. p. *kút*, *dlúhý*, *klobúk* atd., ale v některých slovech (čas.) o vsouvají, p. *svinoula* (svinula), *minoula*, *veznoula* (*vezmula* místo vzala, m v n proměněno), rzk. *nezankynej! zanknoula* (zamknula), *pošinoula*.

M v *n* v některých slovech přichází n. p. za*n*knout – vez*n*ul – vez*n*e – s*n*eska (směska).

T na konci slova měkce *ť* – *byť* – *mýť* – *smáť*, *práť a humejť* atd.

Mýt se má v m. č. *umejt, umejla – umejl. Smích* (v časo.) *smíť* se (smát) smíla se – smíl – vysmíl, – *třást – třísť* se – *třísl* se – *vytřísło* ho to – *vzal – vzíl* – vzíla to, – *držet – držít – držíla, záblo – zíblo* ho – vyzíblý, – *sekat – sikat, nasíkl trávy, pršet – pršít, pršílo, vlezl – vlízl, vlízla* (do húlu), *mrzel – mrzíl* se, *mrzílo* je to, *viděl – vidíl, slyšel – slyšíl* – a t. d. – *umřel – humřil.* –

Před *a u* klade se *h*: huzenář – hudidlo – huzený – hučitel – *Hadam – Hanton – halměř* atd., pak před *n* ve slově *hnízký – hníží* se to.

ae – päm – däm – naříkäm – nemäm, a v.

Ve slovech silný, pilný mění i v e: *selný – pelný*; *h* mění ve *f*, ve slovech *vlfký, lefký, křefký* a snad i ji[nde]. *V* v *b* v slově *bedle* (vedle); *l* v *j* v sl. *jedva* místo ledva. – *Teky* místo taky, *imo* místo mimo, *tepřiva* místo teprva – *prvá* místo prve, *Zehoř* místo Řehoř, *bedlička* místo berlička, *ičkot* místo nyničko, nyní (oblíbené příslovce); *škála* místo skála, *plače* pláče, co plačeš? (krátce), *náše – váše* (dlouze vyslovují); *díl* to trvá, m. déle to t.; *votipka* slámy, votypka; *vete* místo viďte; *jdite* místo jděte; *tich* místo těch, *dívči* místo děvče; tich dívčat – chlapec, bratr, hoch, pták to vše se dobře skloňuje i v 4tém pádu, ale přídavné jméno je mi posud nejasné, chci tedy jen dle příkladu – *špatni* děvčata, *zkaženi* vejce – divní chlapci – špatnej chlap. –

Vidíla jsem *hrozní* strašidlo.

Divčata byly tam huzanknuti.

Nebyly tam hodni divčata hani hodni chlapci ani dobrý děti.

Já tam *žádniho* nevidíla.

Modlete se – *modlite* se – pojďte – *pote.*

Před *o* kladou *v* jako všude snad v Čech.: *vokno – vobraz – voltář – vondat.* –

Dobře užívají při stř. ph. 4tý pád, k. p.: dojdi mi pro *ně*

(pro to maso), píte *je* (to pivo), nemám *je* napsani (to psaní).

Oni to *umí* mst. uměji – oni *jí* mst. jedí, oni to *ví* – mst. vědí, – ty šaty jim *sluší*, – hedvábí na nich *šumí*, oni se *učí*.

Ukazovací zajména (místojména) tuten, tuta, tuto – – tuti, tuty užívá se zhusta před statnými jmény. „Čí je tuten chlapec?“, – „tuto dívčí“, „tu*tím* lidom nebudu dělat“, „do tutich věci mi nic neni“, „dej mi sem tutu votipku slámy“. –

Čsvo: byl vyslovuje selský lid *bul*, avšak jen v některých obcích, co jsou Chodové.

Domů jako *demů*, pote *demu* – dolů též místo o–e *delů* – v jiných slovech né.

Kdy se mluví se starší neb vzácnou nějakou osobou, mluví se s ní jako v třetí osobě. „Kde jsú oni buli?“ „Tatíček nejsú dym?“ –

Při kdybych – já bych se *ch* vynechává. „Já by tam šla, kdyby já vědíla, že pujdú mamička se mnú.“

Místo jak, jakže – *kterak*, *kterakže*. –

Číst, četl jsem, čtení – *čtát*, *čtal* jsom, *čtání*, v rozkaz. *čti* (v Hradecku: *čeť*).

Eh, *iba*, *nu*, *no*, *oh*, *(bohda)* – užívá se ustavičně v řeči. „Nu, kmotra, kterakže se máte v ti Praze? – Eh ba, prosím vás, jako chudobni člověk v bohatim městě.“

týhoden né týden, *polodne* – *odpolodne* – *dopolodne* – *strachno* strašno, *prála*, pravila, (*pškát* píchat, *pškání* – píchání v těle).

sedl na kůň.

rymník místo rybník.

Muším dát dívči do města, haby dostálo *studu*, je zvlčena.

to je *jini* = ný.

Nejde mi to do ti hlavy.

cintoval se zimou.

náčinek – skrojek, slípek chleba.
čepeníčko Bretzeln, preclíky
calty – vánočky (ceplíky v Polné)
rozpičky vdolky sprosté v peci pečené, poplamenice.
suchary – Zwieback panský. –
hnětanky mastné hnětené vdolky, aneb když od dobrého těsta něco zbyde na vokřínu, udělá si hnětanku kuchařka.
neomítky koláče svatební, co se *neométají.*
huspenina – Sulze, rosol.
řimpuchy – bachoře, zkažené švestky padavky.
prst dobrá zahradnická zem, a vůbec zem.
mrva hnůj.
pole jsou malé částky pod 1–2–3 strychy.
dědina je velký kus pole pod více strychů, od otce na [syna] zděděná, *dědina otcovská.*
peručí chvůj. –
krákorky – malé šulky smrkové, jedlové k pálení.
křešně – třešně – velkým amarelím říkají vlaské křešně.
tuřin bílá řepa velká (Torschen).
osiva pole oseté.
příloh úhor (Brachfeld).
stoka potok, struha.
starka voda na mlýn vedená a co mlynář od mlýna pouští zase.
srub komora, Gewölbe.
loch – sklep hluboký, *sklípek* je při vrchu, předsklepí.
padák Falltüre.
ponebí půda nad stavením.
vorbička klika u dveří.
krb – ohniště otevřené v sednici.
halměř almara.
sudeň misník, polička (na Slovensku též *sudno – suno*).
hřeb hřebík – *na hřeb.*
spány louče, dračky. –

řešeto síto.

cejtl kružadlo na zelí, *cejtlovat zelí.* –

(v)okřín dřevěná mísa.

rúry trouby u studně u kamen – *trúba* jen hudební nástroj.

kolmaha kolečko, úzký trakař.

kotejše paběrky (od peří), pápěrky.

vospense když se podškubané huse brčka zase nalejvají, také když má člověk „husí kůži", říkají „mám pelnú kůži vospensů", „vospense se mně vyrazily".

lichva – drůbež, na Slovensku *hiď* a lichva drobný dobytek.

hus ta.

husopas(ka) co husy pase.

husobitka, co se bitím a prodejem hus zanáší ve městě.

bošek tělo husí bez křídel a krku.

mladá hus – drobečky, kaldoun.

dým kouř, *dýmuje* se kouří.

putr máslo čerstvé; převařené je *máslo.* (Tak i v Polné).

vrtět tlouct (též v P.).

motvice tlouk v máselnici.

rakev truhla umrlčí.

trolení v húdech – Gicht, suché lámání.

studený jed v kostech (Beinfrass).

spála Scharlach.

nátcha silná rýma, *růže* – Rothlauf.

hlíza boule, když se sama od sebe udělá, *boule* od *úhozu.*

nastřílí když se [bolest]* boule podbírá; pak *válí se*, když propukne.

pověžný – hlásný. –

huzdář – řemenář.

mukař – krupař.

krejčíř – *krejčí.*

plechař – klempíř.

bečvář – bednář.

pfunt libra (i v Pol.).

věrdunk čtvrt libry, dva, tři, pět věrdunků se říká (též v Pl.).

peníz – videnský.

vrhlice buclák, krajáč na mléko. –

dížka hrotek, žbelíček, do něhož se dojí.

vědra kovaná, v nichž nosí děvčata vodu, majíce je zavěšená na *vážkách* na hrdle ležících, neboť tam ani konve neb putny vidět není na vodu. –

kalení otruby s moukou spařené pro svině.

vajerek provázek cuckový.

skadlen krátké předénko bavlny neb nití. –

podvazek [velké]* dlouhé předeno příze řezné- *přadeno* je obyčejné přadeno.

kopa pásmo, v němž je 60 nití.

výmluv – výjmínek selský. –

veselka – svatba.

líčko – líce – tvář, obličej.

lože postel, *nebesa* nad ložem.

spletánky – vrkoče, copy, spletené vlasy.

modráčky charpa – chrpa.

kontrhel (alchimilla arvensis) dělají salát z jara. –

řása vřes (erica).

kukalky (orchis) vstávač.

babky, dědky (imortella lesní, růžová je bab., bílá děd.)

řebíček bez modrý, střemcha *bez* (bzí).

můří nožka (delphinum), *chudoba* (svatoj. kvítí, jichž se děvčata ptají).

chudobka sedmikráska. –

doubravníky hříby, pak jsou *modráky, másníky – kozí-brady* (kuřátka), *jelení skoky* (hlošák jelení), *syrovinky* (se jedí syrové jen osolené, (*lišky, kraváky, holubinky, ryzce, mezníčky.*

řeřáb jeřáb.

spínadla přásky u [košil]* šněrovačky. –

drcek knoflík lesklý, nímž je košile u krku zapjatá.

šerka bílý z domácího, hrubého, vlněného sukna kabát, jenž volně k tělu přiléhá – lemován kolem a na ramenou černými šnůrkami. Před dávnými věky, dokud ještě Chodové své svobody měli, byly ty černé šnůry zlaté. –

Vínek co nosívaly děvčata nad čelem; je to pásek plátěný as na tři prsty široký, bílými krajkami obšitý a barevnými korálky vyšitý.

bulka staré čepce, jež málo v kterých obcích již nosí. I také sukně dlé starého kroje bulského. Od slova *bul* přezdívají těm [starým] sedlákům Buláci. –

plena bílý šátek, co nosí ženy [přes]* na hlavě.

Stuhy stužky, fábory, *pantle.*

Pobuda která všude zůstane.

pudivitr zbrklý člověk, splašený.

vratký komu se lehko hlava zatočí i nestálé mysle člověk.

libná divči přívětivá.

krakat rout za vlasy; *krače mne* – ruje mne. –

vštěpovat neštoice – sázet neštovice.

odevzdat na vojnu chlapce.

oznámit s kazatelny ženicha a nevěstu.

nadít do jahly niť; nadívat korále [na] kalounek. –

rozžehnout světlo.

kálat dříví (štípat).

chapnout chytit.

strápat strádat. –

škrejpat stříkat.

rozvalilo se (dřevěné nádobí rozsušilo).

spolčata dvojčátka.

šírání, šírá se – soumrak, súmračí se, smráká.

hejtu – návštěva, tolik co na *táčky* (v práci).

dychánky, na *dychánky*, na hrátky (přijít bez práce, jen si tak sedět a povídat). –

hyn, *hyndle*, „hyn tam na vrchu", „hyn tam sednite na lajc" (hen). –

vně venku. „Jdite vně, děti! –

chutě rychle, (slov. chytro,) „chutě chvátej, hať se záhy vrátíš." –

dobývat brambory. –

dynovat prosit, žadonit. *Dynovačka* o velkonocích.

červené vejce velkonoce.

Zelené svátky – na Ducha – Svatodušní.

srostlíky dva hrnčíky pospol, v nichž nosí na pole jíst.

pšano jáhly.

houdek houslista (dudák s dudama).

náton silného kus peně, co se na něm dříví kálá.

mejtíště jahod – kde je vymýtěný les a hodně jich roste.

paskoné konopí [samičí] matiční; *semenec* – konopí samčí.

veselý kostel – „V Praze je mnoho veselých kostelů" (pěkných – skvostných).

Veselá Hora. Tak se jmenovával, jak staří povídají, vrch nad Domažlici, kde nyní kostelík sv. Vavřince, od něhož i [sám]* vrch jméno má. Je to pěkný vrch při samém lese Rmútu – a býval jindy ovšem také lesem porostlý, nyní je ale [oset]* zorán. Veselá Hora jmenuje se ještě i v staré památné knize, a lidé si povídají i to, že tam býval za starodávna pohanský chrám, co nyní kostel sv. Vavřince. Když je tam pouť [a i jiné dni za leto]* scházejí se tam lidé z města i okolí, [prodávají tam...]* na pouť, a odpoledne se pak v blízké hospodě slaví tancem, zpěvem, jídlem i pitím. Také jiné dni v letě se tam městská mládež scházívá k zábavě.

čtyrmecitma: Každý den odpoledne ve čtyry hodiny zvoní se „čtyrmecitma". – Když chtějí děti na matkách

svačinu, odbývají je obyčejně: „Ještě ani nezvonilo čtyrmecitma“ (24?).

Domácí nemoc, Heimweh. Na tu v okolí tom tuze věří, a říká se, že od ní není pomoci, „jestli člověk hned domů se nevrátí.“ –

Voračky (viz Karla v Perlích). –

Panny Marie Prsa (Oser Plöckelstein) vyhlíží od Domažlic jako ženská ňádra.

Škarman vrch hned u Domažlic.

Černý Les. – Les k Bavorům se táhnoucí.

Čerchov je v něm [z] nejvyšší hřbet od strany Domažlic nad Klenčí k Hohe Bogen se táhnoucí. –

Kámen vrch v tamějších lesích zarostlý lesem, ale nahoře je kus čistiny skalnaté, tam je balvan plochý a pěkná vyhlídka odtamtud. Jiný vršek nablízku jmenuje se „*Zámek*“, (povídá se v pověsti jedné o něm) a tam jedna osamotnělá veliká borovice, kterou prej žádný podtít nesmí. – Tam kdys prý ten zámek stával. Nedaleko jeho je *Babí pupek*, okrouhlý vrch, a pod ním jezírko – „*Černé jezero*“ zvané. – Také tam ještě jsou *Vejslavice* (vrch), *Sanda*, *Rmút* (les, o němž je hezká pověst; lidé vyslovují Ermout). – *Pohanská skála*. – *Tisová* (vrch). *Vrchovo* (také tam kdys zámek stával). – *Soběr* (Sauberg ho jmenují Němci). *Hvězdinec* (Gewintzi překřtili ho Něm.). *Stříbrná hora* – *Blížení* a j. a j. *Praporiště* je tam jedna vesnice, kterou Němci jmenují Brambusch.

s vínem jít o svatbě. Ve městě je posud ten zvyk, že nese mladé děvčátko před svatebníky do kostela víno, a [když]* které kněz posvětí. Když jdou z kostela, postaví se děvčátko s ním na práh u domu nevěstina, a plný pohár podá ho matce nevěstině neb starosvatce – ta ovšem připíje, pak ženichovi a nevěstě podá, a teprv vyjdou do stavení.

slívá – je horko, až slívá, v letě při žních.

je bláznová – v hlavě se jí popudílo – spadly ji myšlinky.

bílý smutek. Celý půst nosí selky bílé stuhy a muži okolo klobouku bílé šňůry „*smutek*".

mráz mi po těle šupí.

jako by po mně lízlo – (je mi nevolno).

IV

Některé zvláštnosti ještě nářečí domažlického

Že při skloňování vlastních jmen přivěsují v jed. i množ. poč. v 1. a 5. pád. koncovku *-ovo* u mužského a *-ino* u žens., to Vám známo bude. *Děti* mají v 3. p. dětom; lidom, jeslom, (všem) všom, v čom, v ňom (v něm), pánom. *Věci* mají v 1. p. věce, věcom v 3., věcech v 6. p. *Slunce* skl. sluncete, -ti; *líce* – lícata, -ti. Duál užívají úplně: *křídloma, prsoma, nohoma, rukoma*; 4. p. užívají pravidelně.

Že před samohláskami *a, u h* kladou, račte vědět; mimo tyto před *n* a *r* ve slovech: *(h)níže, (h)nízko* a *(h)rys.* Pořekadlo: Žena jako *hrys* = (buď zvíře ostrovid, buď druh vodních ptáků, buď houba ryzec). Místo *é* se v příd. jmenech skoro pravidelně *í* vyslovuje i v stat. někdy, k. p.: *Pěkní* dítě, *černí* plášť, *špatní* člověk, *mladí* pán, *svobodní a vdaní* tam buly, *strakatí* šaty a t. d.; neviděl jsom tam *žádního*, koupil to za půl *zlatího*. Ty, těm = *ti, tím:* tím pánom to dáme, *tím dětom; ti* paní jsú vdaní.

Děvče vyslov. *dívčí* – naše dívčí, Kačena – *Káčí, Hančí;* jděte – jdite, pěna – pína; „dítě tiché jako pína". Místo byl vyslovují *bul*, ale jen sedláci čistě; v městě zní to *u* více jako *ü.*

a vyslovují v některých slovech jako *ae*, k. p.: *daem* (dám), *paen* (pán), *maem* (mám), *baeť* (bát) *žaeť* (žať). Nemohla jsem posud vyzkoumat, jestli je to pravidelně provedeno. V Gömöru mají též měk. *a*: *maeso, gjaerb, klaek* a t. d.

Naše – vaše vyslovují dlouze: *náše – váše*, pláče krátce: *plače*. – *š* místo *s*: škála, muším, šlyšet; *r* místo *ř*: parez, tratar (trakař); *b* mst. *v*: bedle (vedle); *j* mst. *l*: jedva (ledva); *f* mst. *ch, h*: lefký, vlfký = lehký, vlchký; e mst. *o*: delů (dolů); *y* m. *o*: dymu (domů); *m* mst. *b*: rymník (rybník); *n* mst. *m*: kan (kam), tan (tam), vezni = vezmi, ven = vem (zkrácené vezmi), zankni = zamkni, sneska = směska, sednnásob = sedmnásob. – *Řeřáb* mst. jeřáb; *paňteta* = paní teta; *pajmáma*; *peňze* – peníze; *mlnář* – mlynář; *hřibet* – hřbet; – *hřibitov* – hřbitov; *selní* – silný; *pelní* – pilný; *teky* – taky; *drék* – drobet; *třaas* – třebas; kdy – *kda*; když – *kdyť*; jak – *kterak*; bych – *by* (kdyby já to bula vedíla); viďte – *vete*; pojďte – *pote*.

Zkracování: pšence, sence, silnce (silnice), *stunce, lajce, stolce, chalpa; lacný* – laciné.

Před pohl[avní] slovo *ten, ta, to* staví se vždy *tu*: tuten, tuta, tuto, tutoho, tutú, tutomu, tutej a j. Předlož. *ze* zdvojnásobují: Přišel ze z pole. Odkud jsi? Ze z Domažlic.

Se staršími osobami mluví se v třetí osobě: „Naše máma jsú chorlavá. Tatíček nám odešli“ a j. – Při slovs. vyslovuje se *t* na konci jako *ť*: bejť, chodiť, žiť, bydleť a t. d. – *y* v *ej*: býval – bejval, myl, umyl – mejl, humejl. – *ou* = *ú*: jsú, klobúk, kohút; ale zase řeknou *oboul se*, ohn*oul*, prásk*noul*, svrhn*oul* a p. – *e* v *a* proměňují při slovs. v *í*: smál se – *smíl se*, třásl – *třísl* (strachem; zimou říkají *cintovať* se), vzal – *vzíl*, uvázl – *huvízl*, držel – *držíl*, sekal – *síkl*, pršelo – *pršílo*, (div že se nerozpršíla spěchem), dřelo – *dřílo*, umřel – *humříl*, lezl – *lízl*, co se dělo? – co se *dílo*?

Stupňování: dobrý, *dobrejší, nejdobrejší*; bystrý, *bystrejší, nejbystrejší*; divoký, *divokejší*; měkký, *měkčejší*; vysoký, *vysokejší*; tlustý, *tlustější*; suchý, *suchejší*; tenký, *tenkejší*; *horejší, nejhorejší* (místo *ř*, *r*, jako při bystrý). *Dosiď, posiď* – posud, dosud; *potaď, dotaď* – potud, dotud; *tepřiva* = teprv; strašno = *strachno*; bláznivá = *bláznová*. –

Učitelkyně, ne učitelka; *horákyně*, jinde v Čech[ách] horačka, horanka. – 4. p. stř. p. též pravidelně užívají: Jdi mi pro *ně* (pro dítě). Vypíte *je* na zdraví (pivo). Chybně říkají: Oni to ví (vědí), oni jí (jedí); jinak ale třetí osobu v př. čase dobře rozeznávají. – Pěkně řeknou: „Sedl na kůň." „Dáme tu dívčí do města, aby dostala studu." *Nu*, *nuž*, *no* velmi zhusta při počátku řeči se užívá; taktéž *eh*, *och*, *i*. – *Bohda* se stalo; *záhy* se vraťte, *chutě chutě* místo: rychle. *Dráhně* času ste tu nebuli, pane. – *Hyn*, *hyndle* = tam: hyn tan na vrchu; – hyn tan sednite a veznite si chleba.

Výrazy „*zrovna dost*" a „*není možná*" jsou také okolí domažlickému vlastní. „Ty dělají dílo, to není možná." – Taký capart (křik) bul mezi nimi, až není možná. – Mám tě rád *zrovna dost*. *Zrovna dost* jsom se napracovala." Tím se vyznačuje úplná míra; více býti nemůže. *Není možná*, jako by chtěl říci, že to vypovědít ani vypsat možná není. –

Číslice stará *třimecitma* a *čtyrmecitma* se v Domažlicku posud zachovala, a sice: Ve 3 hodiny odpoledne zvoní se, a to prý od starých již časů, aniž vědí lidé proč. „*Zvoní třimecitma*" řekne se. „*Čtyrmecitma*" zvoní se v čas krátkých dnů o 5té a 6té, za dlouhých dnů o osmé; to je vlastně klekání. –

1. PRAVIDELNÉ UŽÍVÁNÍ ZMĚKČENÉ FORMY V NOM. masc. pluralis a různění od akkusativu: hoši – hochy, bratři – bratry, velikáni – velikány, vojáci – vojáky; krásní, velcí, mnozí, mužští, ano i čtyři muži – čtyry ženy. 2. Vyslovování infinitivu: plati*ti*, čeka*ti*, aneb aspoň vždy platiť, čekať. 3. Časté vokalisování, jako: *l*enu místo lnu, Ka*b*ešovi místo Kabšovi, s*e*rdce, h*e*rnýček (hrníček), p*e*rkénko. – Ve mnohých slovích užívají vokálův plnějších: č*a*kal místo čekal, seď*a*l a viď*a*l místo viděl a seděl; já su (místo jsem), oni *sú*, pak ch*cu* a ch*cou*, kapl*a*, berl*a*. Místy zas užší vokály berou: t*ý*le místo tele, c*í*ra místo dcera, venk*y* a t. d. Zajímavé příklady rozvádění *í* v *ej* jsou: nom. pl. velcej muži, vy jste hezcej hoši, muzcej místo mužští. K uvedeným *borka* a *hora* přidávám ještě *luka* a jinde neslýchané *lesa* – za *lesa*. Ke *kauka* a *děuče* ještě *lauka* a jiné v Krkonoších; ale mezi lidem místo děvče nejobyčejněji *ďuče*. Snad mi ještě něco připadne, hodno-li Vám toto poznamenání, pro budoucnost. Při nářečí středním zdá se mi ještě pamětihodné: gen. pl. fem. hol*ách*, moc sestr*ách*, kteréž připomíná gen. tentýž Ilyrův a není snad pouhá chyba; gen. pl. bratr*ůch* a podobné místo *-ův*; deklinování dřív*ího*, znamen*ího* – gen.

ZAŘÍKACÍ FORMULE MEZI LIDEM ČESKÝM, A JAK SE OD NEMOCÍ POMÁHÁ

PROTI ZIMNICI. KDO MÁ ZIMNICI, AŤ SI LEHNE od jedenácti do dvanácti před polednem a od jedné do dvou hodin odpoledne na zahradu, celý nahý, tam, kde nejvíc slunce pere; anebo ať pije ze sedmi kostelů, po sedm dní, v sedm hodin ráno a večír svěcenou vodu; anebo ať chytí někdo za ranní rosy před sv. Jiřím zelenou žabku, zašije ji do plátěného pytlíčku a zavěsí nemocnému na krk, aby nic nevěděl. Potom ať mu uloží, aby se po devět dní každý den před slunce východem devět Otčenášů pomodlil. Devátý den pak, modle se, musí jíti nemocný k řece a pytlíček přes hlavu do vody hodit a opět při modlitbě domů se vrátit; anebo ať přeběhne nemocný devět mezí, na deváté ale ať zůstane ležet a pomodlí se devětkrát Otčenáš a Zdrávas. Také prý zimnice odejde, když se nemocnému ve spaní hrnec hodně studené vody na hlavu vylije. Povstala-li zimnice z ošklivosti, má nemocný tu samu věc tak dlouho jísti, dokud ji nezvrátí. Také jest dobře jíti před zimnicí k vrbě, která u vody stojí, zůstat tam, až je po zimnici, potom něco ze sebe vzíti, uvázat to na strom a utíkat, co síla stačí.

Proti psotníku čili božci. Když má dítě božec, položí se mu něco černého na hlavu; nebo se mu dá strouhaný alabastr s vodou užívat.

Urok se buďto zažehnává, anebo musí dítě stále něco červeného na sobě nosit, aby je nikdo neuřknul.

Při úbytí se nemocný klade do višňových lázní, potom se smíchá pšeničná mouka do kvasnic a po žilách se stírá. Nebo se zařezávají uši a vodou měří.

Nátcha (herpes labialis) a *ohnipar* (impetigo) se zaříkává, anebo se drží proti tomu morčátka.

Kdo má žloutenku, ať nahlíží do kolomazi, do kalichu, do zlatého koflíku, nebo ať nosí zlatý prsten na krku a pije z vydlabané mrkve. Také prý pomůže, když nemocnému někdo znenadání do očí plivne.

Proti bradavicem. Kdo je má, ať jde s někým přes most, právě když hrana zvoní, a společník ať mu tu nenadále na ně plivne, řka: „Zvoní hrana, nevím komu, bradavice, jděte domů.“ A tak třikrát za sebou. – Také se mohou dáti jinému spočítat. – Jiní chodí před slunce východem na hřbitov a stírají jimi s devíti hrobů rosu. – Anebo se vezme režná nasliněná nit, sváže se nad každou bradavicí třikrát v uzlíček, ve jménu otce †, i syna †, i ducha svatého †, amen; potom se ta nit zakope pod okap, a když shnije, sejdou také bradavice.

Lámání čili trolení v oudech. Při tom si lidé otáčejí hovězí střeva pod kolenama, anebo se natírají vinnými kvasnicemi, smíchanými s psím sádlem a jelením lojem.

Spála (Friesel) aby se dobře vyrazila, utluče se červený dobrý korál a s pivem se vypije.

Proti souchotinám jedí se kočky.

Proti bolení zubů drží se hrdličky.

Boule se natírají lasičkou, před sv. Jiřím chycenou a v ruce umořenou. Také se na ně klade na tvrdo vařené vlažné vejce, v půli překrojené, aby přišel žloutek na bolest.

Na otevřené rány klade se zemská žába.

Nejvíce léčí lid podle starých herbářů, jichž se u něho mnoho nalézá, a pak zaříkáváním. Kdo umí zařikací formule, nesmí je staršímu vyzradit, sice by nic nepomohly.

Kozí řit (kuří řit, kuří oko). Vezme se ovesní kolínko a režná nit. Kolínkem se kozí řit třikráte potře, potom se na ní dělají uzlíčky a počítá se od dvaceti dolů až k jedné, tak aby se při každém počtu svázal též jeden uzlíček, ale ne od sebe ku konci, nýbrž od konce niti k sobě. Nato se

ve jmenu kříže kozí řit opět kolínkem potře a s nití do cibule vloží a zakope.

Roste-li *boule*, *tlustý krk* anebo cokoliv jiného, říká se: „Zaháním tebe, znamení rostení, mými pěti prsty, abys přestalo růsti, jako nerostlo kamení od Pána Krista narození. Žádný o tom nesmí vědět, než sám milý Bůh, který sčítá hvězdy na nebi, písek v moři. K tomu mi dopomáhej Bůh otec, syn a duch svatý, amen." Udělá se teď znamení kříže.

Je-li kdo uhranut, říká se: „Uhranula-li tě žena, pomoz ti sv. Anna; uhranul-li tě muž, pomoz ti sv. duch; uhranul-li tě mládenec, pomoz ti sv. Vavřinec; uhranula-li tě panna, pomoz ti sv. Máří Majdalena. Zdrávas, hvězdo morská, my k tobě voláme, za pomoc žádáme, my tě prosíme, uslyš nás a svého syna pros za nás!" Tu se udělá nemocnému kříž na čele, na temeně a v týle.

Rány otevřené aneb ohnipar, *mrzák čili střil v prstu.* Vezme se buď cibule nebo míšenské jablko a při stírání říká se: „Zaklínám tebe, ráno bolestná, ráno neřádná, abys přestala růsti, jako kamení od Krista narození, abysi se tratila a v nic obrátila jako se v nic obrátí v božím ohni toto jablko (tato cibule). Svatý Bože, Ježíši ukřižovaný, smiluj se nad nemocným, utiš bolesti jeho, jako jsi utišil rozbouřené vlny morské, a dej, aby se rozehnaly jako prášenice v povětří, a rána čistá byla a krásná, jako je čistý a sličný svatý tvůj bok. Smiluj se nad námi, synu Boží!" Jablko nebo cibule se potom hodí do ohně.

Také *kurděje* (skorbut) u dětí se tak zařikávají, jenže se potírají kůrou z višně, a *mrzák* železným hřebem.

Nadní kost.

NADNÍ KOSTI JSOU DVOJÍ; JEDNY POVSTANOU z uleknutí a jsou pohyblivé, druhé z náruživosti, totiž z samé kosti vyrostlé, obdoby homolité. Nechají-li se zastarat, počnou mokvati, což tak dlouho trvá, až celé vyhnijou. Při lekování jich hleděti se musí na místo, kde vyrostly. Na nadní kost na tváři vyrostlou musí se vzíti sanice, na ostatní může býti jakýkoli hnát. Nejlépe se lekuje ve středu a v pátek ráno. Na tu kost neb hnát, který se k tomu vezme, se třikrát lačními slinami naplivne, a na nadní kost třikráte křížem přitlačí ×, což se v následujících dnech opakuje. Musí se ale dáti pozor, by vždy kost na to samé místo ležet přišla, sic se léčení nepovede. Přitom se říká:

Svatý Petr leží v hrobě,
má devět nadních kostí v sobě.

a počítá se 1, 2, 3, 4–9, 9, 8...1.

Vole.

K tomu se vezme nůž, nebo raděj klín z trnože, položí se křížem vždy špičkou dolů.

Přitom se říká: Nerost, vole, mezi očima, schovej se, chybo, do toho těla, jako padli kati před panem Ježíšem, když jat byl.

Průtrž.

Dá se do hrnce bruchpantové koření, saturie, kminová votýpka, balšám, mateřídouška, spaří se to a tou parou se

průtrž napaří. Pak se vezme hromový klín,*) zmočí se lačnou slinou a položí křížem ×, při čem se říká: Nerost, nerost, znamení, jakož nerostlo kamení od božího narození až do božího vzkříšení.

Zimnice.

1. Kdo má zimnici, ať lehne od jedenácti do dvanácti a od jedné do dvou nahý, kde se nejvíce sluneční paprsky srážejí. – 2. Ze sedmi kostelů, po sedm dnů, v sedm hodin ráno a večer svěcenou vodu pít. – 3. Někdo ať chytí zelenou žabku, ale nejlépe před Jiřím, v ruce ať ji umoří, zašije do plátěného pytlíčku a nemocnému na krk zavěsí, aby však, co to je, nevěděl a také se na to nepodíval; potom ať mu uloží po devět dní modlit se před slunce východem pod širou oblohou devět Otčenášů a Věřím v Boha. Devátý den ať jde, modle se, k řece, a přes hlavu ten pytlíček do vody hodí, a zase modle domů se vrátí. – 4. Proti studené zimnici: když nemocný spí, má se vzít hrnec studené vody a vlít mu na hlavu s vykřiknutím. – 5. Má se také přeběhnout devět mezí, a na deváté padnout a zůstat ležet, co by se devět Otčenášů pomodlil. – 6. Když je z leknutí, zase ze spaní něčím vyděsit. – 7. Uvázat se sebe něco na vrbu u vody a potom bez ohlédnutí utíkat, co síla stačí.

Psotník čili božec.

1. Položit něco černého na vrch hlavy. – 2. Ustrouhaný alabastr s vodou po lžičce dávat. – 3. Podkouřit perlovou svíčkou. (Svíčka ta prý se někdy zde o jarmarce prodává, a je ze všelijakých bylin dělána; já ji ale neviděla.) –

*) Sprostý lid se domnívá, že hrom, kam udeří, to hromovým klínem rozpoltí. Jest jim hromovým klínem kámen tvrdý, jejž nožem řezati nelze, barvy tmavě zelené, dle formy podobný kladívku, jaké vídáme na starobylých kopích.

4. Vyndat okno, položit na stůl, a dítě nad ním držet a říkat modlitbu k Panně Marii.

Ouroky se pouze zařikávají.

Snědek čili ubytí.

Koupat ve višňové lázni (to jest spařené višňové listy) a třít žíly s kvasnicemi, v nichž je smíchaná pšeničná mouka. Aneb zařezávají uši a trou žíly studenou vodou.

Nátka čili ohnipar se zařikává aneb kouří.

Žloutenka.

1. Nahlížet do kolomazi. – 2. Do zlatého koflíku. – 3. Zlatý prsten na krku nosit. – 4. Z vydlabané mrkve pít. – 4. Někdo ať nenadále do očí naplivne.

Lámání aneb trolení v oudech.

1. Nosit pod koleny hovězí střeva s terpentýnem napuštěné. – 2. Mazat se vinnými podcepkami aneb, jak se jinde říká, kvasnici, smíchanými psím sádlem a jelením lojem.

Proti souchotinám kočky jíst.

Bradavice.

1. Když jde někdo s tím, co má bradavice, po mostě a začnou zvonit hrana, má mu na ně znenadále naplivnout třikrát a říct: „Zvoní hrana, nevím komu, bradavice, jděte domů". – 2. Chodit po devět dní na hřbitov a stírat nimi ranní rosu s devíti hrobů. – 3. Dát je někomu spočítat. – 4. Vzít režnou nasliněnou nit, položit ji na bradavici a udělat vleže tři uzlíčky, ve jménu otce, syna a ducha svatého; potom tu nit pod okapem zakopat. Kozí řiť se

zažehnává s ovesným kolínkem, krtice s míšenským jablkem neb cibulí, střela v prstě železným hřebem a kurděje černou višní. Lasička před Jiřím chycena a v ruce umořena je dobrá na boule aneb krtice, když se uváže na ně aneb stírá; také zemská žába. Morčátka držet je dobře pro všelijaké neřády a hrdličky pro bolení zubů. Dobrý červený korál utlučen a s vodou smíchán dává se, když se spála pořádně nevyrazí, po lžičce užívat.

Za Domažlici veliký vršek,
mraky se strojí, bude tam pršet.
Bude tam pršet, bude se lít,
já tam [mám] milou, musím tam jít.

Nechoď s ní, pojď se mnou,
se mnou se to hezky leží,
pojď se mnou, nechoď s ní,
se mnou se to hezky spí.

Se mnou se to hezky leží,
já mám postel podlé dveří.
Nechoď s ní, pojď se mnou,
já mám postel vystlanou.

To já ti, můj milý, povídám,
že ti naposledy otvírám,
to já ti, můj milý, povídám,
že ti naposledy otvírám.
Přijdeš-li k nám ještě,
vezmu na tě koště.

Já jsem chlapík z Polské,
dobře mi jde execírka,
já jsem chlapík z Polské,
dobře mně to jde.

Psali pro mne kútští páni,
že oni mne odchovají,
že musím na vojnu,
že musím za ně.

Neplač, holka, pro mne,
že já jsem na vojně,
neplač, holka, pro mne,
že já jsem voják.
Já jsem voják na voze,
já mám púta na noze
a já musím mašírovat,
musím ku Praze.

Hřích je v Uhřích a pokuta v Polsku.
Ani posla – ani osla.
Má před našimi.
Pověsit zuby na hřebík.

[I]

Kdy zůstane voda v řešetě? Když zmrzne.
Běží to běží, přikryté tíží. Voda a na ní led.
Když to nevidí, zvedne to,
když to vidí, nechá to ležet. Červivý ořech.
Kdy sedlák na střechu drndá (drn dá).
Když nemá šindel.
Všecko jde do toho, co je to? Abeceda.
Je to černé, nečerní, ale červení to. Blecha.
Roste, roste stromeček,
pichlavý jak bodláček,
kulatý jak jablíčko,
červený jak líčko. Červená ředkev.
Co jde po hlavě do kostela? Cvoky.
Co jde popříč do kostela? Dítě ke křtu.
Co je nejdříve v kostele? Hlas od klíče.
Co je v kostele nejsmělejší? Moucha.
Za krejcar je toho plný pokoj. Svíčka.
Stojí jeden chrám, v něm jeden sloup, na tom sloupu dvanácte domů, na každém domu třicet trámů, a dvě věci skrze to ustavičně jdou. Svět, rok, měsíc, den a noc.

[II]

Po čem sníh padá? Po kousku.
Když to leží, mlčí to, když to zvedne, křičí to.
Řetěz.
Kopa ptáků po šestáku, po čem jeden (je den)?
Po noci.

Dřevěný kopec, železný les. Vochle.
Čtyry rohy, žádné nohy, jenom břicho veliké.
Peřina.
Pán s paní hovoří, až se komora boří. Máselnice.
Dvanácte panen v jednom loži, žádná na kraji.
Loukotě.
Přišel k nám žebráček, měl roztrhaný kabátek, flek na fleku, žádného štichu. Hus.
Která hůl je nejtěžší? Žebrácká.

[III]

1. Co běží a nemá noh?
2. Která voda jest nejdražší?
3. Které ryby jsou nejmenší?
4. Co nemůže člověk povědít?
5. Co bije a nemá ruky?
6. Čeho je víc ve vodě, ryb nebo kamení?
7. Co jest černější nad krkavce?
8. Svatý Matěj sekal ledy, kde nechal sekyru?
9. Kde jsou nejvyšší hory?
10. Kdy zuby zajíci škodí?
11. Komu se může nejbezpečněji tajemství svěřit?
12. Kdo jde černý do lázně a červený z lázně?
13. Co je na světě nejdelšího?
14. Čím se člověk neunaví?
15. V kterém království není žádných zlých lidí?
16. Kdy plují husy?
17. Kdo jest nejpodobnější k půlce jablka?
18. Které zvíře jest nejpodobnější vlku?
19. Jakých kamenů je nejvíce ve vodě?
20. Čím více jich je, tím méně váží. Co je to?

(Rozluštění budoucně.)

Rozluštění národních hádanek.

1. Čas. – 2. Kterou hospodský do vína leje. – 3. Které mají ocas nejblíž u hlavy. – 4. Že umřel. – 5. Hrom. – 6. Ryb, neboť kamení je pod vodou. – 7. Jeho peří. – 8. Na topůrku. – 9. Kde jsou nejhlubší oudolí. – 10. Když ho psi kousají. – 11. Lháři, neboť jemu nikdo nevěří. – 12. Rak, když se uvaří. – 13. Naděje. – 14. Braním peněz. – 15. V nebeském. – 16. Když nedosáhnou dna. – 17. Druhá půle. – 18. Vlčice. – 19. Mokrých. – 20. Díry v sýru.

[IV]

1. Z očí vynutím slze, ale srdce nepohnu.
2. Co jest nejlepší u blechy?
3. Mluvím, ale bez jazyku,
   bez plic natropím dost křiku;
   srdce mám, nic nemiluji,
   s lidmi truchlím i se raduji.
4. Kdo by to rád, nemá to; kdo o to nestojí, ten to má.
5. V které vodě nejsou ryby?
6. Která paní nemá pána?
7. Co je u člověka nejhorší a nejlepší?
8. Který král je bez království?
9. Co je to za soudeček: je v něm dvojí víno a nikdy se nepomíchá?
10. Jak těžký je měsíc?

Vlk sedí pod dubem,
hraje karty s holubem;
holubička pláče,
že jí sněď koláče.

Pán jede s vršku,
roztrh si tašku;
paní mu ji zašívala,
liška se mu posmívala.

Naše kočička mrňavá – mrňavá,
chytila ptáčka strnada – strnada,
chytila ptáčka strnada.

Třepy, třepy ručičky,
dej nám Pán Bůh žemličky,
po žemličkách pápu,
po pápě čápu,
čápa letí do nebe,
rozsívá tam semene.
Kde je to semeno?
„Voda je vzala.“
Kde je ta voda?
„Ryby ji vypily.“
Kde jsou ty ryby?
„Páni je snědli.“
Kde jsou ti páni?
„Jsou pochováni.“

Hou, hou, krávy jdou,
nesou mléko s smetanou,
Kde je naše jalovička?
U božího kostelíčka;
kostelíček hoří,
stodola se boří.
Skoč, panno, do vody
pro ty milé[y] jahody;
proč bych tam skákala,
sukně bych si zmáchala,
kde bych je sušila,
u pána nahoře,
jsou tam zlaté trnože.

[VARIANT]

Hou a hou, krávy jdou,
nesou mléko s smetanou.
A ta naše jalovička
u Božího kostelíčka.
Kostelíček hoří,
stodola se boří.
Skoč, panno, do vody,
natrhej tam jahody.
Proč bych já tam skákala,
sukničku si zmáchala?
Kde bych si ji usušila?
U panny nahoře,
má tam zlaté trnože.

Povídám, povídám pohádku,
že pes utek na zahrádku.

Povídám druhou,
že teče voda struhou,
v té strúze je stoličká,
na té stoličce mistička,
na té mističce rybička.
Kde jest ta rybička?
„Snědla ji kočička.“
Kde jest ta kočička?
„Utekla do lesíčka.“
Kde jest ten lesíček?
„Shořel na prášíček.“
Kde jest ten prášíček?
„Voda ho vzala.“
Kde je ta voda?
„Voli ji vypili.“
Kde jsou ti voli?
„Řezníci je zabili.“
Kde jsou ti řezníci?
„Všickni nebožtíci!“

Povídám třetí,
že jest plna pec dětí,
přišel na ně Míchal,
všecky je tam smíchal,
jen našeho – – nechal.

Luňák letí,
nemá dětí,
my je máme,
nedáme!

DĚTI VRÁNĚ, ANA LETÍ, SE POSMÍVAJÍ:

Vrána letí,
nemá dětí.
Kde je mají?
V černém lese.
Co jim vaří?
Černou kaši.
Čím ji mastí?
Kolomastí.

Ten náš malý jurista
má koníčka za tři sta
a kočárek za dvě stě,
kam pojede k nevěstě?
Ke kterýpak, ke který?
K té Kačence Vrbový.

JAK KDÁČE SLEPICE?

Kokoko, kokoko, kokoko kdák,
snesla jsem vajíčko, vzal je skoták.

Také na jména je mnoho rýmů mezi dětmi, co nadávka zhusta užívaných; některé jsou ale velmi nepěkné:

Mikuláš ztratil plášť,
Mikuláška sukni,
oba byli smutni.

Pavel do lesa zajel,
čert ho tam honí
na bílém koni.

Michal, Michal
kozu popíchal,
ona bečela
až do večera.
Pavel, Pavel

do lesa zajel
na bílém koni,
vlk ho tam honí.

KDYŽ SE DĚLAJÍ PÍŠŤALKY,
ZPÍVAJÍ PŘI OTLOUKÁNÍ TAKTO:

Otloukej se, píšťaličko!
Nebudeš-li se otloukati,
budu na tě žalovati
císaři pánu a on ti dá ránu,
žes mi ukrad krávu.
Kráva stála za tolar,
tys mi za ni nic nedal.

Huž, huž, huž,
vrazím do tě nůž.
Vrazím do tě zavíráček,
budeš zpívat jako ptáček.

Pán jede s vršku,
roztrhl si držku.
Paní mu ji zašívala,
liška se jim posmívala.

Tyto sloky se někde k prvnějším přidávají, ale nezdá se, že by to k tomu patřilo; já to u nás aspoň jen bez nich říkat slýchala.

Vlk sedí pod dubem,
hraje v karty s holubem.
Holubička plače,
že jí sněd vlk mastné koláče.

Pán mele mouku
v bílém klobouku,
paní mele krupici
v chocholaté čepici.

Někdy předříkávají si děti těžká slova aneb celé sady, a kdo to hodně hbitě a zřetelně několikrát po sobě odříkává, ten vyhrál. Tak je ve zvyku říkat:

Naše lomenice je mezi všema lomenicema nejlomenicovatější.

Pod našema okny keř pepře.

Strč prst skrz krk.

Sekyra mete pod mlejnicí.

Uhlíř uhodil učedníka uhlem, ubohý učedník upadl u pece, ulek se, umřel.

Oře, oře Jan, přiletělo k němu devět vran; jedna praví: dobře oře, druhá praví: nedobře oře, třetí praví: dobře oře, čtvrtá: nedobře oře, pátá praví: dobře oře, šestá: nedobře oře, sedmá praví: dobře oře, osmá: nedobře oře, devátá praví: dobře oře Jan.

Šla Prokopka pro Prokopa, aby šel jíst trochu úkropa.

KOLEDA VÁNOČN

Z okolí domažlického

Hopsa, pacholátka!
i malá děvčátka,
vzhůru vstávejte,
k jeslím chvátejte;

už nám nastává
vejroční památka.
Do Betléma půjdem,
co tam uslyšíme,
povídati budem:
že se narodilo dítě.
Chutě k němu jděte,
všecka pacholátka
i malá děvčátka.
Jdi napřed, Honzíčku,
ty nes kolíbčičku;
když přijdeš k jesličkám,
pokloň se Ježíšku.
Apolenka malá nesla jitrničku,
ubohá hapala,
šla domů, plakala –
a Rozárka taky
nesla dva oblátky.
Zuzanka holátko
nese holoubátko.
Maří daly plénky,
Markýtě peřinky.
Dora nese růže
děťátku do lůže.

(PRO DÍTKY DOSPĚLEJŠÍ)

Když jsem já byl malý chlapec,
na housle jsem hrával,
strunky se mi potrhaly,
smyčec se mi zlámal.
Poslali mne k jedné selce,
ona pekla vdolky,
prosil jsem ji o kouštíček,

ona že jsou horky.
Poslala mne na obruče,
já nařezal hůlek,
abych se měl čím brániti,
až přijede Turek.
Turek jede od Moravy,
šavle se mu blýští,
*Švejda za ním poskakuje,**
že mu hlavu smrští.
Já se Turka nic nebojím,
Švejdy, je[ho] pána,
nabiju si karabinu,
zabiju ho zrána.

KOLEDA VELIKONOČNÍ

Já jsem malý koledníček,
já k vám jdu;
dáte-li mi pár vajíček,
rád vezmu.
Nedáte-li červené,
dejte aspoň bílé;
však vám slepička
snese zas jiné:
na peci v koutku,
na zeleném proutku,
pěkné bílé.

MATKA (PĚSTOUNKA), HRAJÍC SI S NEMLUVŇÁTKEM

Když ještě děcko maličké a na peřince se povaluje, tenkrát matka (pěstounka) nejraději s ním hraje, rozpráví,

* Dle potřeby lze dodatek ten vypustit.

jemu zpívá a ráda je vidí, ano se směje, a proto také všelikým způsobem k úsměchu je vábí. Tak dělá na př. po díděti od palce nohy nahoru přes kolínko, po bříšku až pod páži aneb pod krček druhým a třetím prstem malé kročky, jako když myška běží, a říká přitom:

Běží myška po polici,
nese s sebou homolici,
myško malá, maličká,
uteč, číhá kočička,
u–tíkej, utíkej!

(První *u* se trochu protáhne a prsty musí si pospíšit, jako by hledaly, kam se schovat, až najdou místečko buď pod bradou aneb pod páží, kde zlehounka děcko polektají, až se zasměje. Také se někde říká:)

Běží myška k Táboru,
nese pytel zázvoru,
a ty malá, zůstaň doma,
a ty velká, běž –
na táborskou věž!

POBÍHÁNÍ PO RTECH

Dítěti se polehounku po rtíčkách prstem pobíhá a šimrá a říká se:

Běžela myštička po stěně,
ať se náš ..... zasměje.

OKOVAT NOŽIČKU

Vezme se nožička do ruky a pěstí se na patičku poklepává, říkouc:

Kovej, kovej, kováříčku,
okovej mi mou nožičku;
až ty mi ji okováš,
dám ti od ní groš –
dám ti od ní korec žita
na svatého Víta;
dám ti korec pšenice
na svatého Vavřince.

VAŘIT KAŠIČKU

Na dlani dítěte točí se prstem dokolečka jako na rendlíčku aneb na mísce, a říká se:

Vařila myšička (liščička) kašičku
na zeleném (tom malém) rendlíčku,
přijde dětí
jako smetí,
každému dá kouštíček,
až je prázdný rendlíček.

A co dělají prsty? (Od palce začínajíc:)

Ten vaří – ten smaží – ten peče – ten krájí – ten prosí: Dej kousek! – Sedni si na brousek.

Aneb: *To je táta – to je máma – to je dědek – to je bába – to je vňouček – malý klouček.*

TŘEPAT RUČIČKAMA

Vezmou se ručky a dlaněma do sebe potleskává a říká se:

Třepám, třepám ručičky,
táta koupil střevičky

a matička pásek
za myší ocásek.

Aneb: *Třepám, třepám ručičky,*
táta koupil botičky,
aby nožičky běhaly
a ručičky třepaly.

Anebo: *Čundy, čundy, čuňdičky,*
dal nám Pán Bůh ručičky,
aby ručky dělaly
a nožičky běhaly.

HOUPAT DÍTĚ

Dítě se rádo houpá, při čemž se mu zpívá:

Houpy, houpy, houpy!
bába snědla kroupy,
dědek hrách
na kamnách;
kočičky se hněvaly,
že jim taky nedali.

USPÁVAT DÍTĚ

Rádo též zpěvem se uspává; zpívá se mu obyčejně takto:

Spi, děťátko mé,
zamhuř očko své,
Pán Bůh bude s tebou spáti,
andělíčci kolíbati,
spi, děťátko, spi!

BUDIT DÍTĚ

Dítě, když se začíná budit a spaní již má dost, zpívá se mu:

Děťátko malé,
jak jsi ospalé!
Ptáčkové již dávno vstali,
modlitbičky pozpívali –
a ty ještě spíš –
nic se nestydíš?

Aneb:

Děťátko malé,
jak jsi ospalé!
Já kravičky podojila,
kašičku ti uvařila –
a ty spíš?
Vstávej již!

MATKA HRAJÍC S DĚCKEM

Když děcko na peřince se provaluje, hraje s ním také matka, mluvíc a činíc takto:

(Hladí děcku čelo, řkouc): „Tuto jest oltáříček."

(Zakryje mu rukou jemně očka): „To jsou světýlka."

(Hladí mu líčka): „Zde jsou polštářičky."

(Pohybuje mu volně nosíčkem): „To jest zvoneček – cilink, cink, cilink, cink!"

(Vládne mu ouškama): „Zde jsou ministranti."

(Ukazuje na ústa, zoubky a jazýček): „Tuto jest kapličkа, v ní lidičky a pán páteřík."

(Rukama přejede celý trup): „A zde jsou varhánky, tu se měchy natahují," (přitom mírně popotahuje za ručičky a nožičky) – „a zde se hraje," (při čemž zlehounka děcko na prsíčkách a pod bradičkou prsty polektá, až se směje a slovem „etě" k opakování hry pobízí).

HRA NA UBOHÉHO VOJÁČKA

(Z okolí domažlického)

KDYŽ SE HUSOPASKY A HUSOPASOVÉ NA PASTVINĚ sejdou, bývá tam veselo. Zpívají, jak umějí, povídají si pohádky a nejraději hrají si na sluněčko, na vodního mužíka, na prstének a na ubohého vojáka. Tato poslední hra jest takováto:

Děvčata udělají kolo, chlapec, který dělá ubohého vojáka, postaví se uprostřed jich a začne zpívat:

Já jsem chlapec z Polské,
dobře mi jde execírka;
já jsem chlapec z Polské,
dobře mi to jde.
Psali o mne kútští páni,
že oni mne odchovají,
že musím na vojnu,
že musím za ně.

Děvčata opakují poslední řádky, držíce se za ruce a kolem chlapce se točíce. Nato si chlapec jedno z děvčat vezme za ruku a začne zpívat dále:

Neplač, sestro (máti), pro mne,
že já jsem na vojně,
neplač, sestro (máti), pro mne,
že já jsem voják.
Já voják na voze
mám pouta na noze,
musím mašírovat
ku Praze.

Zase opakují se poslední řádky; chlapec pak se všemi jednou kolem zatancuje, a tak se hra skončí buď hned, aneb až se všickni chlapci jeden po druhém vystřídají.

HRA NA VODNÍKA

(Z okolí domažlického)

Děti ustanoví si, kde má být voda a kde břeh, a nyní se doprostřed vody, jako na kámen, posadí hastrman a dělá, jako by něco spravoval (záplatoval). Několik děvčat přijde k vodě, a vezmouce si bílé šátky do rukou, ptají se hastrmana: „Hastrmane, tatrmane, dovolíš nám plénky prát?" – „Dovolím," zahuhňá hastrman, „ale nesplašte mi moje rybičky, jak mi rybičky splašíte, jedna z vás má budete." – Děvčata postaví se vedle sebe, a shýbnouce se dělají, jako by praly, při čemž říkají: „Peru, peru plénky, na ty bílé vínky; peru, peru košile, na ty boží neděle; peru, peru šátky, na zelené svátky." – Najednou, jako by viděly před sebou rybičky, vykříknou: „Rybičky, zlaté rybičky!" – a začnou po nich hmatat, tu ale hastrman vyskočí a huhňá: „Jedna z vás je má" – a chce jednu chytit. Děvčata ale se pustí do útěku, až jsou kus od břehu, kde přestává hastrmanovo právo. Tu se popadnou za ruce, a točíce se dokola, posmívají se hastrmanovi:

Hastrmane,
tatrmane!
dej kůži na buben;
budeme ti
bubnovati,
až vyjdeš z vody ven.
Rybičky, rybičky (běličky)!

HRA NA VLČKA

(Z okolí domažlického)

Na louce je buď roští aneb něco jiného, za čím vlk číhá. Děti sednou a sedí, jako by o ničem nevěděly, a zpívají:

Žiju, žiju na vlčkově louce,
vlček není doma,
*šel do Chodova**
pro čtyry ovce,
pro pátého berana
železnýma rohama.

Po posledních slovech vyloudil se již vlček ven a začíná honit; koho dohoní, ten musí být vlkem.

HRA NA PASAČKU

Jedno děvče je *pasačkou*, z chlapců jeden zase *vlčkem* a jeden *pejskem*, ostatní jsou ovečky. – Vlk jde se schovat (jako) do lesa, ovečky se (jako) pasou, pes chodí při pasačce a pasačka, točíc proutkem, obchází stádo a zpívá:

Naše paní říkávala,
abych dobře pásávala;
a já pásat nebudu,
raději odtud pryč půjdu.
Sama jídá fíky, raky,
a mně dává syrovátky;
sama pije ze sklenice,
a mně dává ze střevíce;
sama jezdí v kočáře,
a já musím na káře.

* Ves $1^1/_2$ hod. od Domažlic.

Vlčku, vlčku! – volá do lesa. Vlček vyběhne z lesa: „Já jsem vlček, co žádáš?“ – Když jsi vlček, chyť si ovečku!“ – „Já nechci ovečku, já chci“ – říká vlček a hned se po pasačce rozběhne, aby ji lapil; ta utíká, on za ní, a jak ji chytí, popadnou se za ruce, točí se dokola a zpívají znova: „Naše paní říkávala“ (jediné místo „raději odtud“, řeknou, „raděj *s vlčkem* pryč půjdu“). – Pejsek štěká, ovce bečí a všecky s pasačkou a s vlčkem odcházejí.

HRA NA MARII NEBOLI NA ŘIMBABU

(Z okolí domažlického)

Postaví se řada děvčat, jedna za druhou; jedna druhé ruce na ramena položí. Jedna, která se dříve vyloučila, přijde jako příchozí a ptá se první v řadě: „*Kde je Maria?*“ – „*Vedle*“, odpoví jí tato, odstoupí zpředu a postaví se za nejzadnější. Příchozí ptá se zase té první, „*Kde je – Maria?*“ Ta řekne zase: „*Vedle!*“ a odstoupí opět dozadu; tak se ptá příchozí jedné po druhé, až dojde na tu, co byla z počátku nejzadnější, ta řekne: „*Já jsem Maria.*“ – Nyní řekne příchozí: „*Prosím tě, Maria, o kus nátchového koření, pro velké bolení, šla jsem skrz černý les, potkal mne velký pes, ukousl mi tá-ko-vej – kus kolena!*“ – přitom udělá posuněk, jak veliký kus. – *Maria:* „*Až bude péct máma vdolky, dáš mi kousek?*“ Ta příchozí nesmí ale říci ani ano, ani ne, ani se zasmát. Maria jde k ní, kouká jí chvíli do očí, pak ji uhodí do čela, řkouc přitom „*Řimbaba*“, a když se nezasměje, smí odejít, když se ale zasměje neb v rychlosti se podřekne, že jí přinese kus vdolku, musí dát nějakou zástavu, která se pak vyměňuje na konci hry, a hra se počne znova.

HRA NA ZLATÝ PRSTEN

Sednou si děti do kolečka a ruce dlaněmi k sobě položí do klína. Jedno je *hádačem*, to stojí opodál, jedno má zlatý prsten a je *rozdávačem*. – Nyní dá prsten mezi plochy rukou, složí dlaně k sobě, jde od jednoho k druhému a svoje složené ruce šoupne mezi druhé v klíně složené. Tak musí udělat každému stejně, aby hádač nevěděl, do kterých rukou prsten pustil. Když je hotov, ptá se hádače:

„Hádej, hádej, hádači – kdo ten zlatý prsten má?“

Hádač (obyčejně to bývá děvče):

Já bych ráda hádala,
kdybych o něm věděla,
kdo ho má – ať ho dá,
ať si ze mne žádné blázny nedělá.
Má ho – má ho – má ho – tu ta!

Při těch slovích chodila od jedné k druhé, a na kterou hádala, té sáhne do rukou. Jestli uhádla a prsten najde, rozdává sama, a která jej měla, musí být hádačkou. Předešlá rozdávačka sedne pak na její místo. Jestli hádačka neuhádla, musí opět hádati. – Sedící děvčata nesmějí hádačce žádné znamení dávat, ani se smát, nechtějí-li skládat rukojmě.

DVA HOŠI SI HRAJÍ

Prvý řekne a plácne dlaní druhému do dlaně: „Zač ti voli?“

Druhý opětuje plácnutí a odpoví: „Za sto tolarů.“

Prvý, opět plácna, řekne: „Co mi slevíte?“

Druhý: „Ani krejcaru.“

Prvý: „Nic?“

Druhý: „Nic!“

Oba najednou, první v otázce a druhý v odpovědi, točíce se a poskakujíce, opakují několikráte: „Ani krejcaru.“

HRA NA BARVY

Jeden je anjelem, druhý čertem, třetí řečníkem a ostatní jsou barvy. Anjel a čert jdou ven, a ti ostatní si ustanoví, jakou barvou se budou jmenovat, a řečníkovi jmena svoje udají. Když je ten ví, všickni se postaví a řečník křikne: „Dále!“ – Vejde nejdřív Anjel: „Klink, klink!“ – ozve se. – Řečník: „Kdo to?“ – Anj.: „Anjel.“ – Řeč.: „Co chce?“ – Anj.: „Barvu.“ – Řeč.: „Jakou?“ – Anj.: „Nebeskou“ – (neb jakoukoliv pojmenuje). Je-li taková, řekne řečník: „Je tu, hledejte si ji.“ – Nyní musí anjel ptát se jedné; jestli náhodou uhodl, musí barva s ním, neuhodl-li, musí jít zprázdna. – Řečník volá zase: „Dále!“ – Vejde čert: „Brrrrrrr!“ – Řeč.: „Kdo to?“ – Čert: „Čert.“ – Řeč.: „Co chcete?“ – Čert: „Barvu.“ – Řeč.: „Jakou?“ – Čert: „Ohnivou.“ – Tak jak anjel, musí i čert jen nazdařbůh hádat, a teprv jestli pravou uhodl, s sebou ji vzít. – Kdyby barvy, jakou žádají, mezi shromážděnými nebylo, musí to řečník oznámit, jakož i jestli již odvedena, aby mohl jinou zvolit. Když se tak všechny barvy odvedly, přijdou anjel i čert se svými barvami do sednice a postaví se proti sobě a řečník položí mezi ně buď šátek buď cokoli, co jako hranice značit musí, které oni přestoupnout nesmějí, leč by mocí byli jeden od druhého přetaženi. – Anjel i čert mají za sebou stát svoje barvy; stojí za nimi, a jeden druhého drží okolo pasu a jen anjel a čert mají ruce svobodné, a těmi se pak chytnou a přes hranici přetahujou; která strana kterou přetáhne, ta je vítězem.

ZDE V PRAZE JEDNA BÁBA (PRODÁVÁ V JEDNOM kostele svíčky) vždy, když její dcera kočku tresce, okřikuje ji takto: „Nebí mi kočku, kdo tě bude po smrti převážet?“ Já to jednou slyšela, i ptám se jí, jak to míní, a ona mi na to, že to slýchala již od svojí matky a báby (pochází kdesi z Berounska), že kočky po smrti duše na onen svět převážejí. Nikde jinde jsem ale o tom jaktěživa neslyšela.

Čtyrmecitma (z Domažlicka). Každý den odpoledne ve čtyry hodiny zvoní se „čtyrmecitma“. Když chtějí děti na matkách svačinu, odbývají je obyčejně: „Ještě ani nezvonilo čtyrmecitma“ (po staročesku čtyrmecítma = 24).

S vínem jít o svatbě (z Domažlicka). Ve městě je posud ten zvyk, že nese mladé děvčátko před svatebníky do kostela víno, které kněz posvětí. Když jdou z kostela, postaví se děvčátko s ním na práh u domu nevěstina a plný pohár podá ho matce nevěstině neb starosvatce, ta všem připije, pak ženichovi a nevěstě podá a teprv vyjdou do stavení.

Kdo má zvyk sedat s lokty o stůl podepřenými a bradu o dlani, říká se, když jednu ruku opřenou má, že je půl Bavoráka; obě-li, že je celý Bavorák (na Domažlicku).

JAKO JINDE V ČECHÁCH, TAK I V DOMAŽLICÍCH chodí se *Mikulášem*, a sice slavně, dva, tři najednou; čím více Mikulášů, tím víc nadělení, děti se na to těšívají. – Po Mikuláši za týden chodí *Lucie, co noci upije*. Ta je v hrachovině zabalená, rozcuchaná, prostovlasá, a když do světnice vejde a zatřese se, mají neposlušné děti strach, neboť trestá je, jestli jim maminky neodpouštějí. Ptáť se Lucie, nejsou-li ve světnici neposlušné děti, *že by je vymetla*, a řeknou-li maminky, že nejsou, šoustne Lucie pometlem po světnici, otřese se a odejde dále. – Po Lucii za týden chodí *Krempera* (někde i *Morana*). Krempera nese si necky hřebíkami pobité a v ruce kladivo; jak někam vejde, hned necky položí, začne kladivem bušit a ptá se, kdeže jsou ty neposlušné děti, že jim nožky oková; odpustí-li jim maminky, odejde Krempera, ale říká, když nebudou chtít děti poslouchat, aby ho jen zavolaly, že jim *cvoček zatluče*. – Po Kremperovi *hned* druhý, třetí den chodí *Tomáš*. Ten je pěkný celý bílý, nosí s sebou dobrá *čepeníčka* (preclíčky) z běle, hnětanky z popele (z pračerné mouky) a vařečku. Ten se hned ptá, které dítě je mlsné a které jídá všecko rádo, i brambory; – které jídá rádo i brambory, tomu dá čepeníčko, které je mlsné, tomu dá kus hnětanky popelové, pleskne je vařečkou přes ústa a řekne: „Praví ti Tomáš – doma jez, co máš – a u lidí – co ti dají." – Nato odejde i Tomáš a děti těší se už na koledu.

EDIČNÍ POZNÁMKY

V tomto svazku jsou otištěny práce B. Němcové obsahu národopisného a cestopisného, které ve vydání M. Novotného byly většinou sebrány do VIII. svazku Díla, který vyšel r. 1929 p. t. *Z Chodska a odjinud z Čech*. Byly vypuštěny ty práce, které se od charakteru celku odchylovaly, jako nekrolog J. Franty Šumavského, pak poznámky, většinou autobiografické, zařazené M. Novotným do oddílu *Rozličnosti*, konečně práce, u nichž autorství B. Němcové není prokázáno. Zato byla připojena stať *Pověry a zvyky*, ve vydání Novotného zařazená do svazku XIV.

Jednotlivé práce tohoto svazku vycházely takto: *Obrazy z okolí domažlického* vycházely v Květech, č. 143–150 od 29. listopadu do 16. prosince 1845. – *Selská svatba v okolí domažlickém* v České včele, č. 1–3 z 2., 6. a 9. ledna 1846. – Druhá řada *Obrazů z okolí domažlického* rovněž v České včele, č. 25., 26., 27., 28., 34., 36., 38., 46., 59., 60. a 64. z 27. a 31. března, 3., 7. a 28. dubna, 5. a 12. května, 9. června, 24. a 28. července, konečně 11. srpna 1846. – *Dopisy z Lázní Františkových* tamtéž č. 93–97 z 20., 24. a 27. listopadu, z 1. a 4. prosince 1846. – *Koncert v Domažlicích dne 6. ledna* tamtéž č. 4. z 12. ledna 1847. – *Z Domažlic* (I.) tamtéž č. 9. a 10. z 29. ledna a 2. února 1847. – *Obrázek z okolí domažlického* tamtéž č. 19. a 20. z 5. a 9. března 1847. – *Z Domažlic* (II.) tamtéž č. 60. z 27. července 1847. – *Selská politika* ve Včele č. 28., 29. a 30. z 8., 12. a 15. dubna 1848. – *(Ze Všerub)*, bez titulu, pouze s datováním „*Neumark 22. května*" v Národních novinách, č. 44. z 27. května 1848. – *Z Neumarku* v Květech č. 63.–65. z 27. a 30. května a z 1. června 1848. – *Od Domažlic* v Národních novinách č. 126. ze 7. září 1848. – *Hospodyně, na slovíčko* v Moravských novinách č. 24. z 29. listopadu 1848. – *Královské hraniční město Brod v Lese v Bavořích* v Lumíru č. 27. z 22. července 1852. – *Dětské hry* ve Sborníku, Kalendáři učitelském na r. 1858, vydaném r. 1857.

Stati, které ve vydání M. Novotného i zde jsou nazvány *Národopisné drobnosti*, byly částečně otištěny ve vydání Spisů B. Němcové, pořádaném M. Gebauerovou pro sbírku „*Čeští spisovatelé XIX. století*" v letech 1904–20, částečně porůznu po časopisech, ve vydání Novotného pak doplněny podle rukopisů, chovaných v *Literárním archivu knihovny Národního musea*.

Ze čtyř statí *Různořečí z okolí domažlického* první je vyňata z listu

B. Němcové Fr. L. Čelakovskému z 27. července 1848, zaslaného z Nymburka, druhou, výňatek z listu A. V. Šemberovi z 5. listopadu 1851, otiskl po prvé Antonín Hodáň v Časopise českého musea 1915, třetí publikoval Č. Zíbrt v Českém lidu XII. 1903 a podle něho M. Gebauerová v IX. díle Spisů a Novotný, který její vznik klade do let 1855–57, jí doplnil a opravil podle rukopisu; čtvrtou, pocházející z dopisu B. Němcové A. V. Šemberovi z 11. prosince 1857, uveřejnil Ant. Hodáň (tamže). Rovněž stať *Z podřečí podkrkonošského* otiskl podle listu Němcové Šemberovi z 3. února 1858 A. Hodáň.

Zaříkací formule mezi lidem českým otiskla autorka v Květech č. 37. a 38. z 27. a 30. března 1847. – *Z lidového lékařství* otištěno částečně ve Světozoru 1900 a u Gebauerové, M. Novotným doplněno podle přepisu cizí rukou z pozůstalosti lékaře Jana Špotta, chovaného v Literárním archivu Nár. musea. – *Národní písně z okolí domažlického* otiskl po prvé Novotný z rukopisu, *Česká přísloví a úsloví* rovněž, podle vlastnoručních přípisů Němcové v exemplář *Mudrosloví* Fr. Lad. Čelakovského a v zápisníku. – *Národní hádanky* vycházely v Květech č. 45., 50., 125., 130. a 132. z 15. a 27. dubna, 19. a 30. října a 4. listopadu 1847; k poslední sbírce již nebyla uveřejněna rozluštění; hádanky byly částečně tištěny bez uvedení pisatele, takže autorství Němcové je jen pravděpodobné. – *Dětské popěvky a říkanky* byly částečně tištěny v časopise Štěpnice 1857 až 1860, částečně otištěny M. Novotným z rukopisu. – Rovněž *Hry* byly tištěny ve Štěpnici 1855–58, částečně anonymně. – *Pověry a zvyky* uveřejněny v Českém lidu, IV. 1895. – *Mikuláš*, *Lucie*, *Krempera*, *Tomáš* ve Štěpnici V. 1857.

Za základ tohoto vydání byl vzat text vydání M. Novotného, který byl překontrolován podle původních vydání časopiseckých a rukopisů. Podle zásady, jimiž se řídily předcházející svazky, byla upravena interpunkce, psaní cizích slov, velkých a malých písmen a příslovečných složenin; z jiných změn třeba se zmínit zvláště o nahrazení předpony *z-* dnes užívanou předponou *vz-* ve výrazech jako *zpouzí–vzpouzí*, *zpomínají–vzpomínají* atp. Některé nářeční tvary byly v literárních pracích sjednoceny podle stavu nářečí, na př. *jsu* na *jsú*, *přijdu susedí* na *přijdú súsedí* (str. 57), *držit* na *držít* str. 130) a pod. Na některé úpravy buď M. Novotného nebo vydání našeho, které nemohou být dost bezpečně zdůvodněny, je upozorněno v poznámkách.

VÝKLAD VĚCNÝ A VÝKLAD SLOV MÉNĚ JASNÝCH

9: Teutoni — starý kmen germánský, známý svou krutostí a bojovností, již osvědčoval v bojích s Římany. Zde jsou tímto jménem označeni vůbec Němci.

12: Bor — sedlák a rychtář v Chrastavicích na Chodsku, přítel B. Němcové.

17: turnéři — členové německých vlasteneckých spolků tělocvičných, jejichž založení prof. Friedrichem Ludwigem Jahnem (1778–1852), zvaným „Turnvater", souviselo s probuzením německého vlastenectví v období válek napoleonských.

18: Lužice — patrně chodská ves Luženice.

21: měšťanosta — starostou domažlickým byl tehdy Ant. E. Fail (1797–1872), spisovatel.

21: Consuelo — román tehdy neobyčejně proslulé francouzské spisovatelky George Sande, který vyšel krátce před příchodem N. na Chodsko (1842–43); část děje se skutečně odehrává na jihočeském hradu Riesenberku a velmi sympaticky mluví o husitském období českých dějin.

22: šindeláky — hřebíky k upevnění šindelů.
Dorla — sestra ženy Borovy.
zlatá noc — svatební noc.

23: Malého historie — kniha *Prostonárodní dějepis české země*, který vydal známý obrozenský spisovatel Jakub Malý r. 1844 až 1845.

Lhotský sedlák — kniha *Isidor, sedlák lhotský, ušlechtilý příběh pro lid venkovský i městský*. Sepsal Jos. Huber, přel. Jos. *Mejstřík*. Druhé vydání, upravené Fr. Slámou, vyšlo r. 1845.

Strauss Johann (1804–49) — německý komponista a ředitel orchestru, otec populárního skladatele valčíků.

Chodové na obraze v klášteře — v klášteře Pivoňce u Poběžovic byl chován starý obraz (dnes v městském museu v Domažlicích), znázorňující vítězství knížete Břetislava nad německým císařem Jindřichem, vybojované v těchto místech r. 1040, na obraze je ve vojsku českém i skupina sedláků v chodských krojích, bojující pod

praporem s psí hlavou. Po zrušení kláštera v Pivoňce byl obraz přenesen do kláštera v Domažlicích, kde byl v době pobytu B. Němcové.

29: Hogarth William (1697–1764) — anglický malíř, známý genrovými obrázky ze života.

39: Krouský Jan (1814–76), — český vlastenecký sedlák z Katusic na Mladoboleslavsku, přítel obrozenských spisovatelů a sám horlivě buditelsky činný.

41: Izidor Lhotský — v. pozn. ke str. 23.

Spravedlivá kronika česká — Jungmann pod tímto názvem žádnou kroniku neuvádí; je tedy asi míněna některá z jinak nazvaných českých kronik, snad Pelclova.

Paleček — milovník žertu a pravdy, humoristický časopis, který v letech 1841–47 vydával Fr. J. Rubeš.

42: Koutské panství — podle obce Kout na Šumavě, kde byl zámek a vrchnostenské úřady; patřila k němu většina chodských obcí.

50: já vám tedy nebudu onikat — v České Včele zřejmě omylem místo *onikat – vykat*.

51: Jarohněv z Hrádku — historická povídka od Jana z Hvězdy, vl. jm. Jana Jindřicha Marka, která vyšla r. 1843.

58: v milých R. – Ratibořicích.

59: Cesta do Arabie a do země svaté — vydaná Krameriem r. 1804.

Život Jana Augusty — od J. Blahoslava, vyd. J. Franta Šumavský r. 1837. Autorství Blahoslavovo u tohoto spisu není ovšem prokázáno. Pravděpodobněji je autorem J. Bílek.

62: Lamingár z Albenreuthu — svob. pán, majitel panství, k němuž patřili Chodové.

v Klatovech k popravě veden — Jan Kozina byl ve skutečnosti popraven v Plzni.

81: Das IV. Regiment — plný název *Die letzten zehn vom IV. Regiment*, kdysi neobyčejně populární zhudebněná báseň německého básníka Julia Mosena (1803–67) na oslavu polského povstání r. 1830; na stejnou melodii napsal později Karel Tůma rovněž populární píseň „*Tam na břehu Rýna hranice vzplála...*“

84: krvavá večeře — když Albrecht z Valdštejna po odhalení své zrady se uchýlil se svými věrnými do Chebu, velitel města, podplukovník Gordon, který byl získán stranou císařskou, pozval důstojníky, Valdštejnovi věrné, do chebského zámku na hostinu a tam je dal povraždit.

hostinnost gérovská — markrabí Gero, velký odpůrce polabských Slovanů, pozval k sobě r. 939 třicet náčelníků slovanských na hostinu a dal je povraždit.

85: Heber ve svých Burgen Böhmens — Franz Alexander Heber vydával v letech 1844-49 v Praze velké dílo p. t. *Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser*, obsahující popisy českých hradů, doprovázené rytinami.

86: Wallenstein — Albrecht z Valdštejna, vojevůdce z dob války třicetileté, který byl obviněn ze zrady a na rozkaz císařův r. 1634 v Chebu zavražděn; jeho osud byl zpracován zvláště v tragedii Fr. Schillera, v době B. Němcové neobyčejně populární.

89: Děvín — Magdeburg.

91: Galanthomme — běžný starý název pro příručku společenského chování.

92: von Klesheim — Anton, baron (1816–84), kdysi populární básník vídeňský.

94: p. Gaučova Klotilda — pražská zpěvačka a herečka.

mladý Laub — Ferdinand (1832–75), slavný houslista pražský; vynikl již jako 9letý chlapec; r. 1846 končil pražskou konservatoř, na níž již získal uznání znalců, mezi nimi i H. Berlioze; rok nato odjíždí do Vídně a zahajuje tak svou světově slavnou dráhu.

95: Bellini Vincenzo (1802–35) — italský komponista; opera *Il pirata* byla první, jíž pronikl na slavnou *Scalu* milánskou.

Thalberg Sigismund (1812–71) — kdysi velmi slavný německý pianista a skladatel, autor zvláště populárních fantasií.

Ernst Heinrich Wilhelm (1814–65) — nar. v Brně, proslulý virtuos na housle a skladatel, blízký uměleckému směru Beethovenovu; *Karneval benátský* patří k jeho nejslavnějším skladbám.

Donizetti Gaetano (1797–1848) — hudební skladatel italský; operu *Lindu* napsal za svého pobytu ve Vídni 1842–43 a získal za ni titul dvorního skladatele a kapelníka.

Taubert Wilhelm (1811–91) — německý pianista, kapelník a hudební skladatel.

Kallivoda Jan Václav (1801–66) — český virtuos na housle a hud. skladatel.

98: Jelen Alois (1801–57) — populární obrozenský skladatel vlasteneckých písní, oblíbených zvláště na českých besedách a slavnostech.

Paní N. – Božena Němcová.

Tyl Josef Kajetán (1808–56) — český obrozenský spisovatel, přítel B. Němcové, autor četných veršů, určených pro deklamaci na českých besedách, t. zv. deklamovánek.

Boieldieu François Adrien (1775–1834) — hudební skladatel francouzský.

Norma — opera od V. Belliniho.

p. P. — Antonín Pavlas (1811–59), soukromý učitel B. Němcové, spolupracovník obrozenských časopisů.

Škroup František (1801–62) — český hudební skladatel, autor prvních českých oper a melodie národní hymny „Kde domov můj?"

99: Pražský Posel — časopis pro lidové vrstvy, vydávaný 1846–48 J. K. Tylem.

101: J. K. — Jan Konopa, slepý synovec starosty z Mrákova, velmi bystrý a inteligentní, s nímž se B. N. velmi spřátelila. Srv. i dále.

prof. Smetana Josef František (1801–61) — plzeňský buditel, spisovatel děl historických a přírodovědných.

Noviny — Pražské noviny, politický list, redigovaný v té době K. Havlíčkem.

102: Včela — Česká včela, list kriticko-literární, vedený rovněž Havlíčkem.

Pražský Posel — srv. pozn. ke str. 99.

Poutník — list lidovýchovný, vydávaný 1846–47 K. V. Zapem.

103: s košem — původně bez předložky „s"; M. Novotný ve vydání z r. 1929 soudí, že nejde o přepsání nebo tiskovou chybu, nýbrž o zvláštnost jazyka B. Němcové.

110. Ant. Fail — v. pozn. ke str. 21.

děkan Jan Fastr — příbuzný známého osmačtyřicátníka.

113: hrabě Stadion — Rudolf, r. 1848 zemský president v Čechách; Stadionům patřilo Koutské panství u Domažlic.

116: jeden přítel českého lidu — Josef Němec, manžel B. Němcové.

vesnice Mr. — Mrákov u Domažlic.

dr. Brauner — František, r. 1848 populární český politický vůdce.

120: Pražské noviny — v. pozn. ke str. 101.
zeptejte se zde Jana — Konopy, srv. pozn. ke str. 101.

122: Rank Joseph — (1816–96) německý povídkář, r. 1848 poslanec Frankfurtského parlamentu; jeho rodiště je ves Chalupy u Všerub.

123: p. S. – farář od sv. Anny — František Sikora.

125: — povstání v Badensku, kterému velel radikální německý básník Georg Herwegh, patřilo k nejdramatičtějším episodám revolučního roku 1848.
rychlík — kurýr.

134: pán z Pillersdorfu — František, po pádu Metternichově r. 1848 rakouský ministr vnitra, autor nové konstituce.

135: Fastr, Petr — (1801–68), vůdce pražského měšťanstva r. 1848, o němž kolovaly zprávy, že se má stát českým vladykou.

136: sedmašedesátníci — 67 reakčních pražských měšťanů, kteří se obrátili na kn. Windischgrätze se žádostí, aby obnovil pořádek v revoluční Praze.

138: Themistokles — řecký státník a vojevůdce, vítěz u Salaminy.

139: stihá v domě — M. Novotný připojuje tuto poznámku: tak upravil jsem naprosto mi nesrozumitelné slovo *sbíhá*.

142: široká mezera mezi Osou (Ostrým, něm. Osser) a Čerchovem — průsmyk Všerubský.
údolí Kampy — řeky Kouby (něm. Chamb) v Bavorsku.

159: Hodža — Michal Miloslav (1811–71), slovenský buditel a spisovatel.
dr. Staněk Václav — (1804–71), pražský lékař, v jehož domě se scházela vlastenecká společnost přátel B. Němcové.

161: ještě před 150 lety — opraveno místo *letech*.

169: říkala v Náchodsku – vynecháno „*moje babička*“, srv. str. 161.

175 a násl. — výrazy v závorce s hvězdičkou jsou v rukopise škrtnuty.

184: viz Karla v Perlích — slavnost voraček, která se konala vždy v poslední dny masopustní, popsala B. Němcová ve své povídce *Karla*, jež byla po prvé otištěna v almanachu *Perly české* r. 1855.

Škarman, vrch hned u Domažlic — název ještě dnes běžný; dnes je na tomto vršku městský park a urnový háj. Z ostatních vrchů, B. Němcovou uváděných, kromě obecně známého *Čerchova* a *Veselé hory* s kostelem sv. *Vavřince*, lze dnes určit ještě tyto: *Na kameni* se nazývá vyčnělina křemenného valu na úbočí Čerchova, směrem od Babylonu, kde dnes je zřízen altánek prof. dr. Braunera; *Zámek* je nejvyšší vrchol pásma Dmoutu nad Domažlicemi; na místě, kde prý bývala tvrz, je dnes lom, stará borovice tam již není; *Babí pupek* s *Černým jezerem* je pravděpodobně okrouhlý vršek v bezprostřední blízkosti Domažlic, kterému se dnes říká *Na babě;* pod ním je t. zv. *Jezero* s domažlickým koupalištěm; označení *Černé jezero* se dnes neužívá; *Vejslavice*, dnes *Vejslavka* nebo *Na Vejslavce*, vršek mezi Babylonem a Pecí; *Rmút*, lidový název vrchu *Dmoutu* u Domažlic; *Tisová*, vrch mezi Mrákovem a Koutem; *Vrchovo*, kopec nad Mrákovem; *Soběr* (Sauberg), pravděpodobně vrch mezi Všeruby a Červeným dřevem; *Hvězdinec* (Gewintzi), dnešní *Jezvinec* u Pocinovic; *Stříbrná hora*, vrch nad Orlovicemi u Pocinovic; *Prapořiště* (něm. Braunbusch), vesnice u Kdyně.

186: Gömör — tehdejší župa Gemerská na Slovensku.

188: Ilyrové — kat. starověký národ, sídlící na poloostrově Balkánském; v XIX. století tímto jménem označováni Jihoslované.

196: Já jsem chlapík z Polské — obec tohoto jména se na Chodsku nevyskytuje; název *Polsko*, *Polská*, *Polšť*, *Polště* se jinak v Čechách vyskytuje několikrát, většinou však nikoli pro označení obce celé, nýbrž jen nějaké její části; protože už ve staročeštině se vyskytuje adjektivum „*polský*" (polský dvůr, polské krávy atp.), odvozené od „*pole*", jde patrně o obecný název určitého typu osídleného prostoru, *v polích*, *s poli* nebo pod.

kútští páni — od obce *Kout*, *Kút*, kde byly vrchnostenské úřady chodského kraje, organisující vojenské odvody.

POZNÁMKY K CHODSKÉMU NÁŘEČÍ BOŽENY NĚMCOVÉ

Obrazy z okolí domažlického a Různořečí z okolí domažlického jsou dodnes cennými doklady o starém stavu nářečí chodského. Přes bystré postřehy není však Němcová vždy přesná a důsledná, jak není ani jinak možno. Projevuje se to na př. v kolísání chodských délek (*držit* místo *držít*, *divčat* místo *divčát* a pod.) nebo v tom, že slovu nářečnímu dává podobu spisovnou (*oračky* místo *voračky*, *odevzdat* na vojnu místo *vorezdát* a pod.) a konečně v tom, že pokládá za dialektismy slova, jež patří do jazyka obecného nebo spisovného (*cválat*, *huspenina*, *calty* a pod.). V Různořečí se pokouší již o novodobé shromažďování a třídění materiálu podle nářečních celků (nářečí chodské proti náchodskému) a místy dokonce i o stanovení nářečních zákonů hláskoslovných a tvaroslovných. V Různořečí, které nutno považovati za nářeční materiál, nebyly prováděny žádné opravy ani za účelem rekonstrukce správných tvarů, ani pro jejich sjednocení; je otištěno přesně podle rukopisů. O změnách v ostatních textech viz stránku 224.

Str. 105: mužská a ženská douška lidové názvy rozeznávající pohlavnost rostlin — mateřídouška.

Str. 107: kukalka, řáša, babky viz str. 181. Holubinky — hrachor. Ptáčky — vítod podle Hrušky, stračka polní nebo vikev ptačí podle Jindřicha. Pábí — pavinec. Peří — suchopýr úzkolistý.

Str. 108: konopě poskoné i hlavice – lidové názvy rozeznávající pohlavnost rostlin, samčí i samičí květ; na str. 183 uvádí Němcová chybně významy slov: semenec je konopné semeno a též název pro samičí květ.

Str. 154: hatě — stezky přes bahna vyložené proutím.

Str. 160: parezy kálat — štípat (srov. str. 172).

Str. 161: potok – stoka – ale voda, která schválně na mlýn se vede je starka v Hruškově slovníku obráceně: starka — stará stoka (původní) proti umělé, potoku mlynářskému.

Str. 181: babky a dědky – lidové názvy rozeznávající pohlavnost rostlin – protěž dvoudomá. Chudobka, svatojánské kvítí — kopretina bílá. Můří nožka — stračka polní, viz i vysvětlivku k str. 107. Mezníčky — špičky. (Při těchto vysvětlivkách bylo použito Dialektologického slovníku chodského J. F. Hrušky a rukopisného slovníku Jindřicha Jindřicha.)

OBSAH

Obrazy z okolí domažlického 9
Selská svatba v okolí domažlickém 24
Obrazy z okolí domažlického 39
Dopisy z Lázní Františkových 75
Koncert v Domažlicích dne 6. ledna 95
Z Domažlic [I] 98
Obrázek z okolí domažlického 103
Z Domažlic [II] 109
Selská politika 112
[Ze Všerub] 122
Z Neumarku 125
Od Domažlic 135
Hospodyně, na slovíčko! 137
Královské hraniční město Brod v lese v Bavořích 142
Dětské hry 148

Národopisné drobnosti

[Různořečí z okolí domažlického] 159
[Z podřečí podkrkonošského] 188
Zaříkací formule mezi lidem českým, a jak se od nemocí pomáhá 189
[Z lidového lékařství] 192
[Národní písně z okolí domažlického] 196
[Česká přísloví a úsloví] 198
[Národní hádanky] 199
[Dětské popěvky a říkánky] 202
Hry 214

Pověry a zvyky 220
Mikuláš, Lucie, Krempera, Tomáš 221

Ediční poznámky 223
Výklad věcný a výklad slov
méně jasných 225
Poznámky k chodskému nářečí
Boženy Němcové 231

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek třetí

NÁRODOPISNÉ A CESTOPISNÉ OBRÁZKY Z ČECH

Vydal Československý spisovatel v Praze r. 1951 za redakce Ústavu pro českou literaturu České akademie věd a umění. K vydání připravil Karel Krejčí za odborné jazykové spolupráce Bohuslava Havránka. Typografickou úpravu, obálku a vazbu navrhl František Muzika. Šéfredaktor František Kautman. Odpovědný redaktor a korektor Ladislav Fikar. Technický redaktor Antonín Dvořák.

30113-476-52. 859/50/III.-197-1%. Sazba 7. 8. 1950, tisk 5. 2. 1951, plán. archů 14,75, autor. 11,4, vydav. a. 11,7, papír 84/106, 80 g, 221-10. 1. vydání, náklad 15000 výtisků. Vytiskl Orbis 01 v Praze písmem Fournier

CENA BROŽ. 27 Kčs, VÁZ. 52 Kčs

Národopisné a cestopisné obrázky z Čech ukazují Němcovou jako bystrou pozorovatelku českého venkovského života. Objevuje české literatuře prostý lid, srůstá s ním, všímá si jeho povahy, řeči, krojů, zvyků zvláště v krajích národnostně ohrožených a klade první uvědomělé základy literatuře realistické. Její národopisný materiál není nikde sebrán samoúčelně, nýbrž tvoří jednak podklad jejích povídek současných nebo příštích, jednak slouží k poučování českého čtenářstva, zvláště pražského. Tak jako si váží a vyzdvihuje národní povědomí venkovského lidu spojené nerozlučně s povědomím jazykovým, tak v Dopisech z Františkových Lázní dovede s jemnou ironií zesměšnit národnostní i jazykovou lhostejnost městských pánů. Řada článků vznikla v památném roce 1848 a v nich se B. Němcová postavila po bok Havlíčkovi, pokud šlo o poučování a povzbuzování českého lidu, neboť v zanedbalosti a politické neuvědomělosti viděla první příčinu neúspěchů politických. Proto rozšiřuje knihy po českém venkově, hovoří se sedláky o politických událostech a přesvědčuje je o jejich právech. Z jara 1848 píše z Neumarku Pospíšilovi: „Mně na tom velmi záleží, jakož i každému, kdo o dobro své milé vlasti pečuje, aby lid venkovský se vzdělával a to se může prozatím jen čtením stát." Odstranění mravní bídy zaostalého venkova je pro ni první povinností uvědomělých lidí. Zvláštní část knihy tvoří její příspěvky k nářečí, které jsou ještě dnes cennými doklady o stavu nářečí chodského před sto lety a prvními pokusy o třídění nářečního materiálu. Proto jsou do svazku shrnuty všechny její národopisné studie i studie z korespondence. Poznámky k chodskému nářečí zpracoval J. Voráč z Ústavu pro jazyk český. Vcelku shrnuje svazek Národopisné a cestopisné obrázky z Čech většinu těch příspěvků, které, kromě korespondence, ukazují pravou tvář „Boženy Němcové bojující".